
BUHR A
a39015 01811416 8b

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

REIZEN MET
CECIL RHODES

door de wilde wereld van Zuid-Afrika.

Naar den oorspronkelijken tekst in
het **Zuid-Afrikaansch Tijdschrift** van 1891 en 1893
en de Engelsche uitgave onder den titel:
With Rhodes in Mashonaland by D. C. DE WAAL, M. L. A.

BEWERKT

DOOR

AFRICANUS.

AMSTERDAM. — J. H. DE BUSSY. — 1896.

VOORREDE.

In het *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift*, vroeger onder redactie van Prof. van der Tuuk verschijnend te Kaapstad en thans overleden, werd in 1891 een reisverhaal opgenomen onder den titel: „De heer Rhodes en zijn gezelschap naar de Binnenlanden". Het geeft een levendige beschrijving van een tocht, in het najaar van 1890 door den heer Cecil Rhodes met de parlementsleden D. C. de Waal en M. M. Venter ondernomen. De bedoeling was kennis te maken met het destijds pas door de pioniers der gecharterde Maatschappij bezette Mashonaland. De reizigers trekken uit Kimberley door Bechuanaland naar Mafeking, vandaar over transvaalsch grondgebied naar Khama's land en dan verder tot het Tuli-kamp. Daar zien zij zich genoodzaakt terug te keeren zonder Mashonaland te bereiken. Hun terugweg brengt hen over Pretoria en Johannesburg naar Kimberley.

De schrijver noemt zijn naam niet uitdrukkelijk; maar uit het verhaal is met zekerheid op te maken dat het de heer D. C. de Waal is, lid der Wetgevende Vergadering voor het district Piquetberg in de Kaapkolonie.

De gunstige ontvangst van deze reisbeschrijving heeft den auteur bewogen twee jaren later, in 1893, nogmaals in hetzelfde tijdschrift een reisverhaal te plaatsen onder den titel: „Onze tweede reis met den heer Rhodes door de wilde wereld van Afrika". De reizigers, thans de heeren Rhodes, de Waal en majoor Johnson zijn weder voornemens Mashonaland te bezoeken, maar kiezen bij de tweede reis, September 1891, een anderen weg. Deze brengt hen inderdaad tot hunne bestemming, ten koste trouwens van inspanningen en gevaren, die de meeste reizigers zouden hebben afgeschrikt.

Zij reizen nu per stoomboot van Port-Elisabeth tot Beira en vervolgens de Pungwe op naar Mapanda. Daar begint de landreis door portugeesch Zuid-Afrika over Sarmento, Mandigo, Chimojo en Massikessi naar Umtali, het eerste station der gecharterde Maatschappij in Mashonaland. Van daar trekken zij naar Salisbury, maken

VOORREDE.

In het *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift*, vroeger onder redactie van Prof. van der Tuuk verschijnend te Kaapstad en thans overleden, werd in 1891 een reisverhaal opgenomen onder den titel: „De heer Rhodes en zijn gezelschap naar de Binnenlanden". Het geeft een levendige beschrijving van een tocht, in het najaar van 1890 door den heer Cecil Rhodes met de parlementsleden D. C. de Waal en M. M. Venter ondernomen. De bedoeling was kennis te maken met het destijds pas door de pioniers der gecharterde Maatschappij bezette Mashonaland. De reizigers trekken uit Kimberley door Bechuanaland naar Mafeking, vandaar over transvaalsch grondgebied naar Khama's land en dan verder tot het Tuli-kamp. Daar zien zij zich genoodzaakt terug te keeren zonder Mashonaland te bereiken. Hun terugweg brengt hen over Pretoria en Johannesburg naar Kimberley.

De schrijver noemt zijn naam niet uitdrukkelijk; maar uit het verhaal is met zekerheid op te maken dat het de heer D. C. de Waal is, lid der Wetgevende Vergadering voor het district Piquetberg in de Kaapkolonie.

De gunstige ontvangst van deze reisbeschrijving heeft den auteur bewogen twee jaren later, in 1893, nogmaals in hetzelfde tijdschrift een reisverhaal te plaatsen onder den titel: „Onze tweede reis met den heer Rhodes door de wilde wereld van Afrika". De reizigers, thans de heeren Rhodes, de Waal en majoor Johnson zijn weder voornemens Mashonaland te bezoeken, maar kiezen bij de tweede reis, September 1891, een anderen weg. Deze brengt hen inderdaad tot hunne bestemming, ten koste trouwens van inspanningen en gevaren, die de meeste reizigers zouden hebben afgeschrikt.

Zij reizen nu per stoomboot van Port-Elisabeth tot Beira en vervolgens de Pungwe op naar Mapanda. Daar begint de landreis door portugeesch Zuid-Afrika over Sarmento, Mandigo, Chimojo en Massikessi naar Umtali, het eerste station der gecharterde Maatschappij in Mashonaland. Van daar trekken zij naar Salisbury, maken

een uitstapje naar de 50 K. M. noordelijker gelegen Mazoe-goudvelden en vervolgen dan hun weg zuidelijk over Fort Charter naar Fort Victoria. Van hieruit bezoeken zij de merkwaardige puinhoopen van Zimbabye. Van Fort Victoria tot Tuli-kamp volgen zij den door SELOUS gekozen weg langs de waterscheiding van de Limpopo en de Sabi, en bezoeken onderweg het kafferhoofd CHEBE, wiens naam algemeen bekend is door de concessie, die de Transvaler ADENDORFF van hem zou gekregen hebben. Voorbij Tuli-kamp gaat de reis langs het gewone pad der transportrijders over Macloutsi, Palapye, Mochudie en Mafeking naar Vrijburg, destijds het eindstation der kaapsche spoorwegen.

Met genoegen heb ik voldaan aan de uitnoodiging van den uitgever om deze twee, in het afrikaansch tijdschrift vrijwel begraven reisverhalen door een afzonderlijke nederlandsche uitgave toegankelijk te maken voor ons publiek.

Zij schijnen mij dat uit velerlei oogpunt te verdienen.

De schrijver is niet alleen een geweldig jager, maar blijkbaar ook een nauwkeurig waarnemer van alles wat de natuur, zoo levende als levenlooze, aan den opmerkzamen beschouwer vertoont. Zijn verhaal kan voor een groot deel beschouwd worden als het verslag van een ontdekkingsreis, al kwam hij misschien op geen enkele plaats, die geen blanke vóór hem bezocht had. Zijn reis voert van Mapanda tot Umtali door geheel ongebaande wegen, waar het wemelt van allerlei wilde dieren en de paarden der reizigers de verbazing wekken der inboorlingen, die nooit zulke dieren gezien hebben. In Mashonaland is de weg niet zoo ongebaand als in portugeesch Zuid-Afrika, maar hij biedt toch bezwaren aan, waarvan men zich in Europa niet zoo gemakkelijk een denkbeeld kan maken. De schrijver bezit de gave zijne ontmoetingen en waarnemingen op duidelijke wijze te schetsen. Daar hij niet spaarzaam is met het mededeelen van zijn gewaarwordingen en overwegingen, is zijn reisverhaal niet alleen helder en leerrijk, maar ook levendig en belangwekkend.

Het zal naar mijn gevoelen voor volgende geslachten een „bron" zijn voor de kennis van de toestanden in de doorreisde landen in 1890 en 1891 en is als zoodanig onwaardeerbaar, omdat de latere gebeurtenissen, vooral de oorlog met Lobengula in 1893 en de opstand der inboorlingen in 1896, de toestanden geheel gewijzigd hebben.

Juist omdat de heer DE WAAL niet alleen verslag geeft van wat hij zag en hoorde, maar ook zoo duidelijk en openhartig mededeelt wat hij daarbij dacht en gevoelde, is er uit zijn werk tevens veel te leeren over de politieke en maatschappelijke toestanden in Zuid-Afrika. De schrijver is een Kapenaar, die op zeer vriendschappelijken

voet verkeert met CECIL RHODES en de voornaamste ambtenaren der gecharterde Maatschappij, Dr. JAMESON en anderen. Voor RHODES heeft hij een groote bewondering. Hij is zeer verontwaardigd op de Afrikaners, die durven betwijfelen of RHODES' stoute ondernemingen wel in het waar belang zijn van het Afrikanerdom. Bepaaldelijk is hij in hooge mate ontevreden over de Transvaalsche heeren ADENDORFF en VORSTER, die in het voorjaar van 1891 op grond van de hierboven vermelde concessie van CHEBE een „trek" naar Mashonaland georganiseerd hebben van honderden Boeren met hun gezinnen. Men weet dat deze Boeren, in Juli 1891 aan de Limpopo gekomen, die Transvaal van het gebied der gecharterde Maatschappij scheidt, aan den overkant Dr. JAMESON vonden met enkele manschappen, gereed om hun den doortocht te betwisten. Men weet dat zij, hoezeer ook geneigd de reis voort te zetten en hoe weinig ook vervaard voor de troepen der maatschappij, op dringend verzoek van president KRUGER terug zijn gegaan, wel overtuigd dat het afgaan van een enkel geweer het sein zou kunnen zijn tot een bloedigen oorlog tusschen de twee blanke rassen in Zuid-Afrika. De schrijver kon natuurlijk in 1891 en 1893 nog niet vermoeden op welke wijze deze edelmoedige daad van KRUGER zou beantwoord worden door het laaghartig complot, door RHODES en andere kapitalisten in 1895 tegen de Zuid-Afrikaansche Republiek gesmeed. Oordeelende volgens het licht, dat hij bij het schrijven had, spreekt de heer DE WAAL van de „misleide" trekkers en gelooft hij vast aan de goede trouw en de uitstekende bedoelingen van RHODES en zijne trawanten.

Zoo geeft dus het reisverhaal onopzettelijk veel licht aangaande de verhouding van de kaapsche Afrikaners tot de leiders der „Chartered Company". *Thans* valt het niet te betwijfelen dat de partij, waartoe de heer DE WAAL behoort, door RHODES op schandelijke wijze misleid is en dat deze speculant, onder het mom van sympathie voor de afrikaner zaak, alleen zijn eigen grootheid en die van Engeland gezocht heeft. Maar dit liet zich in 1891 en 1893 hoogstens gissen, volstrekt niet bewijzen. Wat men hier te lezen krijgt, doet ons de vergissing der kaapsche Afrikaners begrijpen en tevens bewondering voelen voor de transvaalsche staatslieden, die van den beginne af CECIL RHODES voor volslagen onbetrouwbaar schijnen gehouden te hebben.

Ook ten aanzien van den aard der Kaffers en de verschillende behandeling, die zij van den kant der Afrikaners en der Engelschen ondervinden, is het reisverhaal zeer leerzaam. De eerste bladzijden, waarin de ontmoeting van Sir HENRY LOCH met het Kafferhoofd MANKORANE geschetst wordt, geven al dadelijk een blik op dat onderwerp. De Engelschman is in den regel veel te familiaar met

den Kaffer en niet geheel vrij van het dwaze denkbeeld dat alle menschen gelijk zijn en op dezelfde wijze moeten behandeld worden. Kan die zoetsappige behandeling der Kaffers niet langer worden volgehouden, dan maakt zij plaats voor een verdelgingsoorlog, zooals er nu weder een in Matabeleland gevoerd wordt.

Voor de *Chartered Company* is het een rechtvaardige straf dat de hulp der transvaalsche Boeren, die zonder veel moeite de Matabelen zouden kunnen onderwerpen, door haar niet aanvaard kan worden, omdat daardoor al te duidelijk zou erkend worden dat de „paramount power" in Afrika, waarvan men in de laatste maanden zooveel spreekt, niet langer Groot-Brittannië is, maar de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Mijne taak bij deze uitgave bestond behalve in het schrijven der voorrede in de verwijdering der talrijke drukfouten, die de slecht gecorrigeerde tekst in het *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift* bevat; in de bijvoeging van eenige noten aan den voet der bladzijden en van eene kaart, waarop de twee reizen ten naaste bij zijn aangegeven. Ik heb er over gedacht op die kaart alle plaatsen, in het reisverhaal vermeld, te doen opnemen. Maar ik heb van dat plan moeten afzien, omdat de schaal daarvoor niet groot genoeg was en de juiste ligging van sommige der genoemde plaatsen met de voor mij beschikbare middelen niet aan te wijzen viel.

Wat de drukfouten betreft, was de correctie bijzonder moeielijk, omdat de heer De Waal wel een zeer verstaanbaar en in vele opzichten voortreffelijk Hollandsch schrijft, maar toch eene taal, die door Nederlandsche deskundigen niet „grammaticaal zuiver" zou bevonden worden. Ik achtte mij niet geroepen overal te veranderen, wat volgens de eischen der bedoelde deskundigen niet geheel juist is, omdat ik door zulk een wijze van doen den eigenaardigen stempel zou uitgewischt hebben, dien de taal van den schrijver op zijn werk gezet heeft. Vooral ten aanzien der geslachten en van het hoofdstuk der syntaxis dat over de „consecutio temporum" handelt, wijkt de schrijver nog al dikwijls af van de voorschriften onzer grammatica's. Onder die omstandigheden is het in een tekst, die zonder twijfel van drukfouten wemelt, niet altijd mogelijk met groote waarschijnlijkheid te bepalen wat de auteur kan geschreven hebben. Het is daarom mogelijk dat ik hier en daar wijzigingen van redactie heb aangebracht, waarmede de schrijver zich niet zou kunnen vereenigen. Zeer dikwijls zal dit geval echter niet voorkomen; want ik heb er naar gestreefd hem zooveel mogelijk zijn eigen pittige en krachtige taal te doen spreken.

Toen dit boek ongeveer voor de helft was afgedrukt, verscheen bij den uitgever J. C. JUTA te Kaapstad, Port-Elisabeth, Johannesburg en Londen een Engelsche bewerking van dezelfde reisverhalen onder den titel: „With Rhodes in Mashonaland", by D. C. DE WAAL, M. L. A., translated from the original Dutch bij JAN H. HOFMEYR DE WAAL, 1896. — De schrijver zelf plaatst daarin eene in December 1895 geschreven voorrede, waarin hij wijst op de omstandigheid dat het verhaal geschreven is in „plain words" en geen aanspraak maakt op „correct litterary style", en dat het in het engelsch verschijnt, omdat zulk een vertaling door velen van zijn Engelsche vrienden, gewenscht werd. De vertaler, vermoedelijk een bloedverwant van den schrijver, laat op die Voorrede een „Special note" volgen, die het mij wenschelijk voorkomt hier over te nemen, omdat er uit blijkt dat de vertaler de mogelijkheid onderstelt dat JAMESON's rooftocht en wat daarmee samenhangt het oordeel van den schrijver over sommige personen en zaken aanmerkelijk gewijzigd hebben. Die „Special Note" luidt aldus:

„Since the following pages were written, events have transpired in the Transvaal, through the action of Dr. JAMESON's force, which might modify some of the opinions expressed by the author.

The work having been completed and almost out of the printers' hands before news of the unfortunate occurrence reached England it was not deemed advisable to make any attempt at alteration.

As an historical account of the inception and development of Mr. RHODES' Charterland, the book must always be of value to students of South-African history, and as such it is sent forth just as it came from the Author's hands.

THE TRANSLATOR."

Bij de correctie der proeven van de tweede helft van dit boek is deze Engelsche bewerking mij dikwijls van dienst geweest bij de verbetering van in het *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift* foutief gedrukte eigennamen. In de eerste vellen, welke reeds afgedrukt waren toen de Engelsche bewerking verscheen, zijn er enkele van die foutieve namen blijven staan, die ik opgegeven heb in de lijst der drukfouten. Overigens heeft de verschijning der Engelsche bewerking mijne taak niet veel lichter gemaakt. Zij is alles behalve volledig en de passages van den oorspronkelijken tekst, die zij overslaat, zijn juist degenen, waarin uitdrukkingen voorkomen, die voor den Europeeschen lezer opheldering vereischen. Mijne hoop sommige dier uitdrukkingen in de Engelsche editie verklaard te vinden, werd dus in den regel verijdeld.

In de noten heb ik mij er op toegelegd datgene op te nemen wat de

nederlandsche lezer noodig heeft om den afrikaanschen tekst te verstaan. De heer DE WAAL gebruikt een zeker aantal woorden en zegswijzen, welke den Afrikaner bekend zijn, maar die de Nederlander niet begrijpt. Bij de verklaring van deze africanismen heeft het bekende Kaapsch-Hollandsch Idioticon van Prof. N. MANSVELT (VAN HUFFEL, Utrecht 1884) mij goede diensten bewezen. Maar dit boek, thans ook reeds twaalf jaren oud, heeft mij dikwijls in den steek gelaten en mij genoodzaakt de hulp in te roepen van met Zuid-Afrika bekende personen. In het bijzonder ben ik op dit punt veel dank verschuldigd aan Dr. HENDRIK P. N. MULLER, thans te 's Gravenhage, wel bekend als schrijver van verschillende, zoo wetenschappelijke als meer populaire werken over Zuid-Afrika, die mij ook behulpzaam is geweest bij de zorg voor een deel van het bij dit werk gevoegde kaartje. Het gebied tusschen de Limpopo en de Zambesi, waarin o. a Mashonaland ligt, is geografisch nog maar slecht bekend en het kaartje zou daar vrij wat fouten vertoonen, indien niet Dr. MULLER wiens dissertatie over dat land handelt [1]), mij met zijn goeden raad had bijgestaan.

Bij de volksnamen van wilde dieren, die de schrijver in grooten getale geeft, heb ik zooveel mogelijk de wetenschappelijke namen gevoegd, omdat de Europeesche lezer alleen door de opgaaf van den wetenschappelijken naam in staat gesteld wordt desverkiezende iets meer van de bedoelde diersoorten te weten te komen. Het aangeven der juiste beteekenis van deze volksnamen zou mij maar zelden mogelijk geweest zijn zonder de hulp van Prof. Dr. MAX WEBER, die een paar jaren geleden eene reis door Zuid-Afrika maakte en wien ik voor zijn inlichtingen grooten dank schuldig ben. Ik heb verzuimd opzettelijk te vermelden — iets wat trouwens aan de meeste lezers wel bekend zal wezen — dat de door den schrijver zoo dikwijls vermelde, en haast even dikwijls verwenschte, „wolven" hyena's zijn, die in Zuid-Afrika „wolven" genoemd worden. Onze wolven, *(Canis lupus)* komen in Zuid-Afrika niet voor. Voorts is het mij aanvankelijk ontgaan dat de „praalvogels", die voor het eerst op blz. 70 ter sprake komen, door den schrijver later, nml. op blz. 288 met „tortentalen" gelijk gesteld worden. Vandaar noot 2) op blz. 70, in plaats van welke verwezen had moeten worden naar blz. 288 en blz. 18.

Bij de niet zoo talrijke volksnamen van planten, die de schrijver geeft, is het mij maar zelden gelukt den wetenschappelijken naam met zekerheid aan te wijzen. Het schijnt dat dikwijls zeer verschil-

---

[1]) Land und Leute zwischen Zambesi und Limpopo, 1ste onvolledige uitgave 1894, tweede volledige met kaart, in 1896 zonder jaartal verschenen, beide bij EMIL ROTH, in Giessen.

lende plantensoorten in het afrikaansch-hollandsch met denzelfden naam bestempeld worden.

Zoowel bij de dieren-, als bij de plantennamen heeft de engelsche uitgaaf mij zeer teleurgesteld. De bewerker heeft er zich niet op toegelegd den europeeschen lezer in staat te stellen na te gaan welk dier of welke plant door den afrikaanschen naam wordt aangeduid.

Behalve deze noten ter verklaring van afrikaansche woorden, dier- en plantnamen heb ik onder den tekst enkele noten geplaatst ter herinnering aan historische gebeurtenissen of politieke toestanden, die de schrijver bij zijne afrikaansche lezers als bekend veronderstelt. Het was hierbij natuurlijk moeilijk het juiste midden te bewaren. Ik zal zonder twijfel voor den eenen lezer te veel en voor den ander te weinig toelichting hebben gegeven.

Het komt mij voor dat een reisverhaal zonder kaart slechts ten halve aan het doel beantwoordt. Ik heb daarom op eene bij den uitgever voorhanden kaart de wegen, bij de beide reizen afgelegd, aangeteekend. Om een duidelijken indruk te geven van de kolossale afstanden, nu en dan door de reizigers in betrekkelijk korten tijd per ossen- of ezelwagen afgelegd, heb ik een kaartje van Nederland, België en Luxemburg op dezelfde schaal naast de kaart van Zuid-Afrika laten plaatsen. Daar de kaart alleen ten doel heeft den lezer van het reisverhaal de zaken duidelijk te maken, is er volstrekt niet gestreefd naar volledigheid of gelijkmatige behandeling van verschillende gedeelten en zal men bijv. belangrijke plaatsen in de Kaapkolonie daarop te vergeefs zoeken.

Ik eindig met den wensch dat dit werk in ruime mate moge bijdragen tot meer algemeene verspreiding van kennis aangaande Zuid-Afrika. Naarmate die kennis algemeener wordt moet ook de sympathie voor de wakkere Afrikaners in Nederland toenemen. Het komt mij voor dat het in velerlei opzichten een zegen voor Nederland zou zijn, als die levendiger sympathie zich in krachtige daden zou openbaren. Vooral met het oog op dit mogelijk gevolg heb ik mij gaarne de moeite getroost, aan de bewerking van deze uitgave verbonden.

De bewerker.

Juli 1896.

LIJST VAN DRUKFOUTEN.

Op blz. 7 regel 5 en 6 v. b. staat: ingerigte, lees: ingerichte.
» » 8 » 9 en 10 » » afrikaansche, lees: afrikaanschen.
» » 11 » 8 v. b. staat: Rooigrond. — Hierbij moest een noot geplaatst zijn, vermeldende dat Rooigrond de oude naam is van Mafeking.
» » 12 » 19 v. b. » Bend Martes, lees: Bandmaster.
» » 17 » 15 v. b. » Skalafijn, lees: Ikalafijn.
» » 18 » 14 en 21 v. b. staat: Hutton, lees: Kirton.
» » 19 moet noot [1]) wegvallen.
» » 24 regel 6 v. o. en verder, staat: Pallas-kamp, lees: Palla's kamp.
» » 38 » 13 v. b. en verder, » Palachwe, lees: Palapye.
» » 41 » 13 v. b. en verder, » Latsianerivier, lees: Lotsanirivier.
» » 47 moet de noot vervallen. M. L. A. is de gewone aanwijzing van den titel van een lid van de Wetgevende Vergadering (M(ember) (of) L(egislative) A(ssembly) ?)
» » 76 regel 1 v. o. staat: een goed uur zon, lees: een goed uur.
» » 83 » 12 v. o. » schaars van voeder, lees: schaars van voeder voorzien.
» » 143 noot [1]) staat: Bewch, lees: Burch.
» » 322 regel 2 v. b. en verder, staat: Mashoudi, lees: Mochudie.
» » 324 regel 9 v. b. en verder, staat: Ramoetzi, lees: Ramoutza.

EERSTE REIS.

De heer Rhodes en zijn Gezelschap naar de Binnenlanden.

Op den 2[den] October 1890 verlieten wij, de heeren Rhodes, Venter en De Waal te zamen met den Gouverneur 1) en zijn gezelschap per trein, expresselijk ingericht, Kimberley om half 9 en arriveerden te Taungs, Mankorane's 2) hoofdstad, om één uur. Daar namen wij lunch onder een groote tent, en onder deze tent ontmoette ook de Gouverneur Mankorane met zijn 18 raadsleden, die aangekomen waren met een duizendtal paarden en ruiters, om den Gouverneur te verwelkomen. Het onderhoud was zeer interessant; Mankorane, die op uitnoodiging van den Hoogen Commissaris dadelijk het woord nam, begon met eens bitterlijk te klagen, dat hij niet genoeg grond voor zijn volk heeft en dat zij van honger zullen

---

1) Sir Henry Brougham Loch, Gouverneur der Kaapkolonie en Hooge Commissaris van H. M. in Zuid-Afrika.

2) Mankorane is het hoofd van een kleinen Kafferstam in het Zuiden van Bechuanaland.

moeten sterven, enz. enz. De Gouverneur legde hem uit dat, volgens den laatsten census, zijn volk en goederen zeer waren vermeerderd, en dat zijn koninkrijk nog nooit in zulk een bloeienden] toestand geweest was, en als het niet was dat de Koningin hem met zijn volk onder hare bescherming had genomen, hij en zijn volk welligt reeds verdelgd zouden geweest zijn gelijk het met Massouw gegaan is.

Neen, zeide Mankorane, de Koningin heeft ons niet beschermd, maar heeft ons land afgenomen en het aan Transvaal gegeven.

Maar, zeide de Gouverneur, wat wilt gij dan hebben, moeten wij weer de grond, die aan Transvaal toegekend is, afnemen? Als wij dat doen, dan komt er een oorlog.

Wel, zeide Mankorane, ik kan het niet helpen, maar ik moet meer grond hebben. De Gouverneur vroeg hem toen, als hij onder Transvaal was gevallen, of hij dan beter af zou geweest zijn? O, ja, was zijn antwoord, ik zou voorzeker veel beter af geweest en beter behandeld zijn. De Gouverneur zweeg een oogenblik en verontwaardiging over de ondankbaarheid van Mankorane was op zijn aangezicht te lezen. Ik zal met Sir Sidney Shippard 1) over uwe klachten spreken, zeide de Gouverneur, en zien of wij iets voor u doen kunnen. Daarna vroeg Zijne Excellentie of de Raadsleden ook iets te vragen, of te klagen, of te zeggen hadden.

---

1) Sir Sidney Shippard is waarnemend Commissaris (Deputy Commissioner) van Bechuanaland, waarover de Hooge Commissaris Gouverneur is.

Mankorane's broeder nam toen het woord en lolde [1]) over hetzelfde ding: te min grond, te min grond. Dit was ook het wachtwoord van al de andere Raadsleden: te min grond. Toen de Koninklijke Deputatie klaar was met hare grieven bloot te leggen, hare nooden te klagen en der Koningin verwijten te doen, vroeg de Hooge Commissaris aan Mankorane, welk soort van geschenk hem het meest welgevallig zou zijn; hij, de Gouverneur, wilde hem een geschenk geven als een aandenken van zijn bezoek aan hem te Taungs. Wilde hij een paard, een zadel of een toom, een horloge met ketting, een verrekijker of een rifle [2]) hebben?

Neen danki, zeide Mankorane met een kopschudden, ik wil niets voor niet hebben; als ik iets hebben wil dan zal ik er voor betalen, want neem ik van u een present aan, dan neemt u weer meer van mijn grond af. De Gouverneur zeide toen aan den tolk: ik geloof niet, dat Mankorane mij recht heeft verstaan, ik wil hem een present geven, ik wil niet ruilen.

Neen, zeide Mankorane, ik versta den Gouverneur goed, maar ik wil niets van hem voor niet hebben, en als ik iets hebben wil, dan zal ik het koopen; een present van den Gouverneur aan te nemen, meent meer grond van mij af te nemen. [3])

---

1) In Afrika niet ongewone uitdrukking voor onverstandig praten; ook in onze volkstaal niet ongewoon.

2) Natuurlijk een „geweer".

3) Het geheele tooneel der ontmoeting van Sir Henry Loch met Mankorane is een kostelijk staaltje van de onuitstaanbare „parmantigheid", die de Kaffers onder het Britsch bewind aannemen. De Boer, die den Kaffers geen handjes geeft en ze niet tot zitten uit-

De Hooge Commissaris kleurde en zeide: zeg aan Mankorane, Harer Majesteits Hooge Commissaris geeft maar neemt niet en dat hij na zijn onbeleefd antwoord niets krijgen zal. Nu kunt gij allen maar gaan, zeide de Gouverneur. Toen stond zijne zwarte Majesteit op met al zijn welriekende [1]) raadsheeren, drukte des Gouverneurs hand met nog eenige andere handen en verliet de tent. Zij klommen op hunne paarden, en voort ging het, paarden en ruiters onder een stofwolk. Onmiddellijk na het Hoogelui's vertrek met hun gevolg werd de vraag gesteld, wat men nu doen zou: de tent met eau-de-cologne bespatten, om den Kafferreuk te verdooven of haar neer te halen en met den trein voort te gaan. Het gezelschap verkoos het laatste en voort snelden wij, en nu hoorde men rechts en links van Mankorane's ondankbaarheid spreken.

Onze Premier [2]) dacht, hoe eerder Mankorane met zijn volk gedwongen werd om te arbeiden en zijn volk in plaats van ze bij duizenden op een hoop te houden, uit te zenden om onder de boeren te arbeiden, — hoe spoediger zij zullen leeren dat het de plicht is van ieder schepsel, dat zij, gelijk de blanken in het zweet huns aanschijns hun brood moeten verdienen, maar niet op hoopen moeten liggen, terwijl de boeren zonder veewachters en arbeiders

---

noodigt in zijn bijzijn, heeft daar nooit last van. De schrijver van het reisverhaal, hoe bevriend ook met Rhodes en andere Engelschen, sympathiseert in dit opzicht met zijne landgenooten.

1) De eigenaardige „Kaffergeur" is berucht.

2) De heer Rhodes, die in dit geval, zooals in andere, geheel vrij blijkt te zijn van de bedenkelijke Engelsche sentimentaliteit ten aanzien der zwarten.

zijn. Mijn opinie als ook die van den heer Venter was dat Mankorane van ondankbaarheid en onbeschoftheid aan elkander zit en hoe eerder die luie boel verplicht kan worden om onder de boeren te arbeiden des te beter, en hoe eerder Bechuanaland door de Kaap overgenomen wordt, om dan die luie heeren, die bij duizenden bij elkander liggen, te dwingen om te arbeiden tot hun eigen en des lands bestwil, des te beter het voor de beschaving van hen en voor den bloei der Kolonie zal zijn.

Het veld en het vee zag er overal bij uitstek goed uit en in plaats dat Bechuanaland op ons den indruk maakte, dat het een land van kalksteenen, bavianen en aasvogels 1) is, maakte het vooral op den heer Venter en mij den indruk, dat het een prachtig land voor groot en klein vee 2) is, en ook zeer geschikt voor cultivatie. Wij snelden door kloven, langs heuvelen, door dalen en valleien. Overal verbaasde zich de heer Venter over het goede en zeer geschikte veld en de boschjes voor groot en klein vee. En daar de heer M. M. Venter L. W. V. 3) een zeer goede autoriteit op dat gebied is, aangezien hij met groot en klein vee veel te doen heeft en zelf boer van dui-

---

1) d. w. z.: gieren. Het Afrikaansche woord „gier" beteeken: nuk, kuur, gril, luim.

2) d. w. z. runderen en schapen. Met cultivatie wordt natuurlijk: landbouw bedoeld.

3) L(id) der W(etgevende) V(ergadering). Er zijn in de Kaapkolonie twee vertegenwoordigende lichamen: „The House of Assembly" van omstreeks 80, en „The Legislative Council" van ruim 20 leden. Het eerste, in het Hollandsch gewoonlijk „wetgevende Vergadering" genoemd, correspondeert met het Lagerhuis, het tweede, in het Hollandsch „wetgevende Raad" met het Hoogerhuis, althans voor zoo ver de Kaapsche toestanden zulk een correspondentie gedoogen.

zenden morgen gronds in de Colesberg- en Philipstown-districten is, trokken zijne opmerkingen omtrent het goede veld zeer de aandacht, en konden wij niet anders zeggen dan dat het veld van Kimberley naar Vrijburg, alwaar wij om half vijf arriveerden, prachtig mooi is voor groot en klein vee als ook voor cultivatie.

Omstreeks een en een halve mijl van Vrijburg, alwaar wij uit de spoorwagens stegen, omdat de spoorweg tot op het dorp nog niet klaar was, was er vrij wat te doen; dozijnen van rijtuigen stonden gereed om het aangekomen gezelschap naar het dorp te vervoeren; men zag er prachtige veeren wagens, wagonetten, dog-karren, landauers, spiders [1]) enz., bespannen met fraaie, flinke paarden. Ook zag men onder de schare, die ons kwam verwelkomen, vele welgekeilde [2]) en gehandschoende heeren met ooglazen en deftig uitgedost. Ik dacht: alla mattie [3]), hoe lijken wij met onze vale breederand-hoeden. Spoedig echter hadden wij allen plaats genomen en voort reden wij. Weldra waren wij aan den ingang van het jonge dorp en hier wapperden menigten van vlaggen. Adressen aan den Gouverneur werden gepresenteerd en een heele boel nonsens voorgelezen, en een ieder spoedde zich naar zijn logeerplaats, om een bad en verschooning te krijgen. De heer Venter en ik namen onzen intrek bij advocaat Allen Fraser. Daar bleven wij twee volle dagen en nachten en ontvingen van hem en zijn allervriendelijkst en lief vrouwtje de beste behandeling. Wij deden op dien

1) Rijtuigjes op hooge wielen, in Afrika zeer gebruikelijk.
2) Een „keil" is een hooge hoed.
3) Kaapsch stopwoord, misschien afkomstig van „almachtig". In onze volkstaal „wel allemachtig!"

avond een wandeling door het dorp en het verbaasde ons, zoo vele mooie en echte [1]) gebouwen te zien, groote hotels en handelsgebouwen, en ook een net stadhuis. Des anderen daags bezochten wij de gevangenis, die een sieraad voor het dorp is en zeker een der mooiste en best ingerigte tronken [2]) kan genoemd worden. Ook bezochten wij de waterbronnen, waarover wij zeer verwonderd waren; met geringe kosten kan er een prachtige watervoorraad gemaakt worden, zoodat Vrijburg met water in overvloed kan worden voorzien. Alles tiert en groeit er wel, en het is ons gevoelen dat dit dorp nog eens een groote stad zal worden, van waar in de spoedige toekomst honderden tonnen wol zullen worden vervoerd.

Wij kwamen ook aldaar in aanraking met een groot getal van boeren uit verschillende districten, dat opgekomen was om den Gouverneur te zien, en die hebben willen, dat de Kaapkolonie Bechuanaland moet overnemen. De boeren vertelden ons allen dat Bechuanaland een der prachtigste groot en klein vee-districten is, dat hun bekend is. Sommige hunner dwongen ons met hen mede naar hunne plaatsen te gaan, om ons dan zelf te overtuigen. Een zekere heer Steijn verzekerde ons dat hij, niettegenstaande zij een droogte van over de acht maanden hadden, nochtans volop melk en boter heeft, en zijn vee spek-vet is. Ook had hij duizenden havergerven gewonnen en verwachtte tusschen de 400 en 500

---

1) Met „echte" gebouwen bedoelt de auteur waarschijnlijk „steenen" gebouwen in tegenstelling van de huisjes van gegalvaniseerd ijzer en andere primitieve soorten van woningen, die men in jonge steden te zien krijgt

2) Afrikaansch woord voor „gevangenis".

mud koren. Dit alles werd door twee andere boeren beaamd. Ik moet verklaren dat ik niet één uit de dozijnen waarmee ik gesproken heb, anders heb hooren zeggen, dan dat Bechuanaland een prachtig land is voor groot en klein vee en ook voor cultivatie. Hetgeen dus de heer Venter heeft beweerd, dat het een prachtig land voor groot en klein vee is, werd toen door de vele boeren bevestigd.

Deze boeren wenschen ook zeer gaarne een Afrikaansche bond op te richten, doch zijn wat bevreesd het te doen, omdat het een Kroonkolonie is. Maar daar zij met advocaat Fraser overeengekomen zijn de zaak voor hen te regelen, en daar ik mij bewust ben, dat Sir Sidney Shippard er niets tegen zal hebben, zoo verwacht ik dan ook zeer spoedig, dat Britsch Bechuanaland zijn tak [1]) zal hebben. Dan zullen wij op de boerenvergaderingen meer van dat land hooren.

Wij werden ook aldaar op een diner onthaald, waar flinke speeches afgestoken werden. De speech van den Gouverneur werd toegejuicht, doch die van onzen Premier was een staatsmansspeech en werd zeer toegejuicht. Daar waren ook echte jodenspeeches als ook jingospeeches, de eene om geld te maken, en de andere om liever een kroonkolonie te blijven, dan om aan de Kaapkolonie aangesloten te worden, waar zoovele bondsmannen zijn, die nog te veel te zeggen hebben. Doch wat ons gezelschap zeer beviel, waren de echte Afrikaansche toespraken, die bij deze gelegenheid door advocaat Fraser en

---

1) d. w. z. „afdeeling", nml. van den Afrikanerbond, de politieke Vereeniging der Hollandsche Afrikaners in de Kaapkolonie.

Procureur Wessels gesproken werden. Deze weldoordachte redevoeringen maakten op ons den indruk, dat wij nog één dag 1) deze twee heeren, als Bechuanaland door de Kolonie geannexeerd is, in ons Parlement zullen zien zitten.

Wij verlieten Vrijburg op den 4den October, des morgens om 8 uur, en gedenken met aangename herinnering aan den vriendelijken en gastvrijen heer en ook aan Mevrouw Fraser. Wij reisden door zeer schoone en vruchtbare streken, overal water volop, boschjes en droog gras; vee overal goed. Wij hadden met verschillende boeren gesprekken op onzen weg, onder anderen met een heer Rood, vroeger Colesberg-district, die met vrouw en een paar kinderen met wagen en tent in het veld woonde. Wij vroegen hem, wat of hij van het veld dacht. O, zeide hij tot ons, het veld is hier net zoo goed als te Colesberg en hier heb ik een macht van veld, terwijl het voor mij in de oude kolonie te nauw is geworden. Mijn groot en klein vee is in goede conditie. Wij vroegen hem hoe of het met het water gesteld was, en hij zeide, dat hij volop voor zijn vee heeft, en dat men overal ter diepte van 6 of 8 voet volop water kan krijgen. Het land ligt plat en gelijk, en er valt veel regen van December tot het einde van Maart. Iedere plaats in het land kan haar eigen water in overvloed voor vee hebben, en buitendien, zegt hij, kunnen overal dammen aangelegd worden. Die goede oude man en vrouw gaven den heer Venter en mij ieder een kop koffie, en wij gingen zeer voldaan van hen weg.

---

1) één dag = eens.

Wij reisden door Maribogo, een groote Kafferstad met volop water en prachtigen grond, en een menigte van groot en klein vee, en sliepen Zondagavond 5 October bij de heeren Worsey, die aan deze zijde van Moshette's stad een logement houden. Deze is de stad van het Opperhoofd, dat voor eenige jaren geleden tegen Montsioa vocht, die hem eerst met behulp van eenige boeren overwon, maar die later weer door Montsioa is teruggeslagen en geheel overwonnen is geworden. Uit dezen oorlog sproot de geschiedenis van het Land Gosen en Rooigrond voort; de geschiedenis van Groot Adriaan de la Rey, Van Niekerk, Bethell, MacKenzie, enz. 1) Toen eindelijk de Engelsche troepen door Sir Charles Warren aangevoerd het land introkken, werd de heer Rhodes als bemiddelaar afgevaardigd om de zaken tusschen de Transvaal en Engeland te schikken, waarin hij ook uitmuntend slaagde; anders speelde MacKenzie, de boerenhater, met zijn grauw nog heden den baas. De naam van dit Kafferlijk hertogdom is Kunana.

Wij reisden van hier door een welbegroeide landstreek en arriveerden om 8 uur op 7 October te Mafeking, ongeveer 100 mijlen van Vrijburg. Ook hier was het stadje in rep en roer met de aankomst van den Gouverneur.

1) Met „de geschiedenis van het Land Gosen en Rooigrond" bedoelt de schrijver de gebeurtenissen van het jaar 1884. Transvaalsche Boeren waaronder Groot Adriaan de la Rey en Van Niekerk hadden van Kafferstammen in Bechuanaland grond gekocht en de kleine republieken „Stellaland" en „Gosen" gesticht. Bethell, een verkafferde Engelschman, MacKenzie, de zendeling-boerenhater en anderen schreeuwden moord en brand. Engeland zond een leger van 4000 man onder Sir Charles Warren, de Boeren weken uit het land en Engeland maakte Bechuanaland tot eèn kroonkolonie.

's Avonds werd er een groot eetmaal ter eere van den Gouverneur gegeven dat tot in den morgen duurde; vandaar, dat er dan ook zoo velen waren die over zware hoofdpijn klaagden, een lot dat mij ook een dag later te beurt viel. Ook hier waren wij zeer verbaasd, om zulk een groot en welbebouwd dorp te zien met weluitgelegde straten, groote pakhuizen en winkels, stadhuis en tronk. Voor een paar jaren beteekende Rooigrond haast niets, en nu is het op weg een groote en bloeiende stad te worden. Aan het ondereind van dit dorp loopt de rivier, die Montsioa's groote stad doorsnijdt. Wij zadelden onze ponies, de heeren Rhodes, Venter, Lange en ik, en brachten een bezoek aan den ouden, zwarten Montsioa.

Dit oude opperhoofd zat tegen zonsondergang op zijn veldstoeltje buiten zijn huis met eenige vrienden rondom zich. De heer Rhodes had een lang en interessant onderhoud met hem, over hetgeen tijdens de belegering zijner stad plaats vond, enz. Het oud Opperhoofd toonde ons eenige kogelgaten door zijn vensters geschoten, toen de vijand in zijn kraal drong, maar dien hij daaruit geslagen heeft; hij herinnerde zich alles zeer goed, en zeide dat hij met den naam van Rhodes zeer goed bekend was. De heer Rhodes zat ook op een veldstoeltje, en toen wij Montsioa groetten om te vertrekken, gaf deze aan den heer Rhodes het stoeltje, waarop hij zat, als een aandenken. Deze was met dit presentje, dat hij sedert toen altoos gebruikte, zeer ingenomen en gaf aan het Opperhoofd eenige ponden voor zijn Kerk. Zoolang als wij in de Kafferstad waren, was er groote vroolijkheid van zingen en dansen onder de jonge Kafferdames en heeren, doordat er op dien namiddag een paar getrouwd waren; een

witte [1]), jonge Kaffer (zooals men zegt een van Bethell's zoons) trouwde met een lange, zwarte jonge meid, die te zamen met zijn bruid als wilden dansten en sprongen. Deze soort van feestviering was echter origineel in haren aard, en het aanschouwen van zoo vele verschillende gezichten van beide seksen was stellig belangrijk. Wij lieten hier alles in orde brengen, lieten de goederen achterblijven die wij niet noodig hadden, en vertrokken op Woensdag den 8sten van Mafeking. De Gouverneur met zijn troepen huzaren met wagens en ruiters was reeds vertrokken, en koos van Mafeking af een anderen weg. Z.Exc. reisde door Britsch Bechuanaland naar Khama's land, en wij kozen vandaar onzen weg door Marico, Transvaalsch grondgebied.

Onze reisstoet bestond uit drie nette veeren wagens, bespannen met 8 flinke muilen voor iederen wagen, met drijver en leidselhouder; een afslaande dogkar, bespannen met vier eerste klas muilen met drijver, die ook de leidsels hield, en 5 ponies, die door Bend Master, onzen tafelbediende, en Pieter, onzen lijfjongen, bereden werden. Daarbij hadden wij ook Tonie, onzen kok. Ons gezelschap bestond uit den heer Rhodes, onzen Premier, den heer Venter, L. W. V., D. C. de Waal, L. W. V., en den heer Eduard Lange, broeder van advocaat Lange, en Stefanus Lange, beiden Parlementsleden. Laatstgenoemde heer had het bestier over de wagens en alles daaraan verbonden. Zoo reisden wij van Vrijburg, alwaar wij onze wagens inhaalden, die van Kimberley vooruit waren vertrokken, en zoo meenden wij nu, als er geen tegenspoed

1) d. w. z. blanke kaffer, zoon van een blanke en een kaffermeid.

kwam, verder te reizen. Wij sliepen dien avond bij de Putten, een plaats van den ouden heer Viljoen, dicht bij de Transvaalsche grens. Deze oude heer, die reeds meer dan tachtig jaren achter zijn rug heeft, had ons veel te vertellen. Hij sprak vooral met den heer Venter, die hem vroeg in den avond bezocht heeft, en vertelde dat hij een trouwe inwoner was van Mashonaland sedert 1849; dat hij daar altijd als jager leefde en veel had ondervonden. Drie zijner zoons lagen daar begraven wegens koortsziekte, die zij in 't lage land gekregen hadden. Maar, zeide hij, Mashonaland is het mooiste land, dat ik ooit gezien heb. Ik ben, zeide hij, bekend met de Kaapkolonie, met den Vrijstaat en met de Transvaal, maar Mashonaland is baas over al te maal. De heer Venter vroeg hem waarom hij dan niet daar gebleven was? Wel, zeide de oude heer, omdat ik bang was voor oorlog en omdat ik niet mijn paarden, ossen en klein vee door de Kaffers wilde laten afnemen; want, vervolgde hij, Rhodes' zijn menschen zijn het land van Lóbengula door getrokken en hebben forten gebouwd, alsof het hun eigen land is, maar, zeide hij, dit zullen die parmantige Zoeloe's [1]) niet verdragen, en buitendien is hij net zulk een verraderlijke duivel als zijn oom Dingaan [2]) was, die Piet Retief met al zijn manschap-

1) De heer Viljoen noemt Lobengula's Matabele „Zoeloe's", omdat zij inderdaad Zoeloe's zijn, wier voorouders zich omstreeks 1830 van het Zoeloevolk hebben afgescheiden. Zij vestigden zich onder Moselekatse, Lobengula's vader, in Rustenburg (Transvaal), vielen de Boeren op hun trek aan, werden jammerlijk verslagen, vluchtten over de Limpopo, vestigden zich te Buluwayo, waar Moselekatse in 1868 stierf en door Lobengula werd opgevolgd.

2) De schrijver houdt blijkbaar Moselekatse voor een broeder van Dingaan, wiens verraderlijke moord op Piet Retief in Febr. 1838 algemeen bekend is. Ik vermoed dat hij zich in die familiebetrekking

pen vermoord heeft en daarna hun kamp met de vrouwen en kinderen. Ik ken die natie, vervolgde hij, zij is verraderlijk en moorddadig. Ziet maar hoe dat zij haar eigen menschen laat ombrengen, en hoe dat zij al de zwakkere Kafferstammen gedurig uitplundert en hunne vrouwen en kinderen wegvoert. Maar, ging hij voort, als de maand Februari eerst voorbij is en Lobengula heeft na hun groot feest geen oorlog verklaard, dan zal ik naar dat prachtig land trekken. Maar, zeide de heer Venter, jammer ou baas dat u zoo oud bent, anders zou u den heer Rhodes nog kunnen helpen als er oorlog komt. Wat! oud? antwoordde de grijsaard: als Rhodes met dien wreedaard, die zoo lang over ons den baas gespeeld heeft, wil vechten, dan gaan wij hem allen helpen en ik ook. En ik verzeker u ou neef, „ik zal nog meer van die kale's 1) neerschiet als menigeen van julle". Ja, vervolgde zijn oude vrouw, wat mijn man zegt, is waar, hij schiet nog op de plek en hij rijdt te paard net zoo als een jong kerel. Maar, zeide de heer Venter, denkt tante dan dat het goed is dat mijnheer Rhodes de Matabele het land zal afnemen? Ja zeker, zeide hij, niemand anders durft het doen. Dat wreed en verraderlijk dier, dat al zijn broeders en andere kapiteins uit afgunst vermoord heeft, moest reeds lang tot zijn plicht gebracht zijn. Allen echter waren voor hem bevreesd, maar nu komt Rhodes, en hij is niet bang, en zoo'n man, die niet bang is, moeten wij

---

vergist. In de History of the Boers van Theal, die zonder twijfel in naturellenzaken de deskundige bij uitnemendheid is, wordt gezegd dat Moselekatse een zoon was van Matshobane en een gunsteling van Tschaka, den vader van Dingaan (t. a. p. blz. 40).

1) „kale" is een scheldnaam voor Kaffer.

allen helpen, maar dan moet hij ook aan onze menschen, die hem helpen, plaatsen geven en zal hij dat doen? O ja, zeide de heer Venter, dat kan ik u verzekeren; als het tot oorlog komt en de heer Rhodes vraagt om hulp aan de boeren van de Kolonie, den Vrijstaat, Bechuanaland of Transvaal, dan zal hij aan allen die hem helpen plaatsen geven. Nu ja, zei de oude tante, als dat zoo is, dan zal mijn oude man en mijn kinders zeker gaan om hem te helpen vechten.

Toen wij later in den avond weer de familie bezochten, waren de twee oude lui reeds te bed, maar een zoon en schoonzoon, de heeren Fourie en Viljoen Jr. zaten nog te rooken. Deze heeren vertelden ons ook veel van dat schoone land en bevestigden alles wat door de oude vader en moeder gezegd was en schenen zeer begeerig te zijn naar dat land te gaan. Deze twee heeren zeiden ons dat zij het van harte wenschen dat er eenmaal met Lobengula oorlog komt, en dat het dan gedaan zal wezen met dien barbaarschen dwingeland.

Maar, vroeg ik hem, zal het dan niet moeilijk gaan Lobengula te overwinnen? Neen, was het antwoord, deze wreedaard is zoo algemeen gehaat door al de Kaffernaties, en zelfs door een gedeelte van zijn eigen volk, dat hem slechts uit vrees dient, dat ik geen twijfel heb of 1,500 à 2,000 goede schutters breken hem den nek. Aan mannen om tegen hem op te trekken zal het niet ontbreken, want allen haten hem en allen weten dat hij een prachtig land bezit, rijk en uitgestrekt. Zooals wij en onze oude vader ook bereid zijn om de roers [1]) op te

---

1) Natuurlijk de „geweren".

nemen en dien alléénheerscher met zijn koninkrijk uit te roeien, zoo zijn er duizenden andere boeren uit de Staten en de Koloniën. 1)

Maar, zei ik, zou het dan recht zijn, Lobengula uit te roeien? Ja voorzeker, was het eenparig antwoord, uwe menschen weten niet welke gruwelijke en onmenschelijke daden deze man reeds gepleegd heeft en nog gedurig pleegt. (Hier volgde toen een geschiedenis van Lobengula's wreedheden, hetgeen ons later ook door een zendeling verhaald is, en waarop ik zal terugkomen).

Toen wij zagen dat de twee heeren begonnen vaak te krijgen, dachten wij dat het best was wij maar goeden nacht zeiden en ook gingen slapen. Dit is de dag en ook de avond, dat ik zwaar aan hoofdpijn lijd, en ik schrijf het nergens anders aan toe dan dat ik des avonds te voren van Nelmapius' whiskey 2) had gedronken; het is eenmaal met mij zoo gesteld en er zijn ook vele anderen met mij: zoodra zij van dit Transvaalsch mielies-vocht in krijgen, lijden zij kort daarna aan zware hoofdpijn. Zulk een hoofdpijn herinner ik mij niet sedert mijn kindsheid gehad te hebben en die ook zoo lang duurde. Sedert toen was ik ook dan zeer op mijn hoede en heb niet weer van die vloeistof gedronken, maar alleen van die, welke wij bij onze wagens hadden.

De lucht was zwaar betrokken en het was bitter koud. Wij verlieten de Putten des morgens Oct. 9, passeerden

1) Met „Staten" bedoelen de heeren Fourie en Viljoen Jr. de Boerenrepublieken; met „Koloniën" de Kaapkolonie en Natal.

2) Met „Nelmapius whiskey" bedoelt de auteur waarschijnlijk het in gansch Afrika bekende gedistilleerd uit de Transvaalsche branderij, waar alcohol uit mielies (Kafferkoren) gefabriceerd wordt. Daarom spreekt hij twee regels verder van „mielies-vocht".

over de Transvaalsche grenzen in het Marico-district en arriveerden om 10 uur bij den heer Taylor, Willow Park. Dit is een fraaie plaats, volop water en goed beplant en bezaaid, met een groot en gerieflijk woonhuis er op. Hier hadden wij een heerlijk ontbijt en gingen toen een wandeling doen. Hier kregen wij dadelijk den indruk van wat de grond in deze streken waard is, als hij bewerkt wordt. De tuinen, vruchtenboomen en zaailanden zien er prachtig vol uit. Hij heeft zijn eigen dorschmachine en koornmolen, heeft duizenden havergerven gewonnen en verwacht 800 mud mud koorn. Hij zal voor zijn plaats niet minder dan £ 11,000 nemen.

Toen wij van onze wandeling terug kwamen, liet de heer Taylor zijn spider en kar inspannen en bracht ons naar de prachtige zendeling-statie, genaamd „Skalafyn." Dit is een prachtige plaats tusschen heuvelen van twee kanten gelegen met een uitgestrekt dal, dat tusschen beide is gelegen van eenige mijlen breedte; de rivier of watertoevoer doorsnijdt de stad. Het trok zeer onze aandacht, welke mooie en schoone hutten de Kaffers hier hebben met fraaie tuinen. Men schat de bevolking op 10,000; de Kaffers dragen hier meest allen kleederen, en deze locatie strekt niet alleen zendeling Jansen, maar de geheele Transvaal tot eer. Bij den zendeling, alwaar wij de beste beleefdheid genoten, zagen wij de mooiste en grootste zuur- en zoetlemoenen en ook citroenen [1]), die

1) Welke soorten van het geslacht Citrus de schrijver als zuurlemoenen en zoetlemoenen en citroenen onderscheidt, kan ik niet met zekerheid zeggen. Volgens de inlichtingen, die ik van Transvalers verkreeg, zijn de zuurlemoenen onze citroenen, de

wij nooit te voren hebben gezien. Wij maakten er goed gebruik van en voorzagen ons op onze reis. Vandaar gingen wij naar den heer Taylor terug.

Wij vertrokken van den heer Taylor om drie uur, en sliepen dien nacht te Buispoort, een nauwe kloof tusschen twee heuvelen en zeer digt met bosch bedekt. Hier vond men vele Paarlhoenders, of zooals wij ze noemden „tortentanen" 1) in 't wild loopen.

Van daar vertrokken wij den volgenden morgen, en spanden bij den heer Niemand uit. Deze vertelde ons dat zijn broeder niet lang geleden te Krokodilrivier door een krokodil was ingetrokken (toen hij door een kuil water wou zwemmen) en nooit weer te voorschijn was gekomen.

Van daar passeerden wij den heer Hutton en toen wij daar kwamen vonden wij uit, dat wij een grooten flater begaan hadden door bij den heer Niemand uit te spannen, want hier was niet alleen voeder in gereedheid voor onze paarden en muilen, maar ook een prachtig eetmaal voor ons bereid. Ongelukkig hadden wij reeds ons breakfast bij de vorige uitspanning genoten, die slechts op een half uur afstand van den heer Hutton gelegen was.

---

zoetlemoenen onze sinaasappelen, terwijl de in Afrika zoogenaamde citroenen een aanmerkelijk grooter vrucht zijn van hetzelfde geslacht Citrus. Maar in de botanische handboeken worden die Afrikaansche namen anders verklaard.

1) Paarlhoenders zijn exemplaren van Numida mitrata of van Numida coronata. Hoe zij aan den naam „tortentaan" komen, kan ik niet zeggen. Prof. Max Weber, die mij met de meeste welwillendheid vele inlichtingen over de Fauna van Zuid-Afrika verschafte, opperde het vermoeden dat „tortentaan" een verbastering zou kunnen zijn van het in Indië gebruikelijke „poelepintade".

Wij gingen van daar voort, maar de heer Rhodes bleef achter, daar hij door den heer Kirton [1]) achter ons aan zou gezonden worden. Het veld was hier boschrijk, lang droog gras, doch goed voor groot vee. Wij sliepen dien avond 10 October te Brakfontein. Het was een warme dag geweest en onze trekdieren waren zeer vermoeid en dorstig en tot onze teleurstelling wisten een paar karweijers [2]) ons te vertellen, dat het water zeer brak was, en dat het gewis onze dieren zou ziek maken, als die een weinig te veel er van zouden drinken. Dat nieuws beviel ons niet, doch wij meenden voorzichtig te zullen zijn. Toen echter de dieren eerst in het water waren, dronken zij zooveel als zij konden en kwamen „knuppel-dik" gezopen terug. Het ging dien nacht met vreten net zoo goed als gewoonlijk, en de paarden en ezels draafden den volgenden dag precies zoo goed als gewoonlijk. Dus is het maar dwaasheid dat men zich aan al te veel praatjes moet storen, als men op reis is.

Den volgenden dag spanden wij bij een Duitschen Jezuïtischen zendeling uit, dicht bij een Kaffer-locatie, namelijk Vlijsfontein. Hier werden wij binnen genoodigd en moesten er breakfast nemen, of wij het wilden of niet. De man is zeer arm en dit was aan alles te bespeuren, maar een meer goedhartig en lief mensch kan men nimmer ontmoeten. Deze zendeling spreekt de Kaffertaal goed en houdt alle ochtenden godsdienst in den kleinen tempel die er is opgetrokken. Hij krijgt zijne bezoldiging van Duitschland en omdat die zeer karig is, is hij dan ook brandmager.

---

1) Waarschijnlijk een drukfout voor „Hutton".

2) d. w. z. „vrachtrijders".

Deze brave man heeft ons veel interessante verhalen van Lobengula verteld. Hij is met die zwarte Majesteit goed bekend en bracht soms tijden in zijn stad door. Onlangs, zeide hij ons, had Lobengula een groot feest gegeven dat eenige dagen duurde, en op deze feesten werd veel gedanst. Op een nacht, toen een zijner meest beminde meisjes zeer vermoeid en uitgeput van het dansen was, vroeg zij hem om een weinig rust en ververschingen, doch Lobengula stond het haar niet toe en zij moest dansen. Men zag dat hij reeds ontevreden was over het verzoek van zijn beminde. Later zeide zij weer aan hem: „ik zou wel willen weten, als het u was, die zoo moest aanhouden met dansen zonder te eten of te drinken, of u het zou kunnen uithouden." Met eens wordt de Koning woedend, sprak tot haar op een driftigen toon en gaf bevel haar uit te brengen. Zijn raadsleden kwamen bijeen, en de order was dat zij moest gedood worden. Het arme meisje lag voor zijne voeten met een gezicht op de lieflijkste wijze in zijne oogen starende, bad hem om vergiffenis en zeide dat zij niets gemeend had; streelde en koesterde hem op alle mogelijke wijze, doch te vergeefs. De omstanders betreurden en beklaagden het arme meisje en trachtten haar te verontschuldigen en vrij te pleiten, doch ook te vergeefs; de arme jonkvrouwwerd uitgeleid en daar buiten als een hond met knopkieries 1) doodgeslagen, en aan de aasvogels overgegeven, zooals gewoonlijk wordt gedaan met een, die tegen den Koning heeft gezondigd. Bij een andere gelegenheid, waar de zendeling

---

1) Stokken met dikken en stevigen knop, waarmede de schedel der veroordeelden wordt stuk geslagen.

ook getuige van was, hadden eenige jonge Kaffers en meiden op een avond een danspartij, doch het werd ter oore van den Koning gebracht, dat het op deze danspartij onzedelijk toeging, hetgeen onwaar was. Onzedelijkheid in Lobengula's land nu wordt met den dood gestraft, en den volgenden dag liet de Koning al de jonge Kaffermannen, die op dien avond op de danspartij waren, voor hem brengen. Hij vond 20 schuldig en liet 16 met knopkieries doodslaan, en vier de ooren en den neus afsnijden. Toen zijn broeder rijk was, kreeg hij (Lobengula) jicht en vertelde aan zijn raadslieden, dat hij door zijn broeder betooverd was. Onmiddellijk werd besloten den broeder te vermoorden, hetgeen ook geschiedde. Toen de lastgevers om den broeder te dooden bij hem kwamen, zeide deze: „dit heb ik reeds lang verwacht, want mijne bezittingen zijn vele, en ik weet wie er op belust is; maak mij maar dood, doch laat mij niet door de aasvogels opvreten, maar begraaf mij." Zij brachten hem uit, doodden hem met knopkieries, en gingen vandaar naar zijn meest geliefkoosde vrouw en doodden haar ook. Hij zelf werd, omdat hij van koninklijken bloede was, begraven, maar het lijk van de vrouw werd aan de aasvogels overgegeven.

Van de plek van dezen vriendelijken zendeling moesten wij over een zeer leelijken bergpas reizen. Het pad over den pas is zeer rotsachtig en aan den eenen kant is een diepe afgrond. Onze veerenwagens, die toen nog zeer zwaar beladen waren, kwamen er met veel moeite over. Van een der wagens bespeurden wij onder aan den berg, dat de disselboom was gebroken. Een doornboom werd op bevel van den heer Venter omgehakt, over den disselboom vast gemaakt met riemen, zoodat wij weer zeer

goed voort konden. Bovendien was het pad nu uitstekend goed; het veld bleef maar hetzelfde: boomen en gras.

Wij kwamen vervolgens bij een Kaffer-locatie aan, bestaande uit zeer nette strooihuizen, aan de Maricorivier gelegen en bewoond door Matabeles. Deze Kaffers spraken de Zoeloetaal, en de heer Rhodes, die in zijn jongere jaren lang in Natal gewoond had, en ook de Zoeloetaal goed kon spreken, verstond hen zeer wel. Z.Ed. wou van hen een disselboom koopen, maar er was geen een te krijgen, behalve een van een ouden wagen, waarvan de eigenaar niet te huis was. Wij vroegen of wij geen bier konden krijgen, en één, twee, drie gingen eenige meiden ons het bier halen en kwamen spoedig met groote kalabassen, gevuld met Kafferbier, terug. Het was een warme dag en wij allen dronken er heerlijk van. Er werd goed voor betaald en de meiden met hunne mans waren zeer voldaan. De heer Rhodes vroeg dan, hoe dat het was dat de Matabeles hier woonden, en de zaak werd hem duidelijk uitgelegd. Het Opperhoofd van deze locatie, die nu op Transvaalsch gebied aan dezen kant van de Maricorivier woont, is een broeder van Lobengula, den gevreesden Matabele Koning. Toen Lobengula zijn broeder liet vermoorden (waarvan ik zoo straks heb melding gemaakt) vluchtte deze kapitein, wiens naam mij nu ontgaan is, in den nacht met al zijn volk en familie, en vestigde zich aan dezen kant der Maricorivier, op Transvaalsch grondgebied, alwaar hij veilig was. De kapitein meldde zich later bij het Transvaalsche Gouvernement aan, van wie hij permissie kreeg daar te blijven wonen, mits dat hij zich aan Transvaalsche wetten onderwerpen en ook geregeld belastingen wilde betalen.

Dit Opperhoofd is ook een zoon van Moselekatse, even zooals de Matabele Koning Lobengula is, wiens vader een broeder van den gevreesden en moorddadigen Dingaan was [1]), met wiens geschiedenis wij allen zeer goed bekend zijn, wegens den moord van Piet Retief en zijn gevolg.

Wij reden een eind verder en spanden dien avond langs de Maricorivier uit. Voorts reisden wij al langs de Maricorivier met boomen, lang gras en doornboschjes [2]), ruw en miserabel veld. Wij arriveerden op den 13[den], ten 12 ure aan de junctie van de Limpopo- en Maricorivieren. De Limpopo of Krokodilrivier is een prachtige stroom, dicht bedekt met zware boomen van allerlei soorten. De rivier is veel wijder dan de Oranje- en Vaalrivieren en loopt ook veel dieper. Het gezigt op en af in de rivier met de zware groene takken overhangende, is zeer romantisch. De distantie van de Kaap tot hier aan Krokodilrivier is 1040 mijlen.

In den namiddag gingen de heeren Rhodes en Venter jachten; het weder stak op en het begon te regenen en te donderen dat het een aard had. Beide heeren kwamen zeer nat bij de wagens terug, de heer Venter met een korhaan en de heer Rhodes met 5 fazanten; zoo bleef onze

---

1) Zie hierboven blz. 13 noot 2.

2) Onder „doornboschjes" verstaat de schrijver waarschijnlijk de groepen van lage struikgewassen met donkergroene, stoffige bladen, die de „Karroo" (het droge hoogland der Kaapkolonie) karakteriseeren en tot allerlei soorten behooren. De „doornboom", dien de heer Venter op blz. 21 laat omhakken, is waarschijnlijk een exemplaar van Acacia horrida (zie Noble, Official Handbook of the Cape-Colony, London, 1893, blz. 94 en 109).

pot maar altijd voorzien van heerlijke vogels, waarvan ik zoo veel houd. De heer Rhodes is een zeer goed schutter en schoot dagelijks een boel patrijzen, fazanten korhanen enz. Er viel bij dit onweer niet veel regen, maar de donder en bliksem was vreeselijk.

Den volgenden dag gelukte het ons, een kar langs het pad te krijgen, van welke de as gebroken was. Het was een postkar; wij zagen dat zij verlaten was en niemand in de nabijheid ziende, maakten wij van de gelegenheid gebruik om den disselboom er van uit te halen en hem in onzen wagen te zetten. [1]) Het voorwerp was voor ons doel volmaakt geschikt en geen wagenmaker of smid kon ons beter hebben geholpen. Vroeg in den namiddag spanden wij bij een plaats, genaamd Harde Kool Boom, uit, langs de Limpopo. De plaats is genaamd naar een grooten dikken boom die hier staat, en welks stam naar gebrande kolen gelijkt. Wij reisden maar langzaam, omdat de Gouverneur nog achter was, en omdat wij op hem te Pallas-kamp moesten wachten. Dien namiddag gingen wij weer jachten. De heeren Rhodes en Venter gingen ieder hunnen weg, en de heer Lange en ik gingen te zamen om patrijzen te schieten, maar in plaats van te jachten, beviel het ons beter om boomen en mierenhoopen [2]) te meten. Er waren doorn- en wilde seringboomen [3]), die

---

1) Een voorbeeld van de handvaardigheid der Boeren, onder wie ook de heer de Waal behoort, al is hij parlementslid. Slöjd-onderwijs, door den vader aan zijn zoons gegeven, is bij hen overoud. Zij verstaan alle ambachten, die hun te pas kunnen komen.

2) Hiermede worden de hoopen bedoeld, die termieten (waarschijnlijk Termes bellicosus, *Smeathmans*) bouwen.

3) De seringboom heeft bloemen, die althans voor een leekenoog

van 20 tot 25 voet in omvang en buitengewoon hoog waren. Wij maten ook mierenhoopen, van 15 tot 25 voet hoog; toen het ons te Kimberley verteld werd, dat er aan Krokodilrivier mierenhoopen waren van 20 voet hoogte, lachten wij er over, doch nu moesten wij het ondervinden, dat zij nog veel hooger waren. Toen men ons te Vrijburg vertelde dat wij boomen zouden te zien krijgen, door wier stam men met een kar en paarden zou kunnen rijden, lachten wij ook; maar wat ondervonden wij later?

Toen wij terugkeerden, hoorden we een dof gebrul en de heer Lange wist wel wat het was, maar ik niet. Wij stonden beiden te luisteren en ik zeide: laat ons maar loopen. De heer Lange zei echter: „neen kerel, laat ons zien wat het is," doch hij was dik van den lach, zoodat ik zien kon, dat het fopperij was. Met eens kwam de heer Venter te voorschijn, schaterende van het lachen; hij meende mij bang te maken. Hij wou een leeuw nabootsen en zou ook geslaagd zijn ons te verwilderen, indien het niet was, dat de heer Lange van hem wist. Want wie verwacht in dit woest en eenzaam veld een mensch, die zou brullen! Ongelukkig was zijn stem echter niet luid en helder genoeg voor een leeuw, om mij vrees aan te jagen.

Den volgenden morgen te 10 uur spanden wij aan een groote pan 1) uit, waarop eenige honderden eendvogels waren. Ik kroop er heen en kwam op een massa eend-

---

op onze seringen gelijken. Zijn botanischen naam heb ik niet te weten kunnen komen.

1) Watervlakte, vijver, ook wel moeras.

vogels uit. In plaats van te schieten, wou ik het eerst zeker weten, of het wel eendvogels waren. Ik stond te kijken en te kijken en eindelijk vlogen de vogels op en ik had niets. Zij streken naar den kant der Krokodilrivier en ik ging hen daar opjagen. Toen kwamen zij weer naar de pan terug, en ik volgde hen en meende nu mijn verzuim goed te maken. Doch hoe teleurgesteld was ik, toen de heer Venter op een heele distantie er van daan met een kogel onder den boel schoot en slechts één er van doorboorde, terwijl ik met een ouderwetsche voorlader in mijn hand stond, waarin een groot schot was met eendvogelhagel, en waarmede ik welligt tien of meer in één schot gedood zou hebben. Mijn teleurstelling was groot, maar we waren in een vrij land. Op dien zelfden morgen, nadat de eendvogels weg waren, schoot de heer Rhodes er 7 snippen. Deze snip is een prachtig mooi vogeltje en heerlijk in den pot; zij waren zoo groot als tortelduiven.

Vandaar reisden wij voort naar Pallas-kamp, tot aan een klein stroohuis van een blanken man. Een eindje aan deze zijde van het kamp zagen wij een monster van een krokodil aan een paal hangen. Deze was een paar dagen tevoren gedood met een plank in den bek, waarop geschreven stond: „Welkom Sir Henry Loch". 1) Toen wij later met den man kennis maakten, vonden wij uit, dat hij een Australiër was. 2)

---

1) De bedoeling zal wel zijn dat de krokodil gedood werd zonder plank in den bek en eerst later met dezen welkomstgroet versierd. Anders zou de auteur wel op het wonderlijke van het geval gewezen hebben.

2) De reizigers, die op blz. 23 de junctie der Maricorivier met

Wij arriveerden te Pallas-kamp om 1 uur op Woensdag den 15 October; de afstand van Kaapstad hierheen is 1076 mijlen. Dit is het kamp, alwaar de Politie van Britsch Bechuanaland gestationeerd is, en alwaar men ook een statie vindt van de Gecharterde Maatschappij. Het kamp is aan Krokodilrivier gelegen op Khama's grondgebied. Afstand van Kimberley hierheen is 430 mijlen.

Hier bleven wij op den Gouverneur wachten. Den volgenden dag kwam Zijne Excellentie aan met al de officieren en huzaren, wagens, spiders, karren, enz. Het was voor ons in plaats van een pleizier een ergernis, zulk een groot gezelschap te hebben, want van nu af zou niet alleen al het wild voor ons weggeschoten worden, maar zouden wij in het omgeploegde pad in het stof moeten rijden. Met al die Sirs, Lords, Generaals, Majoors, Kapiteins, Luitenants had ik maar min pleizier: het gezelschap was nu te ondragelijk groot. Hier ontvingen wij allen nieuws van huis, dat alles en allen nog wel waren. Op den 16den waren wij allen bezig te telegrafeeren en te schrijven, want het was nu meer dan acht dagen sedert wij het voorrecht hadden bij een post- of telegraafkantoor te zijn; het telegraaf- en postkantoor behooren aan de Gecharterde Maatschappij. Toen de heer De Waal van hier aan zijn vrouw schreef, zond hij ook een boodschap aan zijn jongste zoontje Stavie 1) en liet hem weten, dat

---

de Limpopo bereikt hadden, zijn waarschijnlijk de Marico even boven die junctie doorgetrokken. Zeker bevinden zij zich nu niet meer op Transvaalsch gebied, maar in het land van Khama.

1) Verkorting van Gustaaf.

hij hem vele krokodil- en leeuwenstories zou vertellen, als hij terug komt. Hij verzocht zijn vrouw uitsluitelijk toch goed naar zijn hartlammetje, zijn lieven Stavie te kijken; doch weinig wist hij, wat den volgenden dag gebeuren zou.

Den volgenden dag gingen de heeren Rhodes, Venter en Majoor Sapte te paard jachten en ik met hen mede. Wij reden eerst naar het stroohuis, alwaar de Australiër woonde, die met ons en een paar Kaffers zoude mede gaan om ons bij het wild te brengen. De grond was nat en kleefde zoo erg aan onze voeten als wij gingen en aan de pooten onzer paarden, dat het een akeligheid was. De jagers bleven echter zeer moedig en meenden vandaag een groote jacht te maken, behalve de heer De Waal, die het niet al te pleizierig vond, dat hij loopen moest en de klei 4 duim dik aan zijn schoenen kleefde. Bovendien waren er de heeren Rhodes, Venter, Majoor Sapte en de Australiër, allen goede schutters en de heer De Waal, ziende dat hij maar min kans had iets te schieten, daar al de anderen zoozeer op het schieten belust schenen te zijn, dacht best maar te draaien en keerde naar het kamp terug. In den namiddag reden de heer Lange en ik met onze kar 5 kwartier ver naar een winkel aan den anderen kant van de Krokodilrivier, Transvaalsch grondgebied en behoorende aan den heer Chapman, om wat provisie te halen. Wij namen onze geweren mede en schoten twee fazanten op weg daar heen; hier kochten wij ook Kaapschen brandewijn voor onze bedienden, waarvoor wij 21 s. de gallon betaalden.

Hier gingen wij ook naar een Boa-Constrictor kijken,

een groote slang, die de heer Chapman juist twee dagen te voren langs Krokodilrivier had uitgegraven; het dier was omtrent 12 voet lang en zag er zeer schoon uit, want het was pas verveld. Kort te voren had de heer Chapman een jonge slang laten dooden, niet wetende dat het een Boa-Constrictor was. Hier vernamen wij ook omslachtig, hoe Grobbelaar aan zijn einde was gekomen. 1) De heeren Chapman waren beiden tegenwoordig, toen de botsing met Grobbelaar en Khama's Kaffers plaats vond. De heer Chapman houdt staande, dat een Kaffer hem geschoten heeft, alhoewel Sir Sidney Shippard het geheel en al ontkende. De heer Grobbelaar werd in zijn enkel geschoten, en was er spoedig genoeg hulp gekomen, dan was hij waarschijnlijk gezond geworden, doch toen het vuur reeds in het been was, liet men een dokter halen, en toen deze kwam, was het reeds te laat en stierf Grobbelaar aan de gevolgen.

Op weg terug naar ons kamp schoten wij nog drie fazanten, zoodat wij nu te zamen 5 hadden. Toen wij aan het kamp terugkwamen, vonden wij de jagers terug, bezig met eten, want sedert den morgen hadden zij niets genoten. Nu vertelde de heer Rhodes ons wat er gebeurd was. Men moet weten, dat het langs Krokodilrivier zeer ruig van boomen en bosschen en dat de omgeving zeer gelijk 2) is. Men kan daarom gemakkelijk verdwalen, en

---

1) Grobbelaar is een Transvaalsche Boer, die eenige jaren geleden een ernstige wond in het been kreeg door een schot, in Khama's land op hem afgevuurd. De Transvalers meenden dat dit schot door een van Khama's Kaffers was gelost, maar werden in het ongelijk gesteld bij uitspraak van Sir Sydney Shippard.

2) d. w. z. vlak, effen.

het geval wilde dat de Australiër niet veel van het veld wist, dat hij daar maar zeer kort woonde en nimmer ver van huis gejaagd had. De jagers gingen ver van het pad, en toen zij wilden omdraaien, wisten zij niet om rechts of links te gaan. De Australiër was het meest ontsteld en wist niet of hij naar voren of achteren moest. Zij liepen en reden her- en derwaarts, doch te vergeefs. Majoor Sapte, die aan zijn kompas geloofde als de Filistijnen aan Dagon, wierp het telkens neder; het wees Noord, Zuid, Oost en West, doch het hielp zoo veel als een muis in het veld, en hoe men ook al liep, alles was verkeerd en de zon begon al sterk te dalen. De heer Venter, die een goede spoorhouder is, zeide: „Wij zullen op de sporen van onze paarden terug gaan, totdat wij eindelijk het pad zullen moeten vinden." Zoo gezegd zoo gedaan, en eindelijk vond de heer Venter het pad, tot groote blijdschap van allen, en het gezelschap keerde naar het kamp terug, zonder eenig wild met zich mee te brengen. Iedereen zei toen, dat de heer De Waal het verstandigste had gedaan met terug te keeren.

Tegen 7 uur vertelde de heer Venter aan den heer De Waal, dat de heer Rhodes een telegram van den heer Hofmeyr ontvangen had, waarin deze hem telegrafeerde dat zijn zoon Stavie gevaarlijk ziek was. De heer De Waal verbleekte terstond en zeide: „hoe kan dit zijn, gister telegrafeerde de heer Sauer en mijn vennoot, de heer De Kock, beiden dat de leden mijner familie allen wel waren. „Neen," zeide hij, „er is een ongeluk gebeurd en Stavie is zeker dood. O, hoe akelig is het zoo ver van huis te zijn in zulke oogenblikken. De heer De Waal telegrafeerde dadelijk aan zijn vrouw, aan den heer Hofmeyr

en aan zijn huisdoctor Abercrombie, om hem dadelijk te telegrafeeren, wat er met zijn lief zoontje gebeurd was, en hetzij het dood of levend was, hem toch de waarheid volledig te seinen. Het was 7 uur in den avond, toen hij de eerste tijding ontving. De Gouverneur, die intusschen zeer met den heer De Waal sympathiseerde, telegrafeerde dadelijk aan de autoriteiten in de Kaapkolonie om de telegraaflijn open te houden, totdat er antwoord op de telegrammen van den heer De Waal gekomen was, en de heer Rhodes deed op zijn lijn hetzelfde. Om acht uur gaf de heer Rhodes aan den heer De Waal een telegram, waarin omslachtig geschreven stond, dat zijn Stavie te twaalf uur uit de school kwam, en dat de heer De Villiers zijn buurman daags te voren zijn stootwagentje of hand-truck had laten vragen, om goederen naar de bazaar te brengen. Dat de jongen, die het terugbracht, het wagentje in de heining, digt bij zijn huis gestooten had, in plaats van het in het wagenhuis te plaatsen. Dat de kinderen, toen zij uit school kwamen, er mee begonnen te spelen en dat Stavie en Rijkie Joubert, dochtertje van Ds. Joubert, en zijn zusje Hettie het wagentje het pad afstootten. Het ging te snel voor Hettie, om het in te houden, en toen draaide zij er mede uit de straat, toen het over een klip ging met het gevolg, dat beide kinderen er uit geworpen werden. Het dochtertje van Ds. Joubert kwam met den schrik vrij en Stavie werd op de plek gedood. (Het is later na onderzoek der doctoren gebleken, dat zijn nek met den val gebroken is).

Men begrijpt de schrik en smart van den heer De Waal. Wij hoorden hem weenen en uitroepen: „Mijn

Stavie, mijn Stavie, mijn harts-lammetje, o mijn lieve jongen, zal ik je nooit weer op aarde zien! Ach mijn lieve hart-adertje, kon ik toch nog je dood mondje kussen." De heeren Venter, Rhodes, Lange en later in den avond de Gouverneur met Kapitein Bower vertroostten den heer De Waal zoo veel zij konden, maar zijn smart was zóó groot, dat zij te zamen met hem in groote droefheid verkeerden. Het geheele kamp was als 't ware geschokt en een droevige nacht werd gepasseerd.

Wij vertrokken van Pallas-kamp op den 18den October; in den namiddag om half 5 „tapte" 1) de Gouverneur de telegraafdraad, en er kwamen ook vele telegrammen aan; de heer De Waal ontving er vier, waarin alles aan hem omslachtig medegedeeld werd, en de schikkingen die er gemaakt waren om zijn Stavie morgen, Zondag, ter aarde te bestellen. Aan omdraaien voor den heer De Waal was niet te denken, want dan moest hij negen dagen te Pallas-kamp op de postkar wachten en dan nog met een ossenkar voortgaan, die nacht en dag door zou reizen op een nieuw pad door bosschen en struikgewas, en daar wou het gezelschap niet van hooren. Vooral was de heer Rhodes beslist, dat de heer De Waal niet zou achterblijven, en het was ook voor hem verreweg het beste, om te zamen met zijn gezelschap voort te reizen, als alleen te Pallaskamp 9 dagen te zitten wachten en dan nog 12 dagen en nachten tot naar Mafeking met een ossenkar te gaan.

Wij spanden dien avond aan Krokodilrivier uit, en

1) Met „tappen" van den telegraafdraad schijnt het in ontvangst nemen van een grooten toevloed van telegrammen bedoeld te worden.

gingen allen een bad in de rivier nemen in het heerlijk schoone water, over schoon drijfzand loopende. Den volgenden Zondagmorgen spanden wij aan den wegdraai uit, op den oever van de Krokodilrivier. Het gezicht hier op de onafzienbare boomen en bosschen is zeer schoon, en duizenden schapen, bokken en beesten [1]) kwamen van heinde en verre om water te zuipen. Het vee zag er bijzonder goed uit, en men zou niet zeggen, dat er in 8 maanden geen regen gevallen was. Alle soorten groot en klein vee waren in goede conditie, het groot vee vooral was prachtig. In den regentijd moet het een schilderij wezen, om het te zien. Het veld hier was wel droog, maar honderdmaal beter dan dat langs Marico-rivier, Transvaalsch grondgebied. Geen wonder, dat Transvaal altijd zoo zeer belust was op Khama's land. Te oordeelen naar al het vee, groot en klein, dat wij dagelijks langs Krokodilrivier ontmoet hebben, moet Khama zeer rijk zijn. Het is waarlijk jammer, dat de blanke hier geen plaatsen kan krijgen. Wij sliepen dien avond te Brakpan, 1.150 mijlen van de Kaapstad.

Dit was de dag, dat het geliefd zoontje van den heer De Waal begraven werd, en de smart en het verlies hem van Hoogerhand toegebracht, werd zeer betreurd en beweend.

Wij reisden den volgenden dag door zeer dikke wouden en waren een goed eind vooruit van den stoet van den Gouverneur. Wij hadden daags te voren te veel stof, en spanden dien morgen zeer vroeg in. Het gelukte ons twee koedoes [2]), een bul en een koe, te ontmoeten. De heer

---

1) d. w. z. runderen.

2) Koedoe's zijn groote antilopen, Strepsiceros Kudu, Gray.

Venter zag ze het eerst, en wij waren verrast en verblijd ze te zien. Onmiddellijk nam de heer Venter zijn rifle, sprong op zijn schimmel en reed naar de dieren toe, achtervolgd te paard door Pietje, onzen achterrijder. De heer Venter reed hard, zoo ook Pietje, en toen gene dicht bij de dieren was, sprong hij van zijn paard om te schieten. Pietje echter, die kort achter hem was, reed met volle vaart over den heer Venter heen, terwijl zijn paard hem trapte, het geweer uit de handen stootte en ook eenigszins zijn schouder bezeerde. De wilde beesten kwamen op een kort galopje op een afstand van 150 treden onze kar voorbij. Ik wou eerst niet schieten, maar de heer Rhodes zeide: „fire at them, fire at them" en ik schoot net vlak onder de pens van een der dieren. Wist ik, dat de heer Venter door Pietje omvergereden was, dan was ik van de kar geklommen en had de beesten afgewacht. Ik wou niet op hen schieten, omdat ik ze niet verwilderen wou en omdat ik ieder oogenblik het schot van den heer Venter verwachtte. Er was een extra goede kans, doch om een kar met eens op te houden en dan al wiegelende er van af te schieten, gaat maar moeielijk en dat wel met een kogel. Echter moet ik getuigen, dat ik een der koedoes behoorde doodgeschoten te hebben, en ben ik beschaamd, dat ik op zoo'n korte distantie zulk een beest, zoo groot als een ezel, gemist had. De heer Venter achtervolgde ze, doch keerde niet lang daarna terug, want het veld is hier, zooals ik reeds gezegd heb, zeer dicht met bosschen begroeid. Hij vertelde ons alles wat er met hem en Pietje gebeurd was. Deze had een goede kans, een pak slaag te krijgen, maar hij zag er zoo verschrikt en beteuterd uit, zoodat hij er met een goede

schrobbeering van af kwam. De teleurstelling was groot, en er bleef ons niets anders over dan maar voort te rijden.

Om half acht kwamen wij te Sofala aan, een der schoonste en meest romantische plaatsen, die wij tot dusverre gezien hebben. Deze plaats is begroeid met groote wilde vijgen, seringen en andere boomen; prachtiger boomen kan men niet zien; niet alleen zijn ze dik en hoog met prachtig lommer, maar ook is het eigenaardige loover en de groene kleur der boomen zeer aantrekkelijk. Deze plaats is gelegen aan een berg en hier komt bij een fontein een stroom water uit, sterk genoeg om een groote stad met water te voorzien. Wij zien hier ook vele Kaffermeiden en jongens, die komen water halen en die in de nabijheid wonen. Doch op deze schoone plaats woont niemand, omdat Khama het niet hebben wil, want ze moet voor zijn vee als een buitenpost gereserveerd blijven. Het water komt bij een groote bron onder de kransen uit, en wel zoo sterk om een flinken molen in snelle beweging te brengen, doch het verspreidt zich weldra in een groote, moerassige vallei, die als een spons is. Ieder Kaffer schept zijn water met een kallabasdopje overal in het rond; het verbaasde mij, dat de groote Khama niet eens een dam heeft laten maken, nog minder doen zijn onderdanen het. Hier zal voorzeker binnen weinige jaren een dorp gesticht worden, met blanken bewoond.

Wij reisden van Sofala door een lange kloof, hooge heuvelen aan beide kanten, fraaien grond voor aanplantingen, waar duizenden mudden mielies en graan kunnen gewonnen worden; men ziet hier en daar de Kaffermeiden met pikken bezig de mielies in te pikken. Wij spanden

om twaalf uur onder een paar doornboomen uit; het was een warme dag en hier is geen water voor de paarden en ezels. Wij spanden om half vier weer in, en kwamen te Mahapie om 6 uur aan; dit is een groote pan, groen en mooi, maar weinig water; genoeg drinkwater voor menschen, maar met onze arme dieren ging het zeer beroerd. Wij, die het eerst er aankwamen, waren het best af met onze trekdieren, maar de arme dieren van het gezelschap des Gouverneurs kregen het maar ellendig en moesten bijna modder zuipen; het is voorwaar maar miscrabel om met zulk een groote klomp menschen en dieren in een vreemd land te reizen, als het dan ook nog droog is.

Wij vertrokken den volgenden morgen te 5 uur van hier, het pad is nu zeer zanderig en zwaar. De heeren Rhodes, Lange en ik zaten op de kar, eindelijk werd het zoo moeielijk voor onze dieren wegens het ellendige zand, dat de heer Rhodes en ik het beter achtten om een eind te loopen. Wij liepen door een fraai woud, begroeid met allerlei soorten van boomen. Onder anderen kwamen wij tegen prachtige rooskleurige bloemen dragende boomen, groote boomen, doch gansch versierd met bloemen, en wat ons het meeste trof, was dat de bloemen zulk een heerlijken geur hebben; ze geurden precies zooals de kleine violetten in onze bloemtuinen. Het pad werd eindelijk lichter; wij klommen in onze kar en kwamen te MaMalola (of zoo als wij het noemden, de Vlei) om 9 uur aan. Dit is een zeer schoone plek volop van versch en heerlijk loopend water, een bron bijna zoo sterk als te Sofala, doch hier loopt het water in groote kuilen waar men baden kan en waar onze trek-

dieren ook heerlijk kunnen drinken; in deze vallei groeit palmiet- en ander lang gras, bewoond door watervogels, onder anderen ook snippen, waarop de heer Rhodes dadelijk jacht maakte. Wij gingen baden en eindelijk kwam de heer Rhodes met twee snippen terug, doch hij zelf was van top tot teen doornat en bevuild door modder, doch hij is nu eenmaal zoo; — als hij zijn oog op iets heeft, dan kijkt hij niet om, voordat hij zijn oogmerk bereikt heeft.

Intusschen was ons ontbijt gereed en terwijl het reeds wat laat geworden was, namen wij allen er goed deel aan.

Om 12 uur kwam Khama 1), met zijn zoon en een honderdtal ruiters te paard, aangereden. De heer Rhodes, dat ziende, ging naar het telegraaf draad, alwaar men het „getapt" had om te telegrafeeren, en de Gouverneur en gevolg ontmoetten zijn zwarte Majesteit met alle eer en respekt. Wij bleven bij onze wagens en eindelijk om half twee werden de paarden gezadeld en de Gouverneur met gevolg reden te zamen te paard met Khama naar zijn stad. De weg daarheen is ellendig vol klippen en stompen. We reden eindelijk een kleine nek 2) over en kwamen op

---

1) Khama is het hoofd der Bamangwhato, die het vruchtbare Khama-land bewonen. Hij schijnt een zeer intelligente Kaffer te zijn, vriend der zendelingen, vijand van den sterken drank, dien hij onverbiddelijk uit zijn land weert. In 1895 is het hem gelukt zijn land vrij te houden van het protectoraat der Chartered Company, waaronder Rhodes het brengen wilde. Khama kwam in September '95 zelf naar Londen en bepleitte zijne zaak bij Chamberlain zoo goed dat Rhodes in het ongelijk gesteld werd.

2) „Nek" is een der vele namen, die het Afrikaansch voor hoogten van bijzonderen vorm heeft. Het Nederlandseh is in dit opzicht veel armer.

de groote Kafferstad uit, bebouwd met duizenden hutten; de boomen in de stad zijn zoo hoog, dat men haast de hutten niet zien kon. Het zijn alle wilde boomen, zooals men ze overal aantreft. In het midden der stad is een open plein, doch voor het overige is er maar weinig water en lijkt de geheele stad naar een wildernis. Men zal het nooit kunnen gelooven dat er hier tusschen de 25.000 en 30.000 Kaffers woonden. Ik moet echter erkennen, dat het voor ons allen wonderlijk was, de duizenden en duizenden Kafferhutten zoo wel gebouwd te zien en wel binnen de 18 maanden, want vroeger woonde deze Kaffermassa te Shoshong. Doch het was daar niet alleenlijk droog, maar ook ongezond, en deze plaats Palachwe is niet alleen veel gezonder, omdat ze hoog ligt, maar hier is toch loopend water, terwijl de Kaffers op Shoshong van putten hun water moesten hebben. Echter zou Khama het nooit ondernomen hebben, om naar Palachwe te trekken, ware het niet dat het land nu door de Chartermannen bezet is en die dus natuurlijk met de Britsche troepen Khama zullen beschermen. Khama durfde het nooit vroeger wagen om nader naar Lobengula te komen, doch nu onder bescherming der blanken, kon hij 70 mijlen nader komen, hij is dus zeer veel aan de Britten, en vooral aan den heer Rhodes verschuldigd. Maar wat ons niet beviel en waarover de heer Rhodes en wij allen zeer gebelgd waren is dit, dat Khama de volgende brutaliteit had gehad. Eenige dagen, voordat wij er aan kwamen, had hij eenige Transvaalsche boeren met wagens, die zwaar beladen waren met koren, mielies, havergerven, [illegible]d, enz., verboden hunne goederen aan de Britsche [illegible]aanaland-Maatschappij te verkoopen, en dadelijk

orders gegeven, dat de wagens onmiddellijk uit zijn stad moesten vertrekken en dat de goederen, indien aan zijn bevel geen gehoor werd gegeven, zouden geconfiskeerd worden. Hij gaf ook orders aan den heer Gifford, Bestierder der Britsche Bechuanaland-Maatschappij geen enkel artikel van de boeren te koopen, en verklaarde dat hij al de produkten van hen gekocht, in beslag zou nemen en de Maatschappij uit zijn land zou jagen. Dus moesten de arme boeren toen de stad verlaten met al hunne wagens zwaar beladen, hunne trekossen uitgeput en mager; want het was zeer droog. Wij konden geen voeder genoeg voor onze trekdieren krijgen en er was maar weinig mielies en havergerven; het voeder werd toen zeer karig onder het vee van ons en den Gouverneur verdeeld; van daar dat wij ook zeer kort in de stad bleven. Er schoot ook niets over voor iemand, die na ons in de stad met paarden of ezels aankwam. Toen de heer Rhodes aan den heer Gifford vroeg, waarom Khama dan niet wou toelaten dat de boeren hunne produkten aan de Maatschappij mochten verkoopen, antwoordde deze, omdat hij de boeren haatte, en dat hij voorgaf omdat de boeren, die in zijn land komen, als zij weer teruggaan, altijd een aantal van zijn beesten stelen. Doch daaraan slaat noch de heer Gifford, noch de heer Rhodes eenig geloof. Al wat de heer Rhodes daarop zeide, die zeer teleurgesteld was, omdat hij geen voeder genoeg kon krijgen en omdat hij verontwaardigd was dat de boeren moesten omdraaien, was, zoo zeker als die zwarte Khama leeft, zoo zeker zal de dag van afrekening met hem komen: nog een klein tijdje en het is met hem gedaan. Deze zelfde storie heeft de heer Gifford aan den Gouverneur

verteld, doch in hoe verre Zijn Excellentie daar aan geloof hecht weet ik niet. Zoo min echter als de heer Rhodes met hem te doen had, zooveel had de Gouverneur met hem te doen. Onze opinie over Khama en zijn volk is, dat 250 boeren zoo zeker als twee maal twee vier is, de stad binnen de 24 uren innemen en Khama met al wat leeft en adem heeft, er uit jagen. De Bongwatas 1) komen ons als een miserabele, ellendige, zwakke boel voor; het schijnt mij of één goed gewapende boer een honderdtal van hen op de vlucht kan slaan. De stad ligt 4,500 voet boven de oppervlakte der zee en het klimaat is zeer aangenaam. Khama woont in een net Kafferhuis en heeft een aanzienlijke doch zeer vette Kaffervrouw. Zijn zoon is een lange, schrale, aanzienlijke, welgekleede jongen van 20 of 21 jaren oud; hij is de aanstaande Koning en zal de opvolger van zijn vader zijn, maar hij lijkt ook maar pap en een niksnut. 2) De mannen en vrouwen van Khama's volk zijn haast allen gekleed.

Hier ontving ik een half dozijn telegrammen, en van hier schreven wij ook allen naar huis; de post- en telegraafkantoren zijn alle in Kafferhut-stijl gebouwd, want Khama wil niet toelaten dat vierkante huizen in zijn land gebouwd worden; ook wil hij niet toelaten dat een blanke man, wie hij ook zij, in zijn land eenige plant of boom zal planten of eenig zaad zal zaaien. De afstand van Kaapstad hier heen is 1,185 mijlen.

---

1) Gewoonlijk Bamangwhato genoemd.

2) Deze Afrikaansche uitdrukking en het synonyme „niemendal" correspondeeren met wat wij in deftiger taal een „nietswaardig mensch" noemen.

Wij vertrokken van Palachwe om kwart vóór 7 op den 23sten October. Khama met zijn zoon en raadslieden leidden den Gouverneur uit. Achter hen volgde de ruiterij over heuvelen en dalen heen, over een pad met klippen 1) en stompen. Eindelijk kwamen wij na meer dan een uur over de rotsen en stompen gereden te hebben op gelijk veld, waar Khama toen terug draaide en plechtig van den Gouverneur, de Lords, de Sirs, de Mayors, de Captains, de Colonels en de Luitenants afscheid nam. De circus 2) was toen over en wij reisden langs een prachtige vallei voort, waar men hier en daar Kaffers bezig zag met mielies in te ploegen en pikken; in het midden van het schoone dal loopt de Latsianerivier, waar langs wij, nadat wij 15 mijlen van Palachwe gereisd hadden, uitspanden. Wij hadden honger en namen hier een fluks 3) ontbijt. Wij reisden voort al langs de Latsianerivier en spanden dien avond te Tjopong uit, een zeer boomrijke plek, volop water langs een berg. Deze plaats gelijkt zeer veel op Sofala en is uiterst geschikt om een dorp aan te leggen. Van hier hebben wij een prachtig uitzicht op het Latsiane-dal, dat groen is van gras en boomen; dit dal is zoo wat 25 mijlen lang en 6 mijlen breed met den fraaisten grond dien men ooit hebben kan. Duizenden menschen kunnen hier hun levensbestaan hebben, en het veld voor vee aan beide zijden van het dal is eerste klas; men kan het aan het groot en klein vee, dat hier graast en het water drinkt, zien. Het is waar-

1) Steenen.
2) Waarschijnlijk een schertsende uitdrukking voor „rijbaan met hindernissen."
3) flink.

lijk om te treuren dat al deze prachtige grond, waar duizenden en tien duizenden mudden graan, aardappelen, boonen, mielies en andere dingen, met vruchten ingesloten, kunnen gewonnen worden, geheel onbewerkt moet blijven liggen. Dit groote en vruchtbare dal waar nu de rietbok, de rooibok 1), de tortentaan, de eendvogel en de roerdomp in wonen, zal wel eenmaal, (en ik hoop, de dag is niet meer ver af) door den blanken zoon van Zuid Afrika bewoond en bewerkt worden.

Wij verlieten Tjopong den volgenden morgen en spanden na over heuvelen gereisd te hebben wederom aan de Latsianerivier uit. Ons gezelschap kwam het eerst bij de rivier, die wij gister namiddag verlaten hadden en wij kozen onder drie groote wilde vijgenboomen onze uitspanplaats; er was een lange, breede poel met water, zeer diep en vol van allerlei visschen, barbers 2) ingesloten, wellicht ook krokodillen; want hier zijn zij overal in diep water. Het is nu half elf en zeer warm. Terwijl Tonie, onze kok, het ontbijt gereed maakte, gingen wij baden, maar zoo als gewoonlijk in deze vreemde wereld bleven wij in vlak water. 3) Nadat wij ons ontbijt genoten hadden, ging ik visch vangen, het eerste dat ik optrok was een barber, zoo groot als een geelbekvisch 4); intus-

1) Met den rietbok en den rooibok bedoelt de schrijvers twee soorten van antilopen, waarschijnlijk Cervicapra reduncus, Pall. (rietbok), en Cephalophus natalensis, A. Smith of Aepyceros melampus, Gray (beiden „rooibok" genoemd).

2) Wat de schrijver met „barbers" bedoelt, kan ik niet met zekerheid zeggen; vermoedelijk een soort van het tot de Siluroiden behoorend genus Clarias.

3) d. w. z. niet in eene stroomende rivier.

4) De geelbekvisch is een in Kaapstad zeer bekende zeevisch, Otholithus aequidens, Cuv.

schen kwam de Gouverneur met zijne manschappen ook aan en die kwamen allen dicht bij ons uitspannen; het duurde niet lang of die wilde huzaren sprongen den een na den ander in het water, zwommen en doken dat het een aard is, en bekommerden zich niet in het minst over krokodillen of iets anders. Intusschen bleef ik maar visschen, tot dat eindelijk de lucht boven onze hoofden zwaar betrokken was en nu en dan een groote regendroppel neerkwam. Op eens hoorden wij een wonderlijk geraas in de lucht, een gedruisch dat voor mij geheel vreemd en onbekend was. Ik ging toen naar onze wagens en de heer Venter zeide, dat ik maar liever in den wagen moest klimmen, want het gedruisch beteekende een hagelbui die aan het vallen is. Ik luisterde naar hem en was ook niet lang in den wagen, of de hagel kwam neder zoo groot als duiveneieren. Wij kregen maar een punt van de bui die zich eenige mijlen verder ontlastte; toen het ophield te hagelen ging ik weer visschen. Toen ik bij het water kwam, vond ik nog al mijne visschen daar, behalve de barber; ik vernam er naar en vond toen uit dat Pietje, onze achterrijder, nadat de barber meer dan een uur op den wal gelegen had, het goed vond om den kop van den visch gedurig in het water te houden, eindelijk begon de barber weer levend te worden en sprong uit zijn handen in het water en was verdwenen. Ik wou Pietje een paar harde klappen geven, maar hij was mij in het loopen de baas, ik ging weer aan het visschen, maar nu was de lucht veel koeler geworden en de visschen beten maar lui. Terwijl ik er stond te visschen, kwamen er een zestal huzaren aan en sprongen aan het boveneind van den kuil in; deze huzaren waren laat ge-

komen, omdat zij met de kreupele en zeerruggige paarden achteraan kwamen. Onze jongens waren nu bezig onze muilen in te spannen en een visch beet gedurig aan mijn hoek, en alhoewel mijn vriend Lange mij reeds tweemaal had geroepen, wou ik nog te graag den visch vangen. Ik had toen reeds een lawaai in het water gehoord, maar ik stoorde er mij niet aan. Doch toen ik vernam dat het een hulpgeschrei was, keek ik naar de plaats, waar de huzaren baadden en zag ik een man zijn handen uit het water steken, en ook dat zijne makkers er zeer verward uit zagen. Ik liet mijn stok vallen en snelde zoo hard ik kon naar de plaats heen, rukte mijn boven- en onderbaadje af, schopte mijn schoenen uit en sprong met de overige kleederen in het water; ik zwom recht uit naar de plaats, waar ik, toen ik bezig was mijn kleederen uit te rukken, voor de laatste maal des mans vingeren gezien had; ik dook naar den bodem en kwam recht op den man uit, ik greep hem in zijn arm en bracht hem boven water. Zoodra de drenkeling boven water kwam, kwam er een golf water uit zijn mond, doch hij was blauw van kleur en zijn nek hing slap, ook zijn armen, hij verroerde zich niet; ik dacht zeker dat de man dood was. Ik hield hem met mijn linker arm vast, hield zijn hoofd boven water en zwom met hem naar den wal. Zoodra de heeren Rhodes, Venter en Lange mij naar den kant, waar de huzaren baadden, hard zagen loopen, waren zij ook daar heen gekomen; de heer Venter, die zich ook van zijne kleederen ontdaan had kwam mij ter hulp en wij brachten den huzaar aan wal. Ik was toen zeer uitgeput en mijn plicht was verricht; zijne makkers rolden hem, en de drenkeling kwam dadelijk bij;

het duurde niet lang of onze maat stond op en liep langzaam met zijn makkers voort; ieder hunner scheen verlegen en stil te zijn. Ik ging toen naar onze wagens terug, alwaar de heer Rhodes reeds voor mij whiskey en soda gereed had, om mij weer op te knappen. De heer Rhodes die alles aanzag en die ook zeer ontsteld was, dat de man mij mocht beet krijgen en dat ik te zamen met hem zou verdrinken, prees mij zeer voor mijn flink gedrag, maar gaf mij ook tegelijkertijd een reprimande om in zulke gevallen zeer voorzichtig te zijn en niet weer in het water met kleeren en al te springen; want had de man mij in mijn kruisbanden, hemd of broek beet gekregen, dan waren wij beiden verdronken. Maar zeide ik, om al die dingen had ik geen tijd te denken, en had ik eenige seconden langer gewacht, dan was de man dood geweest. Echter is het ontegenzeggelijk waar, was het niet, dat de man reeds zoo te zeggen dood was toen ik bij hem kwam, dan kon het gemakkelijk gebeurd zijn toen hij nog sterk aan het worstelen was, dat hij mij te zamen met zich naar beneden gerukt had. Gelukkig werd ik niet eerder zijne hachelijke positie gewaar en gelukkig ook dat hij reeds uitgeput en gezonken was, toen ik bij hem kwam. De geheele zaak was een bestiering.

Wij vertrokken van daar om 3 uur en spanden den avond te Brakrivier No. 1 uit; er was maar weinig en slecht water, doch echter genoeg voor onze trekdieren. Wij waren echter met onze vaatjes en zeilzakken goed voorzien van water uit de Latsianerivier. Het duurde niet lang of de Gouverneur met zijn Aide-de-Camp, Captain Bower en de andere militaire Hoogheden kwamen naar ons

kamp om den heer De Waal [1]) dank te zeggen voor zijn mannelijk gedrag, den huzaar zijn leven te redden. Nadat de Gouverneur en Kapitein Bower hem bedankt hadden, zeide hij aan de andere heeren: „Ik wensch, dat gij lieden mij niet gaat bedanken, want wat ik gedaan heb, was slechts mijn plicht als medemensch van den huzaar. Ik kan zwemmen en het zou dus van mij dierlijk geweest zijn den man te zien verdrinken en hem niet te helpen. Ik verdien dus geen dank; de dank komt Hem toe, die mij gebruikt heeft, den man te redden." „Jammer maar," vervolgde hij met een zeer gebroken stem, „dat niemand heden voor acht dagen mijn lieve zoontje, mijn teedergeliefde Stavie kon redden." Het gezelschap, ziende dat de heer De Waal diep ontroerd en zeer neerslachtig was, sprak niet verder over het gebeurde.

Wij reisden den volgenden morgen van daar en spanden aan Brakrivier No. 2 uit. Het was een koude dag. Deze rivier is vol fraaie schelpen en heerlijke kuilen water. Hier zagen wij een schoonen jongen Matabele-Kaffer, wiens rug een geweldig teeken van een oude wond droeg. De heer Rhodes, die zijn taal goed spreken kon, vroeg hem vanwaar het groote lange wondmerk op zijn rug kwam. Hij antwoordde dadelijk: Leeuw, en vertelde toen, hoe hij met eenige zijner makkers aan het jachten was, hoe zij den leeuw omsingelden, hoe de leeuw eindelijk op hem sprong, en hoe hij met den sprong van den leeuw een geweldigen nagelkrab in zijn rug kreeg, die zijn

1) Hier blijkt duidelijk, wat de in het stellen eenigszins onbedreven schrijver reeds vroeger deed vermoeden, nml. dat de „ik", die het verhaal doet, en de heer D. C. de Waal, L. W. V. één en dezelfde persoon zijn.

vleesch tot op de beenderen openscheurde. Gelukkig, zeide hij, stak een mijner makkers den leeuw met een assegaai, die hem toen losliet, voordat het dier hem beet; anders was hij zeker dood geweest; de leeuw, zeide hij, had voor ruim een uur oorlog met hen, doch werd eindelijk zoodanig door hunne assegaaien gewond, dat hij uitgeput was en door hen overwonnen werd; in dit gevecht bleven eenige honden dood liggen en eenige hunner werden gewond, van welke hij de ergst gewonde was.

Wij zetten onze reis van hier voort tot naar Mequeche. Dit is een goede uitspanplaats, volop water en groen gras. Hier kregen wij fraaie Basterdschapen, zeer vet, een duidelijk bewijs, dat het veld zeer gezond en goed is voor klein vee. Het was een zeer koude avond met een weinig regen, de lucht was zwaar betrokken en de wind woei bijtend koud en sterk; wij dachten dat een zware regen op handen was, maar de heer Venter verzekerde ons, dat het niet regenen zou; want, zeide hij, het weer is te koud en de wind te sterk. Het bleek den volgenden morgen dat hij gelijk had, want het regende bijna niets gedurende den nacht. Wij dachten hier veel aan den heer Hofmeyr, M. L. A., gelijk wij aan de Limpopo deden, dat wij het ondragelijk warm zouden krijgen. [1]) In plaats daarvan moesten wij met onze overjassen loopen; het moet echter erkend worden dat deze soort van klimaat, zoo als de inwoners ons vertellen, zeer buitengewoon is voor dit jaargetij.

1) Deze zinspeling op een gesprek met den heer Hofmeyr is mij niet duidelijk. De titel M. L. A. zal wel moeten zijn M. H. A., d. i. M(ember) of the H(ouse) of A(ssembly).

Van hier reisden wij voort tot naar Parkwe door zeer dichte bosschen, het pad is vol met stompen, die tot den grond afgekapt zijn en die ons jammerlijk lieten stampen. Het was een koude morgen en wij waren een heele distantie voor den Gouverneur uit; eindelijk hielden wij stil en maakten een groot vuur, waarbij wij ons allen lekker verwarmden. De heer Rhodes zat op zijn veldstoeltje, genaamd Montsewie, zijn geopende handen over het vuur houdende, toen de heer De Waal hem zeide, dat hij daar precies zooals zijn overledene Oupapa De Waal zat, die ook altijd in de winteravonden met zijne geopende handen voor de kachel zat.

Wij spanden om half tien te Parkwe uit. Dit is niet een groote, doch een fraaie rivier; volop water en gras, en de valleien, waardoor ze vloeit, zijn zeer vruchtbaar; de vlakke velden dicht bewoond en de heuvelen rondom prachtvol versierd met schoone boomen. Hier is ook een klein station, en van een hoogen heuvel seinde men naar een anderen hoogen heuvel over de 100 mijlen ver met den heliograaf. Waar wij hier uitgespannen zijn, zijn vele cremetartboomen [1]; wij maten drie met een tijplijn, [2] behoorende aan Sir Sidney Shippard, de eerste mat in omvang 47 voet, de tweede 45 voet, de derde 46 voet. Dit verbaasde den ouden lord Elphinstone zeer en hij nam er een schets van. Het was Zondag en het geheele kamp

---

1) Met de reusachtige „cremetartboomen", op bladzijde 50 ook „baobab-boomen" genoemd, heeft de schrijver zonder twijfel de A d a n s o n i a d i g i t a t a op het oog, bij ons gewoonlijk als „apenbroodboom" bekend.

2) Tijplijn waarschijnlijk een verbastering van het Engelsche „type-line" d. i. meetlijn, bij het landmeten in gebruik.

was zeer stil. Dien avond werd in het midden des kamps een groote hoop hout met dikke, droge stompen bij elkander gebracht om als het geheel donker is zoo als de huzaren zeggen, een „bon fire" te hebben. Om half negen werd het vuur aangestoken en het geheele kamp was wel verlicht en daar het een koude avond was, was het vuur een genot voor ieder een; allen zaten op hunne stoelen of banken, of op den grond rondom het vuur, er werden vele geestelijke liederen gezongen, dat prachtvol en hemelsch in het eenzame veld klonk; vooral trof ons Psalm 100, die zeer schoon door de bedienden der wagens en door onze Hollandsche blanken gezongen werd; deze schoone menschelijke muziek die in de eenzame wilde wereld op een afstand van 1,286 mijlen van Kaapstad aangehoord werd, maakte vooral op hen, wier familiën verre weg waren, een diepen indruk, en men kan wel begrijpen, welk een indruk het op onzen vriend, den heer De Waal maakte, wiens geliefd zoontje heden voor 8 dagen begraven was, en die het lijk niet eens grafwaarts had kunnen volgen. Het was wederom een koude avond, de lucht zwaar betrokken.

Maandag morgen, 27 October. Het is vreeselijk koud; de lucht is zwaar betrokken en het is nu de derde dag dat wij geen zon zien. De Gouverneur met het geheele gezelschap zijn gaan jachten. Alsmede ook de heer Rhodes, die met drie vrienden een geheel anderen koers uitgereden is. De heeren Venter, Lange en De Waal bleven in het kamp. Wij waren allen zeer geërgerd op den Gouverneur, dat hij is gaan jachten; wij liggen hier reeds van gister morgen en het is het beste weer om te reizen, en wij hebben nog een lange reis voor ons en hier moeten

wij liggen om den tijd te dooden tot pleizier van den Gouverneur, die weer net zoo min wild zal schieten, als hij te Pallas-kamp en Latsiane-rivier geschoten heeft, alwaar hij op eerstgenoemde plaats den geheelen dag uitbleef, en op laatstgenoemde meer dan een halven dag. In alle geval, onze ergernis en teleurstelling kan niet verholpen worden; door hem kunnen wij niet rijden, en al zouden wij het ook doen, dan moeten wij toch weer te Macloetsi op hem wachten. Na het ontbijt gingen de heer Venter en ik te voet jachten. Wij liepen door de rivier, kwamen op een groote vlakte dicht begroeid met groote boomen en zoo gelijk als een tafel. Wij zagen hier allerlei wilde bokken- en dierensporen; wij gingen op een hoogen heuvel zitten, zagen onze wagens en kamp in de verte, ook onder den heuvel eenige zware baobab of cremetart-boomen. Zoo ver wij zien konden was het één woud. Wij klommen naar beneden en maten de cremetart-boomen; de omvang des stams van den eenen boom was 53 voet en van den anderen 6 voet boven den grond 65 voet; deze waren de dikste boomen die wij tot heden toe gezien hebben, in doorsnede cirka 22 voet, dus kunnen bijna drie ossenwagens langs elkander door den stam rijden. Een klein eindje verder ontmoetten wij de rapporteurs van de *Argus* en de *Cape Times* met den seinman van den heliograaf. De rapporteur van den *Argus* was in den boom geklommen om van de vruchten te plukken (cremetarten), maar die arme drommel heeft veel benauwdheid uitgestaan om er weer uit te komen. Wij stonden vier stuks onder den boom, kant en klaar om hem op te vangen, als hij viel. Ieder onzer nam van de vruchten met zich en wij gingen uit elkander; de drie stuks gin-

gen naar den heliograafheuvel, en de heer Venter en ik terug naar ons kamp. Doch nadat wij omtrent twee uren lang geloopen hadden en reeds lang door de Parkwe-rivier moesten geweest zijn, vonden wij uit, dat wij aan het dwalen waren. Wij draaiden weer terug naar een anderen hoogen heuvel en zagen in de verte onze wagens; ook zagen wij een menigte van ossen en bokken naar den kant der rivier, alwaar ons kamp is, loopen, natuurlijk om water te zuipen. Wij klommen naar beneden, gingen in de richting zoo als de ossen loopen, kwamen in hunne voetpaden, ontmoetten ook den ouden schoolmeester van des Gouverneurs zoon, die ook verdwaald was en gingen voort. Wij ontmoetten drie rooibokken, die zoo groot zijn als donkeys, doch daar het zeer boschrijk was, ontsnapten zij ons voordat wij er op schieten konden. Eindelijk nadat wij zoo wat ruim 6 uren rondgeloopen hadden, kwamen wij bij ons kamp aan; wij waren zeer afgemat en dorstig; de heer Venter verkwikte zich met lime juice 1) en water, en ik dronk mijn whiskey met heerlijk koel water uit den zeilzak. Wij namen ons lunch en gingen in onze wagens uitrusten. Tegen zonsondergang kwam de Gouverneur met zijn medejagers terug. Sir Frederick Carrington had een steenbokje geschoten, maar al de overigen hadden niets geraakt. De Gouverneur en zijn zoon losten ettelijke kogels op koedoes en kwaggas 2),

---

1) lemoensap.

2) Deze kwagga's zijn zeker niet de echte (Equus quagga), die althans in deze streken uitgestorven is, maar Equus Burchelli, Gray, „daauw" der Hottentotten, door dezen ook wel „kwagga" genoemd. De schrijver drijft den spot met het schieten van Sir Henry Loch en diens zoon.

maar zonder ze te treffen. Het werd laat en de heer Rhodes met zijn twee vrienden, die met hem samen gingen, kwam niet terug. Wij werden ongerust en maakten ons gereed op een der heuvelen een groot vuur te gaan maken, zoodra het donker was, doch voordat het noodig was, daagde de heer Rhodes met de andere twee heeren op. Deze brachten met zich 8 fazanten en twee korhanen. Tonie had veel tijd en heeft ons een prachtigen maaltijd bereid. De heer Rhodes met zijn twee jachtgenooten waren uitgehongerd en genoten met ons te zamen een heerlijk avondmaal; nu vertelde een ieder, hoe hij den dag doorgebracht had, en het gezelschap vermaakte zich zeer omdat de heer Venter en ik verdwaald waren.

Wij zagen den Gouverneur dien avond niet, waarschijnlijk omdat hij moede was, en wellicht ook een weinig verlegen omdat hij niets geschoten had, hetgeen wij hem voorspeld hadden. Het veld hier overal in het rond is uitmuntend geschikt voor groot en klein vee.

Wij vertrokken Dinsdag morgen den 28sten October van Parkwe, door goed veld, begroeid met gras en boomen en spanden aan de rivier Marapoa uit, hetgeen beteekent: plaats der dooden, wegens de vreeselijke koortsziekten die hier in vroegere tijden heerschten en van wege de menigten die hier den dood vonden. Dit is een groote en diepe rivier en zij moet zeer gevaarlijk zijn, als zij sterk loopt.

Wij kwamen te Macloetsi om half elf aan. Dit is een groot kamp. Hier zijn 300 man Politie van de Britsch Bechuanaland en 100 man Politie van de British South African Maatschappij gestationeerd. Wij werden hier zeer goed onthaald, alles volop, behalve drank. Wij waren

verbaasd zulk een net welbebouwd kamp in de wilde wereld te zien; alles is binnen de laatste 6 maanden tot stand gebracht; men heeft ook hier een net klein hospitaal, onder gegalvaniseerd ijzeren dak, alwaar eenige patienten in zijn, onder anderen ook de zoon van Lord Elphinstone, die als reisgezel van den Gouverneur mede kwam. De oude Lord was zeer verblijd om zijn zoon te zien en zoo was ook de zoon om zijn vader te zien. Deze jonge man is voor eenige maanden hier heen gekomen om als militair te dienen en ook om kennis op te doen, even zooals de Prins Imperial des tijds naar Zoeloeland door zijn moeder de Keizerin, weduwe van Napoleon III, was gezonden, om dan later als een man van naam naar zijn vaderland terug te keeren; zoo ook met dezen 21-jarigen jongen man: die moest hier niet alleen wereldkennis opdoen, maar er werd ook verwacht, dat hij nog met de Matabeles zou vechten en dan zich een naam zou verwerven. Wij keuren het ook goed dat rijke aristocratische lieden hunne kinderen liever bruikbaar voor de samenleving wenschen te maken, dan ze laten rondloopen. Maar de mensch bedenkt zijn weg, doch God bestiert den gang, en zoo als de jonge Napoleon IV zijn graf in de wilde wereld van Zuid Afrika moest vinden, zoo zal het ook weldra met dezen jongen Lord gaan. De jonge man scheen echter veel beter te zijn en de zusters van barmhartigheid, die hem oppassen, schijnen ook zeer hoopvol op zijn herstel te zijn. Dicht bij dit kamp vloeit de Macloetsirivier, en men heeft hier volop water voor mensch en beest.

Den volgenden dag hield de Gouverneur wapenschouwing over zijne troepen, alzoo ook de heer Rhodes. De

troepen van beide partijen zagen er uitmuntend goed uit; zij zijn allen werkelijk zeer flinke en welgebouwde jonge mannen, en het zal haast jammer zijn als zij geen kans krijgen, hunne krachten met de Matabeles te meten. Na de wapenschouwing maakte de Gouverneur een zeer flinke aanspraak die zeer toegejuicht werd; het was ons een aardigheid, zoo vele Afrikaners onder de troepen van de Chartered Maatschappij en uit haast alle familiën te zien, verreweg meer Afrikaners dan Engelschen [1]), en wat ons zeer aangenaam was, was, dat allen zoo welgemoed en hoogst opgeruimd er uit zagen. Men heeft nu en dan een weinig koortsziekte hier, doch tot nog toe zijn er geen slachtoffers geweest. Na de wapenschouwing gingen wij naar het fort, dat zeer goed en sterk gemaakt en aan alle kanten met Gatling-guns voorzien is, van waar duizenden schoten binnen een half uur kunnen afgevuurd worden. Nadat alles over was, gingen wij naar onze hutten om te schrijven. Hier is ook een postkantoor, en tot hier heeft de telegraafdraad ons gevolgd; hier ontvingen wij ook tijdingen van huis. De telegraaf was ons zeer dienstbaar.

De jonge Elphinstone is van morgen veel beter en zijn vader maakt schikkingen, om hem naar de Kaap mede te nemen en van daar terug naar Engeland.

Distantie van de Kaap hier heen 1,302 mijlen, dus kan men nu van de Kaap tot aan dezen kant van Khama's land op de grens van het betwiste land tusschen Khama

---

1) Men mag onderstellen dat bij het uitkiezen der manschappen van de Chartered Company voor den rooftocht van Jameson deze Afrikaners opzettelijk uitgesloten werden; de lijst der gevangenen bevat dan ook haast niet anders dan Engelsche namen.

en Lobengula in een half uur tijd antwoord terug ontvangen. Wie durft nu nog zeggen dat Afrika niet snel vooruitgaat? Deze plaats is zoowat 2,300 voet boven de oppervlakte der zee en ruim 1,000 voet lager dan Palachwe; echter is het een weluitgekozen en gezonde plek. Tot hier reisden wij te zamen met den Gouverneur en diens gevolg; hier zullen wij van elkander afscheid nemen. De Gouverneur is er bitter op tegen dat de heer Rhodes met zijn gezelschap verder zal reizen, doch gaf toe, dat hij zoo ver als het Tuli-kamp mocht gaan, dat is 70 mijlen verder van hier, maar dan niet verder. De Gouverneur heeft allerlei tijdingen van den heer Moffat 1) en anderen uit Lobengula's hoofdstad ontvangen, die hem raden om niet verder dan Macloetsi te reizen, en dat de heer Rhodes er ook niet aan moest denken om verder te gaan; dat de jonge Kaffers zeer begeerig zijn, oorlog te maken; dat Lobengula hen niet meer kan keeren, en dat de Matabeles zoo zeker als hij leeft de Kozi Mali zullen vangen, (dat meent de man met het geld) dat het zeer gevaarlijk voor hem en zijn gezelschap zal zijn om ook verder dan Macloetsi te reizen; dat, als de heer Rhodes door zijn land zou reizen zonder naar zijn hoofdstad te gaan, hij Lobengula, die een sluwe man is, zal beleedigen, en gaat hij naar Buluwayo, Lobengula's hoofdstad, dat Lobengula dan ter wille van het volk hem aldaar zal gevangen houden. En, zeide de Gouverneur, dat als de heer Rhodes gevangen genomen wordt, hij als Gouverneur van de Kaapkolonie den Premier van die

---

1) Bekend Engelsch zendeling en politiek raadsman van verschillende Kafferhoofden.

Kolonie zal moeten te hulp komen, en dat het wellicht groote onlusten kan verwekken, gepaard misschien met eenige millioenen oorlogskosten. De heer Rhodes moest niet vergeten, dat hij niet slechts Rhodes is, maar ook de Premier van de Kaapkolonie, en dat hij ook vooreerst genoeg gezien heeft, enz., enz. Hiermede stemde Sir Frederick Carrington, Sir Sidney Shippard en Captain Bower volkomen in.

De heer Rhodes zeide, dat hij niet gekomen was om Bechuanaland en Khama's land te zien, maar dat het zijn stellig plan was om Mashonaland te zien; hij is nu op de scheiding van het Britsch protectoraat en wil nu naar zijn eigen protectoraat gaan. Hij zeide beleefdelijk, dat zijne reisgenooten ook gekomen zijn om Mashonaland te zien, en hij nu niet met hen kan omdraaien. Nadat de heer Rhodes met den Gouverneur klaar was, liet de Gouverneur de heeren De Waal en Venter roepen. Hij sprak met hen lang over deze zaak, gelijk hij ook te Palachwe deed, en verzocht hen hun invloed op den heer Rhodes uit te oefenen om niet verder dan het Tuli-kamp te reizen, legde hun al de bezwaren, er aan verbonden uit, en waarschuwde hen te zamen met den heer Rhodes hunne plannen wel te overwegen; hij wees hen op de stellige kansen van door Lobengula gevangen genomen te worden, om te Buluwayo opgesloten te blijven, om op weg naar Mount Hampden aangevallen en vermoord te worden, om door volle rivieren opgehouden te worden, wanneer de Matabeles dan kansen genoeg zouden hebben met hen te doen wat zij wilden. Hij waarschuwde hen nog eens en nog eens te overwegen wat zij gingen doen; doch beide heeren waren standvastig en zeiden dat zij gekomen waren, om

Matabeleland en Mashonaland te zien en dat het dus voor hen onmogelijk was om te draaien. Doch, zeiden zij, indien uwe Excellentie en de heer Rhodes ook denken dat het voor hem gevaarlijk zijn zal, laat hij dan bij het Tuli-kamp omdraaien en wij zullen met een wagen, bespannen met de beste ezels en een paar ponies doorrijden. Ja wel, zeide de Gouverneur, maar dat wil de heer Rhodes niet; want, zeide hij, gaat gij naar Mashonaland, dan gaat hij ook. De Gouverneur kon die twee heeren niet overreden en zij gingen een weinig onvoldaan met elkander uiteen. Tegen den avond lieten wij met goedkeuring van den heer Rhodes onze wagens inspannen, want wij dachten: hoe eerder wij uit het kamp vertrekken, hoe beter. Een weinig na zonsondergang gingen wij op reis, doch de heer Rhodes, die dien avond op een diner uitgenoodigd was, bleef achter en zou ons den volgenden morgen met de kar volgen. Wij hadden geen lust om te blijven en deden ons best om weg te komen.

Het pad van het kamp is ellendig slecht; het werd spoedig donker en wij reden maar langzaam, eindelijk werd het pikdonker en de heeren Venter en De Waal klommen ieder op hun paard en reden voor de wagens uit. Wij hadden wel twee man Politie van de Chartered Maatschappij bij ons, doch die konden het stampen der wagens niet verhinderen. De Politie wou hebben dat wij tot aan een kleine rivier moesten reizen, doch de heeren Venter en De Waal verzetten zich er tegen, doordat zij reeds bemerkten dat zij zich in het donker vast gereden hadden. De heer Lange gaf toe en wij spanden uit.

Den volgenden morgen bemerkten wij dat wij juist voor groote slooten uitgespannen waren en het dus zeer

verstandig was geweest uit te spannen. Nadat wij dien avond uitgespannen waren, begon een onzer drijvers, namelijk George, zeer spraakzaam te worden; hij babbelde zooveel, dat ieder bemerken kon dat hij aan den drank geweest was; de heer Lange bestrafte hem en verzocht hem zijn snater te houden. George werd brutaal en dreigde terug te gaan. De heer Lange zeide toen dat hij gaan kon. George nam zijn zak goed en ging naar Macloetsi terug; daar klaagde hij bij den heer Rhodes, dat hij onbillijk door den heer Lange behandeld was, doch deze gaf hem geen gehoor, en George meende met de kar van den heer Rhodes de wagens weder in te halen, want wij gingen den volgenden morgen vroeg voort, dus kon hij ons te voet niet vangen, maar die arme drommel heeft zich misrekend, want de heer Rhodes wou hem niet met de kar mede nemen, en wij hoorden niets meer van George. Waarschijnlijk ging hij terug naar Palachwe, alwaar hij een vrouw heeft, die een Genadendalsche 1) meid is, en groot geworden bij den heer Moffat in de Matabele-hoofdstad Buluwayo.

Gedurende den nacht klaagde de heer Venter over ongesteldheid, en wij dachten het des morgens raadzaam om liever den dokter te Macloetsi te laten halen, voordat wij verder gingen. Wij zonden Hackwell, een der Politie, daarheen en spoedig kwam de militaire dokter met den heer Rhodes aangereden; de heer Venter werd nauwkeurig door den dokter onderzocht, doch deze zeide, dat slechts

1) „Genadendal" is de naam van de oudste zendeling-statie der Moravische broeders, reeds uit de 18de eeuw dateerend en gelegen in de Kaapkolonie, Baviaanskloof tusschen Worcester en Swellendam.

de maag van den heer Venter uit orde was; hij gaf hem eenige pillen en de heer Venter werd tot ons aller blijdschap spoedig weer beter. De heer Rhodes keerde met den dokter terug naar Macloetsi, en wij reden voort door de groote Macloetsi-rivier, die prachtig met boomen, wilde dadels en palmboomen versierd is, en spanden 12 mijlen verder aan de Lotoani-rivier uit. Hier bleven wij op den heer Rhodes wachten; Colonel Pennyfeather is juist dien avond, toen wij van Macloetsi zijn vertrokken, aldaar van Mount Hampden aangekomen, en deze had veel te Macloetsi te doen, en de heer Rhodes had ook veel met hem te praten. Met het opkomen der maan zal de heer Rhodes van Macloetsi in den nacht vertrekken.

Gedurende den dag zijn wij gaan jachten en schoten eenige fazanten en patrijzen. Dit is een zeer boomrijke rivier met heerlijk versch water. Wij gingen echter niet te ver van onze wagens, uit vrees om te verdwalen; met het jachten kwamen wij op eenige oude Kafferkralen uit, die nu verlaten zijn. Het is een aardigheid, de doppen van al de wilde dadels te zien, en pitten van allerlei wilde vruchten; hier zijn ook vele wilde apen, wilde honden, leeuwen, wolven, koedoes, kwaggas, elanden 1), enz. Doch wij gingen niet ver genoeg van de wagens om ze op te jagen, maar overal in en langs de rivier zagen wij de sporen van al deze soorten van wild. In den nacht hoorden wij het gehuil der wolven en wilde honden, maar het gebrul der leeuwen hoorden wij niet. Dit is de betwiste streep land, tusschen de Macloetsi en de Tuli gelegen, het

---

1) Zie over deze „kwaggas" hierboven blz. 51, noot 2: de Eland is een soort van antilope, Oreas Canna, Pall.

is een prachtige en vruchtbare wereld met vele kleine rivieren en spruiten [1]), waar niemand baas is en waar ook haast niemand woont; het is deze landstreek, alwaar Lobengula zoo onverwachts op Khama's Kaffers jacht maakte en toen de mans doodde, het vee wegnemende en de vrouwen en kinders als slaven weg voerde; daarom is het ook wellicht, dat wij overal verlaten Kaffer-kralen vonden.

De heer Rhodes vertrok des nachts om half een van Macloetsi, toen de maan opkwam, maar Antonie (niet Tonie De Kock) die de koetsier van de kar was, was niet op zijn post, toen hij inspannen moest. De heer R. heeft hem herhaaldelijk gezegd op zijn post te wezen, maar Antonie heeft er vrienden gemaakt en bleef langer uit dan hij wellicht gemeend had. De heer R. nam een der Politie van zijn Maatschappij met den naam van Malherbe, wiens ouders dicht bij de Kaap wonen, en kwam vroeg in den morgen met Colonel Pennyfeather bij onze wagens aangereden; kort na zijn aankomst spanden wij in, en reden voort. De heeren Rhodes en Pennyfeather waren vermoeid en slaperig, beide heeren sliepen in een wagen, doch de heer Rhodes gaf aan de heeren Venter en De Waal, voordat hij ging slapen, een brief te lezen, dien hij, voordat hij Macloetsi verliet, van den Gouverneur ontvangen had. De inhoud er van was nagenoeg dezelfde wat hij met de heeren Rhodes, De Waal en Venter gesproken heeft. Die beide heeren lazen den brief door en wederom door, en hielden er raad over. Er werd door hen een resolutie gepasseerd, die den heer Rhodes zou voorgelegd

1) Beeken.

worden bij de eerste uitspanplaats, namelijk deze, dat zij geen besluit nemen zouden, voordat zij bij het Tuli-kamp aangekomen waren, en dat zij aldaar finaal zeggen zouden, wat zij doen zullen, dat het ook dan aan hen moest vrijgelaten worden om voort te gaan.

Wij spanden aan een lieflijke spruit uit, met volop water; de heeren Rhodes en Pennyfeather waren zeer verkwikt door den morgenslaap, en het duurde dan ook niet lang of eerstgenoemde vroeg de twee heeren, wat zij van den brief dachten. Zij zeiden, hem nauwkeurig doorgelezen te hebben en hem aan het Tuli-kamp zeggen zouden, wat zij er van dachten. Hij was daarmede wel tevreden en zij spraken niet meer over dit onderwerp, dat hun reeds wat lastig werd, voordat wij bij het Tuli-kamp aankwamen. Wij reisden nu door zeer goed veld. Het betwiste grondgebied is zeer boschrijk met ettelijke kleine rivieren en spruiten.

Wij kwamen Zaterdag morgen, Nov. 1 om 11 uur bij de prachtige Tulirivier aan; de rivier, die eenige dagen geleden slechts kuilen met water in zich had, kwam twee dagen geleden af en er liep nu een fraaie stroom water in, die een heerlijken indruk op ons maakte; wij konden haast niet onze oogen gelooven, zoo een stroom water op een distantie in deze droge wereld te zien. Dicht bij deze rivier is het Tuli-kamp aangelegd op een heuvel, gelegen omtrent 2,000 voet boven de oppervlakte der zee, dus nog ruim 300 voet lager dan de Macloetsi. Het is een net mooi kamp, met een extra uitmuntend fort, wel voorzien van Gatling-kanonnen en een grooten voorraad ammunitie. De mannen der Politie, 200 in getal, zien er net en gezond uit. Men heeft hier winkels, smederijen en een kerk.

Wij maakten hier kennis met Kapitein Turner, een allerliefst en vriendelijk mensch. Wij gingen in de fraaie Tulirivier baden, die een bodem van helder wit drijfzand heeft, en wier water zoo doorschijnend als kristal is. Wij verheugden en vervroolijkten ons in het heerlijke water. De oevers der rivier zijn begroeid met prachtige boomen, waarvan een groot getal wilde vijgen zijn; deze boomen zijn waarlijk prachtvol en hebben een omvang over den stam van 45 tot 50 voet. Iederen morgen en avond namen wij hier een bad.

Van oever tot oever is de rivier tusschen de 600 en 700 treden breed, maar als ze overstroomt, dan is ze wel zes maal zoo breed, soms wel 3 mijlen, evenals de Krokodilrivier of Limpopo. De distantie van de Kaap hierheen is 1,370 mijlen, en van Macloetsi hier heen 70 mijlen. Dit kamp is op Lobengula's grondgebied, Matabeleland. Hier staan ook eenige boerenwagens uit de Transvaal uitgespannen. Wij gingen met die menschen kennis maken, en ontdekten dat zij Transvaalsche boeren uit Zoutpansberg waren. Wij hadden een lang gesprek met hen en vooral met de heeren Visscher, Dupreez en een jongen Van Aarden; deze heeren waren gekomen om hunne produkten aan het kamp te verkoopen, en zij kregen voor alles een zeer hoogen prijs. Kapitein Turner was zoo blijde, toen hij de wagens aan de andere zijde der rivier zag staan, dat hij dadelijk een achttal ossen voor iederen wagen zond om voor te trekken, of in beter Hollandsch voor te spannen; hij was bevreesd dat de reeds vermoeide ossen ze niet zouden doortrekken. Over deze vriendelijkheid, en vooral toen de boeren er niets voor behoefden te betalen, waren zij zeer verbaasd, en zeiden tot ons:

deze rooinekken [1]) waren de liefste menschen, die zij ooit op aarde ontmoet hadden, en daar zij een cheque van Kapitein Turner op de Standard Bank, Pietersburg, ontvangen hadden, vroegen zij ons of dit alles in orde was. Ja, antwoordden wij, het is beter dan goud, want het goud moet jelui nog naar Pietersburg dragen, maar de cheque is licht en daarvoor ontvangt gij den laatsten penning te Pietersburg. Wel, zeide de heer Visscher, heb ik het jullie niet gezegd? Lieve machtig, vervolgde hij, dit is wat ik nou noem: eerste klas rooijes.

Deze boeren zijn van de oude voortrekkers naar Zoutpansberg en leefden jaren herwaarts van wild, en handel met ivoor, vogelstruisveeren, dierenvellen, enz.; deze mannen zijn ook zeer goed bekend met Mashonaland en jachten daar alle jaren maanden lang. Zij vertelden ons ook van al de landstreken in deze prachtvolle wereld; het is waarlijk om te watertanden, als zij van de vruchtbaarheid en schoonheid van dat land spreken; het scheen ons ook toe, en zij erkennen het ook, dat hunne zielen hijgend zijn om in dit schoon en vruchtbaar land te gaan wonen, maar dat zij het nooit durfden wagen dit te doen uit vrees voor de Matabeles. Wel, vroegen wij hen, hoe is het dan, dat gij er durft jagen, en toch doen die Kaffers u geen kwaad. Ja wel, antwoordden zij ons, maar om te jagen krijgen wij van Lobengula verlof, wij mochten slechts niet de zeekoeien [2]) dooden, want die houden de Matabeles voor heilige dieren. Doch om daar te wonen, daartoe

---

1) „Rooinekken", „rooijes" en „rooibaadjes" Engelsche soldaten, ook wel Engelschen in 't algemeen.

2) Zoo heeten in Afrika de nijlpaarden.

kregen wij geen permissie, maar, zeiden zij, als die meneer Rhodes de Matalabes een goed pak op hun vel geeft en hen onder den witten man houdt, dan trekken wij allen daar heen; geloof ons, vervolgden zij, het is toch al te jammer, dat die ou barbaarsche natie dat fraaie land in bezit moet hebben. Wij gelooven niet, dat de goede en rechtvaardige God het ooit gemeend heeft dat die duivels voor goed baas van dat schoone land moet wezen. Wij wenschen, dat meneer Rhodes hoe eerder hoe liever twist met Lobengula krijgt en dan zullen wij hem helpen en net gauw ook zijn land afvatten. En wat dan? vroegen wij. Wat dan? Dat raakt ons niets; hij kan maar met zijn volk over de Zambezi trekken en wij bewonen zijn land met Mashonaland, zooals het reeds lang behoorde geweest te zijn. Nu, vroegen wij hen, wat denk jullie als wij nu voortreizen naar Mount Hampden, zullen wij nog intijds kunnen terug zijn, voordat de rivieren vol worden? Neen, o neen, was het eenparig antwoord, zoo nooit of nimmer. De Lundi, zeiden zij, is nu reeds te vol om er door te gaan, en als jullie terug komen, dan is ze zoo zeker onpassabel als ons leven, en dan kan jullie ook voor die rivier liggen als eenmaal een boer moest doen, toen hij met zijn wagen voor de Lundi van Mashonaland kwam, en daar van December tot Mei moest blijven, voordat hij er door kon. Buitendien, zeiden zij, daar zijn nog, behalve de Shashi, dat is de Tuli 1), de Lundi en vele andere groote rivieren, waar jullie nooit door kan komen, voor-

1) De rivier, die voorbij Tuli-kamp stroomt, wordt gewoonlijk de Shashi genoemd. Er is nog een rivier van dien naam, veel Noordelijker, in Mashonaland. Maar blijkbaar wordt die hier niet bedoeld.

dat de regentijd voorbij is. Dan, zeide de heer Venter, dunkt u zal er voor ons geen kans wezen, om tegen het einde van November terug te wezen? De boeren lachten en zeiden neen. Ou neef, als u zou zeggen einde van Maart, dan is daar nog een mogelijkheid voor, maar einde van November is heel te maal uit de kwestie en dan, vervolgden zij, komt dit er nog bij: als jullie voor de rivieren moet liggen op den natten, moerassigen grond, dan krijg jullie net zoo zeker de koorts als twee maal twee vier is; neen, zeiden zij, lieve vader moet toch niet er aan denken, om nu naar Mashonaland te gaan, draai liever hier om en neem tijd en gaat jagen en schiet een paar leeuwen dood, want men krijgt hier zeer groote leeuwen.

Wij noodigden toen de boeren naar onze wagens en gaven ieder een paar fluksche sopies en die ou span ging zeer opgeruimd naar hunne wagens terug. Nu hielden de heeren Venter en De Waal raad over het voortzetten hunner reis en kwamen eindelijk tot het besluit om naar den raad van de oude, ervaren boeren te luisteren, en zij besloten om in den avond aan den heer Rhodes hun besluit bekend te maken. Weldra zal het ook blijken dat goede raad duur is, en vooral wanneer die van mannen van ondervinding komt. Het was voor ons geheele gezelschap een zegen, dat die boeren juist bij het Tuli-kamp waren, toen wij er kwamen. Nadat wij dien avond met het eten klaar waren, zeiden de heeren Venter en De Waal aan den heer Rhodes, dat zij hun besluit genomen hadden en dat zij het nu aan hem zullen voorleggen, maar dat zij zich aan de goedkeuring of afkeuring er van zouden onderwerpen. De heer Rhodes zat met zijn cigaret, en de andere heeren rookten hunne pijpen.

Nu volgde er een lang gesprek over de raadzaamheid om om te draaien door de twee heeren, terwijl de heer Rhodes al rookende aandachtig zat te luisteren, en vooral wijdde hij veel attentie aan hetgeen door de boeren gezegd was. Nadat die twee heeren hunne gevoelen te kennen hadden gegeven, maar dat zij hun ooren niet voor de waarheid konden sluiten, zeide de heer Rhodes, dat hij zeer verblijd was, dat de heeren De Waal en Venter zulk een interessant gesprek met de boeren gehad hadden en dat de mannen in het kamp ook van hetzelfde oordeel waren, maar vooral, zeide hij, heeft Colonel Pennyfeather hem gezegd, dat hij zich niet met het reisplan wilde inlaten, doch dat ons gezelschap verzekerd kon zijn, dat wij nooit of nimmer op den terugtocht door de Lundi en de Tuli zouden kunnen komen; ook twijfelde hij of wij ooit door de Macloetsi, Lutsiane en andere rivieren zouden komen. Ook kon het van slecht gevolg voor onze gezondheid zijn, om voor de rivieren te liggen, en hoe teleurgesteld hij ook was, en hoe gaarne hij ook naar Mashonaland wilde om die prachtige rijke wereld te zien en vooral Fort Salisbury en de Zimbabye-overblijfsels met al deszelfs wonderen, nochtans, zeide hij, zou het zeer onverstandig zijn om onze ooren, zooals gij zegt, te sluiten en hardnekkig voort te reizen. Het is waar, vervolgde hij, onze trekdieren zijn vet en goed, wij zijn gezond en wel, en wij hebben overvloedigen voorraad van voedsel en deksel, en het is gewis zeer teleurstellend, nadat wij bijna 1,400 mijlen ver gereisd hebben, om zoo dicht bij onze bestemming te komen, om dan om te keeren, want nog 400 mijlen afgelegd, dat is acht dagen reizen, en wij hebben het doel onzer reis bereikt. Wij hebben echter

ook acht te slaan op al de waarschuwingen van den Gouverneur, Sir Sidney Shippard, Sir Frederick Carrington, Colonel Pennyfeather voor ons, maar wij hebben ontegenzeggelijk naar den raad der Boeren te luisteren, die uit eigen ervaring tot ons gesproken hebben. Dus, beste vrienden, het besluit is genomen, ik stem volkomen met uw plan in, en wij keeren hier om, wij gaan de Shashi en de Krokodilrivier door, wij reizen door het noorden der Transvaal, door de Blaauwbergen en Zoutpansbergen en brengen Oom Paul een bezoek, en alzoo terug naar de Kaapstad.

Wij vertrokken den tweeden November van het Tulikamp, gingen de prachtige Tuli-rivier door, reisden twee uren door een prachtige vallei, begroeid met wilde vijgen, dadel- en palmboomen; de fraaiste grond, dien men zich kan voorstellen, alweer het betwiste grondgebied tusschen Khama en Lobengula; wij reisden ten tweeden male de Tuli-rivier door, alwaar ze een paar duizend treden breed is, wij volgden de sporen der boerenwagens en zagen in de rivier geweldige groote vogels, en op die plek zijn de oevers dicht begroeid met allerlei boomen en struiken, waardoor wij tot de overtuiging kwamen, dat hier wel veel ongedierte 1) zou huizen; het is dan ook dicht bij waar de oude heer Viver, of zooals men hem noemde, Bebeyee door een leeuw een maand geleden gedood is; er waren drie leeuwen, hij schoot twee dood en wondde den derden doodelijk, doch voordat hij op zijn paard sprong, greep de leeuw hem en beet hem zoodanig in de beenen en armen, dat hij nauwelijks op zijn paard kon komen; de leeuw

1) „Ongedierte" beteekent wild gedierte, leeuwen en dergelijke.

bleef op de plaats dood liggen, en de oude heer Viver werd door de medejagers op het paard gezet en naar zijn tent gebracht, alwaar hij den volgenden dag aan de wonden overleed. Aldus werd de oude jager, die reeds zeventig jaren geleefd had, door een leeuw gedood; dozijnen dezer dieren heeft hij gedood, en nu moest hij ook eindelijk zijn leven eindigen door de kaken van een leeuw; de kop en het vel er van is in het Tuli-kamp te zien. Wij spanden dien avond aan den anderen kant langs de Tuli aan een groen grasdal uit. Wij dachten weer in de Tuli te baden, doch de oever was zoo ruw en woest, en wij zagen zulk een menigte van wilde-dieren-sporen, onder anderen ook die van leeuwen, dat wij het baden opgaven.

Wij sliepen dien nacht in het dal, maar allen schenen rusteloos te zijn; een onzer leidselhouders, Salomon genaamd, lag onder den wagen naast de onze, en steunde akelig; hij klaagde reeds vroeger over pijn in de borst en het lijf, doch in plaats van zich in acht te nemen, ging hij verscheidene malen in de Tuli-rivier te zamen met zijn maters 1) zwemmen. Zijn ziekte werd dus door een zware koude, op nieuw gevat, zeer verergerd. Ik stond op, ging hem bekijken, voelde zijn pols, die hevig onstuimig was; zijn hoofd brandde geweldig en hij klaagde bitter over pijn in den rug en door het geheele lijf; de arme goede jongen, van wien ik veel hield, wijl hij een zeer beleefde en gehoorzame knaap was, zeide tot mij:

„Mijn lieve baas, zal ik dan nu hier in de woeste wereld moeten sterven?" En hij weende; mijn gemoed werd ook ontroerd en ik sprak met hem ernstig en zeide, als hij

1) Onregelmatige meervoudsvorm van maat; ook als enkelvoud gebruikt.

begon melankoliek te worden, hij stellig zou dood gaan, maar dat hij moest trachten, zich op te beuren. De heer Venter gaf hem toen wat medicijnen om te zweeten en wij dekten hem dicht toe met wolkombaarsen. [1]) Wij waren zeer bekommerd over Salomon, eerstens omdat hij een bestige dienstbode was, en tweedens omdat wij reeds twee van onze jongens, namelijk Antonie en George, kwijt waren, en wij ook niet den derde wilden verliezen. Den volgenden morgen was Salomon iets beter; wij stopten hem in wagen no. 3 en dekten hem weer dicht toe.

Gedurende den nacht blafte onze hond telkens en wij gingen, toen het licht werd, kijken of wij sporen van dieren konden zien, die dicht bij onze wagens waren. Wij zagen er vele sporen van wolven, maar die van leeuwen zagen wij niet. Wij bespeurden toen ook dat wij dien nacht in een kleine kom uitgespannen waren, rondom met hooge heuvelen omringd. Vandaar dan ook, dat het des nachts zoo drukkend benauwd was zonder koelte; ook zagen wij dat het een plaats is die gedurende den regentijd door water moet bedekt wezen, want de grond is modderzwart, met groote diepe scheuren, waarin ongetwijfeld honderden van slangen slapen; deze plaats is ook bekend wegens slangen. Wij allen gevoelden ons in den morgen een weinig ongesteld, niet één van ons was volkomen wel; dus een duidelijk bewijs, dat dit een koortsdal is, en was het niet dat het juist zoo droog was toen wij er sliepen, dan hadden wij allen wellicht de koorts gekregen; men moet in dit land altijd zorgen om des nachts, of waar ook, wanneer men er overblijft, op open plaatsen uit te spannen.

1) „Kombaars" = deken.

Wij zetten onze reis voort en reisden door schoone rivieren, valleien en dalen; de natuur is hier prachtvol voor het oog, de boomen en struiken met den zang der vogelen in het lommer, en met de fazanten en patrijzen er onder azende [1]), doet ons aan het Paradijs gedenken; het is een schoone, stille morgen en de natuur Gods is hier wonderlijk schoon. Wij kwamen hier ook ettelijke troepen van praalvogels [2]) tegen, waarvan de heer Rhodes eenige schoot en ik ook een; hier is overal water, en hier en daar ziet men een Kafferhutje met een paar vreesachtige Kaffers er in; dit is dan ook het Niemandsland, waarover Lobengula en Khama strijden, en waarin voorloopig de sterkste man baas is. Wij spanden dien avond langs een spruit uit, alwaar wij laat in den avond door Kapitein Turner ingehaald werden, die ons verder tot aan den Limpopo zal vergezellen, alwaar wij te zamen zullen gaan jachten.

Den volgenden morgen zetten wij onze reis om 5 uur voort door prachtige dalen en valleien, begroeid met lang gras, dadel, palm- en wilde klapperboomen, alsmede duizenden andere schoone boomen. Wij verbaasden ons over deze schoone landstreek, die zoo onbewoond is, doch zooals ik reeds zeide, is daarvan niets anders de oorzaak dan de vreeze voor Lobengula. Wij zagen slechts een Kafferhut, en deze was tusschen groote boomen gelegen; het was een groote, nette hut met een dichte kraal vlak voor de hut, waarin een aantal pakbeesten stond, ook

1) „Azende" schijnt hier gebruikt als het Duitsche aasen, voor het vreten van dieren.

2) Wat de schrijver met „praalvogels" bedoeld, ben ik niet te weten gekomen.

eenige schoone melkgevende koeien er onder. Wij gingen naar de hut om melk te vragen, maar pas op dan, een, twee, drie kwam er een troep honden op ons aan, en wij liepen alsof de duivel achter ons was, naar de wagens terug. Intusschen was de heer Rhodes bezig om fazanten te jachten, en toen hij terug kwam, vroeg hij ons of wij melk gekregen hadden.

„Wat, melk?" zeiden wij. „Gij kunt blijde wezen dat wij nog hier zijn, want hadden wij niet geloopen alsof zeven duivels ons jaagden, De Waal, Venter en Lange waren dan gewisselijk door het machtige honden-regiment verscheurd; hadden de honden ons gevangen, dan waren wij stellig ten minste onze achterparten kwijt."

Wij lieten het hondenfort blijven en reisden voort. Om 7 uur passeerden wij de majestueuze Krokodilrivier en spanden aan de andere zijde onder eenige groote boomen uit, op Transvaalsch grondgebied. De rivier is hier zeer romantisch, is zoo wat 300 treden breed en loopt zeer diep; de weerszijden der oevers zijn begroeid met statige boomen en struiken, voor zoowat een halve mijl breed. De bodem der rivier is bedekt met schoon wit drijfzand en een fraaie, schoone stroom water loopt er in van iets meer dan een voet diep; de takken der boomen hangen neder in zulk een geregelden vorm, dat men zeggen zou dat dit alles door menschenhanden in orde wordt gehouden. Hier komen duizenden dieren water drinken en de sporen van al het gedierte, met die der leeuwen ingesloten, zijn hier ten overvloede te zien; ook allerlei soorten van watervogels, waarvan sommige naar jonge vogelstruizen gelijken, dan krokodillen, otters en zelfs aan zeekoeien in de diepe kuilen ontbreekt het hier niet.

Dit wordt voor een zeer wilde plek gehouden, aangezien hier geen menschen wonen, zelfs ook haast geen Kaffers: hier is de plaats, waar wij zullen gaan jachten.

Wij waren hier niet lang uitgespannen of Kapitein Turner ging de heeren Greef en Leah opzoeken, wier wagens niet ver van hier staan. Om 11 uur kwam Kapitein Turner terug met de twee genoemde heeren; beide maakten op ons een goeden indruk en zijn met Matabeleland en Mashonaland zeer goed bekend. De heer Greef woonde voor zoo wat 15 jaren dicht bij Buluwayo, de Matabeles-hoofdstad en is zeer goed bekend met dat land. Hij zeide ons dat het veld van Buluwayo over de twee honderd mijlen naar den kant der Zambezi open is met extra gras voor groot vee en schapen, die daar zeer goed aarden; zijn beschrijving van Mashonaland is in één woord prachtig en zijn hart hijgt naar dat land. Hij zeide in mijne tegenwoordigheid aan den heer Rhodes: „Ou baas ik zweer jou toe, als jij morgen mannen wil hebben om jou te gaan helpen om die land schoon te vechten, ik en mijn schoonzoon gaan beide met jou mede, en ik krijg nog honderden van onze boeren om met ons samen te gaan, en geloof mij ou baas", vervolgde hij, „die ou Takhaar [1])-boeren die in Zoutpansberg, Blauwberg en Waterberg wonen, schiet nooit mis nie, en drie van hulle is genoeg voor een paar honderd Kaffers. Geeft ons maar net plaatsen en keer ons niet als wij aan het vechten zijn, en ons

---

1) „Takhaar" is, als ik mij niet bedrieg, een naam, aan de „Doppers" gegeven, omdat zij het haar tot in den nek laten hangen, — iets, wat dezen of genen grappenmaker aan van een boom afhangende takken heeft doen denken.

zal ver [1]) jou een ding wijs wat jij noch nie gezien het nie; geloof mij ou baas, die pot zal net gou gou met die Kaalgoed uit wees." De heer Rhodes kon zijn lach niet houden, want ou Greef was net ernstig.

„Ja mijnheer Greef," zeide de heer Rhodes, „ik zal zeker een dag zoo moet maken als u zegt, maar ziet u, ik heb slechts het recht om goud te graven, en zoo lang als die Kaffers mijne menschen met rust laten, kan ik hen niet bevechten en hun grond afnemen, maar zoodra zij zich met mijne menschen inlaten en mijne menschen aanvallen, dan is de pot uit, dan vraag ik hulp en zal dan al te blijde wezen als julle boeren, die met het land goed bekend zijn, mij willen helpen; dan nemen wij hun land af en geven de plaats uit aan de menschen, die mij geholpen hebben."

„Dat is recht," zeide de heer Greef. „Maar," zeide de heer Rhodes, „niets belet u om nu daarheen te trekken; ik geef u een permit om goud te graven en te gelijkertijd kiest gij u een plek uit om te wonen en vee te houden; ook om tuinen te maken, en later, of de Matabeles vechten of niet, houdt gij toch uw grond, want de blanke man zal toch niet weer Mashonaland verlaten."

De heeren Greef en Leah schenen zeer voldaan te zijn en de heer Greef zeide: „Wel oubaas, dan kan jij daarop reken; aanstaande Maart, als de regentijd voorbij is, trek ik met zak en pak daarheen en nog een heeleboel met mij samen." Wij begonnen nu onze plannen omtrent het jachten te bespreken.

---

1) „Ver" is een Afrikaansch voorzetsel, dat in 't Hollandsch gewoonlijk onvertaald kan blijven.

„Wel," zeide de heer Greef, „ik zal u zeggen wat of ik over het plan van jachten gedacht heb. Mijn schoonzoon en ik waren van plan om morgen voor drie dagen te gaan jachten, en nu is het best voor uw gezelschap om met ons mede te gaan, ik neem mijn open kar met ossen bespannen meê, daarop laden wij onze kost en daarop laden wij ook het wild, dat wij schieten; ik neem ook buiten de twee Kaffers, die bij de kar zijn, nog twee Kaffers mede met 4 donkeys; die donkeys moeten al het vleesch dragen dat niet op de kar kan gaan, en schieten wij meer wild als die kar en donkeys kan dragen, dan zend ik de donkeys, met vleesch geladen naar de wagens en de Kaffers brengen hen weer terug. Wij gaan twee uren ver langs de Limpopo af en komen daar waar de Limpopo en Shashi in elkander loopen; daar is een diepe kuil, waar eenige zeekoeien in wonen, en zijn zij daar niet, dan moeten wij een uur verder lager af rijden, waar wij hen dan zekerlijk zullen vinden; de Shashi en de Krokodilrivier zijn nu leeg en de zeekoeien kunnen nergens anders dan in een van deze twee diepe gaten wezen. In die gaten," zeide hij, „kunt gij dan ook krokodillen zien bij honderden, van 1 tot 44 voeten lang. Wij nemen een ieder een goed paard mede en blijven drie of vier dagen uit, en ik verzeker u, mijne vrienden, dit zal de mooiste jacht wezen, die julle ooit in julle leven gemaakt hebben. Wij zullen ook zoo zeker als wij leven vele leeuwen tegen komen, om niet eens van andere dieren als kwaggas, koedoes, blesbokken, elanden, streepbokken, kameelpaarden, zwartpensbokken, vlakvarkens, tijgers en andere dieren te gewagen." [1] „Wel," zeide de heer De Waal, „ja

[1] Over de meeste dezer diersoorten is reeds vroeger gesproken.

die plan is goed, maar zeg mij ou vriend, veronderstel dat jullie achter elanden, koedoes of andere bokken jagen en het paard van een of ander van ons geeft op, zeg bij voorbeeld mijn paard geeft op, of jullie rijdt mij uit het oog, want mijn pony is maar lui en ik ken de wereld volstrekt niet, hoe dan en wat moet ik dan maken?"

„Wel," zeide de heer Greef, „dan moet gij net daar waar wij u verloren, blijven wachten, zoodat wij u weer op onze paardensporen kunnen vinden." „Dit kan en zal ik nooit doen om daar te blijven wachten," zeide de heer De Waal, „want jullie kan gemakkelijk den anderen dag eerst terug komen. Neen, ou vriend, dit zal nooit gaan."

„Wel," zeide de heer Greef, „doet gij dit niet, dan verdwaalt gij zoo zeker als de zon schijnt in der eeuwigheid en komt nooit of nimmer terug."

Wij keken elkander met een glimlach aan en dachten: dit lijkt zoo aanlokkelijk niet. Wij besloten in alle geval om over de driedaagsche jacht in den avond te beslissen, en om den namiddag groot wild te gaan schieten.

Den namiddag gingen de heer Venter, De Waal en Leah te paard jachten, en de heeren Rhodes, Pennyfeather en Kapitein Turner te voet klein wild schieten. Een ander gezelschap, dat ook dicht bij ons uitgespannen was, ging ook jachten; dit was het gezelschap dat met hunne wagens bij het Tuli-kamp was; hun gezelschap bestond uit vier, namelijk: Visser, Du Preez, Van Aarde en Joubert; iedere partij ging zijn eigen weg, het duurde niet lang en ook niet ver van onze wagens, of wij zagen eenige koe-

---

Wat de heer Greef met „streepbokken" en „zwartpensbokken" bedoelt, kan ik niet zeggen. Het „vlakvarken" is Phacochoerus aethiopicus; de tijger Felis pardus L.

does; wij begonnen toen een weinig sneller te rijden, maar blauwbok van den heer Venter werd zoo kreupel, dat hij met hem niet spoedig genoeg voort kon. Ik gaf toen mijn paard aan den heer Venter en volgde zeer langzaam aan de andere jachters. Ik hoorde spoedig het eene schot op het ander vallen, en dacht: ja van avond hebben wij zeker fraai wild vleesch; in de verte hoorde ik ook doffe schoten van het andere gezelschap; ik raakte hoe langer hoe verder achter en begon ook al benauwd te worden, dat ik verdwalen zou; ik besloot zonder verzuim om te draaien, ik reed langzaam op onze paardensporen terug en kwam eindelijk in een doffe 1) padje langs de rivier, waarlangs wij gekomen waren, en nu was ik gerust en ik reed door de bosschen al langs de Limpopo op. Met eens zag ik een honderd treden van mij af eenige dieren met de ooren voorover doodstil op mij loeren. Ik dacht: wat de drommel zijn dit voor dieren; ik bleef op mijn paard zitten en vuurde op hen, doch de kogel maakte vlak voor hen stof. Nu zette dit voor mij vreemd goed het op een loopen en ik zag toen, dat het wilde vlakvarkens waren; ik loste nog een schot, maar gekheid, en de varkens verdwenen in de bosschen. Een weinig verder ontmoette ik een troep kleine apen; deze nieuwsgierige diertjes bekeken mij van alle kanten, en zoo nu en dan kreeg ik lust om een te schieten, maar ik voelde te jammer om de diertjes, die zooveel naar boschmannetjes gelijken, te dooden, en ik liet hen ongestoord in de boomen blijven.

Ik kwam in een goed uur zon bij onze wagens aan;

---

1) Een „doffe" padje is een pad met gras begroeid en daardoor moeilijk te onderscheiden.

het was een warme dag en ik voelde mij een weinig afgemat. De heer Lange en ik besloten om een lekker bad in de rivier te nemen. Gene bleef in vlak water en ik ging lager af naar meer diep water. Gedurig waarschuwde de heer Lange mij: pas op voor krokodillen. Ik dacht dat het water daar toch zeker te vlak voor krokodillen was, maar jawel, nauwelijks wierp ik mij plat om te zwemmen, of er sprongen twee krokodillen van den rand van den kuil in het water; ik gilde overluid uit, zwom zoo snel ik kon terug en liep zoo hard ik kon naar den heer Lange. Het is zeker, dat de krokodillen net zoo goed verschrikt waren als ik; 3 waren geen groote, zoo wat 4 voet lang. Den volgenden dag zag de heer Venter ook eenige in denzelfden kuil.

Ons gezelschap kwam omtrent zonsondergang terug. Zij waren eenige kwaggas, elanden en koedoes tegengekomen, maar die dieren waren zeer wild, zoodat zij te ver waren om raak geschoten te worden De heer Rhodes met zijn voetgangers kwam ook terug, en zoo als gewoonlijk -bracht hij weer eenige fazanten en patrijzen met zich.

Nadat allen in de rivier gebaad hadden, vergaderden wij met de heeren Greef en Leah, ingesloten rondom onze tafel, en genoten ons avondmaal. Wij waren juist begonnen, toen de heeren Joubert, Van Aarde en Du Preez voorbij ons kwamen met hunne opgerolde armsmouwen, die vol bloed waren. Dit gezelschap was veel gelukkiger dan het onze en had twee koedoes geschoten, en was bovendien nog in het bezit gekomen van een grooten rooden bok, en wel op de volgende wijze: Toen het gezelschap van den heer Joubert achter het wild jaagde,

bleef de jonge Kaffer, dien zij met zich medegenomen hadden, achter. Deze Kaffer behoorde bij hunne wagens. De Kaffer hoorde een bok schreeuwen, hij ging op het geluid af en dacht dat zijn menschen mogelijk den bok gekwetst hadden. Toen hij hij op de plek kwam, lag er een tijger op den bok. De Kaffer stond verbaasd, maar kon ook niet toelaten dat de tijger den bok dien zijn baas (immers zoo dacht hij) gekwetst had, zou opvreten. Hij slingerde zijn kierie naar den tijger, en de tijger, net zoo verbaasd als de Kaffer, trok zijn staart tusschen de beenen en liep weg. Kort daarna kwamen de jachters terug. De Kaffer zag hen in de verte en riep tot hen met een luide stem, en het gezelschap kwam naar hem toe. Men begrijpt hoe verwonderd iedereen was. De heer Joubert vertelde ons dat het een gezonde, groote bok was, wiens nek door den tijger afgebeten was. Het schijnt ongeloofelijk te zijn en nochtans is het de waarheid; zulke soort van dingen doen de Kaffers dikwijls. Nu vertelde de heer Greef ons wat voor twee dagen geleden met hem gebeurd was. Zijn Kaffer kwam hem vertellen, dat hij een leeuw aan den anderen kant van de rivier ontmoet had, en dat de leeuw bezig was iets te vreten. De Kaffer beduidde hem waar hij den leeuw gezien had, en de heeren Greef en Leah: gingen naar de plek heen. Dichtbij gekomen hoorden zij den leeuw brullen; hij zeide ons: mijne voeten beefden in mijne schoenen, maar ik wou daarom al te graag den leeuw schieten, en hij zeide aan zijn schoonzoon Leah: Hendrik, hou jou gereed als hij komt; maar, zeide hij, Hendrik beefde ook, en de leeuw brulde zoo, dat de grond dreunde. Zij zagen den leeuw, het was een groot mannetje; hij hield goed korrel en vuurde, maar goede Hemel,

zeide hij, de leeuw komt, en al wat ik aan Hendrik zeggen kon, was dit: loop jong dat het barst; en mijn lieve vrienden, vervolgde hij, nooit heb ik gedacht dat ou Greef nog zoo hard kon loopen. Ja, ik loop dat het vuur zoo uit mijn oogen komt. Wij allen schaterden van lachen. „Ja," zeide hij, „als wij morgen gaan jachten en komen den gekwetsten leeuw tegen, dan zal ik kijk of jullie zal lach. Als een mensch, zei hij, bij een tafel met kost zit, dan kan jij gemakkelijk lachen, maar als een mannetjesleeuw achter jou jaag, dan lijkt het anders. Glo ver mij [1]), hij was ernstig, doch wij konden niet helpen om nog meer te lachen. Maar, zeide hij, eindelijk stonden wij stil, luisterden, maar hoorden niets. Ik zeide toen aan Hendrik: jong, ik heb den leeuw zwaar gewond. Het was tegen den avond. Den volgenden morgen zeide hij, namelijk gisteren, gingen wij kijken of de leeuw mogelijk niet dood was, maar wij vonden niets, behalve bloedplekken; dus is de leeuw dood of zwaar gewond. Maar, zeide de heer Venter, waarom hebt gij dan niet gisteren den leeuw gezocht; gij moest hem toch dood of levend gevonden hebben? Ja, antwoordde hij, maar mijn lieve man, mijn hond blafte naderhand in een bosch, en geloof mij, een gewonde leeuw is het gevaarlijkste ding op de aarde. Als hij op een mensch afkomt, dan blijft er maar net een van twee over, of jij of hij, en dat wou ik toch niet wagen, nog minder wou Hendrik het doen. Maar, zeide hij, wij zullen hem wel morgen vinden, dood of levend: het is maar een klein half uurtje van hier, en het eerste wat wij doen moeten, is om den leeuw op te sporen; het

1) „Geloof mij".

wijfje is ook zeker daar, want een mannetje is zelden alleen. Dan zullen wij een beetje pret hebben, zeide hij. Wij dachten, ja wel, het is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Nu begonnen wij over het jachtplan te praten. Het voorstel van den heer Greef was het volgende: Onze wagens moesten morgen zeer vroeg inspannen en een half uur langs de rivier afrijden tot waar zijne wagens staan en dan daar blijven. Wij moeten allen te paard met hem vandaar meerijden, en ammunitie en voedsel voor ruim 4 of 5 dagen met de ossenkar medenemen, want, zeide hij, wij weten niet wat mocht gebeuren. Wij gaan dan eerst den gekwetsten leeuw opzoeken; wij blijven bij elkander, en als hij op ons afkomt, dan moeten wij hem afmaken.

Wij gaan dan vandaar naar de Zeekoegaten en moeten ten minste een dood schieten, en krijgen wij slechts een, dan hebben wij met eens 1200 of 1500 lb. vleesch. Wij gaan dan van daar groot wild schieten en komen dan terug van een jacht, die zeker voor jullie de mooiste in jullie leven zal wezen. Maar al die goede en schoone voorstellen, die werkelijk goed waren, vonden geen grooten ingang bij ons gezelschap. Kapitein Turner was de eenigste die dat voorstel toejuichte, maar wij zagen bezwaar tegen een jacht van meer dan twee dagen, en wij vroegen den heer Greef: zijn twee dagen dan niet genoeg? Neen, zeide hij, het zal bijna een dag heen en terug naar de Zeekoegaten nemen, en een halven dag om den leeuw op te zoeken; als wij korter moeten uitblijven dan drie of vier dagen, dan is het niet de moeite waard. Wij keken elkander aan en de heer Venter zeide, dan moeten wij het jachten maar opgeven; ik denk ook zoo, zeide de heer Rhodes;

ik ook, vervolgde de heer Lange, die van het begin af reeds tegen het plan was.

Na een lang gesprek en heftige pleitredenen van de heeren Greef, Kapitein Turner en Leah, gaven wij met meerderheid van stemmen het plan op. De heer De Waal, die zoo zeer belust was op een leeuwen- en zeekoejacht, was ook geheel van toon veranderd, nadat de heer Greef hem gezegd had, als hij achter bleef, dan moest hij daar wachten, tot dat het gezelschap terugkomt, anders verdwaalt hij tot in der eeuwigheid. Wij zullen dus morgen voortrijden, Kapitein Turner blijft achter en gaat voor 4 dagen met de heeren Greef en Leah zeekoeien schieten. Na het eten vertrokken de heeren Greef en Leah van ons eenigszins teleurgesteld, dat wij niet zamen met hen gaan jachten; wij schudden elkanders handen en waren boezemvrienden geworden. Wij zonden een der Politie met hen mede om een schaap te halen, deze kwam dien avond niet terug en wij waren wat onrustig en dachten dat hij zijn pad verloren had en verdwaald was, doch hij kwam vroeg in den morgen aangereden met een vet schaap en een heerlijk blikje versche boter, dat Mej. Greef aan ons zond; de heer Greef wou niets voor het schaap nemen en zeide aan Hackwell: aan die lieve menschen kan ik wel een schaap, en mijn vrouw een blikje boter present geven. Een ieder onzer prees de liefdadigheid der vreemdelingen.

Wij vertrokken op den 5den November om half 6 van de fraaie Limpopo, reisden door schoone kloven en heuvelen, ook door ellendige paden, genoeg om je nek over te breken; wij passeerden de plaats van den vader van jongen Van Aarde aan onze rechterhand, reisden voort door een eentonige vlakte, spanden er in uit zonder water

voor onze dieren; ieder onzer scheen wat knorrig of afgemat te wezen. Wij reden weer voort en twee koedoes liepen ons in den weg voorbij, doch niemand wou ze achteraan rijden; wij vuurden in de verte doch alles te vergeefs; eindelijk gingen wij een helling op en waren gelukkig genoeg om water voor dier en mensch te krijgen. Wij sliepen dien avond op een hoogen heuvel, waar het een heerlijk klimaat was; over deze uitspanplek was er verschil van gevoelen. De heeren Lange en Venter wouden tot naar Kremetartrivier rijden, alwaar volop water was, maar de heer Rhodes wou op de hoogte zonder water uitspannen, want onze dieren hadden dien namiddag goed gedronken en wij hadden in onze zakken volop water; de heer De Waal stemde met den heer Rhodes toe, alhoewel hij dacht dat 5 mijlen verder van geen beteekenis voor onze dieren zou zijn. Onze anders zoo geduldige Eppie Lange was hier wat prikkelig en zeer uit zijn humeur, want hij wou naar het water, om te baden, doch het besluit was gevallen en wij sliepen op de hoogte en allen sliepen wel, want het was koel en heerlijk.

Den volgenden morgen reisden wij voort tot aan Kremetartrivier, alwaar wij uitspanden; deze rivier is genoemd naar al de Baobab of Kremetart-boomen, die hier staan. Hier namen wij breakfast en de heer Visser was vriendelijk genoeg om ons een monster Kremetartboom aan te wijzen; wij maten den boom en hij mat in omvang 97 voet (zeven en negentig voet) dat is in middellijn dus 32 voet, in doorsnede is dus de stam wijd genoeg voor 4 ossenwagens om tegelijk er door te rijden. Ik geloof niet dat eenig lezer een begrip van zoodanigen boomstam kan vormen. Men verbeelde zich een pad door een boom-

stam, zoo wijd als een wijde straat, en iederen tak daarvan zoo dik als de grootste boomen, die wij in de Kaapkolonie hebben. Wij zetten onze reis door de Mapaniebosschen voort en kwamen een groot en prachtig wild varken tegen. De heer Venter vuurde er op doch miste, en het was een aardigheid, het dier te zien hardloopen. Het pad begon nu wat dofferig 1) te worden langs den Blaauwberg, die dicht begroeid is met boomen en bosschen. De heer Visser heeft ons aangeduid, waar wij dien avond kunnen uitspannen om water te krijgen, maar wij reden het water voorbij, doch gelukkig ontmoetten wij een Kaffer; ik presenteer hem een halve kroon aan, en Kolonel Pennyfeather en ik volgden hem door boomen en struiken en kwamen eindelijk bij een groote, groene vallei onder den Blaauwberg uit met volop water. Wij gingen dadelijk terug en brachten onze wagens ook daar; hier was het groen en heerlijk, volop water en gras, en daar wij schaars van voeder waren, lieten wij den geheelen nacht onze paarden en muilen grazen.

Dit is een heerlijke plaats, doch warm en moerassig, aan het onderend van deze vallei staat een klein spaansche-riet-boschje. Ik zag er zwermen van de kleine boschvinken heen vliegen, zwermen gelijk aan wolken van duizenden vinken; dit tooneel trok zeer mijn aandacht en ik ging er heen om te zien waar al deze zwermen van vinken zich verbergen; toen ik dicht bij het rietbosch kwam, dat mogelijk niet meer in omvang is dan de Kremetartboom van 97 voet, stond ik verbaasd om zwerm

---

1) „Dofferig" of „dof" heet een pad, dat moeilijk te herkennen is, omdat het zoo begroeid is. Zie hierboven, blz. 76.

na zwerm van vinken als een pijl uit den boog met een gegons te zien neer schieten en zich in het spaansch-riet-boschje verbergen. Toen het donker begon te worden, waren al de duizenden en ik meen tienduizenden van vinkjes in het boschje verscholen, en om toen het gepiep en gezelzerij 1) van die diertjes aan te hooren, was een aardigheid; het gansche koninkrijk van dat volkje was er bijeen vergaderd en ik stond er in diep gepeins. Ja, dacht ik, vinkjes, te oordeelen naar die schoone blaauwe bergen vlak voor mij, en de vruchtbare dalen daar ginds met de waterstroomen daar anderkant afstroomende, met de vruchtbare velden en bosschen rondom mij, met de Kaffersteden in de verte, zal het mij geen wonder zijn, dat de tijd nog komen zal dat even zoo vele menschen nog onder dezen berg zich verzamelen zullen.

Wij sliepen dien nacht niet zoo wel als den nacht te voren; wij hadden geen lucht genoeg en ook was de vallei niet al te gezond.

Wij vervolgden onze reis den volgenden morgen langs een lange kloof door den berg. Het pad was leelijk en klipperig, in één woord, een wild en miserabel pad; wij liepen allen; het gezicht aan de andere zijde van den berg was prachtig, uitgestrekte vlakke velden met Kaffersteden in de verte; ook zagen wij nu op een afstand de Zoutpansbergen. Wij passeerden ettelijke Kafferkralen en spanden aan een rivier uit, genaamd de Nijl; hier was wat

---

1) „Gezelzerij" = de onbepaalde wijs van het werkwoord „gezels", d. w. z. „in gezellig samenzijn verkeeren". Het Hollandsch heeft geen werkwoord dat volkomen met „gezels" overeenkomt. Bij de Boeren is zoowel het woord als de zaak, die het uitdrukt, zeer geliefd.

regen gevallen en de Kaffers waren bezig mielies in te ploegen en in te pikken. Te oordeelen naar de oude stronklanden, moeten de Kaffers alhier veel, zeer veel ijveriger zijn dan al de andere stammen, die wij tegengekomen zijn. Wij gingen hier naar een stadje (alwaar wij eenige beestenkralen met beesten er in zagen) om melk te koopen; de Kaffermeiden, oud en jong, zaten te melken, doch toen wij dicht bij kwamen, liepen die schepsels zoo hard als zij konden naar hunne hutten, en beloerden ons alsof wij schelmen waren; wij stonden er eenige oogenblikken, schreeuwden melk, melk, en malie, malie, hetgeen beteekent geld, geld, doch het hielp alles niets, en de heeren Venter, Lange en ik zeiden toen: gaät naar den drommel, en wij reisden met de kar voort; de wagens kozen een anderen weg en het was, voordat wij van de laatste uitspanplaats vertrokken, afgesproken, dat wij weer te Witteklip zouden uitspannen, alwaar goed versch water is.

Wij reden voor de wagens uit en nu hadden wij over een gelijk veld een prachtig pad. Wij laten aandraven en draven, maar Witteklip kunnen wij maar niet krijgen. Nadat wij bijna 4½ uren achtereen gereisd hebben, zagen wij in de nabijheid een kleinen, witten heuvel. Wij rijden weer voor ruim een half uur en konden den witten heuvel niet meer zien. Wij waren nu onder de boomen; er stonden overal hooge seringboomen en ik dacht, voordat wij verder rijden, zal ik liever in een hoogen boom klimmen om te zien hoe ver wij nog van den witten heuvel zijn; ik klom zooals een kat in den boom en zat in deszelfs toppen rond te kijken, en zag de Witteklip nog even zoo ver van ons af als een half uur geleden (immers zoo

dacht ik). Ik stelde voor, hier uit te spannen, want het was hier mooi voor de muilen om te vreten, maar de heer Venter was er bitter op tegen om zoo dicht bij het water zijnde hier uit te spannen. Doch daar hij in de minderheid was, moest hij toegeven en wij spanden uit De heer Venter wou echter niet hier blijven en stapte te voet naar Witteklip voort, twee uren later kwamen de heeren Rhodes en Pennyfeather met de wagens aan. De heer Rhodes sprak niets, doch wij konden zien hetgeen wij verwacht hadden, dat hij zeer ontevreden zou zijn dat wij zoo lang zonder uit te spannen, gereden hebben, maar daar hier een groene en volop grasplekje was, veranderde zijn gelaat zeer spoedig. Wij spanden na een ruim uur gerust te hebben weer in en reden drie kwartier voort en kwamen eindelijk met onze uitgedorste dieren bij de Witteklip aan; hier is een mooije drinkdam voor dieren en een heerlijk koele fontein voor menschen. Deze plaats is op een bult gelegen en het water komt onder de klip uit; wij klommen boven op de klip die wel eenige honderden voeten hoog is, van waar wij een allerschoonst uitzicht op de Zoutpans- en Blaauwbergen en -dalen met deszelfs uitgestrekte wouden hadden. Hier stond een jager met zijn wagen en zeilen, hij had des daags tevoren twee springbokken geschoten; hij had zijn kinderen, hondjes, hoenders en alles bij hem; die man heeft reeds jaren van het jachten geleefd en leeft er nog steeds van en schijnt van plan te zijn, zijn geheele leven door er van te leven, want hij is van plan om tegen Maart of April, zoodra de regentijd voorbij is, naar Mashonaland te trekken om dan daar weer, zooals naar gewoonte, te jachten. Meest al de blanke menschen, die wij in deze streken ontmoetten, zijn jachters.

Wij reisden van hier voort door mooie grasvelden, volop patrijzen en korhanen. De heer Rhodes schoot er weer eenige als naar gewoonte. Wij spanden dien avond niet ver van een groote groene waterpan uit; hier lieten wij onze dieren in den nacht loopen, want het veld was fraai van wege de regens die reeds gevallen waren. Wij zetten onze reis van hier voort en lieten Zoutpansbergen dicht bij ons op de linkerhand liggen; hier zijn dozijnen en dozijnen van groote Kaffersteden en duizenden van beesten. Alhoewel deze een bultige wereld is, is het nochtans open veld en kunnen wij zeer ver in het rond zien. Hier schoot de heer Rhodes van de kar op een distantie van 150 treden een lammervanger [1]) uit een boom. Ik was op dat schot niet gesteld en betreurde het ineenzinken en nedervallen van den armen vogel. De Kaffers hebben maar weinig schapen, dus zijn daar ook geen lammeren te vangen. Wij kwamen drie zoutwagens tegen die juist van de Zoutpansbergen kwamen. Hier vernamen wij toen, waar de oude heer Barend Vorster woonde, en daar een der boeren een schoonzoon is en die juist ook op reis is naar zijn schoonvader, beduidde hij ons zoo goed als hij kon. Er waren echter zoo vele Kaffersteden en kralen, dat wij den verkeerden weg kozen. Toen wij zagen dat wij uit den koers gingen, liep ik naar een spruit, alwaar eenige menschen bezig waren visch te vangen. Ik zeide: goeden morgen heeren, allen blaften [2])

1) Deze lammervanger moet de Zuid-Afrikaansche „lammergier" zijn, Gypaëtus ossifragus, Savign., al wordt deze vogel, die inderdaad lammeren in zijne klauwen medevoert, in de Kaapkolonie gewoonlijk „arend" genoemd.

2) Waarschijnlijk een schertsende uitdrukking voor „gaven antwoord" of „gaven geluid".

terug behalve een, die mij als een wild dier aankeek. Deze heeren beduidden ons den weg en vertelden mij dat zij ook naar den ouden heer Vorster gingen. Eindelijk kwamen wij aan op de hoogte en zagen daarbeneden de plaats van den ouden Kommandant Barend Vorster. Wij waren ook niet weinig verblijd weer op een boerenplaats uit te komen; deze was de eerste die wij, sedert wij den heer Taylor verlieten, zagen.

Wij spanden dicht bij het woonhuis uit, langs een schoonen waterstroom met wilgenboomen beplant. Wij zagen ook in den ommuurden tuin een tal oppers havergerven, een blij teeken voor onze trekdieren; dicht bij het huis waren diepe kuilen in een spruit, waarin wij ons baadden. Hier kregen wij voeder volop en goedkoop voor onze paarden en ezels, maar voedsel voor den mensch was maar niet te verkrijgen; noch vleesch, noch pluimvee was er te bekomen, en wij moesten ons maar weer met zout- of pottenvleesch behelpen. Terwijl wij zaten te eten, kwam er een rijtuig aan met vier deftige paarden bespannen, alles zag er eerste klas uit. Toen ik de open landauer met de 4 prachtige paarden zag, kon ik mijn oogen niet gelooven, dat wij in een uithoek van Zoutpansberg waren; met eens hield het deftige rijstel stil bij onze wagens, en de heer Barend Vorster jr. klom zoo „rats" [1]) als een kat met zijne krukken er uit, hij groette ons allen en noodigde ons naar zijn vaders huis. Doch de oude heer Vorster was niet te huis, want als commandant was hij naar Majaatye's volk gegaan om met geweld van hen belastingen te eischen. Wij gingen naar het huis en de lieve oude

1) „Rats" is Afrikaansch voor „vlug".

moeder met de dochters waren zeer vriendelijk. Daar ontmoetten wij ook de heeren Barend Vorster, Volksraadslid, Adendorff en den man, die mij bij den kuil, waar hij visschen ving, zoo een leelijken kijk gaf; verder nog eenige andere heeren. Met onze kelkjes wijn en koek voor, en met onze pijpen naast ons, waren wij spoedig in ernstige gesprekken gewikkeld; de heer Barend Vorster sprak met den heer Rhodes en de heer Adendorff met mij. De heer Adendorff vroeg mij, wat ik van de binnenlanden dacht en of ik oorlog verwachtte? Mijn antwoord was, dat ik veel van de landen naar het noorden dacht, maar dat ik geen oorlog verwachtte. Want, zeide ik, Lobengula is slim en weet zeer goed hoe het met zijn voorouders en al zijn betrekkingen en stamgenooten gegaan is, die zich tegen den blanken man verzet hebben; doch, vervolgde ik, als hij wil oorlog maken, dan is het met hem gedaan en het land wordt in bezit genomen. „Door wien?" vroeg de heer Adendorff. „Door onze menschen," antwoordde ik. „Wie zal hen bevechten?" vroeg hij. „Koloniale, Transvaalsche en Vrijstaatsche burgers; want," zeide ik, „er zijn reeds onder de Gecharterde Compagnie 500 Afrikaansche burgers en om er nog 1,500 bij te krijgen is maar een werk van een paar dagen en vooral als de burgers het weten, dat een ieder van hen dan plaatsen van een paar duizend morgen zal krijgen. De heer Adendorff glimlachte en zeide: „Ja, maar wij hebben er ook een concessie!" 1)

1) Vermoedelijk zouden de heeren Adendorff en Vorster een geheel andere lezing geven van hun concessie in Mashonaland en hun onderhandelingen daarover met den heer Rhodes. Wie meer recht

„Zoo," zeide ik, „en waar?" „In Banyailand," was het antwoord. „Van wien," vroeg ik hem, „heeft u de concessie gekregen?" „Van Chibe," zeide hij. „Maar," vroeg ik hem, „wie zijn de *wij* die de concessie van Chibe gekregen hebben?" „De heer Vorster en ik zelf," antwoordde hij. „Maar," zeide ik, „Chibe is maar een klein kapiteintje, die aan Lobengula contributie betaalt en onder hem woont, hoe kan hij u dan een concessie geven, als Lobengula ze reeds aan den heer Rhodes heeft gegeven?" „Het is toch zoo," zeide hij. „Wel," zeide ik, „dan beteekent zij niemendal, want Chibe is een onderdaan van Lobengula en heeft geen recht aan eenig iemand concessies te geven." „Maar," zeide de heer Adendorff, „daar is geen zwarigheid, de heer Rhodes kan de concessie van ons te koop krijgen." „Waarom dan," vroeg ik, „wijst gij niet uwe concessie aan den heer Rhodes, en als ze echt is, dan zal hij u er zekerlijk voor betalen." „Juist," zeide de heer Adendorff, „dit is wat wij willen." Hiermede liep dit gesprek af en spraken wij over andere dingen.

Hier kregen wij de *Weekly Argus* in handen en vonden er heel wat nieuws in, en ook een volledig verslag van het ongeluk van Stavie de Waal, als ook de plechtigheid van zijn begrafenis; de wond in des vaders hart was op nieuw geopend, hetgeen hem inniglijk pijnigde.

---

had concessies te geven, Lobengula of Chibe, kan alleen een grondig kenner van de geschiedenis en het recht der naturellen uitmaken. Voor zoo ver mij bekend is, heeft de heer D. C. de Waal daarvan geen studie gemaakt, maar laat hij zich uitsluitend door zijne vriendschap voor den heer Rhodes leiden, als hij de heeren Adendorff en Vorster en hunne concessie belachelijk maakt.

Hier hebben wij ook veel van de Zoutpansbergsche Kaffers vernomen en uitgevonden, dat het alles waarheid is, wat wij gehoord hebben. Deze streken zijn letterlijk bezaaid met Kaffers, Kaffersteden en Kaffersbeesten.

Wij vertrokken om drie uur van den ouden heer Vorster's plaats; Barend Vorster en zijn vriend Adendorff vertrokken ook met de landauer en wilden gehad hebben dat de heer Rhodes met hen tot naar Pietersburg reed, maar daar had de heer Rhodes geen lust toe, doch voordat deze twee boeren van ons afscheid namen, moest de heer Rhodes den heer Vorster plechtig beloven, dat hij den volgenden Maandag naar „Thorncastle" zou komen om dien avond bij hem over te blijven. Dat deed de heer Rhodes. De andere visschers waren reeds in den spider vooruit met den leelijk loerenden man er in, en nu volgde de landauer met de koetsiers voorop als een pijl uit den boog naar „Thorncastle", 40 mijlen van hier en dat nog dien avond moest bereikt worden. Wij gingen toen mejufvrouwen Vorster en haar kinderen groeten; die brave en vriendelijke vrouwen gaven ons een zakje met heerlijk versche koek, door haar gebakken, mede; wij schudden elkanders hand en vertrokken van daar om 3 uur.

Wij reisden al langs een groen dal, waarin eenige tuinplaatsen gelegen zijn, ook een paar Joodsche winkels; deze winkels doen goede zaken, want de Kaffers rondom hebben veel geld, dat zij van de diamant- en goudvelden medebrengen. Ook wordt het ons van goederhand verteld, dat de belastingen door de Blauwberg- en Zoutpansbergsche Kaffers aan de Transvaalsche Regeering betaald, een enorme som gelds uitmaken. Op de afgeoogste graanlandjes alhier azen honderden boschduiven, die gedurig

door de heeren Rhodes en Pennyfeather beschoten werden, die er ook in slaagden om een heele boel te dooden. Een der jodenwinkeliers was zoo vriendelijk om voor ons een emmer aardappels uit te halen en er niets voor te laten betalen Wij kregen ook hier een stuk beestenvleesch, havergerven en mielies voor onze muilen en paarden. Wij spanden dien avond bij een spruit uit tusschen twee kleine Kaffersteden; het was nog vóór zonsondergang, en wij schoten op mierenhoopen van 500 tot 1,000 treden van ons af aan de andere zijde van de vallei. Een Kaffer kwam over de helling, die niets van het schieten in zijne richting wist, maar toen hij het stof van de kogels in zijne nabijheid zag opstijgen, liep hij zoo snel als hij kon weg van die richting; de arme vent heeft zich bijna doodgeschrikt.

Den volgenden morgen zetten wij onzen reis voort door een menigte van Kaffersteden, die ook duizenden van beesten hebben; daar het veld droog is en er zoo een menigte van beesten is, zijn zij zeer mager. Wij spanden op weg uit, lieten onze dieren rollen en waterdrinken, en reisden voort tot 4 mijlen aan dezen kant van Pietersburg, alwaar wij om half-twaalf uitspanden. Wij bleven hier tot 5 uur in den namiddag; het was nu Zondag, en wij wilden met onze wagens niet in het midden van den dag de stilte des Sabbaths in het dorp storen. Wij lieten hier een onzer ezels, die ziek geworden was, achterblijven bij een goeden boer en reden Pietersburg tegen den avond met het dalen der zon binnen. Wij spanden bij het hotel uit, maar daar de vliegen hinderlijk waren en wij liever verkozen in onze wagens te slapen, spanden wij onmiddellijk weer in en reden een eindje buiten-

kant van het dorp, alwaar wij ons klein kamp opsloegen; wij aten en dronken echter in het hotel.

Van het Tuli-kamp hierheen is 184 mijlen. Hier kregen wij weer vele couranten in handen en zagen tot onze smart dat de zoon van Lord Elphinstone bij des Gouverneurs terugtocht naar Pallas-kamp overleden was op deze plaats. Pallas-kamp was het waar de heer De Waal tijding kreeg, dat zijn zoon Stavie dien dag verongelukt was, en op deze plaats was het ook waar die jonge Lord voor eeuwig zijn oogen sloot. Weinig wist de oude Lord, toen hij 14 dagen te voren den heer De Waal condoleerde met zijn treurig verlies, dat hij ook zoo spoedig daarna den dood van zijn geliefden 21-jarigen schoonen jongen op dezelfde plaats zou te beweenen hebben. Zoo als ik in mijn vorigen zeide, even zoo als het met den Prins Imperial, den jongen Napoleon ging, die zijn graf in de wilde woeste wereld vond, zoo zal het ook weldra met dezen jongen Lord gaan, en zoo is het ook geschied. Het oude spreekwoord blijft maar vaak al te waar: „De mensch bedenkt zijn weg, maar God bestiert den gang."

Pietersburg is een mooi klein dorp met nette huizen en volop water. Wij vertrokken vandaar Maandag om halfdrie den 10den Nov., en kwamen zoowat om halfvier bij het beroemde „Thorncastle" aan, waarvan de heer Barend Voster de eigenaar is. Hier ontmoetten wij vele menschen en spanden op de werf uit; de trip hierheen zaten wij bijna een dag uit [1]), doch daar de heer Rhodes

1) Deze uitdrukking moet natuurlijk beteekenen: „kostte ons bijna een dag". Of zij Afrikaansch, dan wel een eigenaardige spreekwijze van den schrijver is, heb ik niet kunnen ontdekken.

zijn woord aan den heer Vorster gegeven had, en hij nog bovendien als de „leading" man van Zoutpansberg beschouwd wordt, konden wij niet anders dan hem het beloofde bezoek brengen. Dan komt er nog bij, dat hij lid van de Volksraad voor dit district is, en daar hij ons reeds meer dan twee dagen te voren uitgenoodigd had, dachten wij dat wij hem zeer zouden teleurstellen door niet daarheen te gaan. Toen wij dicht bij het huis kwamen, zagen wij er vele menschen en dachten toen dat wij het rechte ding gedaan hadden om daarheen te gaan. Van Pietersburg reed de heer Adendorff met ons mede, en dat gaf ons reden om te denken dat er iets groots te doen zou zijn. Doch toen de dag gedaald was en wij om tien uur in onze wagens kropen, vonden wij uit dat het alles larie was en dat wij onzen tijd vermorst hadden.

Den volgenden morgen lieten wij zeer vroeg onze wagens inspannen, en toen wij vertrokken, sliepen de Thorncastlesche inwoners nog.

Wij lieten Bandmaster met een rijpaard achterblijven om den heer Vorster, zoodra hij uit zijn bed was, te vragen wat wij voor de mielies en havergerven moesten betalen, die wij voor onze muilen noodig hadden zoolang wij daar waren. Wij zeiden aan Bandmaster dat wij op hem te Smitsdorp zouden wachten, zoowat een en een half uur van „Thorncastle" gelegen.

Niet lang nadat wij vertrokken waren stond de heer Vorster op. Bandmaster vroeg hem wat hij voor het voeder verschuldigd was, en de heer Vorster zeide £ 1 voor de mielies per zak en 1 sh. voor de havergerven per stuk. Bandmaster betaalde hem en sprong op zijn paard.

De heer Vorster zeide hem: „ik kom ook net nou, want ik moet Meneer Rhodes nog zien.” Toen wij drie kwartier ver waren, reed Bandmaster ons in, hij vertelde ons wat hij voor het voeder betaald had, en wij waren verbaasd, want wij betaalden van dat wij de Zoutpansberg bereikt hadden, niet meer dan van 13 tot 17 shillings per mud en van 6 tot 9 pence per havergerf. Ook vertelde hij ons dat de heer Vorster hem gezegd had dat hij ook net nou zou komen, want dat hij nog den heer Rhodes moest zien; over deze boodschap waren wij zeer teleurgesteld en gaven aan onze drijvers orders zoo snel te laten draven als het mogelijk was. Het pad was effen en hard en wij maakten ruim onze 6 mijlen per uur. Wij waren eerstens reeds moede van Vorster's gelol dat de heer Rhodes zijn Banyailand-concessie moest koopen, tweedens hadden wij genoeg van hem, dat hij ons op zijn doornkasteel zoo teleurgesteld had, en derdens waren wij door den heer Kirsten uitgenoodigd om bij hem te Smitsdorp te komen breakfast nemen. Te Marabastad verzuimden wij eenige minuten.

Dit nieuwe dorpje is langs het pad gelegen; hier staat ook een zeer net hotel en de grond is zeer vruchtbaar. Toen wij een kleine distantie aan dezen kant van Marabastad waren, zagen wij in de verte een rijtuig naderen; al dadelijk vermoedden wij dat het de heer Vorster was. Toen het ons, niettegenstaande ons hard rijden, inhaalde, was het maar al te zeker weer de landauer van den heer Vorster met hemzelven en den heer Adendorff er in gezeten. Hij noodigde onmiddellijk den heer Rhodes en mij uit om bij hem te komen zitten, en ofschoon reeds moede van het gelol dat de heer Rhodes zijn zoogenaamde

Banyailand-concessie moest koopen, gingen wij bij hem zitten. Te Smitsdorp namen wij breakfast bij den heer Kirsten, Goudcommissaris, alwaar wij twee dagen tevoren uitgenoodigd waren. De heeren Vorster en Adendorff voegden zich bij ons en hielpen het heerlijk en welbereide breakfast, voor ons bestemd, verorberen. Dank zij den lieven menschen voor het heerlijke breakfast, waar wij alles warm genoten. Na breakfast gingen wij met den heer Reed de Waterval-Goudmijnen bezoeken. De heer Vorster sprak alweder met den heer Rhodes over zijn concessie en drong bij dezen aan dat hij zijn concessie moest koopen. Wij waren zeer ingenomen met de Waterval-Goudmijnen, met het kwarts en met de machinerie, en wij zijn overtuigd, als deze Maatschappij genoeg geld kan bij elkaar krijgen om de mijnen verder te ontginnen, dat ze in de onmiddellijke toekomst de best betalende zullen worden.

Toen wij te Smitsdorp terug kwamen, zeide de heer Vorster aan mij dat de heer Rhodes hem gezegd heeft (want deze zat in zijn landauer), dat hij zijn papieren van de concessie die hij van de Banyai-opperhoofden gekregen heeft naar hem moest zenden en, als ze echt is, hij hem er dan voor zal vergoeden; daarmede scheen de heer Vorster tevreden te zijn. Wij lieten nu onze wagens inspannen, doch voordat wij gereed waren te groeten en te vertrekken, zeide Mevrouw Kirsten ons dat wij eerst lunch moesten nemen. Wij maakten van deze vriendelijke uitnoodiging gebruik en lieten onze wagens voor de deur wachten; tot onze verwondering had het brave vrouwtje van 9 uur tot kwart over één voor ons niet een lunch, maar een heerlijk diner bereid, alles op zijn Afrikaansch

gebraden en klaargemaakt; de eenden waren prachtig gebraden, vet en heerlijk. Wij dronken echten Kaapschen wijn en genoten nu voor de tweede maal op dien dag het beste maal, dat wij in langen tijd gehad hadden. Mevrouw Kirsten is een dochter van den heer Albert Biccard van Koeberg.

Het onderscheid tusschen gister en vandaag is verbazend. Om twee uur schudden wij de hand van den goeden mijnheer en van mevrouw Kirsten en dankten hen voor hunne vriendelijkheid. Wij zeiden ook adieu aan de heeren Vorster en Adendorff en vertrokken om twee uur van Smitsdorp.

Wij reisden nu door schoone streken, alles groen; het veld is mooi en water volop, doch het vee is maar mager want het gras is zuur. Wij reisden dien avond tot naar Makapaans-poort, 30 mijlen van Smitsdorp. Deze plaats heeft een belangrijke geschiedenis; vele oorlogen werden in vroeger dagen hier tusschen de Boeren, waarvan Potgieter de leider was, en de Makapaan-Kaffers gevoerd. Er zijn nu nog hier duizenden van Kaffers en in de verte zagen wij hunne steden. In de nabijheid vindt men nog een groote diepe spelonk, waarin destijds met den oorlog wellicht een paar duizend Kaffermeiden en kinderen zich verscholen hielden en waar naderhand ook een bende Kaffermans zich in borgen, die toen door de Boeren achtervolgd werden; doch daar de Kaffers zich niet wilden overgeven, uit vrees natuurlijk om gedood te worden, werd de poort der spelonk bewaakt, totdat eindelijk al de Kaffers er in dood waren. Men vindt nu nog de duizenden beenderen er in.

Den volgenden morgen zetten wij onze reis voort,

spanden intusschen uit en vervolgden onze reis tot op een heuvel, alwaar wij dien avond overnachtten. Den morgen daarna vervolgden wij onze reis tot naar Klein Nijlstroom, een zendeling-station, alwaar wij uitspanden. Dit is een schoone plaats; hier wonen een menigte Kaffers bij dit station, waar een Hernhuttersche zendeling arbeidt. Er staat ook een fraaie lemoenboord 1), doch de lemoenen waren reeds voorbij. Vandaar passeerden wij de groote Nijlrivier 2), waarin duizenden van vogels wonen; ook zag men in het gras langs den oever der rivier een menigte uilen. Wij sliepen dien nacht in het veld en zetten onze reis voort door Potgietersrust, district Waterberg. Dit is een nieuw aangelegd dorp en wordt door den Nijl besproeid; het is zeer groot uitgelegd, doch er zijn nog maar weinig gebouwen; er staat hier ook een kerkje, en men heeft ook een eigen predikant; de grond is goed en vruchtbaar voor tuin en landerijen, maar het veld is ongezond, en vee aardt hier niet. Deze plaats was reeds vroeger bewoond; hier legde de heer Potgieter ook in vroeger dagen een dorp aan, maar wegens de zware koortsen die hier heerschen heeft men de plaats naderhand verlaten; mijns inziens vertrekken al die menschen nog een dag naar Mashonaland. Men ziet nu nog overal grenaat- en andere heinings, ook sering- en andere boomen, die de overblijfsels zijn van het oude

---

1) Met „lemoenboord" wordt natuurlijk een „lemoenboomgaard" bedoeld. Onze spreektaal maakt van dat lange boomgaard reeds „bogerd"; de schrijver maakt er „boord" van.

2) Dit is een rivier in het Noorden der Transvaal, door de voortrekkers „Nijl" genoemd, omdat zij meenden dat het de groote rivier moest wezen, die in haar verderen loop Egypte doorstroomt.

dorp, waarin bijna al de voortrekkers omgekomen zijn wegens de hevige koorts die er destijds heerschte.

Wij reisden voort door heuvelen, dalen en boschvelden en overnachtten op de plaats van Nadab en Thompson, een oude boerenplaats die de laatste paar jaren in handen van deze heeren vervallen was. Hier heeft men nog de oude boerenwoning, hecht en stevig gebouwd, alsook nieuwe gebouwen, waarvan een tot een groote negotie- en smeerwinkel [1]) dient. Het woonhuis en andere gebouwen zijn omringd door allerlei boomen en zien er zeer schoon uit. Hier overnachtte ook een schaar van Kaffers, die op weg waren naar de Goudvelden; zij zaten rondom hunne vuren en men hoorde hen nauwelijks, alhoewel zij dicht bij onze wagens waren, waarin wij sliepen.

Den volgenden morgen gingen de trekkaffers vroeg op hun reis voort en wij volgden hen ook kort daarna; wij haalden hen spoedig in, en het was een mooi gezicht hen in gelid te zien marcheeren, allen met witte doeken om hunne lendenen. Het was een fraaie troep Kaffers uit Matabeleland, bijna allen jongelieden van zes voet lengte en volmaakt goed gebouwd. Er waren zoowat 100 tezamen en allen groetten ons zeer beleefd. Ik dacht bij mijzelven „welk een schoone natie om tot arbeiders voor de blanke menschen te dienen". Waar die 100 vandaan komen zijn nog duizenden, en welk een zegen zal het niet zijn als het eenmaal zoo ver komt dat die menschen het leeren dat het tot hun eigen best zal strekken, om onder de blanke menschen te arbeiden. Komt het zoo ver, dan

---

1) Smeerwinkel wordt de winkel vermoedelijk genoemd, omdat de eigenaars het vet opkoopen der in den omtrek geslachte schapen.

neemt de beschaving onder hen sneller in één jaar toe, dan dat de zendelingen vijftig jaren preeken; het koopen van vrouwen, die als de slavinnen der mannen moeten dienen, neemt een einde en de veelwijverij houdt op; zij komen dan weldra onder het gehoor van den godsdienst, want waar de blanke menschen wonen, daar zijn ook kerken; het leven hier beneden zal veel aangenamer zijn en de opbrengst van het land verdubbeld worden.

Wij spanden dien avond aan dezen kant van een groote rivier, wier naam mij ontgaan is, uit, en kwamen over een brug; daags te voren kwam het water in massa af, overstroomde beide oevers der rivier en vulde alle leegten met water; het was voor ons allen een aardigheid zoo een massa water in den drogen tijd te zien.

Den volgenden dag (Zaterdag morgen) reden wij voort; het pad was nu modderig en zwaar voor de dieren om te trekken, het ging maar langzaam, doch daar de heer Rhodes niet voor laat dien avond, of zeer vroeg Zondag morgen te Pretoria wou aankomen, ten einde oratie te vermijden, was er niets verloren met langzaam te reizen. Doch om tien uur in den morgen zagen wij een militairen officier ons tegemoet rijden; toen hij bij den eersten wagen kwam, waarin de heer Rhodes zat, verzocht hij den drijver stil te houden. Toen deze stil hield, vroeg hij: zijn deze de wagens van den President Rhodes? Ja, was het antwoord. En waar is de President? vroeg de officier. Wel, zeide de heer Rhodes, ik ben Rhodes; wat kan ik voor u doen? Met eens rukte de officier een grooten blauw verzegelden brief uit zijn zak en overhandigde dien aan den heer Rhodes; deze las hem. Het bleek een uitnoodiging van President Kruger te zijn, dat de heer

Rhodes gedurende zijn verblijf te Pretoria met zijn gezelschap de gasten van het Gouvernement zouden zijn, en dat bij het Fountain Hotel alle schikkingen voor de ontvangst gemaakt waren. Ook wilde de officier weten wanneer wij te Pretoria zouden aankomen, daar de President den heer Rhodes met zijn gezelschap wilde laten inhalen; omtrent 6 uur zeide de heer Rhodes. „Good bye" zeide de officier, die goed warm scheen te zijn en reed zoo snel het paard loopen kon voort, en daar er ook andere ruiters langs het pad geplaatst waren om den boodschapper af te lossen, werd het nieuws van onze komst spoedig te Pretoria gebracht.

Wij spanden langs een spruit uit met een schoonen stroom water, daar baadden wij, en zetten ons een beetje in „trim" 1) om weldra de Transvaalsche hoofdstad binnen te rijden; om vijf uur, dicht bij Wonderboom, een half uur aan deze zijde van Pretoria ontmoetten wij de Staatsrijtuigen met de HoogEd. heeren Bok, Wolmarans en Dr. Krause er in gezeten, leden van het Uitvoerend Bewind, alsmede een aantal andere rijtuigen, bezet met de voornaamste dames en heeren van de stad. Wij schudden elkanders hand en namen plaats in de rijtuigen van de bewindsleden. Om half zes arriveerden wij aan ons Hotel, alwaar een schaar van menschen bijeen was. Toen de heer Rhodes uit den wagen klom, ging er een luide kreet van Hip, Hip, Hoerah! op tot driemaal toe. Wij gevoelden ons nu zeer te huis. Er was voor mensch en dier gezorgd en wij waren zeer voldaan

1) d. w. z. „wij knapten ons wat op", — in het Engelsch: „we trimmed ourselves".

met de goede ontvangst van het vriendelijk Gouvernement. Nu zullen wij na verloop van bijna twee maanden weer binnenshuis slapen. Wij ontvingen dien avond bezoeken van alle kanten. Ook kwam de heer Hennie Hofmeyr, zoon van den heer S. V. Hofmeyr van Kaapstad ons een bezoek brengen; ik zat met hem lang over allerlei dingen te praten, en daar ik altijd bijzonder veel van hem hield, was zijn gezelschap mij uiterst aangenaam. Doch weinig wist ik toen dat ik nog geen maand later zijn voor eeuwig heengaan zou te betreuren hebben. De koorts die mijne jonge vrienden Rechter Jorissen, Dr. Davis en Dr. Wessels neergeveld had, velde ook den vriendelijken en lieven Hennie Hofmeyr neer, die op acht-en-twintigjarigen leeftijd in zijn graf werd gelegd.

Hier kregen wij ook berichten uit het Noorden, dat de Limpopo, twee dagen nadat wij er door waren, sterk afgekomen was en dat ze nu voor wagens geheel onpassabel was, en dagelijks voller werd. Gelukkig dus dat wij naar den raad van de boeren geluisterd hebben, anders hadden wij drie maanden langer moeten uitblijven. Den volgenden dag had ik zware hoofdpijn. Alweer heb ik den avond tevoren schotsche whiskey gedronken, dat niets anders dan, zooals ik meen, „Nelmapius-vocht" was. De heer Venter ging naar de Hervormde kerk, waarvan Ds. Postma herder is, en ik bleef te huis omdat mijn hoofd te zeer was om uit te gaan. Des namiddags gingen wij uit rijden, toen mijn hoofdpijn beter werd. Maandag morgen gingen wij bij President Kruger koffiedrinken. Wij hadden een lang gesprek met hem, en beiden, de President en de heer Rhodes, schenen zeer voldaan met elkander te zijn. Des namiddags om drie uur

vertrokken wij van Pretoria en werden uitgeleid door de Ministers Bok, Krause, Wolmarans [1]), met de artillerie vooraan, tot aan Zesmijlspruit, alwaar onze wagens, die reeds des morgens vertrokken waren, op ons wachtten; daar dronken wij afscheid, wij groetten elkander en reisden voort.

Wij spanden dien avond anderhalf uur aan deze zijde van de stad Johannesburg uit, op een hoogte, genaamd Wijnberg, alwaar een klein hotel staat; de westewind waaide sterk en koud. Wij sliepen weer als naar gewoonte in onze wagens, maar de wind begon al kouder en kouder te waaien, en het werd naderhand zoo koud, dat onze voeten onder de dubbele wolkombaarsen met veldkombaarsen en al zoo van de koude beten, dat wij niet slapen konden. Het was de koudste en onaangenaamste nacht, dien wij op onze gansche reis gehad hebben, en wij hadden veel spijt, dat wij niet dien avond in het hotel waren gaan slapen. Ik herinner mij niet een kouder nacht in mijn leven doorleefd te hebben. Men zou niet kunnen gelooven, dat het hier op den 17den November zoo koud kan worden. Wij spanden des morgens zeer vroeg in en arriveerden om 6 uur te Johannesburg. Men

---

1) „Ministers" waren de heeren Bok, Krause en Wolmarans eigenlijk niet, maar leden van den „Uitvoerenden Raad". — De vriendelijke ontvangst, die den heer Rhodes, zoowel bij deze reis als bij andere gelegenheden te Pretoria ten deel viel, en zijn vriendschappelijke verhouding tot vele Afrikaanders, die — zooals de schrijver van dit verhaal — hem volkomen vertrouwden, geeft aan het complot, dat hij in 1895 smeedde en omstreeks Nieuwjaar 1896, op een tijd dus dien de meeste Boeren aan feestvreugde wijden, deed uitvoeren, een echt duivelsch karakter. Toch blijven de meeste Engelschen in Rhodes een man zien die „hero-worship" verdient.

had ons hier den avond te voren verwacht, doch de heer Rhodes overlegde het alzoo om een andere demonstratie te vermijden. De menschen waren nog allen in hunne huizen, en wij reden de stad in stilte binnen, tot naar de gebouwen, behoorende aan de „Goldfields van Zuid-Afrika's Maatschappij", alwaar wij onze kwartieren opsloegen. Distantie van Pietersburg hierheen 211 mijlen.

Na de goudmijnen enz. bezocht te hebben, vertrokken de heeren Rhodes, Venter en De Waal op den 20sten November per coach naar Kimberley. Wij hadden ook te zamen met ons Ds. Postma van Pretoria en den heer Hofman, Volksraadslid voor Bloemhof; zeer aangename reisgenooten, die ons het pad zeer kort maakten. Te Kimberley arriveerden wij Zaterdag namiddag, den 22sten November. De heer Rhodes gaf ons dien avond een afscheidsmaal in de Kimberley Club, alwaar wij voor het laatst tezamen op deze reis een genoeglijken avond doorbrachten. Om kwart voor negenen groetten de heer Venter en Ds. Postma ons, om naar het station te gaan, van waar zij met den trein naar Port-Elizabeth om negen uur vertrokken.

Den volgenden morgen (Zondag) ging ik naar het postkantoor, dat slechts van 8 tot 9 uur open is, om naar brieven te vragen; want ik had, toen ik van Tuli-kamp vertrok, aan de beambten verzocht al mijne brieven die komen mochten poste-restante naar Kimberley toe te zenden. Ook had ik naar de Kaap geschreven, hetzelfde met mijne brieven te doen. Ik had een engagement te 9 uur, en moest intusschen nog breakfast nemen. Ik kreeg van den heer Jan Lange, L. W. V., den raad, te zorgen dat ik precies om 8 uur bij de postkantoor-deur wezen

moest om; zoodra het geopend wordt binnen te gaan. Want er is gewoonlijk zulk een gedrang, dat degenen die later komen soms meer dan drie kwartier moeten wachten.

Ik deed zulks en precies kwart voor acht stond ik bij de deur, zoodat niemand voor mij kon zijn. Het duurde ook niet lang, of de stoep was bezet met menschen; precies om 8 uur ging de deur open. De groote Ier, O'Leary, ex-L. W. V., drukte mij voorbij met zijn zware bas en ik was tweede achter hem; O'Leary kreeg dadelijk zijn brieven en couranten, doch alhoewel ik dadelijk aanzoek deed om mijne couranten en brieven, gaf de postbeambte geen het minste gehoor aan mijn verzoek en nam van mij hoegenaamd geen notitie. Nu stond het geheele kantoor opgepropt met menschen, de een na den ander werd geholpen, doch ik die No. 2 in het kantoor was, kon toezien.

Ik werd ongeduldig, vooreerst ging mijn tijd voorbij, waarvan ik dien morgen iedere minuut noodig had en ten tweede brandde mijn hart naar tijding van huis, want er was veel gebeurd sedert ik weg was. Ik vroeg den klerk waarom hij mij niet helpen wou, want ik was toch de tweede die binnen kwam. Doch mijnheer deed als of hij niet hoorde. Ik vroeg hem weer wat dan verkeerd was, en of ik hem mijn naam moest opgeven. Ja, was het antwoord. Ik gaf hem mijn vollen naam op, doch dit hielp niet. Tot nog toe was ik bedaard en zacht, want ik was dien morgen zeer neerslachtig, doch na een half uur gewacht te hebben en ziende dat dozijnen van negers ook nog voor mij geholpen werden, trad ik op den onbeleefden jongen van zoowat 22 jaren toe en vroeg hem nu met een barsche stem: „Postmeester, waarom helpt u mij niet; ik sta hier van het begin af en u helpt

elkeen met negers inkluis vóór mij, en ik, vreemdeling, word door u met verachting en als een Hottentot behandeld; wat meent u er bij?" De Postklerk deed weer alsof hij niet hoorde. Nu trad ik nog nader en vroeg hem nogmaals: „zeg mij, Postklerk, wil u mij helpen of niet? Zeg, ja of neen". „Neen," was het antwoord.

„Goed," zeide ik en klom dadelijk op een cab en reed naar de Kimberley Club om te zien of ik daar niet iemand kon krijgen, die de brieven voor mij kon vragen, want de tijd was bijna om. Gelukkig ontmoette ik den heer Rhodes, aan wien ik mijn teleurstelling mededeelde en die dadelijk op mijn cab sprong. Wij stapten het Postkantoor binnen; de heer Rhodes vroeg den klerk of daar eenige brieven voor mij waren, doch de klerk gaf hem geen antwoord; de heer Rhodes vroeg hem ten tweede male of er geen brieven voor mij waren, doch de klerk keek hem aan en stoorde zich niet aan hem.

Nu werd ook de heer Rhodes kwaad en zeide: „Klerk, ik ben Rhodes en vraag u nu, wil u mij dadelijk helpen, neen of ja?" „Ja, mijnheer," was het antwoord; de klerk trapte in 't rond en zeide, dat er geen brieven en couranten voor mij waren. Wij gingen terug en ik was bitter teleurgesteld, wetende dat er brieven voor mij zijn moesten, want ik had te dien effekte een telegram ontvangen. Ik was niet gerust en na breakfast ging de heer Jan Lange, L. W. V., met mij naar den postmeester-Generaal; hij vertelde hem alles wat met mij gebeurd was en zeide dat er brieven voor mij zijn moesten. De goede postmeester ging de zaak onderzoeken en kwam terug, zeggende dat er aan het postkantoor voor mij geen waren, maar dat mijne brieven aan Dr. Harris naar

het „Britsch South Africa's kantoor" 1) gezonden waren. Ik zeide toen: „Wel, mijnheer, had uw klerk mij zulks gezegd, dan was alles in orde; maar in plaats van dat te doen, hield hij mij bijna drie uren op. En krijg ik de brieven nu niet, dan krijg ik ze niet voordat ik te huis ben, want ik ga van avond met den trein van hier." „Het spijt mij," zeide hij, „ik zal de zaak onderzoeken." Ik dacht, ja goede vader, wat heeft men toch ergernis en verdriet in de wereld. Wij gingen terug naar Dr. Harris zijn huis en daar vond ik ettelijke brieven en een pak couranten. De zaak was nu gevonden.

Ik zal echter zoo licht den schralen en ongepoetsten postklerk niet vergeten. Beambten van deze soort in den dienst zijn een ellende voor het publiek en behooren er zonder verzuim uitgezet te worden. Ik vertrok dien avond per trein naar Kaapstad, alwaar ik op Woensdag, 25 November aankwam. Binnen drie dagen zou ik twee maanden op reis geweest zijn en heb 2,800 mijlen in dien tijd afgereisd. Veel is er echter in dien korten tijd gebeurd, dat nimmer door mij kan vergeten worden.

---

1) Dat wil zeggen: het kantoor der „British South-African Company". Het geheele verhaal is natuurlijk een bijdrage tot de verheerlijking van den grooten Rhodes, wiens naam alleen dadelijk dezen onbeleefden postbeambte tot rede brengt, evenals Orpheus de wilde dieren temde. In de geheele reisbeschrijving blijkt de heer De Waal te lijden aan de kwaal der levensbeschrijvers, die Macaulay lues Boswelliana noemt.

TWEEDE REIS.

Op onze tweede reis met den heer Rhodes door de wilde wereld van Afrika.

In 1891 schreef ik in het *Tijdschrift* over: „De reis van den heer Rhodes en zijn gezelschap naar de binnenlanden." Het deed mij toen veel genoegen te vernemen, dat het verhaal met pleizier gelezen werd. Nu zal ik trachten, zeer kort en zakelijk, onze laatste reis van de Oostkust van Afrika door de wilde wereld te beschrijven, die niet onbelangrijk zal wezen. De heer Venter kon ons deze maal, tot onzen spijt, niet vergezellen.

De heer Rhodes, majoor Johnson en ik verlieten Kaapstad op Maandag avond, 14 Septembr 1891, per trein naar Port Elizabeth, en arriveerden aldaar op den avond van den 16den. Hier wou men een halellaboo [1]) aanheffen om den heer Rhodes te ontvangen en te verwelkomen.

1) Met een „halellaboo" bedoelt de auteur natuurlijk een groot feest, een groote drukte. Of het woord in Afrika in dien zin gebruikelijk is, heb ik niet kunnen ontdekken.

Doch de man, die van al dat circus-gedoê niets houdt, liet zich, tot mijn groot genoegen, zonder verzuim in een schuit plaatsen en zeilde naar de *Drummond Castle* die in de baai lag. Velen waren over zijn haastig verdwijnen verstoord, doch wat ging het hem aan? Ik bleef achter en wachtte op Tonie, onzen getrouwen Tonie, die met onze goederen nog van het station moest komen. Zonder hem wou ik niet naar het schip vertrekken. Toen Tonie kwam, vertrokken wij te zamen naar de *Drummond*. Alles was nu in orde en met schemeravond verlieten wij Port Elizabeth en landden den volgenden morgen te Oost Londen.

Wij gingen met een schuit hoog in Buffelsrivier op, en de zienerijen [1]) aan weerskanten waren prachtig. Te 1 uur hadden wij lunch in de Hofzaal; er zaten zoowat 50 luî aan. Toasten werden er geslagen, en wij vertrokken vandaar dien namiddag.

Wij arriveerden te Durban, Port Natal, op Vrijdag, laat in den namiddag. Hier moesten wij al onze goederen laten uithalen, want van hier zetten wij onze zeereis met de *Norseman* voort. Hier moesten ook onze paarden overgescheept worden, met karren en tuigen annex. Wij gingen dien avond in de Club logeeren. Ik kreeg een goede kamer, maar een ellendig bed, en de muskieten beten mij zoo erg, dat ik bijna aan het huilen ging. Dit was nu het begin van een reeks van miserabele nachten, die ik voor handen had. Den volgenden morgen vertrok-

---

1) „Zienerijen" beteekent natuurlijk het Engelsche „Scenery". In zulke woorden vertoont zich de invloed der Engelsche taal van haar minst aangename zijde.

ken de heer Rhodes en ik naar Pietermaritzburg en hadden aldaar dien avond bij den Gouverneur, Sir Charles Mitchell, diner. Wij sliepen dien nacht in het Imperial Hotel, maar ongelukkig werd daar dien avond een diner aan een Plymouthschen heer gegeven, die rondreisde om de havensteden om te praten te agiteeren dat de mail-steamers van Plymouth moeten vertrekken in plaats van, zoo als het nu is, van Southampton. Ik was zeer vermoeid, maar kon niet slapen, want zoodra daar binnen een speech afgestoken was, dan was er ook een oorverdoovend gejuich. Zoo duurde het tot twee uur in den morgen voort. Wij moesten vroeg dien morgen opstaan en ik had alweer een akelige nachtrust.

Om 8 uur vertrokken wij per exprestrein naar Durban terug.

Dien namiddag, Zondag, 20 September te half zes, verlieten wij Durban met de *Norseman*. Het was een stille en kalme zee. De *Norseman* is een klein schip, doch overigens schikte het alles tamelijk wel. Op dit schip gingen wij te zamen met de paarden, die de heer Johnson te Durban had gekocht, tien karpaarden en vijf ponies om op te rijden, benevens onze rij-zadels, pak-zadels, tuigen, een nette Kaapsche kar en eenige fraaie honden, die majoor Johnson te Durban voor onze reis had gejumpt [1]). Van de Kaap hadden wij ook een bruinen man, genaamd Willem, saamgebracht [2]), om de paarden-koetsier

1) Met „jumpen" wordt een wijze van verwerving van bezittingen bedoeld, die niet aan de strengste eischen der eerlijkheid voldoet. Men kan het woord dikwijls met „stelen" vertalen. Hier wordt echter alleen bedoeld dat majoor Johnson zich bij het aanschaffen der honden als een slim koopman had gedragen.

2) d. w. z. „medegebracht".

te wezen en op de dieren te letten. Zoowat te 10 uur ging ik naar mijn kajuit. Ik stak de kaars aan, maar toen ik al de kakkerlakkies op mijn bed en aan den ijzerwand zag rondloopen, dacht ik: Ach, lieve Heer, wat heeft mij toch gemankeerd om naar die wereld te reizen? deze goggies 1) kruipen van nacht zoo zeker als twee maal twee vier is in mijn neusgaten, ooren en mond. Neen, dacht ik, dit gaat niet, en weg ging ik naar den steward.

„Mijn lieve man," zei ik tot hem, „ik kan in die kajuit niet slapen, want het wemelt er van allerhande soort kleine insecten, ik zal maar liever op dek slapen."

„Neen, mijn lieve mijnheer," zei hij, „u kan op dek niet slapen, want om vier uur in den morgen beginnen de matrozen dit te schrobben, en buitendien is uwe vrees voor de schadelooze diertjes dwaasheid. Zij doen geen mensch kwaad en hinderen niemand; slaap u maar doodgerust."

Ik dacht: ja wel, al jou praatjes vullen geen gaatjes, doch wat kon ik anders doen, dan mij onderwerpen?

Maandag was het een zeer koele dag, en, tot mijne verwondering, had ik een zeer goeden nacht.

De zienerijen langs de kust van Zoeloeland zijn zeer schoon. Wij zagen overal langs het strand met den verrekijker naakte Kaffers loopen en overal vuurtjes branden. Vervolgens passeerden wij St. Lucia Baai. De Umkozie en Umklaluwi rivieren 2) loopen te zamen tot naar Nelspoort, een lengte van 10 mijlen en zijn een halve mijl

1) „Goggies" is een andere naam voor kakkerlakken.

2) De grootste van deze twee rivieren heet gewoonlijk Umvolosi, hoe de kleinere genoemd wordt, weet ik niet.

breed; vandaar vormen de rivieren zich in een groot meer van 42 mijlen lang en 10 mijlen breed, met een egale diepte van 10 voet. Men zegt dat het een aardigheid is om de duizenden wilde vogels te zien op deze groote watermassa, die dan ook wel een groot en interessant meer mag genoemd worden. Ons nageslacht zal nog van deze rivieren en meren het genot hebben.

Te 12 uur reisden wij langs de kust van Amatongaland. Sambele is hier Koningin. Dit is de eenigste plek in Zuid-Afrika, zoo ver mij bekend, buiten Majaatje in de Zoutpansbergen, waar een Koningin op den troon zit. Deze Koningin sloot met den Gouverneur van Natal in 1888 een tractaat, dat, als zij eenmaal haar land wil afgeven, zij verplicht zal zijn het aan het Engelsche Gouvernement te doen. Naar dit tractaat, dat door den heer Moffat gemaakt is, namens het Imperiale Gouvernement en Koningin Sambele, heeft Gouverneur Sir Hercules Robinson later zijn tractaat met Lobengula gecopieerd 1).

Om 2 uur waren wij te Sandwana Baai, waar de heer Jesse Cooper de concessie van Sambele gekregen heeft. Cooper heeft, nadat de concessie was gesloten, getracht een maatschappij in Engeland te flotteeren 2) om een spoorweg door Amatongaland naar Transvaal te bouwen, maar hij is daarin niet geslaagd. Ik ging dien avond weer met veel onvergenoegdheid in mijn kakkerlak-kajuit slapen; het was niet zoo koel als den vorigen avond. De heer

1) Amatongaland is in 1895 tot Britsch grondgebied verklaard. Deze handeling, geheel in strijd met den geest van het Swazilandtractaat van 1890, is een der oneerlijkste uitingen van de Britsche politiek en heeft veel kwaad bloed gezet bij de Transvalers.

2) d. w. z. „op te richten".

Rhodes sliep vlak over mij in een andere kajuit, en ik vroeg hem hoe of al de diertjes hem bevielen?

„Wel," zeide hij, „ik houd er niet van, maar daar ik het in mijn leven veel erger ondervonden heb, stoor ik mij er niet meer aan."

„Ja," antwoordde ik, „dat geloof ik gaarne. Ik zelf stond wel eens, toen ik een jongeling van 20 jaren oud was en door de Karroo met een kar naar Vrijstaat en Transvaal reisde, een morgen op, om niet minder dan twee scorpioenen onder mijn veldkombaars te vinden. Maar toen sliep ik op de vrije wereld en betaalde niets voor mijn bed. Maar hier moeten wij er duur voor betalen."

„Ach, mijn goede vriend," zeide de heer Rhodes, „neem de wereld op zoo als zij is, het was uwe begeerte langs de Oostkust te reizen."

Met deze recommandatie ging ik slapen, en daar het zeer warm was, kleedde ik mij dunnetjes. In het midden van den nacht liepen de akelige dieren over mijn gezicht en hoofd heen; telkens werd ik wakker, doch sluimerde eindelijk vrij vast in, toen een leger te gelijk over mijn gezicht passeerde. Ik schrikte zeer, sprong op met mijn hoofd tegen het ijzerwand, dat het zoo dreunde, en bezeerde mij ter dege, waardoor ik aan het steunen ging. De heer Rhodes werd van den slag wakker en vroeg mij wat er was gebeurd. Ik vertelde hem de geschiedenis der kakkerlakkies, waardoor ik in aanraking met het ijzerwand was gekomen.

„Welk een dwaas," zeide hij, „om voor dat kleine goedje bang te wezen; ik behandel ze niet anders dan vliegen."

Den volgenden morgen liep ik met een blauwen bult voor mijn hoofd.

Dinsdag morgen, 22 Sept., stoomden wij voorbij het eiland Inyack, een schoon en boschrijk eiland, maar slechts door weinige Kaffers bewoond. Het is 6 mijlen lang en 3 mijlen breed.

Te 8 uur stoomden wij Delagoa Baai binnen. Dit is een fraaie baai en een haven zoo mooi als maar wezen kan. De zee in deze baai is zoo glad als een spiegel. Wij landden hier en zouden niet vóór 5 uur in den namiddag vertrekken. Dr. Summershield kwam ons afhalen. Het was voor mij een aardigheid de straten van deze Zuid-Afrikaansche Portugeesche havenstad, Lorenço Marques, die bijna 400 jaren oud is, te zien. Men zag wel tramsporen gelegd, maar nergens een tramkar: wel smalle wandelpaden, maar in de straten moet men door het zand ploegen. Het ziet er maar stinkerig en miserabel uit. Wij werden naar den engelschen Consul genoodigd, alwaar wij wat te drinken kregen, maar die arme drommel leek ook maar net zoo bleek en naar als de Portugeezen.

Om 11 uur had Dr. Summershield voor zich zelf, den heer Rhodes en mij een gezadeld paard gereed om ons naar zijn plaats, genaamd „Polana", te brengen; zij lag op een heuvel aan de punt der baai. Wij reden nu door de stad voort, en toen wij daar kwamen waar het minder bebouwd is, zeide de doctor tot ons:

„Heeren, nu moeten we hard rijden, en moet ge uwen adem, als ge kunt, zooveel mogelijk ophouden."

Hij sloeg zijn paard en reed zoo hard als hij kon. Wij volgden hem, en spoedig bemerkte ik waarom hij dat deed. Het stonk daar door het sedert eeuwen gedeponeerde men-

schenvuil zóó, dat niemand het kon uithouden. Wij reden zoo hard als onze paarden konden loopen, en haalden zoo weinig adem als wij konden, totdat wij door den stank waren. Nu begrijp ik wel waarom Delagoa Baai een koortsachtige en ongezonde baai is; op deze wijze zal iedere plaats in de wereld ongezond wezen.

Zoo ellendig als het voor ons in de stad was, zoo heerlijk en aangenaam was het op „Polana." Bij den doctor groeien de fraaiste pijnappels 1), pisangs, perziken, klappers 2), lemoenen enz. ZEd. heeft er een fraai en aangenaam huis, volop groenten en ander voedsel. Hij heeft twee Kaffermeiden, die het binnenshuis voor hem in orde houden en schikken, en er is ook een neef die met hem te zamen woont en op de arbeiders buiten het huis let. Doch de neef sprak er van om over een paar maanden weg te gaan, daar hij reeds tweemaal de koorts had en bevreesd was dat die koortsziekte hem nog weg zou maaien. Voor mij leek hij maar zeer bleek, en volgens mijne opinie zou het voor den neef het beste wezen zoo spoedig mogelijk te vertrekken als hij kon. Het was geweldig warm, en de indruk, dien de stad op mij maakte was maar naar.

De stad Lorenço-Marques is maar klein en leelijk; zij telt 5,000 inwoners. De meeste huizen zijn blauw geschilderd, en de inwoners zien er akelig uit. Bleek en leelijk zijn hunne gezichten en heelemaal uit de plooi getrokken vanwege de warme zon en het witte zand in de straten. Boomen zijn er niet, alhoewel ze er zeer goed willen

1) Pijnappels heeten in Zuid-Afrika de ananassen, in het Engelsch pine-apple.

2) Kokospalmen.

groeien. De blauwgom [1]), waarvan er eenige exemplaren staan, zal er bepaald goed tieren en dan tevens een boel van de ongezonde lucht wegnemen. Maar dat luie rommeltje is gewoon niets te doen en zal ook niets doen vóórdat de plaats in Transvaalsche of Kaapsche handen komt.

Te 5 uur vertrokken wij vandaar, en ik was dankbaar weer op de *Norseman* te wezen. Zoo warm en miserabel als het op 't land was, zoo heerlijk en koel was het op het schip. Er woei een heerlijk Weste-windje, dat ons allen weer frisch en wel deed gevoelen. Ik verkoos in allen geval de *Norseman* met al hare kakkerlakkies ver boven het vuile en benauwde Lorenço-Marques.

In den nacht passeerden wij de Limpopo-Baai, alwaar de Krokodil- of Limpoporivier in zee loopt.

Den volgenden dag, 23 September, voeren wij langs de kust van Gazaland; het was een heerlijke, koele dag. Ik gevoelde mij wat neerslachtig door een vreemden droom dien ik des nachts over een teedergeliefd ontslapen pand had. Ik was ook erg in den nacht geschrikt van een papier, dat van een pak boven mijn hoofd op mij viel. Ik was vast in slaap, mijn porthole [2]) was open, en de wind had het papier natuurlijk uit het pak gewaaid. Ongelukkig viel het op mijn gezicht en ik gilde zeer luid en wekte aldus mijne buren.

Donderdag, 24 September. Wij liggen nu geankerd in de baai van Inhambane, ook een portugeesche haven. De

---

1) Eucalyptus globulus, volgens Noble (t. a. p. blz. 125) in 1828 in de Kaapkolonie ingevoerd.

2) d. w. z. het venster der hut.

kapitein kon niet wel de seinpalen zien, want het was wat nevelachtig. Om 10 uur werd het helder en het schip ging langzaam voort. Weldra kwam de portugeesche loods per schuit, met twee Kaffers er ingezeten, ons te gemoet. De loods kwam op dek, een middeljarige Kaffer, die Engelsch en Portugeesch sprak. Deze nam nu het beheer van het schip op zich. De twee Kaffers die in het schuitje zaten, lieten hun bootje aan het schip met een touw vastmaken en waren zeer vergenoegd, want hun schuitje kon nu de haven binnen komen, zonder dat zij behoefden te roeien. Beiden staken hunne pijpen op, en zaten aangenaam te rooken. Het schip ging voort en weldra was het in volle beweging. Ik stond op dek en hoorde de Kaffers daar in het schuitje zoo hard praten, maar kon niet anders als schaterlachen hooren. Het schuitje sprong over de branders heen als een zeehond. Op in de lucht ging het en dan weer plax in het water. Al wat de arme Kaffers doen konden was maar het water uit te scheppen met de eene hand, en met de andere zich vast te houden. Eindelijk begon hun schuitje van al het springen en vallen lek te gaan worden, en nu begonnen de twee zwarte vriendjes, die soepnat waren, hard uit om hun schipper, den loods, te schreeuwen; zij waren in doodsbenauwdheid. De loods snelde naar hunne kant en zag met eens dat de toestand zijner jongens hachelijk was. Het schip kon men niet spoedig genoeg stil houden, maar hij wierp een slachters-mes in het schuitje. Met eens sneden de Kaffers het touw, dat aan het schip vastgemaakt was af, en dreven nu op het water. Spoedig hadden zij zeil op, en stuurden hun bootje recht op Varkeiland aan.

Wij stoomden de Vark- en Rotteneilanden voorbij. Deze eilandjes zijn zeer dicht met boomen begroeid en maken een schilderachtige vertooning. Er woonden weinige Kaffers op, welker hutten wij zien konden. De zienerijen op de kust aan beide kanten zijn zeer schoon. Deze baai is 13 mijlen wijd en 19¼ mijlen lang. De oevers der baai zijn met klapperboomen begroeid van het eene naar het andere einde.

Te 11 uur werd het anker geworpen en wij gingen aan wal. Ons schip lag dicht bij den wal en wij hadden maar een kort eindje met de schuit te varen. Aan wal gekomen, waren wij zeer verrast, alhier een zoo schoone plaats te zien. In het midden van het kleine, met klapperboomen beplante stadje, wonen de Portugeezen, de zoogenaamde blanke menschen, die in kleur en ook in beschaving bij onze kleurlingen aan de Kaap ver ten achteren zijn. Zij zijn leelijk, zwak en verdierlijkt; hun levensaard kan ik niet beschrijven, want de zedelijkheid en welvoegelijkheid verbieden het mij.

Rondom wonen de inboorlingen onder hunne vijgen, klapper-, dadel-, noten- en andere soorten van vruchtboomen. De klapperboomen groeien van 80 tot 90 voet hoog en het is allerliefst omde boomen, nu zwaar beladen met de rijpe klappernoten, te zien. Om de klappernoten te plukken, kapt men in de stammen der boomen gaten, omtrent 2 voet van elkander, en klimt dan er in. Deze boomen zijn dun van onder, dikker in het midden, en dan van boven met een kroon, zooals die van een palmboom. De geheele stam van beneden tot bij de kroon is naakt en de omvang der boomen gemiddeld van 12 tot 15 duim. Wij lieten voor ons eenige dozijnen der klappernoten plukken; gelukkig was het nu juist het seizoen voor deze vruchten. Het was

zeer interessant te zien, hoe vlug de Kaffers in deze hooge boomen klimmen, om voor ons de vruchten te plukken. Een klappernoot, versch van den boom geplukt, is een heerlijke vrucht.

Om de politie en de militairen hier te zien is om je buik vast te houden. Hier woont ook een Gouverneur, en men heeft er een kazerne. Tot ons grootste vermaak hoorden wij ook het portugeesch orkest spelen. Men had ons te Lorenço-Marques van de schoonheid dezer plaats verteld, maar nooit had ik gedacht, dat het zulk een schilderachtige plek was. De tuinen en de prachtige bosschen der klappernoten te zien, is zeer genotvol; het leek mij alles zoo romantisch. Deze baai, zoowel als Delagoabaai, heeft een prachtige haven; de natuur heeft het werk verricht: de mensch heeft niets te doen als slechts het land te ontginnen en te cultiveeren.

Geen wonder dat de Portugeezen, een dooierige natie zonder moed, de Kaap, Mosselbaai, Port Elizabeth, Oost Londen en Durban voorbij stoomden met al hun vruchtbare landstreken en Delagoabaai, Inhambane, Chiluan, Sofala (of Pungwe), Zambezi en Quillimane met hunne baaien verkozen. Want aan de meer zuidelijke kust moesten duizenden ponden besteed worden om fatsoenlijke landing-plaatsen te maken, terwijl aan de Noordelijke Oostkust niets te doen is en men dicht aan wal kan landen, zonder een penning uit te geven. Goddank ook, dat onze kusten later in handen der Hollanders vielen, die daar schoone steden en dorpen aanlegden, en die van de Kaapkolonie een prachtig witmansland maakten, terwijl sedert 1486 de kusten en landstreken meer Noordwaarts nog dezelfde zijn gebleven, met deze uitzondering

dat de Portugees van toen een degelijk witmensch was, en de Portugees van nu een schandvlek der blanke natie.

Eén ding spijt mij zeer en is een groot verlies voor het afrikaansche volk, dat ook destijds die landstreken niet in handen der Hollanders zijn gevallen. Van Riebeek, Van der Stell, Tulbach en andere hollandsche Gouverneurs zouden van deze plaatsen lusthoven gemaakt en wij zouden ook vandaag een markt hebben voor onzen Kolonialen drank [1]).

De populatie van dit havenstadje is 6,000; Portugeezen 300; Indianen of koelies [2]) 700; Kaffers 5,000, en zoo mager en bleek als de Portugeezen er uitzien, zoo vet en sterk zijn de Kaffers, die over 't algemeen op mielies, klappernoten, grondnoten, andere vruchten en rijst leven. De Indianen zien er ook wel uit en leven van den handel zij koopen van de inboorlingen mielies, klapper- en grondnoten, allerlei soort vellen, ivoor, vogelstruisvederen, enz. enz. en voeren het uit naar Europa.

Hier scheepte de heer Rhodes 15 Kaffers in om ze tot Mashonaland mede te nemen; zij moesten dienen om ons op reis van Beira-Baai te helpen en ook des nachts de leeuwen van onze paarden en het kamp te houden. Daar was meer dan een 60-tal gereed, om met ons mede te gaan, doch de heer Rhodes koos slechts 15 uit hen; allen flinke mooie jonge kerels; een er van was de kok van een engelschen agent aldaar en wou ook mede gaan.

---

1) Deze practische opmerking wettigt misschien het vermoeden, dat de schrijver zelf een wijnboer is.

2) Hiermede worden uit Engelsch-Indië ingevoerde koelies bedoeld.

De engelsche heer was er op tegen, want hij was bevreesd dat zijn portugeesche vrouw het niet zou willen, doch deze gaf haar consent en Tonie had nu goede hulp. Deze Kaffers waren zeer verblijd aan boord te gaan.

Kort vóórdat wij vertrekken zouden, kwam er een brief van den portugeeschen Gouverneur aldaar aan den heer Rhodes gericht, dat hij de Kaffers niet mocht medenemen, voor en al eer iedereen van hen, hem (den Gouverneur) kwam vertellen, dat zij Inhambane met hun volle consent verlieten. De Kaffers moesten onmiddellijk afkomen. Wij hielden dadelijk er raad over of wij ons aan des Gouverneurs boodschap zouden onderwerpen of niet. De heer Rhodes had reeds aan iederen Kaffer eenige ponden betaald en hen van hemden en kombaarsen voorzien. Om nu de Kaffers aan wal te laten loopen, zou niet gaan; want het was reeds donker. Wij wisten ook dat wij geen een van hen zouden terug krijgen, nu zij reeds van al het noodige voorzien zijn, en dan ook wellicht niet voor den volgenden dag konden weg komen. Bovendien waren de Kaffers reeds ingekwartierd; zij zongen en floten allen in hunne glorie. Wij kwamen tot het besluit, dat de inhoud van de boodschap niets anders beteekende dan dat de Kaffers niet mochten medegaan, en wij waren gedetermineerd ze toch mede te nemen. Dus wij lieten hen niet aan wal gaan. De portugeesche heer, die den brief bracht, stond te wachten. De heer Rhodes ging naar hem toe en sprak zeer beleefd:

„Zeg aan uw Gouverneur," zoo luidde het, „dat noch de engelsche, noch de hollandsche agenten, of iemand die hier woont mij verteld heeft dat ik de Kaffers niet mocht huren; als gij wilt dan kunt ge hen zelf gaan

ondervragen of zij met of tegen hun vrijen wil mede gaan; daar waren nog 50 meer die wilden medegaan. Aan wal laat ik hen nu niet gaan, dat is te laat in den avond."

„Mijn bevel," antwoordde de jonge Portugees, „is dat de Kaffers zamen met mij moeten mede gaan."

„Wel," antwoordde de heer Rhodes, die nu zeer opgewonden was, „dat zal niet geschieden; zij blijven hier, geen woord meer, ga en doe uw boodschap." De heer Rhodes zeide toen aan den kapitein, als gij gereed zijt om te vertrekken, verzuim dan niet, want wij zijn hier reeds te lang opgehouden. Geen boodschap kwam terug maar er kwamen twee Portugeezen aan boord met zwarte snorren.

Te 7 uur verlieten wij Inhambane. Het was een donkere avond; wij zeilden eenige mijlen de baai op en wierpen anker. In de duisternis kan men hier niet naar de open zee zeilen, want men kan dan niet de watermerken zien. Het regende nu dat het een aard had.

Den volgenden dag was de morgen heerlijk, en het was een aardigheid overal de Kaffers met hunne schuiten in het water te zien, bezig visch te vangen; zij bouwen hunne eigen schuiten en gaan zoo vlug over het water als maar wezen kan. Als ik de schuiten zoo rondom mij zag, dan leek het of ik mij in Tafel- of Valschbaai 1) bevond. Om 6 uur werd het anker gelicht. De loods is nu ook weer met zijn twee jongens (dezelfde van gister morgen) aan boord. Nu is hun schuitje op het dek vastgemaakt. Het was mij een een aardigheid te zien hoe goed en met welk verstand de oude Kaffer het schip bestierde. Om 8 uur hield de

---

1) Bekende baaien in de onmiddellijke nabijheid van de Kaapstad.

Norseman stil, het loodsschuitje werd met touwen nedergelaten, en de twee Kafferjongens zaten er in. Doch de scheepsjongen, die het touw onder zijn zorg had, was zeer onhandig, liet het los, en het schuitje met de twee Kaffers er in gezeten viel ruim 10 voet hoog in het water. Gelukkig kantelde de schuit niet om, en viel zij op den bodem, beide Kaffers lagen plat in het schuitje en bijna dood van schrik.

Iedereen, die het zag kon niet helpen in lachen uit te barsten, doch hiermede was de pret nog niet gedaan. Nu kwam de loods statig van de brug en zoodra zijn twee jongens hem zagen, klaagden zij bitterlijk, dat de Engelschman hen bijna verzopen had; dat hij hen in plaats van te laten afzakken hen met schuit en al naar beneden had neergesmeten. De oude loods scheen ook over deze behandeling ontevreden te zijn, want hij zeide dat zijn schuit ook nu wel gekraakt kon wezen. De kapitein vroeg om excuus, en de zwarte heer die nu zijn taak wel volbracht had, schudde des kapiteins en andere handen en stapte met zichzelven zeer voldaan de brug af, om in zijn schuit te komen. Toen hij aan het onderend der brug kwam, meende hij in de schuit te springen, doch zijn sprong was te kort, hij raakte slechts even den rand der schuit en viel met pens en pootjes in 't water. Gelukkig greep een der Kaffers zijn voet en hield hem vast, totdat zij hem uit het water trokken. Zijn horloge hing uit zijn zak, en zijn verrekijker aan den arm, maar het was alles net zoo waternat als hij zelf nu was. Hij schudde zijn horloge, keek en blies er in, zette het aan zijn oor, en ging zitten. Wie kon toen zijn lachen houden? De geheele affaire was een snaaksche. Toen wij op dek te lachen stonden,

keek hij op, zag ons dood bedaard aan als of er niets gebeurd was, doch het figuur, dat hij nu met zijn natte pak maakte, was zeer koddig. Al wat hij deed was nu en dan zijn hoofd te schudden en ons dan aan te kijken als of hij zeggen wilde: het is alles uwe schuld, gemeene Engelschen. Ik moest nog lang daarna, wanneer ik over deze geschiedenis dacht, hardop lachen.

Het was nu 8 uur. De loods ging met zijn twee jongens en schuitje terug en wij met onze *Norseman* voort. Ik kan mij nu nog het gesprek voorstellen over al de wederwaardigheden, die het driemanschap in den vroegen morgen moest ondervinden.

Het was 2 uur en waar wij nu waren, geleek het zeer veel op Valschbaai, tusschen Simonsstad en Somerset West Strand. In de verte ziet men dicht bij de kust hooge boomen, doch wij weten niet welke soort het is.

Dien nacht passeerden wij Chiluan-baai, die, zoo als men zegt, net zoo'n mooie baai en vruchtbare plaats is als Inhambane. Twee-en-twintig mijlen aan dezen kant van de Pungwe-rivier, passeerden wij den mond der Sofala-rivier. In den nacht, vóór dat wij Chiluan-baai voorbij gingen, passeerden we ook den mond der Sabirivier, waarmede zich ook de Lundi- en andere rivieren vereenigen, voordat zij zich in de zee ontlasten. Zoo als men ons vertelde, moet het bij de monden dezer groote rivieren zeer prachtig wezen, waar nog duizenden van allerlei waterdieren en vogels te zien zijn, en waar men voor 40 à 50 mijlen met vaartuigen op kan varen. Hoe lang zullen deze prachtige en vruchtbare plaatsen en meren nog voor den Europeaan een gesloten boek blijven?

Om 12 uur, op Zaterdag 26 September, stoomden wij

de fraaie Beirabaai binnen. Rechts stroomt de Pungwe in de zee en links de Bosi. Beide zijn prachtige rivieren met wijde openingen, waar zij zich in de zee ontlasten, maar de Pungwe is bij verre de grootste en bezit een fraai, met boomen begroeid eiland. Het anker werd om kwart voor twee in den namiddag geworpen.

Beirabaai is een zeer schoone baai, met een fraaie, vruchtbare kust, doch niet zoo rijk met boomen en vruchten beplant als Inhambane en Chiluan. Hier staan zoo wat 50 of 60 gegalvaniseerd ijzeren hutten, huizen en pakhuizen, en ook eenige pannen-dak-huizen. Ten anker lagen er een engelsch en een portugeesch oorlogschip en tien kleine vaartuigen, behalve het onze. Op reis van Inhambane hierheen hebben wij uitgevonden, dat de een van de twee portugeesche heeren, die daar aan boord van ons schip kwamen, een Gouverneur's beambte en de andere een rechter was. Wij hadden gemeend onze goederen, Kaffers en paarden uit de *Norseman* op de *Agnes* te plaatsen. Doch de order van den Gouverneur van Beira was dat de Kaffers, die te Inhambane ingescheept waren, naar zijn huis moesten komen, om hunne namen op te geven en om te vertellen of zij vrijwillig samengingen [1]). Aan boord waren er eenigen die kwamen zien of wij smokkelgoed ingebracht hadden, maar de een zag er nog akeliger uit dan de andere.

De heer Rhodes ging aan wal om den douane-officier te zien, en nam de Kaffers met zich. De heer Dennis Doyle en majoor Johnson vergezelden hem. Ik bleef aan boord. Hij zond de Kaffers met den heer Doyle naar den Gouverneur, of,

1) d. w. z. medegingen.

zooals de Portugeezen hem noemen, den Opper-Kommandant. De heer Doyle bleef met de Kaffers den geheelen namiddag voor de deur van den zoogenaamden Gouverneur zitten: tegen den avond liet Zijne Majesteit aan Doyle weten dat hij hem nu niet zien kon, maar dat hij den volgenden morgen (Zondag) te 9 uur naar zijn huis moest komen.

De heeren Doyle, Johnson en Rhodes kwamen tegen donker naar het schip terug met al de Kaffers bij zich en hadden niets uitgericht; ons geheel programma was dus bedorven, want wij hadden gemeend vroeg in den morgen Beira te verlaten en met de *Agnes* de Pungwe op te zeilen en alzoo een aangenamen en stillen Zondag door te brengen. Doch de portugeesche bevelhebber te Beira wou ons eerst wat *red tape* laten zien 1), en gaf zich uit voor den waren redder en beschermer der Kaffers; want de engelsche Rhodes met zijn vrienden aan boord mochten wellicht de arme Kaffers bedrogen of omgekocht hebben. Wij allen waren over de ploertige behandeling des Gouverneurs zeer ontevreden, want een geheele namiddag was nu door zijn onbeschoftheid verloren. Doch wij begrepen de zaak wel, mijnheer de Gouverneur wou natuurlijk den heer Rhodes zoo veel trotseeren als hij kon. De haat van de Portugeezen tegen hem namelijk is niet min 2).

Wij besloten dadelijk met een schuit naar het engelsche oorlogschip van kapitein Pipon te gaan, die ook britsch Consul te Beira was, om hem onze zaak bloot te leggen. Hij is een lief mensch en een gentleman. De heer Rhodes

---

1) d. w. z. een staaltje van ambtenaars-kleingeestigheid geven.

2) Die haat is niet onnatuurlijk, daar de Chartered Company in 1890 en '91 op de meest brutale wijze Portugal beroofd heeft van een groot deel van Manicaland.

vertelde hem alles wat er gebeurd was. De kapitein zond dadelijk een brief naar den Opper-Kommandant, hem verwittigende dat de heer Rhodes zeer verlangend was met den morgenvloed te vertrekken, want in den namiddag was het ebbe en dan kon men niet te ver reizen, en bovendien was het hem van groot belang Beira zoo spoedig mogelijk te verlaten. Nadat wij een paar uren gewacht hadden, kwam de boodschap dat de Kaffers om 7 uur in plaats van 9 uur bij zijn huis konden komen. Wij waren nu een weinig tevreden, ofschoon nog boos over al het onpleizierig gelol over niets.

Het was nu 11 uur in den avond en wij gingen met ons schuitje naar de *Norseman*. Wij waren natuurlijk veel aan kapitein Pipon verplicht. Den volgenden morgen, Zondag 27 September, gingen de heer Doyle, majoor Johnson en ik met onze Kaffers aan wal en voort naar des Gouverneur's huis. Toen wij daar kwamen, stond kapitein Pipon reeds op ons te wachten. Wij gingen naar de voordeur en klopten aan. Een jongen maakte open en noodigde ons binnen. De kapitein ging vooraan en wij volgden. De heer Rhodes bleef op de *Norseman*. Daar zat een gele, leelijke niksnuts, niet eens een klap waard. Zijn vertaler, die met ons Engelsch moest spreken, was ook een kleine gele niemendal. Ik dacht bij mijzelven: zijt gij de mannen, die den heer Rhodes en ons allen hier ophouden? De Hemel beware ons! De ou gele kommandant begon ons nu vragen te stellen, en de jonge gele moest alles in het Engelsch aan ons translateeren, doch de aap sprak zoo miserabel zijn Engelsch, dat niemand onzer hem verstaan kon. Het ging beroerd en wij vorderden niet. Ik zeide toen:

„Pardon, mijnheer; spreekt u Hollandsch?"

„Non," zeide hij.

„Wel," hernam ik, „sprechen Sie Deutsch?"

„Non," klonk het weer.

Nu vervolgde kapitein Pipon:

„Parlez-vous français?"

„Oui monsieur" was het antwoord. De zaak was nu gevonden. Kapitein Pipon begon met den zoogenaamden Gouverneur in het Fransch te spreken en hem de zaak haarfijn uit te leggen, doch de groote Beirasche heer, had allerlei zwarigheid, en kon niets zeggen, voordat hij de Kaffers zelf gesproken had. Hij verzocht den kapitein om de Kaffers te laten binnen komen. Dit geschiedde. Tot onze verwondering spraken de Gouverneur en de klerk beide met de Kaffers in de kaffertaal. Nu was de kapitein geheel uit het veld geslagen, maar gelukkig stond de heer Doyle, die met Kaffers te zamen in Natal opgegroeid is, ook daar. Aan de Kaffers werden toen allerlei gekke en bespottelijke vragen gesteld, terwijl zij indachtig werden gemaakt op de gevaren van hunne onderneming, enz. De heer Doyle stapte toen voorwaarts en sprak in de kaffertaal zoo vloeiend als 't maar wezen kon, tot verbazing der portugeesche heeren. Om een lange storie kort te maken: toen de Gouverneur de Kaffers eindelijk vroeg of zij wel met 25s. per maand konden uitkomen en dat hij dacht zij minstens 40s. per maand behoorden gekregen te hebben, zeiden al de Kaffers verwacht te hebben 40s. te krijgen.

Nu zeide de Gouverneur aan den heer Doyle:

„Ziet u, de Kaffers zijn misleid."

„Ja," antwoordde deze, „geen wonder, als u hen dit in den mond legt. Goeden morgen," zeide hij verder, „u

kunt ze allen hier houden," en ging uit. De kapitein zeide:

„Goeden morgen, mijnheer, uw gedrag stel ik niet erg op prijs." Wij allen gingen uit en de Kaffers volgden ons spoedig. Toen wij buiten kwamen, zeide de heer Doyle tot hen:

„Jelui kunnen nu met den heer Rhodes zamen gaan of hier blijven, zoo als je verkiest, maar het geld, aan u gegeven, moet dan terug betaald worden. Met eens moet besloten worden, want wij gaan vertrekken.

De Kaffers hielden voor eenige minuten raad en kwamen naar ons toe met het unanieme besluit met ons mede te gaan. Wij kochten eenige provisie en gingen met onze schuiten naar de *Norseman*, kapitein Pipon naar zijn oorlogschip *Magician*. Wij hadden waarlijk veel aan den vriendelijken kapitein te danken en zonder zijn hulp hadden wij zeker nog een dag langer moeten blijven, of zonder de Kaffers zijn voortgegaan.

Hier ontdekte majoor Johnson, dat twee kisten met provisie zoek waren geraakt, wellicht te Durban met het overladen van de *Mexican* naar onze schuit. Hij ging aan wal om te zien in hoe verre hij in staat was te krijgen wat wij verloren hadden.

Wij verlieten Beira om half twaalf met de *Agnes*, een heerlijk en gerieflijk plat-bodem vaartuig, net zoo als men ze op de Europeesche meren en rivieren vindt. Dit vaartuig behoort aan de heeren Johnson & Co.

Wij voeren nu de Pungwe op; om 12 uur passeerden we een schoon klein eiland, dicht begroeid met boomen van 30 tot 40 voet hoog. Men ziet er eenige verlaten hutten op. Deze boomen worden de Mangro-boomen genoemd. Van de boomen bouwt men schuiten, terwijl zij ook

zeer geschikt zijn voor bouwwerk. Ziet men al de fraaie rechtuite en zeer geschikte boomen voor het bouwen der huizen op dit eiland, aan beide kanten der Pungwe, en ook der Bosirivier, dan kan men niet anders zeggen dan: als Beira de havenstad voor Mashonaland wordt, er een macht van bouwhout is voor dat doel. De distantie van de Kaap naar Beirabaai is 1,610 mijlen.

Om kwart voor twee passeerden wij het tweede eiland, precies zoo dik met dezelfde boomen bewoud als het andere eiland. Wij waren nu 10 mijlen de rivier op en zij was daar 1¼ mijl breed en zeer diep. Hier zat bij ons een jonge man, genaamd Pucy, komende van Oost Londen. Die stomme jongen wierp zijn geweer, een extra goede rifle, van de *Norseman* naar de *Agnes*, waarschijnlijk om de belasting er op te ontduiken, doch ongelukkig miste hij zijn oogmerk en de rifle viel in het water en verdween. De arme jonge man zag er zeer neerslachtig uit. Hij scheen ook ziekelijk te zijn en ik gevoelde zeer jammer voor hem.

Om 2 uur voeren wij voorbij nog een eiland, alwaar de inboorlingen een hoeveelheid hutten gebouwd hebben en er in wonen, ten einde Gungunhaan 1) te ontvluchten. De inboorlingen alhier hebben kano's, die de Gazalaud-Kaffers niet hebben. Worden zij dan door de Gazalanders vervolgd, dan komen zij met kano's de rivier af en wonen in deze hutten, die in de boomen, zoo als groote vogelnesten, gebouwd zijn. De reden, waarom de Kaffers hunne hutten in de boomen bouwen, is deze: Het gebeurt zoo dikwijls in den regentijd (onze zomermaanden)

1) Machtig hoofd van een roofzieken Kafferstam in Manicaland.

dat de rivieren over de eilanden stroomen, en als zij dan niet hunne hutten in de boomen hebben, dan verdrinken zij allen, zooals het in vroegere jaren reeds gebeurd is. Zoo moeten de arme zwakke barbaarsche naties maar altijd voor de sterkere vluchten, gelijk ik ook later in Mashonaland heb ondervonden. Te half drie zagen wij de eerste zeekoeien, vier in getal. Het was voor ons, die ze nog niet in hun natuurstaat in het water hadden zien plassen, een groote aardigheid. Wij verwonderden ons zeer over de prachtige dichte bosschen langs de rivier, overal zagen wij de paden, waar de zeekoeien des nachts uitgaan om te weiden.

Het was nu 4 uur en de rivier was hier waar wij nu waren, 30 mijlen van Beira, zoo wat een mijl breed. Wij ontmoetten een andere zeekoe. Om half 5: twee zeekoeien dicht bij onze boot.

Wij passeerden nu een klein eiland, dicht bewoond en overal Kafferhutten in de boomen. Twee kano's kwamen langs de rivier af, vier Kaffers in ieder. Interessant was het om te zien, stoets [1]) van achteren en van voren. Deze kano's zijn stammen van groote boomen, die door de Kaffers uitgehold zijn. Het is wonderlijk als men bedenkt dat deze kano's door geslachten herwaarts in gebruik zijn, en dat de Kaffers ze met niets anders dan hun eigen gereedschap vervaardigen. De kano heeft honderden Kaffers het leven gered als Gungunhaan's volk zijne stroop- of rooftochten maakt.

Om zes uur zagen wij zes zeekoeien zeer dicht bij. Men vuurde er op doch miste. Wij ontmoetten nu een andere

1) „Stoets" is afrikaansch voor „stomp", „bot".

kano, ook met vier Kaffers bemand. In zulk een vaartuig kwamen de heeren Jan Eksteen, Adriaan de Waal en Vosloo voor 14 dagen geleden de rivier af van Mapandas naar Beira. In den nacht werden zij door een zeekoe, die dicht bij hun vaartuigje een geweldig geschreeuw aanhief, zeer schrik gemaakt. 1) Dikwijls ziet men van de rivier op de oevers leeuwen loopen, doch wij zagen ze niet, maar zouden ze weldra hooren.

Het begon nu donker te worden; het was niet raadzaam verder te reizen, want de rivier kronkelt zich nu en dan en het mocht dan wel gebeuren dat wij stranden konden. Het anker werd geworpen, zoowat 35 mijlen de rivier op van Beira.

Het was een stille avond en wij lagen doodstil op het kalme water, dat zich als het ware niet bewoog. Wij zaten op het dek en hoorden niets, letterlijk niets dan de stemmen der wilde vogels, bij een helder sterrenlicht boven onze hoofden, en donkere boomen en struiken langs de oevers der rivier. Dat was een avond om ver en diep te denken!

Om half 8 gingen wij naar ons klein salon om te soupeeren, en om 9 uur waren wij weer op het dek. Het was nog even stil en heerlijk, en in de verte hoorden wij het huilen der wolven, en niet lang daarna het brullen der leeuwen. Het was voor mij een aardigheid, want wolven heb ik wel honderden malen op onze reis van verleden jaar gehoord, maar leeuwen nog niet in de open wereld.

Het begon nu te dauwen, en de kapitein ried ons naar

1) d. w. z.: verschrikt.

onze kajuiten in het onderschip te gaan. „Want," zeide hij, „het is deze dauw, die als een vale nevel op het water ligt en de koorts veroorzaakt." De heer Johnson beaamde dit, en daar goede raad soms duur is, gehoorzaamden wij en gingen slapen. Wij sliepen nu zeer gerust; wij lagen in het water, niets kon ons of onze paarden schaden, en wij sliepen te Beggamedi, alhoewel wat warm, tamelijk goed.

Maandag 28 Sept. Schoone morgen, majestueuze gezichten overal in 't rond. Om 5 uur werd het anker gelicht en gingen wij voort, doch om 6 uur streken wij zand en moesten stil liggen; het was nu ebbe. Voor dit stil liggen hadden wij den ellendigen vent van een zoogenaamden Gouverneur van Beira te danken, die ons van Zaterdagmiddag tot later aldaar ophield. Toen het vloed was, moesten wij onzen tijd over de Kaffers verbeuzelen, en nu moesten wij stil liggen. Waarvoor de heeren Rhodes en Johnson bevreesd waren, dat werd nu vervuld.

Wij besloten om met een der schuiten aan wal te gaan; wij hadden er twee bij ons om waterbokken te schieten. Ons jachtgezelschap bestond uit de heeren Johnson, Rhodes, ik zelf en vier Kaffers. Wij roeiden naar den oever, klommen uit onze schuit en moesten langs een hoogen wal uitklimmen. Het was zeer glibberig en wij kwamen er maar met moeite uit. Pas waren wij op het gelijke veld of wij zagen honderden van deze waterbokken, of zooals men ze anders noemt, witgatbokken. Waar deze bokken graasden, was het veld afgebrand en dus moeielijk te loopen; doch het gras was overal nat gedauwd. Spoedig waren de bokken aan het rondhollen, vooral nadat wij eenige malen onder hen gevuurd hadden. Zij liepen toen het

lange gras in en wij moesten ze achtervolgen, maar om in dit lange gras van 2½ of 3 voet hoog, dat waternat gedauwd was, te loopen is om akelig te gevoelen. Ik was nu van de voeten af tot half lijf toe papnat, en wou niet verder met de bokken peuteren. De heer Rhodes begon nu ook vies te worden, en nadat wij zoowat een uur het wild achtervolgd hadden, besloten wij naar ons scheepje terug te gaan.

Doch de heer Johnson wou ons niet volgen en was gedetermineerd niet terug te gaan, vóórdat hij een bok geschoten had. Hij bleef met twee Kaffers achter en wij gingen met twee terug. Op schip gekomen zijnde, trokken wij droge kleeren aan en namen toen breakfast. Een uur later kwam de heer Johnson terug, de twee Kaffers een halven waterbok dragende; hij had er twee geschoten, een jonge koe en een bul; een uitgegroeide waterbok weegt ruim 250 lbs. Wij zonden nu acht Kaffers om den bul en de halve koe te gaan halen. Een uur later kwamen de Kaffers met de halve koe en een bul terug. De bul had fraaie horens. Nu hadden wij overvloed van vleesch. Het wild werd in een groote boot geplaatst, waarin onze Kaffers zaten, en die met een touw achter aan de *Agnes* sleepte. Spoedig werden de bokken afgeslacht, ingewanden uitgehaald, en het was een aardigheid te zien hoe dat de Kaffers de lever en longen rauw aten. In weinige minuten schoot er niets van long, lever en milt over. Op de *Norseman* heb ik wel gezien, dat de Kaffers de pens van een os rauw aten, maar nog niet dat zij lever, long en milt rauw consumeeren.

Bij de lunch dronken wij des heeren Johnson's succes, want wij waren zeer met zijn jacht voldaan; vleesch hadden wij niet meer, en bij de lunch hadden wij nu er

goede carbonaadjes van, die ons heerlijk smaakten. Ook waren onze Kaffers nu wel voorzien. Wij lagen op een zandbank tot om 20 minuten over drie vast. Het water begon toen op te stooten en eindelijk vlotte ons scheepje weer. Wij waren zeer verblijd toen wij los waren en voort konden varen.

Wij passeerden een Kafferkraal langs den oever, waar de Kaffers ook in dubbele hutten wonen, een op den grond, als het niet de regentijd is en de rivier niet overstroomt en een in de boomen, als de regen inzet en de rivier buiten hare oevers treedt.

Nu kwamen wij zeer dicht bij twee zeekoeien; wij vuurden allen doch misten. Ik schrijf het slecht schieten op de zeekoeien of nijlpaarden daaraan toe, dat wij met de beweging van het schip niet te best konden korrel houden. Toen draaiden wij om een hoek, en daar was het waar de heer Johnson verleden jaar, toen hij en Dr. Jameson hier reisden om pad te zoeken, zijn beurs met £ 75 er in verloren heeft. Tot nog toe is die niet terug gevonden.

Wij arriveerden dien avond te Naves Ferreira, een portugeesche militaire buitenpost; wij bleven in ons vaartuig en lagen in 't midden der rivier geankerd.

Heden avond 12 maanden geleden vertrokken wij van Kaapstad naar de binnenlanden, waarover ik in dit tijdschrift heb geschreven. Van hier vertrokken de portugeesche troepen eenige maanden geleden naar Massi-kessi, om tegen de pioniers te vechten 1).

September 29.—Een natte morgen; fijne regen. Er zitten 120 Kaffers op den oever naar ons te kijken, net zoo

1) In den oorlog tusschen Portugal en de Chartered Company (zie hierboven, blz. 126, noot 2).

als een troep bavianen. Om 6 uur gingen wij aan wal. De grond is hier zeer vruchtbaar; alles tiert prachtig, en ook een aardigheid is het te zien, hoe weelderig het suikerriet, de koffie, rijst, katoen, pisang en andere planten-soorten hier groeien. Doch zoo heerlijk en weelderig als de boomen en planten in dezen vruchtbaren zwarten turf-grond groeien, zoo min kan de witmensch hier aarden. De Portugeezen die hier zijn en als soldaten moeten dienst doen, zien er akelig uit. De Kaffers daarentegen zijn dik en vet. Die arme oû geel natie sterft hier als katten die hagedissen gegeten hebben; zij teren uit en gaan dan dood.

Volgens mijn opinie, zal deze goede aarde voor boomen, planten en groenten, nog binnen weinige jaren gecultiveerd worden, en ben ik overtuigd dat hier nog enorm groote koffie-, suiker-, katoen- en rijstplantages zullen aangekweekt worden. Het is hier juist het klimaat dat deze plantengroei hebben wil, en wat warmte enz. aangaat is het niet veel erger dan te Durban. Dit is een prachtige plek, en allen wonen in hutten; geen onderscheid tusschen de Kaffer- of portugeesche hutten. Zij zijn ook te zamen gemengd, slaan met elkanders handen om het lijf, en spreken de Kaffertaal. Het eenigste onderscheid is dat de Kaffers zwart en de Portugeezen geel zijn, en dat de Kaffers naakt zijn en de Portugeezen kleeren aan hebben, doch één ding is zeker, dat de Kaffers zindelijker zijn dan deze gele varkens.

Hier moesten wij onze goederen landen; de *Agnes* kon niet hooger op varen. Wij waren nu zoo wat 60 mijlen van Beira. Alles was in gereedheid en wij begonnen onze paarden met hunne boxen, het een na het ander met katrollen uit de boot naar wal te lichten. Zoo ver alles

goed, doch toen het vijfde paard gelukkig reeds aan wal was, maar nog in de lucht hing, brak het touw, en de paardenbox viel naar beneden; doch gelukkig, alhoewel de box brak, kreeg het paard niet zeer. Maar de lichtpaal zwaaide met een groote snelheid terug, en mijn jongen, Cocoanut, Kokos- of Klappernoot genaamd, die ik als mijn jongen te Beira uitgekozen had, hing aan het touw, waarmede hij geholpen had de paardenbox op te trekken. De lichter zwaaide naar den rivierkant, en mijn kokosnoot hing nu aan het touw hoog in de lucht. Wij waren allen verbaasd te zien hoe hij het touw vasthield; nu hing hij tusschen hemel en water, een goede distantie van de *Agnes*. De arme jongen, zoowat 17 jaren oud, wist niet wat te doen; hangen blijven kon hij niet, zich laten afvallen was gevaarlijk, want niet alleen dat de rivier ver beneden hem was, maar ook was deze vol krokodillen. Maar Klappernoot dacht hij zal het maar wagen; hij liet het touw los en viel hals over kop in het water in de diepte. Ik dacht klaar was het met hem, maar ja wel, de jongen kwam boven water en zwom als een visch naar het schip. Hij werd door de Kaffers toegejuicht en door mij en allen hartelijk ontvangen.

„Bravo, mijn jongen," zeide ik, „weinig doen u dat na." Ik dacht, was hij een blanke man dan zou er veel van zijn knappe daad worden verteld. De jonge Kaffer gedroeg zich ontegenzeggelijk zeer flink, en ik was trotsch op mijn Klappernoot. Doch hij zeide niets en ging dood bedaard neder zitten om uit te rusten. Zoodra hij uitgerust was, ging hij weer aan het werken. Ik sloeg den jongen gade en dacht: je bent een eerste klas Kaffertje en mijn keuze was goed.

Te half vier was alles geland, onze kar met 4 paarden bespannen met de goederen er op, de paarden gepakt en gezadeld en de heer Rhodes en ik zouden met de schuit nog een mijl 8 of 9 verder tot naar Mapandas opvaren. In den voormiddag wou ik den heer Johnson hulp bieden om de paarden uit het schip te landen, en gaf toen aan de jongens eenige instructies, doch ik zag dadelijk dat het hem niet beviel, en nog veel minder den heer Rhodes. Laatstgenoemde zeide tot mij op een vriendelijken toon:

„Weet je niet, mijn vriend, dat vele koks het diner bederven?"

Ik zeide niets, maar was echter in mijn binnenste over dit gezegde verontwaardigd. Ik dacht *all right*, ziet hoe dat jelui klaar komt. Ik stapte van den oever in een schuitje en roeide naar het schip. Deels was ik ook maar voldaan, want het regende nu tamelijk sterk en ik was reeds half nat. Het duurde niet lang of de heer Rhodes kwam ook naar het schip. Nu moest de heer Johnson naar Mapandas met kar en paarden vertrekken, maar ja wel, de ellendige Montevideo-paarden, die hij te Durban had gekocht, waren zoo steeksch 1) als mogelijk. De tuigen waren nat en de paarden beduiveld van angst door het landen, en het was een geruk en gepluk dat het een naarheid was. Het zesspan voor de kapkar wou niet trekken. Dan sprong een streng, dan een borstriem en zoo ging het. Ik keek alles zeer bedaard van het schip aan. Nu kwam de heer Rhodes naar mij en vroeg mij:

„Hoe lijkt het voor u?"

---

1) Een „steeksch" paard is een paard dat de hebbelijkheid heeft telkens te blijven „steken" en waar men dus niet mede vooruit komt.

„Zeer beroerd," antwoordde ik, „in de eerste plaats zijn deze Montevideo-paarden steeksche duivels en niets anders dan oude passagierwagen-paarden, die de eigenaars niet gebruiken konden, en waarmee ze Johnson afgezet hebben, waarvan u en ik nu het gelach en ergernis zullen hebben. Majoor Johnson had zich laten bedriegen, en ten tweede verstaat hij net zoo min met paarden om te gaan als een kraai van koek te bakken."

„Wel," zei hij, „waarom gaat u dan niet aan wal, en brengt den boel in orde, want het schijnt mij, dat zij nooit wegkomen."

„Ja," hernam ik, „ik zou reeds lang aan wal gegaan zijn, maar was eerst bang voor Johnson's onaangenamen blik, en ten tweede dat te veel koks het diner mochten bederven."

„Nonsens," klonk het, „gaat u aan wal en zet den boel voor mekaar."

Ik sprong nu in een schuitje, roeide naar den oever en ging helpen. Ik liet met eens de twee steekschte paarden uitspannen, maakte de strengen en borstriemen veel korter, de tuigen kleiner, trok het spul recht, nam de zweep in mijn hand, zette een zestal Kaffers aan de wielen, om de kar te stooten en plaatste een Kaffer voor de paarden met een touw in de hand.

Ik zeide nu: „stoot kerels", draaide de zweep onder de paarden los, en een, twee, drie ging de kar in alle snelte voort. Maar spoedig kwam het weer in een laagte en stond alles wederom stil. Ik ging er weer heen, liet de kar stooten en beukte onder de paarden. Voort snelden wij weer; de heer Johnson zat nu op zijn rijpaard en volgde met de Kaffers de kar. Het was maar een uurtje rijden van Naves

Ferreira naar Mapandas. Ik ging naar het schip terug.

Het was nu half 5 en wij vertrokken per schuit van Naves Ferreira naar Mapandas. Het regende stadig den geheelen dag door. Wij zeilden om het punt van het Medinki eiland, dat omsloten is door de Pungwe-rivier. Het Medinki eiland is 40 mijlen lang en 20 mijlen breed. Op dit eiland zijn allerlei soorten dieren te vinden. Hier heeft men krokodillen van over de 25 voet lang geschoten; het krioelt van die dieren en men noemt het „het krokodillennest". Geen Kaffer loopt hier dicht bij het water. Op dit eiland sliepen de heer Johnson en Dr. Jameson verleden jaar, een maand vroeger, toen zij in den nacht eerst door zeekoeien of nijlpaarden gehinderd werden, die dicht bij hen kwamen grazen, en later in den nacht weer door leeuwen.

Het werd nu donker, en wij konden Mapandas niet bereiken. De heer Rhodes beloofde aan de Kaffers, dat als zij fluks roeiden, hij hun, als wij te Mapandas kwamen, een pond extra zou geven. Zij zongen aan een streek door hetzelfde liedje; een geluid, dat mij nog in de ooren klinkt. Wij arriveerden om 7 uur te Mapandas en ik was niet weinig dankbaar. Iedereen van ons klom op den rug van een Kaffer, die ons uit het water droeg.

Mapandas is een klein kamp, waar een paar winkels zijn gevestigd. De heer Johnson was reeds met zijn kar en paarden aangekomen. Wij logeerden dien nacht bij de heeren Cowhan, brave Joden, doch die ons bestig onthaalden. Wij trokken onze natte kleederen uit, kregen een goede kamer, met lekkere bedden. Om 8 uur gingen wij soupeeren. Zoolang wij aan tafel zaten, zag men de

ratten overal langs de balken en rafters [1]) loopen; doch nu en dan hoorden wij tiks, tiks, dat de pijlen tegen het ijzer dak maakten. Het schieten met pijl en boog werd verricht door twee kleine Kaffers, die de ratten oppasten. Wij gingen slapen, en gelukkig hadden wij muskieten gordijnen rondom onze bedsteden. Ik sliep wel, want ik was zeer vermoeid.

Den volgenden morgen, 30 September, regende het nog gestadig voort en wij waren er zeer over teleurgesteld. Mapandas ligt 70 mijl van Beira langs de Pungwe op een zeer moerassige plek en het is daar niet gezond. Hier kocht de heer Rhodes nog een open kar van den heer Fraser, en een kleine langwerpige tent. Hoe dat wij met onze steeksche paarden van hier zouden wegkomen en wel met twee karren, moet als de regen ophield, de tijd nog leeren.

Het weer begon op te klaren en wij maakten ons gereed om van deze moerassige muskieten-plek weg te komen.

Om 3 uur was alles ingespannen, voor iedere kar vier paarden, en drie ponies voor de heeren Rhodes, Johnson en mij opgezadeld. Wij hadden veel moeite met de steeksche en misschien geheel ongedresseerde paarden. Het was in- en uitspannen, tot dat eindelijk al onze rijpaarden voor de karren ingespannen waren. Eindelijk ging het voort. Nu zaten de heeren Rhodes, Johnson en ik op de eene, en Willem en Tonie op de andere kar. De Kaffers leidden de overige paarden met onze pakzadels.

Niet ver van Mapandas kwamen wij een groote kudde

---

1) De planken van het dak, of de ribben, tot steun van het ijzeren dak aangebracht.

ringgat-bokken [1]) tegen; later stootten we weer op een troep Lichtenstein-hartbeesten [2]), fraaie dieren. De heer Johnson vuurde er op, doch doodde niets. Het was ons zonderling te zien, hoe vele onbekende dieren er rond holden, als er werd geschoten. Er liepen eenige, die ik voor niets anders als leeuwen hield, maar de heer Johnson zeide mij dat het groote wilde varkens waren. De Lichtenstein-hartbeesten zijn slechts op de Oostkust van Afrika te vinden.

Wij dreven [3]) nu door een spruit, en de zon was tamelijk gezakt. Langs een waterpoel, zoo wat een halve mijl van onze kar, zagen wij eenige wilde ganzen zitten. De heeren Johnson en Rhodes forceerden mij om ze te gaan schieten. Dit was maar een zeldzame kans, en bovendien is een wilde gans een heerlijke spijs, maar ik had geen lust om ze te gaan dooden.

„Waarom," zeiden mijn vrienden, „gaat u ze niet schieten?"

„Wel," antwoordde ik, „omdat dit een wilde wereld is, en ik alles behalve lust heb om met een hagel-geweer door het hooge gras te kruipen; het mocht gebeuren dat ik op een leeuw kruip en waar ben ik dan?.... en bovendien weet jelui dat iedereen ons verteld heeft dat deze plaats een leeuwennest is."

„Nonsens," zeide de twee heeren, „wees niet bang, ga en schiet ze."

---

1) Met ringgat-bokken bedoelt de schrijver waarschijnlijk dezelfde soort van antilopen, die hij op blz. 133 „waterbokken" of „witgat-bokken" noemt, nml. Cobus ellipsiprymnus. Ogilb.

2) Bubalis Lichtensteini. Pet.

3) d. w. z. „wij reden".

„All right," zeide ik hierop en ging voort. Ik liep en liep, en begon voorover te loopen, en eindelijk te kruipen, maar gevoelde me volstrekt niet op mijn gemak. Ik kwam toen in een voetpaadje te land door het droge gras, dat tot boven mijn hoofd was, waarin allerlei soort sporen van wilde dieren te zien waren, en over de sporen heen zag ik die van een leeuw. Ik dacht neen, dat gaat wezenlijk niet, stond rechtop, waarop de ganzen wegvlogen. Het was mij een pleizier ze te zien wegvliegen, want ik was begeerig om te draaien. Toen ik bij de kar kwam, vroeg Johnson mij of ik dan bang was en waarom ik zoo ver van de ganzen opstond? Ik antwoordde hem:

„Ja, ik was onrustig, ik vrees voor geen drommel in de wereld, maar om met een geweer dat met hagel geladen is in voetpad met sporen van leeuwen te kruipen, wanneer een leeuw ieder oogenblik op je springen kan, is kinderachtige dwaasheid. Ik zeg u ronduit dat ik op mijn gansche reis niet weer naar zulk een gekken raad zal luisteren, om mij moedwillig in gevaar te begeven."

Kort daarna vuurde de heer Johnson weer op eenige Lichtenstein-hartbeesten, en, snaaksch om te zien, een klomp bastaard-hartbeesten [1]) en rooibokken stonden dood bedaard naar hem te kijken. Overal zagen wij ook troepen zebra's, en nu en dan wilde honden [2]), die op de sporen van de veulens der zebra's waren.

Tegen zonsondergang kwamen wij troepen van de zwart-witpens- en lichte bokken [3]) tegen; al deze dieren

1) Damaliscus lunatus. Bewch.
2) Lycaon pictus. Temm.
3) Wellicht Raphicerus melanotis. Thunb.

schijnen zoo mak als ossen te zijn, maar nu konden wij ons niet meer met schieten ophouden, want wij moesten zorgen op onze staanplek te komen.

Wij gingen vooruit en Tonie kwam met de kar achter ons aan, maar wij zagen hem later niet, en hielden stil. Spoedig kwam Willem ons zeggen, dat de kar in een moerassige plek was ingezakt, en de paarden niet trekken wilden, en met het geruk en gepluk de zwingels waren gebroken. Wij gingen terug, maakten een zwingel uit een stuk hout, en brachten de kar aan het gaan. Tegen zonsondergang spanden wij uit en zadelden aan de Moda-rivier af, tien mijlen van Mapandas. Wij spanden de tent, die de heer Rhodes dien morgen van den heer Fraser gekocht had, en zetten zijn zeilen kateltje [1]) op, dat in een klein pakje kon opgevouwen worden en door den heer Fraser te Mapandas aan den heer Rhodes present was gedaan. Beide, tent en kateltje (of stretcher), waren een zegen op onzen weg, hetgeen later blijken zal.

Wij wisten, dat deze plaats vol van leeuwen genoemd wordt. Daarom namen wij voorzorgen. Wij hadden een grooten voorraad hout, maakten onze paarden vast, en namen nu ons souper.

Het was 7 uur en pas donker. Terwijl wij aten, hoorden wij een gehuil van wolven, maar ook al te spoedig daarna het gebrul der leeuwen. Johnson zeide: „Wel, wij kunnen ons voor een omstuimigen nacht gereed maken." De heer Johnson was ervaren, want hij was de leider der pioniers naar Mashonaland geweest, zoodat wij wel gewicht aan zijne woorden konden hechten. Wij gaven nu eerst

---

1) Een katel is een soort van brancard.

bevel aan onze jongens (14 in getal), om op hunne hoede te zijn, en vooral te zorgen, dat de paarden niet losraakten. Het gebrul werd hoe langer hoe erger, en begon van alle kanten te komen. Het was voor mij interessant, maar ook naar om aan te hooren. Ik zeide aan mijne vrienden: „Voorwaar, voorwaar, dit is een wilde wereld."

Tusschen 10 en 11 uur gingen wij slapen; de heer Rhodes op zijn katel in 't midden en de heer Johnson en ik aan weerskanten. Het gebrul der leeuwen werd hoe langer hoe erger. Wij sliepen alle drie onder het tentje.

Later in den nacht waren mijne twee reisgenooten vast aan het slapen, doch ik bleef wakker, omdat ik over onze paarden zeer bezorgd was, en ik had ook al lang de geheele positie doorzien. Ik had opgemerkt dat wij geen een paard konden missen, en dacht dat, als de leeuwen in ons kamp mochten komen en onze paarden vernielden, ons reisprogramma hachelijk zou worden, tenzij wij besloten om te draaien. Het gebrul der leeuwen van alle kanten was om er over beangst te wezen, en, af te gaan op het geluid, moesten er vijf of zes stuks te zamen loopen. Ongelukkig raakte een onzer paarden los tusschen een en twee uren. Ik riep Willem om het dier te vangen en vast te maken, want ik was bevreesd dat het buiten het kamp zou gaan om dan gewis door de leeuwen gevangen te worden. Willem was te bang om onder zijn kombaars uit te komen, doch met dreigementen kroop hij er eindelijk uit, en na een ergenis van een gesukkel ving hij het paard, en maakte het met behulp der Kaffers vast.

Het was voor mij zeer aardig te zien hoe de Imhambane-Kaffers den geheelen nacht vuur maakten, en als het ware op de wacht zaten. Tegen den morgen gingen de

leeuwen al verder en verder, tot dat ik eindelijk schaars het gebrul kon hooren. Toen sliep ik in en had een uur of drie goede rust. Ik dacht, toen ik den volgenden morgen opstond: als de eerste nacht zoo afloopt, dan beware ons de goede God voor de overige. Akeliger en ellendiger verlangde ik het niet, maar ja wel, we moesten het nog veel erger ondervinden.

Om half zeven spanden wij in, maar het was een ellendig gesukkel om de paarden aan den gang te krijgen. De steeksche duivels, waarmede de heer Johnson zich had laten bedriegen, wilden niet trekken. Het mooiste was dat de heeren Johnson en Rhodes hunne paarden lieten opzadelen om voort te rijden. Ik kon zien hoe ik met de twee karren, met steeksche paarden bespannen, klaar kwam. Wij sukkelden ruim twee uur vóórdat wij weg kwamen. Eindelijk gingen Tonie en Willem voort met een kar, en ik kwam met twee Kaffers met de tweede achteraan. Onze kar bleef echter, na een half uur rijdens, weer steken. Wij moesten door een kleine greppel rijden, en daardoor wilden de dieren niet trekken.

Na een half uur sukkelen, riep Samsam, onze Kafferkok van Inhambane, uit: „Baas, Boho, Boho." Ik stond bij het wiel te stooten, en hij wees met zijn vinger. Ik keek op en zag twee groote beesten, met dikke horens en van onderen krom gedraaid, al grazende naar de kar komen. Ik nam mijn geweer, waarvan de eene loop voor hagel en de andere voor een kogel bestemd is, en liep zeer zachtjes, zoowat 100 treden van de kar, om te schuilen achter eenige dadelboomen. De beesten kwamen al nader en nader. Toen zij zoowat 40 treden van de dadelboomen af waren, dacht ik: machtig nog toe, wat moet ik nu

doen? Zijn het niet wellicht iemands ossen, of zijn het buffels? Ik keek en keek, maar hoe nader de dieren kwamen, hoe duidelijker zag ik aan de dikke afhangende horens die omgebogen zijn dat het twee monster buffels waren. Ik hield korrel en vuurde; klap schoot de kogel, en de buffel, die ik raak had geschoten, draaide eenige malen in het rond. Ik stond nu doodstil te kijken; de gewonde buffel, zoo ver als men oordeelen kon, was in den nek geschoten. Hij draaide gestadig weg naar de mimosaboomen die langs de Moda groeien. Maar het niet gewonde dier, dat naar zijn dikke horens te oordeelen, een bul was, stond blazend in 't rond te kijken, en kon niet begrijpen waar het schot van daan kon komen. Ik stond achter den dadelboom zoo stil als een paal, want roerde ik, dan liep het beest op mij storm en waar was ik dan? Met deze kleine rifle-kogels kon men zoo'n dier toch niet dooden, tenzij men speciaal het hart of de hersens treft. Onze kar zag de buffel ook niet, en nu begon hij stadig, doef, doef, weg te draven. De Kaffers wilden hebben, dat ik den gewonden buffel achterna moest volgen, maar ik zeide: „Neen, dankie, niet ik alleen." De dieren waren niet meer dan 30 of 40 treden van mij af, en had ik wellicht langer gewacht, dan waren ze natuurlijk naderbij gekomen en kon ik er wel een in den kop hebben geschoten. Maar dan was er ook mogelijk een kans, dat de niet gewonde bul op mij was losgesprongen, en wat wist ik van buffel-schieten?

Na een gesukkel gingen wij voort en haalden de heeren Rhodes en Johnson in, die ons bleven wachten. Ik verhaalde hun wat er gebeurd was, en stelde voor dat wij te paard terug zouden rijden en trachten den gewonden buffel

in handen te krijgen, maar geen van beide had daar lust toe. Ook geen wonder, want waar wij onze oogen wendden, liep allerlei soort wild. Men ziet hier den buffel, het blauwe wildebeest 1), het zwarte wildebeest 2), de ringgat- of waterbok, het Lichtenstein-hartebeest, bastaard-hartebeesten, koedoes, zebra's in troepen, rooibokken, bles- en gemsbokken 3), springbokken 4), vlak-varkens, wilde honden. Een ware dierentuin in een wilde wereld. Nu zadelde ik ook mijn paard op, een zwarte ponie, gaf een kar aan het bestier van Tonie en de ander aan Willem Kaapnaar. Ik dacht nu wat slimmer te zijn, en als de paarden bleven steken, niet weer alleen er mee te sukkelen, maar mijnheer Frank Johnson te laten helpen, daar hij deze nietsnutsige paarden te Durban had aangekocht, met welken koop hij zich schandelijk had laten beet nemen.

Wij stootten nu eensklaps op een troep Burchell' zebra's 5). De heer Rhodes klom van zijn paard en schoot een prachtige merrie door den kop. Zij was een schoon dier, prachtig gestreept en spekvet. Onze Kaffers waren in een oogenblik bij ons, slachtten de zebra af en droegen nagenoeg al het vleesch weg; iedereen liep gebogen onder zijn vracht vleesch; zij pakten eenige stukken op de paarden en voort gingen wij allen. Wij waren als het ware omringd door wilde dieren, doch vuurden niet, want wij hadden zoo veel vleesch bij ons dat het zonde zou wezen om de onschuldige beesten dood te schieten en dan te laten liggen; buitendien hadden wij op onze

1) Connochaetes taurinus, Burch.
2) Connochaetes gnu, Zimm.
3) De gemsbok is Oryx Capensis, Sundev.
4) Gazella euchore, Ferst.
5) Equus Burchelli, Gray.

karren meer dan een half dozijn fazanten, die de heer Rhodes had bemachtigd.

Om elf uur smeet Tonie zijn kar om en brak den disselboom; het duurde een half uur voordat wij weer een soort van disselboom hadden om mee voort te gaan.

Te half twaalf kwamen wij bij de Mudichiri-rivier aan; een akelig pad was hier om door te gaan. Van den eenen kant gaat de wal recht af, van den anderen kant recht op en tusschen beiden de uitgeholde rivier. Wij pakten zoo veel goed van onze karren op de paarden als wij maar konden en lieten de Kaffers het overige dragen. Ik nam de leidsels en gaf Johnson de zweep; Willem nam het touw. Wij hadden voorwaar geen gemakkelijk werk voor ons; zachtjes durfden we de steile bank niet afrijden, want dan bleven de paarden gewis in de rivier steken. Niets bleef er voor ons over als om zoo snel mogelijk er door te gaan, op gevaar af van uit de kar geworpen te worden. Trek! riep ik uit, en als de wind daalden wij af; wij wipten omhoog, maar bleven in de kar. De paarden waren geheel geschrokken en liepen, als of de duivel achter hen was, de steile bank op. Wij hielden onder groote lommerrijke boomen halt en lieten uitspannen. De hemel zij gedankt, kar No. 1 en de grootste van de twee was nu door de Mudichiri!

Wij gingen vervolgens terug om de andere kar te halen, maar voordat we verder konden gaan, moest er eerst een betere disselboom in onze kar worden gezet. De heer Johnson kapte een mooie rechtuit-boom [1]) van goed hout en spoedig hadden wij onzen disselboom gereed. Maar daar wij niet te veel vertrouwen in onzen nieuwen

1) Een rechtuit-boom is blijkbaar een boom met een rechten stam.

stuurboom stelden, besloten wij de kar no. 2 door onze Kaffers te laten trekken. Johnson en ik remden met touwen de wielen, en na wat blazen en zweeten kwamen wij aan den anderen kant. We gingen in een diepen poel baden, maar werden door den heer Rhodes gewaarschuwd voorzichtig te zijn. Doch wij waren zoo warm en vermoeid, dat het niet mogelijk was om uit dit schoone water te kunnen blijven; het was een loopende rivier. Na een bad genomen te hebben, gingen wij breakfast nemen; dit was onze eerste maaltijd.

Nu begonnen wij den heer Johnson te zegenen, want hij had ons aan de Kaap verteld, dat er een mooi pad van Umtali naar Beira gemaakt was. Ons vooruitzicht om met de karren voort te komen, leek maar beroerd. Nog maar 19 mijlen van Mapandas, en nu reeds een disselboom en zwingel gebroken, waar leek het naar?

Toen wij met breakfast gereed waren, gingen de heer Johnson en ik aan den wal der rivier onder de boomen zitten. Hij ging zijn broek, die hij gescheurd had, heel maken. Met eens riep hij mij om iets te komen zien. Ik ging naar hem toe en zag tot mijne verwondering aan de andere zijde van den poel, waarin wij gezwommen hadden, een grooten krokodil zich in de zon verlustigen. Ik ging om mijn geweer te halen, doch onze maat merkte onraad, liep in het water en dook weg. Nu zeide ik tot Johnson:

„Man, wij moeten nu voortaan voorzichtiger zijn, anders maken de krokodillen ons zoo zeker als de zon schijnt, kapot."

„Ja, kerel," zeide hij, „zie je, als men in het water gaat, snel zwemt, schopt met de voeten en een lawaai

maakt zoo als wij deden, dan worden de krokodillen bang en zullen ze ons nooit bijten."

„Dit mag zoo zijn," hervatte ik, „maar voorzichtigheid is de moeder der wijsheid."

Wij spanden om half 3 in, reden door een prachtige landstreek en spanden om half 5 bij een vallei uit. Twee van onze Kaffers met een vos-merrie, die gepakt was met potten en roosters, daagden bij de vallei niet op, en wij hadden geen lust op hen te wachten. Wij lieten onze paarden water zuipen en rollen, en spanden weer om 10 minuten over 5 in. Dit was een groote fout; hier moesten wij gebleven zijn. De heeren Johnson, Rhodes en ik zaten te paard, Tonie en Willem dreven de karren. Het was een effen veld, en wij gingen langzaam maar toch goed aan. Het begon nu schemeravond te worden, en om 7 uur hoorden wij al het gehuil der wolven. In deze streken zijn er duizenden zebra's, waaronder een menigte kleine veulens zijn, en het is ter oorzake van de zebra's en veulens, dat er hier zooveel wolven, wilde honden en leeuwen zijn. De zebra toch wordt zeer gemakkelijk door een leeuw gevangen als zij veulens heeft.

Om half 8 begonnen de leeuwen; het was nu hoog tijd om uit te spannen, maar er was nergens water. Johnson ging te paard vooruit om naar water te kijken, en Willem volgde hem kort achter de hoeven met zijn kar. Tonie dreef de kar met den nieuwen disselboom, en de heeren Rhodes en ik bleven bij Tonie. Over Willem en diens kar en paarden waren wij gerust, want wij wisten dat zij onder Johnson's zorg waren. Wij moesten nu Tonie met zijn toestel beschermen, want wij hadden de geweren. Het gebrul der leeuwen kwam op deze plek geweldig

van alle kanten opzetten. Wij gevoelden ons zeer onpleizierig; twee Kaffers met ons beste paard, met pot, pan en roosters achter ons, Johnson met de andere kar voor ons, en wij hier alleen in de wilde wereld, als het ware omsloten door allerlei wilde dieren, waarvan de koning een geweldig geraas maakte. Vervolgens passeerden we door een zeer boomrijke plaats en overal stonden boomen op den weg, die wij wegens de donkerheid nauwelijks konden zien.

Om 8 uur reed Tonie tegen een boom vast, en met moeite kregen wij de kar los. Het gebrul der leeuwen kwam al nader en nader, en wij werden zeer ongerust. Doch het ging niet om hier uit te spannen, en wij moesten bij elkander in een kamp den nacht doorbrengen. Bovendien waren wij dorstig en verlangden naar water voor ons en onze dieren. Ik maakte een touw en leidde de paarden; ze te laten draven konden wij niet, want dan smeten wij de kar om. Een leeuw brulde zeer nabij ons, en ieder onzer was op zijn hoede. Wij gingen nu zeer stil voort; Tonie op de kar was nog het veiligste. De heer Rhodes verzocht ons stil te houden, en vroeg mij of het niet best zou zijn uit te spannen. Wij hielden raad, maar besloten liefst voort te gaan om den heer Johnson in te halen. Wij waren over Johnson zeer ontevreden, dat hij ons zoo in den steek had gelaten.

Te half 9 kwamen wij bij twee Kafferhutten aan en hier was Johnson ook uitgespannen; onze blijdschap was groot. Wij dronken al het water van de Kaffers uit, en betaalden aan hen 3s. 6d. om voor ons een paar emmers water te gaan halen, want wij wisten niet waar het te vinden. Eensdeels waren wij op John-

son verergd, dat hij ons achter had gelaten, maar wij waren ook zoo verblijd nu bij elkander te zijn en volop water te hebben, dat wij al den tegenspoed vergaten.

Wij sloegen ons tentje op, trokken het kamp bijeen en maakten de paarden vast; de arme dieren bleven zonder water. De twee Kaffers, ieder met een groote stomp vuur in de hand, brachten ons twee emmers heerlijk water. Het gebrul der leeuwen hield steeds aan en wij voorzagen ons van hout en takken voor den nacht, te meer toen wij zagen hoe de Kaffers hunne hutten met takken ingesloten hebben, en zij ons ook vertelden, dat er vele leeuwen waren. De wolven waren rondom het kamp en gingen erger te keer, dan ik ooit te voren heb gehoord. Nu en dan wierpen de Kaffers een stomp vuur in de richting, waar het huilen van daan kwam, om ze schrik te maken.

Wij aten en gingen om 11 uur slapen; allen waren vermoeid en afgemat. Nimmer in mijn leven gevoelde ik mij meer vermoeid en uitgeput. Den nacht te voren had ik niets geslapen en gedurende den dag twee maal een disselboom moeten kappen en in onze kar zetten; twee malen hadden wij de karren ook moeten op- en afpakken en dan nog telkens de karren stooten, als de paarden bleven steken langs hoogten op. De heer Johnson viel in slaap vóórdat hij zijn bed gespreid had; hij lag met zijn hoofd op een bundel slaapgoed en ik kon hem niet wakker krijgen. Ik liet hem rusten en sliep zelf op twee karkussens, twee hoofdkussens, en bedekte mij met de velkombaars. Om half twee kwam Willem mij wakker maken en zeide in angst, dat er een leeuw rondom het kamp was, en dat wij met onze geweren moesten komen. Ik

riep Johnson, maar hij werd niet wakker; ik schudde hem toen en hij vroeg met een slapende stem:

„Wat makeer?"

„Wel," zeide ik hem, „Willem zegt, dat er een leeuw bij ons kamp is."

„Schiet hem," was het antwoord en Johnson snorkte door.

„All right," zeide ik aan Willem, „ik kom," maar viel ook weer in zulk een diepen slaap, dat ik van den leeuw niets wist. Intusschen waren onze Kaffers bezig met groote vuren het kamp te beschermen. Met schemerdag stond de heer Rhodes op en ging een eindje van het kamp weg, maar kwam, kort nadat hij uit de tent was, hard aan geloopen en snelde met een vaart de tent in. Wij schrokken beide wakker en vroegen wat hem scheelde.

„Een leeuw heeft mij gejaagd," was het antwoord.

Zijn nachtbroek hing onder zijne knieën, en hij stond buiten adem ons de geschiedenis te vertellen. Wij hoorden spoedig daarna een leeuw brullen. De heer Rhodes meende ook nadat hij, toen hij buiten was, het gebrul gehoord had, den leeuw dicht bij zich gezien te hebben. Maar wij zijn tot de conclusie gekomen, dat de leeuw minstens een paar honderd treden van hem af moet geweest zijn, en hij een wolf voor een leeuw heeft aangekeken, want er was een menigte wolven den ganschen nacht rondom ons kamp. Deze kleine gebeurtenis gaf ons veel pret. Ik zou 'k weet niet wat geven, een portret van den heer Rhodes te hebben, toen hij de tent met zijn hangende nachtbroek binnensnelde.

Wij vernamen nu ook wat er gedurende den nacht plaats vond. Tonie en Willem vertelden ons dat het ge-

brul der leeuwen gedurende den nacht geweldig was, en dat er een leeuw al om ons kamp had geloopen en nu en dan brulde, en dat onze Kaffers den ganschen nacht vuur moesten maken om nu en dan een brandende stomp buiten het kamp te werpen. Dat Willem, Tonie en de Kaffers, toen zij zagen dat noch ik, noch Johnson opdaagden, nadat Willem Kaapnaar ons geroepen had, het besluit genomen hadden zich zoo goed zij konden tegen de leeuwen met hun vuur te beschermen; en dat de wolven telkens bij de paarden waren en zij ze met stompen vuur moesten terughouden. Allen vertelden ons, dat zij dien nacht hoegenaamd niets geslapen hadden.

Wij spanden om half 6 in en reisden naar Sarmento, doch voordat wij hier aankwamen, moesten wij in een steile kloof afdalen. Onderin liep een spruit water, die zich in de Pungwe ontlastte. De steilte, anderkant uit naar Sarmento, was verschrikkelijk. Wij kwamen met levensgevaar onder in de spruit, maar nu moesten wij weer langs de steilte uit. Gelukkig dat wij niet met beide karren te gelijk afgekomen waren. Wij deden al wat wij konden, maar de paarden wilden ten eenen male niet trekken, en wij waren ten laatste verplicht, al de goederen van kar no. 1 af te pakken en de steilte op te dragen, de paarden uit te spannen en de kar met onze menschen op te trekken en te stooten. Zoo deden wij ook met kar no. 2, want met het afkomen der steilte brak disselboom no. 3. Wij spanden dicht bij Sarmento, langs de Pungwe-rivier, uit, dezelfde waarin wij met de *Agnes* waren opgevaren, maar hier stootte de zee niet op [1]). Wij hadden 26 mijlen van Mapandas, waar wij de Pungwe verlieten, gereisd en nu

1) d. w. z. eb en vloed waren niet merkbaar.

waren wij weer bij deze fraaie rivier, begroeid met de fraaiste boomen en struiken, die het oog zien kan.

Het station Sarmento, een portugeesche buitenpost, is een allerbekoorlijkst plekje. De portugeesche overheden aldaar kwamen weldra, nadat wij uitgespannen waren, ons een bezoek brengen en waren zeer vriendelijk en beleefd. Zoowat om 11 uur brachten wij hun een bezoek in hunne hutten, en heerlijke portugeesche wijn werd ons uit een groote demi-john [1]) geschonken. Het smaakte heerlijk. Ik dronk er een goed lot [2]) van; mijn hoofd bleef echter helder. Toen wij vertrokken, vroeg de opperbevelhebber of wij hem toch niet eenige hagel-patronen konden geven, want de kuikendieven vingen zijne kuikens dat het een droefheid was.

„Wel zeker," zeiden wij, „mijn beste man, wij hebben er een paar duizend en wij willen u gaarne een paar honderd patronen geven. Wij komen straks met onze karren hier door, dan kunt ge ons zeggen welk nummer ge hebben wilt."

„Goed," zeide de kapitein.

„Tot wederziens," luidde ons antwoord en wij gingen naar de karren. Eenige onzer paarden waren echter zoek en Johnson en ik moesten in 't rond hollen om ze te vinden. Toen alles in orde was, gingen de heer Johnson en ik naar de rivier om een lekker bad te nemen; de heer Rhodes verkoos liever op zijn stretcher te slapen. Wij liepen nu onder de fraaiste palm-, dadel- en andere vruchtenboomen door, alles in wilden staat langs de Pungwe groeiende. Wij hoorden op eens een geweldig

1) Een demi-john is een groote, met teenen omvlochten flesch.
2) lot = aandeel.

geraas in de boomtakken, en konden niet begrijpen wat of het was. Ik zeide tot Johnson:

„Man, het zijn bavianen."

„Neen," antwoordde hij: „ze lijken meer op apen."

„Nonsens," hernam ik, „apen zijn niet zoo groot."

Wij keken en keken, doch de takken waren zoo dicht, dat wij niets zien konden. Met eens schreeuwde er een boven onze hoofden. Wij keken op en ja wel daar zat onze nieuwsgierige maat naar ons te loeren. Het was een geweldig groote aap; haast zoo groot als een baviaan. Nu vond ik ook uit wat het geschreeuw den geheelen morgen geweest was, dat ik niet had kunnen begrijpen.

Wij namen een heerlijk bad in de schoone rivier, en ontkleedden ons onder een grooten wilden vruchtenboom. Toen wij ons aankleedden, bemerkten wij, dat er ook een paar apen in dezen boom waren geklommen. Deze dieren schijnen niet veel vrees voor menschen te hebben. Wij schreven het daar aan toe, dat de Kaffers en Portugeezen alhier het niet de moeite waard achten om hun kruid en lood op apen te vermorsen. Wij gingen naar onze karren terug en namen het middagmaal. Er werd nu raad gehouden, wat wij met onze kar, waarvan reeds de derde disselboom was gebroken, doen zouden. Dit was de kar, die de heer Rhodes van Fraser te Mapandas gekocht had en waarover ik zeer ontevreden was; het eenparig besluit werd nu genomen om de kar hier te laten blijven. Wij namen de kussens er uit en spanden in. Had de heer Rhodes mij te Mapandas geraadpleegd, dan zou ik hem bepaald gezegd hebben, dat er geen de minste kans was met twee karren weg te komen. Van Mapandas hier heen is 45 mijlen en de kar kostte £ 50.

Het werd laat, wij spanden in en hadden te vergeefs op ons paard met de twee Kaffers gewacht. Wij vertrokken om 4 uur en gaven aan de portugeesche heeren 100 patronen van verschillende nommers; zij waren zeer dankbaar. De heer Rhodes zeide tot hen, dat hij onze kar had achtergelaten en dat zij die ook nemen konden, doch daar gaven zij niet om, want zij hadden er geen paarden of beesten; de steekvlieg doodde ze, zoodra zij daar een paar maanden waren. Dus waren de vijftig ponden tot geen nut verder, en tot hiertoe een overlast geweest.

Wij moesten nu zware steilten af, zoo steil af en op, dat het niet mogelijk was om de goederen op onze karren te laten. Wij pakten alles af en droegen het naar den heuvel, anderkant de spruit. Met een groot gesukkel kregen wij eindelijk onze kar uit. Pas was deze weer geladen, en waren wij op onze reis voort, of wij kwamen op een anderen afgrond en hoogte aan den anderen kant uit, en alweer moest de kar uitgepakt worden, en dan weer opgepakt. Zoo ging het tot 4 maal toe. Johnson en ik waren eindelijk totaal afgemat en flauw van al de vermoeienissen.

Wij spanden om 6 uur aan den anderen kant van een klein loopend riviertje uit en hadden van Sarmento tot hier niet meer dan twee mijlen afgelegd; alles te zamen waren wij dien dag 4 mijlen gevorderd. Ik gevoelde mij slecht en moedeloos, want ik zag dat Johnson ons een poets had gespeeld. In plaats toch van een wagenweg was er slechts een portugeesch voetpadje, en dat was nog zóó ellendig, dat men op honderden plekken niet te paard er door kon, en dan moest afklimmen en de paarden met moeite er door leiden. Hiervan was ik de

oorzaak, want de heer Rhodes had over Bechuanaland willen reizen en onze wagens, die wij speciaal voor de reis hadden laten maken, te Macloutsie vangen 1). Doch daar had ik niet aan gewild, want het beviel me niet weer hetzelfde pad van verleden jaar over te reizen, en bovendien wist ik ook, dat wij met onze terugkomst niet naar Beira zouden komen, aangezien dat het in November daar zoo gevaarlijk voor koorts is. Ik was dus gedetermineerd over de Oostkust te reizen, of te huis te blijven en nu waren wij in moeielijkheid. De heer Rhodes scheen ook stil en onpleizierig te wezen. Onze twee Kaffers met de vos-merrie kwamen ook niet uit en het vooruitzicht leek donker.

Wij gingen eindelijk eten en begonnen over onze positie te praten. De heer Rhodes zeide tot ons:

„Vrienden, wij zijn hier in een wilde wereld, het baat ons niet om Johnson te verwijten, dat hij ons met zijn mooi wagenpad bedrogen heeft en ook helpt het ons niet hem te verwijten, dat hij te Durban steeksche en nietsnutsige paarden gekocht heeft. Wat wij nu moeten doen is besluiten hoe te handelen, eer dat een uwer door koorts wegens vermoeienis wordt neergeveld. Onze situatie is hachelijk; wij kunnen niet eens met *een* kar voort komen, en ons vooruitzicht is om een paar honderd mijlen te paard te rijden en dat in een land, waar de zonnehitte van 100 tot 120 graden is. Zeg mij," zoo ging hij voort, „uwe opinie vrij uit, en laten wij tot ons aller bestwil de beste plannen maken."

„Wel," antwoordde ik, „ik heb net één opinie, en die is deze: óf kar No. 2 moet ook ontbonden worden, óf

---

1) d. w. z. „opvangen" of „aantreffen".

ik krijg de koorts, want ik gevoel mij reeds slecht en ziekerig, en heb de twee laatste dagen zwaar gewerkt, en ik kan het met den besten wil der wereld niet uithouden."

„Ik denk net hetzelfde," zei de heer Johnson en voegde er bij: „het zal tien maal beter wezen, als wij dan al de trekpaarden pakken."

De heer Rhodes zeide: — „Ik ben het volkomen met u eens; wij laten ook deze kar morgen hier blijven."

Dien nacht werden wij wel erg door wolven gehinderd, maar hoorden de leeuwen slechts in de verte. Den volgenden morgen, het was nu den derden October, maakten wij ons gereed, pakten zoo veel van onze goederen op onze paarden, als wij konden, maar de kar die ons over de £ 100 tot op Beira gekost had met tuigen voor 4 paarden, kussens, enz., lieten wij in het veld blijven. Het was een echte „folding cart", op onze order door den heer King gemaakt en zoo goed als een kar maar wezen kan. Nu dat wij onze tweede en laatste kar moesten achterlaten, zagen wij eerst, welk een flater er was gemaakt om onze pakzadels bij de andere kar te laten blijven.

Voordat wij vertrokken, daagde een amerikaansche zendeling op, wiens naam mij nu ontgaan is. Hij vroeg ons of wij een paard met potten en pannen verloren hadden.

Wij zeiden: „Ja, twee Kaffers met een vos-merrie hebben wij eergisteravond laten achterblijven, en nu zijn ze nog niet opgedaagd."

„Wel," zeide de zendeling, „bij de waterpan of vallei anderkant Sarmento, ligt een paard, dat door leeuwen verscheurd is volgens de sporen, en eenig keukengereedschap daarbij rondgestrooid."

„Dat is zekerlijk onze vos-merrie," zei de heer Rhodes.

„Kon u niet zien," vroeg hij, „welke kleur het paard had?"

„Neen," antwoordde de zendeling. „Hoe kon ik dat zien, want slechts de beenderen en klauwen liggen er nog."

Wij vroegen hem of hij niets van onze Kaffers had gezien.

„Neen," hernam hij, „maar waar komen zij vandaan?"

„Van Inhambane," zeiden wij.

„Wel," was zijn antwoord, „ik ken de Kaffers van Inhambane zeer goed; een van beide is gebeurd, òf zij zijn door de leeuwen weggedragen; òf zij waren zoo bevreesd dat u ze zou dooden, omdat zij het paard niet tegen de leeuwen beschermd hebben, dat zij tegen alle wederwaardigheden in over land naar Inhambane terug gegaan zijn."

De zendeling ging naar Gazaland, waarvan Gungunhaan koning is. Zooals hij ons vertelde, heeft hij daar een prachtig station en leefde er als een koning. Wij verlieten onze uitspanplaats om half zeven. Ik zag met jammeroogen onze lekkere kar aan, met de fraaie tuigen, kussens, kombaarzen, dat alles te veel was om mee te nemen.

Nu zetten wij onze reis voort met elf Kaffers en tien paarden, alle beladen. Het ging maar bezwaarlijk; telkens schoven de goederen, op de paarden gepakt, tot onder hunne pensen. Wij reisden door dichte bamboesbosschen, en andere wouden, zoodat wij slecht de lucht zien konden. Duizenden sporen van allerlei wilde beesten ziet men hier. Ook de olifant houdt er zijn verblijf, maar het is *zóó* dicht boschrijk, dat het verreweg het beste is in het pad te blijven. Het is wild en woest en gevaarlijk, in één woord: een wilde, woeste wereld.

Wij spanden om half 11 aan een diepe spruit uit. Hier moesten onze paarden in een kuil slecht water drinken,

en wij moesten aan den bovenkant het water onder een klip scheppen. Het smaakte slecht, en ongelukkig was het een warme dag, zoodat wij veel moesten drinken, en dan kwam er nog bij, dat onze whiskey schaarsch werd en wij brandewijn in het brakwater moesten doen als voorbehoedmiddel tegen de koorts. Wij namen ook gedurig quinine-pillen in.

Telkens hoorden wij in de bosschen een leeuw brullen. Dit kwam ons zeer vreemd voor, want anders hoorden wij ze nooit op den dag.

Hier stond een palmboom, een prachtig exemplaar, een ware aardigheid, 60 à 70 voet hoog, dun van onderen in 't midden zoowat 3 voet in omvang. Hij heeft een prachtige kroon en in veel opzichten de geaardheid van een kokos- of klappernoot. De vrucht is bijna zoo groot als een klappernoot, en is vol met olie. De bladeren zijn schilderachtig fraai, en met den zachtsten wind razen ze als branders in de zee. Deze boom was zwaar met vruchten beladen, waarvan een menigte donkerbruin en rijp waren. Alhoewel ik er twee in mijn portmanteau had, was ik nochtans begeerig een paar van deze palmnoten te hebben, die veel grooter zijn dan die ik van Sarmento had gebracht, maar er was geen kans er bij te komen; wij konden slechts er naar kijken.

De palmnoot is een fraaie vrucht en de Kaffers zijn er verdold naar. De olie is lekker en zij drinken ze zeer gaarne. Ze is ook zeer voedzaam en ruikt heerlijk. Van de twee noten, die ik te Sarmento in mijn portmanteau gepakt had, meende ik er ten minste een naar huis te brengen. De sierlijke palmboom groeit altijd waar water is, maar hij is niet zoo als de dadel- of klapperboom, die

in hoeveelheden bij elkander groeien, neen, het is een schaarsche boom, men ziet ze maar hier en daar bij enkelen staan. Ik houd veel, zeer veel van den palm en gevoel immer als ik bij zulk een boom ben of hij mij als gezelschap dient. Van Mapandas hierheen is 59 mijlen.

Wij spanden om half 5 uur in; de heer Rhodes en ik reden vooruit; wij hadden onze geweren bij ons. Het was een zeer warme achtermiddag, vandaar dat wij zoo laat inspanden, of liever opzadelden en pakten. Wij werden geïnformeerd, dat het nog geen twee uur naar de rivier was, alwaar een sterk water loopt en wij een heerlijk bad konden nemen. De heer Johnson kwam met de Kaffers en paarden achter ons aan. Wij reden nu door niets als zware bamboes- en andere bosschen, en vruchten zooals wilde vijgen, lemoenen, loquarten 1), mispels, dadels, mampas 2), enz. Wij kwamen later op een zwampachtige waterplaats uit. Daar stond ook een verlaten wagen; er was wel water te drinken voor mensch en dier, doch de plaats zag er zoo koortsachtig uit, dat wij geen lust hadden om er langer te vertoeven. Er liep een pad naar den rechterkant, zeer dof, doch wij bereden, zooals gewoonlijk, het portugeesche voetpad, in de hoop dat wij weldra bij de rivier zouden komen, want meer dan twee uren waren reeds verstreken. Maar, ja wel, bij de rivier kwamen wij niet. Wij stegen nu langs een hooge steilte op en toen wij bovenop waren begon het reeds schemerdonker te worden.

---

1) Deze vruchten, gewoonlijk lokwats genoemd, gelijken eenigszins op onze abrikozen en groeien aan de E r i o b o t e y a j a p o n i c a.

2) Wat mampa's zijn, ben ik niet te weten kunnen komen.

Beneden ons in de diepte zagen wij niets als donkere bosschen. Wij daalden weer steeds af, af, af, en eindelijk, toen het geheel donker was, bereikten wij de rivier onder in een diepe holte, onder dichte boomen door stroomende. Wij waren totaal verdorst; ik dronk zooveel water als mogelijk, schoon de heer Rhodes mij waarschuwde; hij zelf dronk zeer matig. Het was nu ten eenenmale te donker om aan een bad te denken. Wij leidden onze paarden, nadat zij ook gedronken hadden, een eind terug en bleven langs de helling den heer Johnson en gevolg wachten; doch al wat kwam, niet Johnson. Wij hadden ieder onze paarden in handen. Nu begonnen wij zeer ongerust te worden en waren bevreesd dat Johnson wellicht langs het rechterhand-pad zou bijgedraaid wezen, toen hij bij de zwampachtige plaats kwam waar een verlaten wagen stond. Het werd reeds 8 uur en nog hoorden wij niets. De heer Rhodes vroeg mij, of wij niet zouden terug rijden. Ik zeide:

„Hoe kan men langs deze helling terug rijden? De paarden kunnen ons langs de steilte niet opdragen, loopen gaat bezwaarlijk en bovendien: welke kans is er, Johnson in het donker te vinden, vooral als hij het rechterhand doffe paadje gekozen heeft; hoe zullen wij dat paadje in het donker kunnen vinden?"

„Neen, ou vriend," hernam ik, „er blijft voor ons niets anders over dan hier te blijven."

Intusschen huilden de wolven, dat het een naarheid was en allerlei vogel-stemmen klonken rondom ons.

„Heeft u lucifers bij u?" vroeg ik.

„Neen," zeide de heer Rhodes, „maar waarlijk u meent toch niet geen vuurhoutjes bij u te hebben?"

„Goede hemel," hernam ik, „het is zoo; ik vind tot mijn eigen verbazing dat ik geen enkelen lucifer bij mij heb." Onze beider teleurstelling was groot. Mijn maag was nu zoo naar als ze maar wezen kon en ik vomeerde dat het een naarheid was.

„Wel," zei de Premier, „ik ben blij te hooren dat u ook vomeert, want dat heb ik reeds verschillende malen in den achtermiddag gedaan."

Wij kwamen tot de overtuiging dat het slechte water de oorzaak was; het water vooral dat wij bij den palmboom gedronken hadden. Het was nu half 9 en nog hoorden wij niets. Het was pik pot donker en wij zagen geen hemel of aarde, gevoelden ons miserabel slecht en wisten niet wat van nacht van ons worden zou. Hier was vrij wat hout onder de bosschen, doch wat baatte het ons, wij hadden geen vuurhoutjes en konden dus geen vuur maken. Nu zou een doosje zwavelhoutjes ons wel vijf ponden waard zijn geweest. Eindelijk hoorden wij in de verte „kowie" uitroepen. Ik zeide tot mijn reisgenoot „ik hoor iemand schreeuwen".

„Neen," zeide hij, „het is verbeelding."

„O neen," repliceerde ik, „mijn gehoor is goed". Ik hoorde weer „kowie."

„Kowie," het klonk nu duidelijk, en de heer Rhodes zeide:

„Nu hoor ik ook iets." Luid schreeuwde ik ook uit: „Kowie," „kowie," dat onmiddellijk met een ander „kowie" beantwoord werd en om vijf minuten voor negen daagde vriend Johnson met alle manschappen en paarden op.

Onze blijdschap was zeer groot. Spoedig hadden wij een groot vuur gereed en Johnson gaf nu op zijn beurt ons

een les, dat wij hem in den steek hadden gelaten en dat hij bijna het rechterhand-pad gekozen had, maar eindelijk zag dat onze paarden-sporen het voetpad volgden. Wij besloten nu nimmer weer tegen den avond van elkander te scheiden.

Wij noemden de rivier, waar wij dicht bij sliepen „rivier der helle", wegens hare diepe of holle ligging en den onaangenamen vooravond, dien wij er doorgebracht hebben. Leeuwen hoorden wij dien nacht niet, maar wij waren echter op onze hoede, want het gebeurt meestal hoe minder dat men ze hoort, hoe gevaarlijker zij zijn.

Wij vertrokken van Hellerivier om 6 uur des morgens. Na een en een half uur zoowat gereisd te hebben, zadelden wij af, lieten wij de paarden een weinig grazen en zetten daarna onze reis wederom voort. Om half twaalf hadden wij 15 mijlen afgelegd en kwamen bij een oud kamp aan.

Hier waren ook eenige Kafferhutten en een fraaie rivier met diepe poelen. Wij ontmoetten een groot gezelschap menschen, eenigen die naar Beirabaai gingen en ook den heer Bowden, den voornamen cricketer met een 30-tal Kaffers, die voor zijn winkel te Umtali smeerwaren, drank, meel, enz., droegen. Hier namen wij breakfast.

Om twee uur gingen de heer Johnson en ik in de rivier baden; het water liep over de rotsen; van de rotsen was er een diepe kuil onder de groote boomen, die aan het ander eind met rank 1) gras over het water was begroeid. Het ranke gras droeg hier en daar

---

1) welig.

een sierlijke bloem, die aantrekkelijk was. Wij stonden op de rotsen te wasschen, maar de diepe koele kuil onder de lommerrijke boomen zag er toch al te verleidelijk uit. Johnson zeide toen:

„Man, wat geef je mij als ik de kuil opzwem en een van de bloemen daar pluk."

Ik dacht, dat hij maar grappen maakte want hij, zoo wel als ik, wist dat er krokodillen in waren, want wij waren door de reizigers in het oude kamp gewaarschuwd, voorzichtig te zijn.

„Wel," zeide ik, „ik geef je een doodkist!"

„Waarom," vroeg hij, „een doodkist?"

„Omdat," hernam ik, „de krokodillen je zullen vangen."

„Voor den drommel," zeide hij, „als de krokodillen mij vangen, dan heb ik de kist niet noodig, want dan ben ik in hunne magen begraven."

„Maar," zeide hij, „als ik in zwem en een van de waterbloemen daar ga plukken, zult gij het dan ook doen?" Na wat vragen stemde ik toe. Met eens sprong hij in en zwom met alle snelheid naar het andere eind. Hij maakte een geweldig geraas in het water, plukte een der bloemen en kwam er mede in zijn mond terug. Ik vreesde dat hij ieder oogenblik mocht verdwijnen. Aan wal gekomen zeide hij:

„Kerel, hier ben ik en kijk wat een mooie bloem. Toe jong spring nu ook in," zeide hij. Maar ik had geen lust.

„Man," vervolgde hij, „ben je dan zoo banghartig?"

Met eens sprong ik in, zwom zoo haastig als ik kon, maakte een rumoer met voeten en handen, zwom nog dieper dan hij en plukte een prachtige bloem, stak den steel in mijn mond en kwam in aller ijl terug. Intusschen waren er eenige Kaffers naar de rivier gesneld, om ons

van het gevaar van wege de krokodillen te komen vertellen. Toen ik met mijn bloem aan wal kwam, klapten de Kaffers in de handen; maar zij spraken in groote vervaardheid, vertelden ons van de vele ongelukken, die reeds bij de rivier door krokodillen gebeurd waren en hoedat nog onlangs een kleine jongen, die met zijn kalbasje er water ging halen, door een krokodil was ingesleept.

Toen wij bij het oude kamp terug kwamen, werden wij door allen aangevallen, dat wij zoo roekeloos waren geweest om ons leven zoo in gevaar te stellen. Vooral kregen wij van den heer Rhodes een geduchte les over onze roekeloosheid. Wij verdienden niet beter dan door de krokodillen gevangen te worden! Hij zeide verder:

„Gij hebt nu reeds twee malen uw leven moedwillig gewaagd, de derde maal komt ge niet vrij."

Johnson zeide later tot mij: „Ou broer, wij moeten het daarom niet weer doen om zoo in de krokodilpoelen te zwemmen."

„Bij beide gelegenheden," zei ik, „waart gij er oorzaak van, en hebt gij mij uitgedaagd en lafhartig genoemd als ik het u niet nadeed, maar één dag is één dag en raakt ge in den val."

„Nu ja, mijn lieve man," zeide hij, „ik beloof u, ik doe het niet weer."

Hier gaf de heer Rhodes Bowden een bottel whiskey, waarover ik zeer verergd was; want die soort drank was bijna op.

„Wel," zeide hij, „wij hebben nog oude brandewijn, en bovendien klaagde Bowden over ziekelijkheid en vermoeienis en zie maar hoe akelig zijn kleur is."

„Dat's alles goed en wel," hernam ik, „maar geef uwe schoenen niet weg, die gij zelven nog dragen moet en hoe komen wij door deze woestenij en koorts-wereld?"

„Ja," repliceerde hij, „maar wij hebben den ouden brandewijn nog."

„Wel," zeide ik, „voor den ouden brandewijn geef ik geen cent, maar de whiskey is voor mij een medicijn en voordat wij de wildernis uit zijn, zal u nog ponden willen geven om den bottel terug te krijgen; liever Bowden dood dan een onzer."

Om 3 uur zadelden en pakten wij op en kwamen om half zes te Mandigo aan, een Kafferstation, waarvan Mandigo kapitein is. Hier staan ook een paar hutten door Portugeezen bewoond, die als een buitenpostje voor hen dienen. Spoedig was de oude Mandigo bij ons met eenige zijner onderkapiteins om den heer Rhodes, van wien zij veel gehoord hadden, te verwelkomen, en te gelijkertijd te vragen wat of zij hem konden aanbieden.

„Alles," antwoordde de heer Rhodes.

„Wat dan," vroegen zij.

„Wel," zeide hij, „breng mij mielies, boontjes, erwten, Kafferkoorn, meel, hoenders en eieren" Spoedig gingen de mannen weg en kort daarna daagde er een schare van meiden en kinderen met de mans op, allen met vrachten op hunne hoofden geladen. Zij brachten alles met zich wat de heer Rhodes had gevorderd, maar hadden er nog pompoenen, patatas, en bier bijgevoegd. Voor alles moest geld betaald worden, want ruilgoed hadden wij niet bij ons als een weinig limbo 1). Wij voorzagen ons goed van

1) Dit ruilingsmiddel, in den handel met Kaffers gebruikt, is, als ik mij niet vergis, ongebleekt katoen.

voedsel voor menschen en dieren, en huurden bij den ouden kapitein nog vier Kaffers voor £ 1 per stuk, tot naar Chimojo, om de goederen te helpen dragen; want sommige onzer Kaffers van Inhambane begonnen al weekpootig te worden. Wij zeiden tot den kapitein dat zij, zoodra de zon opkwam, of als het licht werd bij ons kamp moesten zijn.

Nu kwam de heer Bowden met zijne manschappen opdagen; het was 8 uur en begon stadig te regenen. De heer Bowden klaagde volstrekt niet wel te zijn en zich zeer vermoeid en afgemat te gevoelen. Ik kon het wel begrijpen, want om honderden mijlen ver heen en terug naar Beira van Umtali door deze wilde wereld te voet te loopen, is voorwaar geen kinderspel. Ieder onzer had twee ponies, met ieder schoft bereden wij een ander.

„Wel," vroeg de heer Rhodes aan Bowden, „hoe zou u nog tot Umtali te voet kunnen komen, als u zich nu reeds zoo ziek en afgemat gevoelt, naar een plek, die nog dagen veraf is?"

Bowden trok zijn schouders op en niemand kon helpen voor den armen kerel jammer te gevoelen. Het was nu niet van Engeland kosteloos uit te komen, om cricketmatches te spelen en overal gevierd te worden en als een vorst te leven! neen ..... het was den bul bij de horens te nemen en voor zijn bestaan te arbeiden.

„Ik zal u een paard geven," zei de heer Rhodes. Ik dacht dat hij een der Montevideo-pakpaarden meende, waarvan allen konden bereden worden, maar ja wel, de vriendelijkheid van onzen Premier ging zoo overdreven ver, dat hij hem mijn bruine ponie gaf. Ik ergerde mij zeer, maar sprak niets, want ik dacht het zou onbeleefd wezen om in tegenwoordigheid van Bowden iets te zeggen;

als ik dat had gedaan, zou hij zeker geen paard hebben genomen. De heer Bowden was uitermate verblijd en nam het paard met zich. Het smartte mij echter de lieve bruine ponie te zien weggaan; het arme dier hinnikte zoo ver als wij hooren konden. Ik zeide niets maar was zeer stil. De heer Rhodes vroeg mij of ik er op tegen had dat Bowden de ponie zou nemen?

„Dat," zeide ik, „moest u mij gevraagd hebben voordat u het dier weg gaf!"

„Maar," zeide hij, „u had toch geen objectie?"

„Waarachtig wel," hernam ik, „want het was mijn beste ponie en u kon hem net zoo wel een van de Montevideo-pakpaarden gegeven hebben."

„Wel, mijn goede vriend," luidde het, „daar zijn ponies bij Umtali en meer dan een half dozijn bij Salisbury."

„Goed, maar wij zijn nog 4 dagen ver van Umtali en 14 van Salisbury." „Gaat maar zoo aan" vervolgde ik, „alles dat wij zelf noodig hebben weg te geven en wij zullen het einde zien."

Het regende den geheelen avond door; alles was nat en akelig en nimmer hadden de leeuwen en wolven een beter kans om te rooven, want allen waren vieslijk en nat en onze Kaffers sliepen over in de hutten; slechts Tonie en Willem bleven bij ons. Gelukkig was dit een Kafferstation en kwamen de leeuwen maar zelden hier.

Den volgenden morgen moesten wij overal bij de Kafferhutten rondloopen om onze Kaffers bij elkaar te krijgen. Wij gingen naar Mandigo en vroegen hem ons te helpen om niet alleen onze Kaffers in handen te krijgen, maar ook de vier die wij gisteravond hadden gehuurd. Eindelijk bijna 9 uur, hadden wij de vagebonden bij elkaar; wij

moesten van pondok tot pondok [1]) rondloopen om de luie schepsels in handen te krijgen. Al de Inhambanen waren zonder onze permissie weg gegaan. Wij hebben verscheidene hunner goed uitgeranseld; Samsam en Klappernoot kregen het ook. Na, even als de oude Israëlieten, alles gezadeld en gepakt te hebben, zetten wij onzen tocht weer voort.

Om 11 uur kwamen wij een portugeeschen Lema of Gouverneur tegen, die door vier Kaffers in een heerlijke draagbaar vervoerd werd. Er was een zonnescherm over, en mijnheer Lema lag op zijn rug te lezen. Een 50tal andere Kaffers, die tot zijn stoet behoorden, volgden hem. Nu waren de Kaffers al te nieuwsgierig onze paarden te zien, want, zooals wij vernamen, was hier nog niemand met een paard doorgetrokken.

Zij zetten den Lema neder en begonnen in de handen te klappen, hetgeen volgens Kaffergebruik een welkomstgroet is. Het was voor hen al te mooi onze paarden gepakt te zien, en in plaats van dat de Kaffers ons droegen zaten wij op de paarden.

De Gouverneur, die van Massikessi kwam, had moeite de Kaffers voort te krijgen; het woord „Engelschman," „Engelschman" werd gedurig door de Kaffers van beide kanten gehoord.

Telkens werd de draagbaar van den Lema door 4 andere Kaffers gedragen, en zoo reizen de portugeesche heeren reeds gedurende de laatste 300 jaren.

De manier, waarop Kaffers in dit gedeelte van Afrika elkander begroeten is zonderling. Als zij elkander ont-

---

1) Pondok beteekent een hut.

moeten, schrapen zij hunne voeten tegen den grond dat als een groet dient, en wanneer zij elkander verwelkomen, dan klappen zij in de handen.

Overal op dit gedeelte van onzen weg lagen er bokwagens, waarvan al de ossen in het begin van het jaar door de vliegen waren doodgestoken 1). De heer Navies 2) wou per wagen naar Beira reizen, zonder pad, om transport te gaan halen, maar hij kon net zoo wel een reis naar Engeland of de maan zonder pad aanvaard hebben.

Nu begon het veld toch meer open te worden. Wij waren Goddank eindelijk door de bamboesbosschen heen, waarin het zoo benauwd warm is en wij voor uren slechts de lucht boven onze hoofden konden zien. Wij spanden aan een heerlijke rivier uit, waar wij allen in baadden. Doch wegens de ellendige krokodillen durfden we niet in diep water gaan, en dus kwam er niets van zwemmen.

Hier namen wij breakfast en zetten in den namiddag onze tocht weer voort. Ik houd gewoonlijk mijn overjas voor op mijn paard; bij een spruit klom ik af en dronk water en, nadat wij een distantie voort gereisd hadden, vermiste ik mijn overjas. Doch het was voor mij niet goed genoeg weer terug te rijden, en dan het kleedingstuk wellicht nog niet te vinden. Ik had het waarschijnlijk bij de spruit verloren.

Wij kwamen om half zes te Chimojo aan, ook een

1) d. w. z. vergiftigd door de beruchte tsetse-vlieg. De „bokwagen" is een bijzonder soort van ossenwagen.

2) Wie deze al te ondernemende heer Navies is, die langs den beschreven onbegaanbaren weg koopwaren van Beira naar Mashonaland wilde vervoeren, heeft de schrijver ons niet medegedeeld. Vermoedelijk een handelaar, dien hij bij het „oude kamp" ontmoette.

Kafferstatie, waarvan Chimojo kapitein is. Wij hadden dien dag 20 mijlen afgelegd. Alles te zamen nu, van Beira tot hier, ruim 190 mijlen en wij waren nu aan den avond van den 9den dag, dat wij door de wilde wereld reisden.

Chimojo bood ons ook alles aan wat hij had, want wij meenden hier nog meer Kaffers te huren om onze goederen te dragen. Van de Inhambaners begon de een na den ander op te geven [1]). Klappernoot was reeds zoo kreupel als een bok, die klauwzeer heeft en Samsam was ook al stijf. Tonie en Willem Kaapnaar hielden het nog goed uit, en ook geen wonder, want zij droegen eerstens schoenen, en tweedens reden zij om de beurt te paard. Spoedig daagde een troep Kaffermeiden, kinderen en jongens, met allerlei soort eetwaren op, net zoo als te Mandigo.

Zij zetten hunne goederen neder en begonnen nu allen te gelijk de handen te klappen om ons welkom te heeten. De mans stonden vooraan en de vrouwen, maagden en kinderen achter. De meiden, ook kleine meisjes, hadden een soort zilver plaatje op neus en lippen. Het was snaaksch te zien welke gaten zij door de lippen en neuzen hadden om de zilveren platen vast te houden. Het kwam mij voor of de meiden die deze platen droegen van den meer gegoeden stand zijn. Immer schuilen zij en de kinderen achter de mans. Als wij achter de mans omliepen, werden zij zeer bevreesd en sprongen in het rond, of liepen hard weg naar hunne hutten. Het is altijd best hen ongemoveerd te laten, dan krijgt men alles te handelen, en veel gedaan. Zij waren immer gewillig ons zoo veel hout

1) d. w. z. uitgeput te raken.

en water aan te brengen als wij noodig hadden, wanneer wij hun de overgeschoten brokken gaven, waarvoor zij in den regel zeer dankbaar waren.

Net zoo als onder de Inhambaners, zijn onder deze Kaffers zeer schoone mans, fraai gebouwd, los van leden, goed geaard, en het ware uitverkoren volk om als arbeiders te dienen. In den regel vroegen zij ons altijd brandewijn om te handelen, een duidelijk bewijs dat de portugeesche demi-johns, die men overal ziet, met dat vocht gevuld zijn.

Wij verlieten Chimojo den volgenden morgen om half zeven en hadden nu alles te zamen 25 Kaffers. Een onzer paarden, die zich bezeerd had, kon ook niets meer dragen, en daar het nu zeer heuvelachtig begon te worden, moesten wij het gewicht, dat de Inhambaners droegen, van 45 lb. tot op 35 lb. verminderen. De Mandigo's en Chimojo's lieten wij van 35 tot 40 lb. dragen. Een flinke Kaffer droeg mijn portmanteau, die ruim 50 lb. woog en sprak nooit een woord er over dat ze te zwaar was. Ik was maar altijd bekommerd, dat deze Kaffer zou opgeven.

Van het oogenblik af dat wij onze eerste kar hadden achtergelaten wou de heer Rhodes gehad hebben, dat ik mijn portmanteau moest laten achterblijven. Want, zeide hij, hij had een groote kist kleederen op de wagens, die wij te Salisbury zouden krijgen, en daarvan kon ik zooveel krijgen als ik hebben wou. Maar daarvan wou ik niet hooren. Eerstens omdat wij te Port Elizabeth een telegram als volgt van Kapitein Tyson ontvangen hadden:

Alles, berichtte hij ons, was zeer voorspoedig gegaan tot Zondag, toen twee onzer wagens omgeslagen en een menigte goederen vernield waren en een onzer paarden

wegraakte. Ik wist niet of de kist goederen van den heer Rhodes er ook bij gerekend was. Ik wilde niet afhankelijk zijn en had veel te kostbare goederen om ze te laten achterblijven en wilde ook niet als een spectakel rondloopen met broeken en baadjes aan die voor mij 6 of 8 duim te lang waren. Iederen dag moest ik hooren, dat ik een zware palmnoot in mijn portmanteau had, een gewicht dat voor mij nutteloos was; doch het hielp niet; ik nam er niets uit, ook niet mijn palmnoot. De karkussens, waarop ik des nachts in 't begin sliep, waren we reeds kwijt, een mijner hoofdkussens was verdwenen en ook de overjas en ik wou ten eenenmale niets meer kwijt raken. Ik had mijn Kaffer beloofd als hij mijn portmanteau tot naar Umtali bracht ik hem twee mooie doeken zou geven als extra. Wij hadden al onze Kaffers tot naar Umtali gehuurd, behalve twee.

Nadat wij een paar uren gereisd hadden, zagen wij een dier staan. Wij konden niet uitmaken wat het was, reden nader en zagen dat het een zeer wilde os was. Het was een van die ossen die waarschijnlijk voor maanden geleden hier achter was gebleven. Wij besloten het dier dood te schieten, want wij waren geheel zonder vleesch. In de dichte boschwereld konden wij niets te schieten krijgen. Wij zagen wel de duizenden sporen maar zoodra wij iets van het wild gewaar werden was het verdwenen, en om het in de bosschen te achtervolgen zou gekmans-werk zijn.

De heer Johnson jaagde den os in, die, toen wij dicht bij hem kwamen, opsprong om op Johnson toe te loopen, maar onze oûe maat, een zeer goed schutter, gaf hem een kogel door den schouder en een door den kop. Nu riepen wij de Kaffers bijeen, en binnen weinige oogenblikken

was de os afgeslacht en uit elkaar aan stukken gesneden. Iedere Kaffer droeg zijn portie, en zelfs lieten zij niet pens en pooten achter blijven. Wij zadelden om 12 uur bij een groene en loopende spruit af en hadden een extra breakfast. De os was in goede conditie en smaakte zeer goed.

Hier zijn vele boomen, waarvan de bast afgeschild is; van den bast maakten de Kafters touwen, en het was wonderlijk te zien hoe sterk die zijn. Het vleesch en alle andere goederen die onze Kaffers droegen, maakten zij met deze touwen vast.

Het is zeer aardig te zien als de Kaffers rooken, hoe dat zij hun pijp in den grond zetten en met klei toe maken. De steel wordt in den grond gelegd met de punt boven uit. Zij knielen dan neder, buigen met hunne koppen op den grond, en geven zoo den eenen trek na den andere dat de damp zoo staat! Met iederen trek als zij den rook uitblazen hoesten zij hard uit. Vijf of zes stuks rooken uit een pijp en wel dagga 1), maar geen tabak.

Wij zetten onze reis voort en passeerden een Kafferkraal waar de mielies en het kafferkoorn reeds uit waren. Hier stonden mans, vrouwen en kinderen verbaasd om ons aan te zien: nimmer te voren hadden zij paarden gezien en nog minder menschen op paarden. Negen groote, vale honden achtervolgden ons. Wij lieten een paar kogels onder hen los en spoedig liepen zij met hangende staarten terug. Wij reisden tot vijf uur en spanden aan een prachtige rivier uit. Hier stond veel gras en het leek een zeer

1) „Dagga" is de gedroogde hennepplant (Cannabis sativa) die in tropische landen groote hoeveelheden van een bedwelmende stof bevat.

aangename plaats. Wij noemden deze rivier de „Kristal rivier", wegens hare schoonen en helderen stroom. Het was een warme dag, en een heerlijkheid om dien avond een bad in de stroomende wateren te nemen.

Wij zaten onder een waterval op de met mos begroeide klippen en het heerlijke helder water viel op ons; het was erg lekker! Wij konden er uren zitten, zóó lieflijk waren de schoone bloemen aan de oevers en zelfs in het water. Men heeft geen denkbeeld van de prachtige water- en veldbloemen, die zich hier aan het menschelijk oog vertoonen. De wereld rondom ons was goddelijk schoon; alles predikte Gods schoone natuur, majesteit en heerlijkheid!

Wij spanden onze tent en zaten zoo als gewoonlijk, een pijp of sigaar rookende, lang te praten. Wij waren echter alle avonden op onze hoede, voor leeuwen vooral, doch daar wij nu 25 Kaffers hadden, en die van Mandigo en Chimojo de wereld hier met zijne wilde dieren zeer goed kenden, waren wij zeer gerust. Wij hoorden hen bijna iederen avond, maar hadden niet zoo veel last van het gebrul der leeuwen als van de ellendige wolven met hun eentonig getjank. Een uitgehongerde wolf is een pest van een last, en zeer hinderlijk bij een kamp. Fraai daarentegen zijn bij het krieken van den dag de vele lieflijke stemmen der wilde vogelen.

Woensdag, Oct. 7, verlieten wij de Kristalrivier om kwart voor 6 en trokken door schoone open landstreken, met heuvel af en heuvel op, begroeid met lang gras, zoo lang dat het ver over onze paarden heen sloeg. Hier hadden de leeuwen voorzeker goede kansen om meester van hun prooi te worden, als zij het verkozen. Wie toch kon ze in het lange gras mijlen ver volgen?

Wij zadelden bij een groene spruit af en reisden daarna voort tot naar de Moosikanirivier, 11 mijlen ver. Wij namen een bad in het stroomend water en genoten ons breakfast. Zoo wat een mijl van hier is een micliestuin behoorende aan Kaffers; op palen, zoo wat 10 voet van den grond, zagen wij een Kafferhut gebouwd. Wij vroegen aan de Chimojo Kaffers waarom de hutten zoo hoog van den grond in de lucht waren gebouwd. Zij zeiden ons, dat de mieliestuinen des nachts als de vrucht begon te rijpen, tegen bavianen en apen bewaakt moesten worden; dat de bewakers dan hoog moesten zitten om over de tuinen te kunnen schreeuwen, en dat de leeuwen dan op het geschreeuw zeer stilletjes afkomen en de Kaffers vangen als zij niet hoog op de palen zitten. Zij vertelden ons verder dat het soms gebeuren kon dat de leeuwen tot laat den volgenden morgen onder de palen der hutten blijven liggen om de Kaffers op te vangen, en dat vele Kaffers die des nachts afklimmen om apen of bavianen uit de mielieslanden te jagen, door leeuwen gevangen en weggedragen worden.

Hier groeide een boom langs de rivier waarop geschreven stond: „Mosika rivier, Rivier Pionier bridge 8 Aug. 1891 B. B. zijn merk." Ik begreep wel dat het de naam was van een der mijnheeren, die met wagens en ossen naar Beira wou reizen, maar die ruim 200 mijlen daar vandaan wagens en ossen met jukken, stroppen en riemen moest prijsgeven.

Niet minder dan 12 bokwagens passeerden wij dien dag, waarvan alles wat er bij behoorde was blijven liggen.

Wij zadelden bij de rivier af die een prachtigen stroom water had en gingen baden. Ik stond op een gladde klip

te wasschen, gleed uit, viel neder en bezeerde mij aan arm en hand, doch gelukkig niet erg.

Wij verlieten onze uitspanplaats om half zes en passeerden den winkel van de Mozambique-Maatschappij, die door de Pioniers zou vernield wezen in den oorlog die hier voor eenige maanden plaats vond en waarvoor de Maatschappij honderdduizend ponden eischte. Volgens mijn opinie zijn al de goederen te zamen, met de produkten ingesloten, geen 100,000 stuivers waard. Van de plaats af, waar de winkel met de hutten hier staan, wordt het Massi-kessi genoemd.

Om 12 uur arriveerden wij bij het eigenlijke portugeesche kamp alwaar kapitein Trada als Gouverneur is aangesteld. Wij zadelen bij een portugeeschen jodenwinkel af. De eigenaar vroeg ons of hij ons wat eten moest klaar maken. O ja, stellig, zeiden wij. Intusschen zette hij ons een demi-john met portugeeschen wijn voor, waaraan wij onze harten ophaalden. Hier konden wij volop meel en allerlei voedsel krijgen en wij voorzagen dan ook onze Kaffers van al wat zij noodig hadden. Recht tegenover ons was de plaats alwaar den 10 Mei ll. 48 van de pioniers der Chartered Company slaags raakten met 480 portugeesche soldaten, waarvan 80 blanken en 400 zwarten waren. De pioniers versloegen hen en doodden er 25. Wij hebben het oorlogs-terrein hier goed door gekeken, om te zien waar de 48 pioniers stonden. De kansen die de Portugeezen hadden in aanmerking genomen, was het een schandaal dat 48 mannen, waaronder ook een tal gekleurden waren, 480 op den loop zetten. Toch is het al te waar gebeurd. Ik heb al mijn informatie uit den mond van den heer Lorenso, die hier woont, en die alles met eigen oogen

gezien heeft en mij alles aanwees. Hij zeide mij nimmer in zijn leven zich meer geschaamd te hebben dan toen hij zag hoe dat de Portugeezen en Kaffers dien namiddag voor de weinige Chartermannen de vlucht namen. Zij lieten hunne hutten, forten met winkels en al in den steek, en de pioniers, die hen achterna volgden, schaften zich toen zoo veel als zij noodig hadden van de winkelgoederen aan. Van hier komt de eisch der Mozambieksche Maatschappij.

Ik vroeg aan den heer Lorenso, waarom de Kaffers dan zoo hard weg liepen zonder te vechten?

„Wel," zeide hij, „dat is een oud gebruik; de Kaffers loopen altijd hard, zoodra het schieten begint."

Ik moest lachen en vroeg hem waarom zij dan te zamen met de Kaffers vechten?

„Ja," zeide hij, „om een getal krijgsmannen uit te maken, en net zoo hard als de Kaffers kunnen vluchten, net zoo hard kunnen zij weer achtervolgen, als wij het weer winnen."

Deze plaats is reeds 300 jaren lang door Portugeezen geoccupeerd, en alhoewel hier kalkklippen en bouwklippen en klei voor baksteenen, en de fraaiste grond voor cultivatie zijn, ziet men hier nog niets meer dan dat men bij een gewone Kafferkraal ziet, namelijk grashutten. Massi-kessi is een fraaie plaats tusschen hooge heuvelen gelegen, met twee prachtige rivieren er door stroomende, waarlangs de wilde pisang welig tiert. De pisangs hier zijn groot en geurig en overtreffen de beste Natalsche. Het is een aardigheid de groote prachtige trossen te zien. Hier wordt nog, dunkt me, in de onmiddellijke toekomst een stad gesticht. Laat de spoortrein maar

eerst hier komen. Waar de trein loopt en de menschen wonen, daar vlucht de koorts. Zoo was het in streken van Spanje, in Australië, in Italië, vooral tusschen Rome en Napels, zoo was het ook in Kimberley, Johannesburg, Pretoria, Barberton en Zoutpansberg, en zoo zal het ook in deze landstreken zijn.

De naam van den aanvoerder der pioniers in het gevecht van 10 Mei l.l. is Hayman en die der Portugeezen Calas Zavier. De heer Victor Morier, zoon van Sir Robert Morier, britsch Ambassadeur te St. Petersburg, vocht hier zaam met de pioniers en gedroeg zich uitstekend.

Wij vertrokken om half 4 en reisden nu door zeer merkwaardige streken. Overal in de laagten en langs de spruiten kon men zien was de grond van twee tot drie voet diep weggedragen, en een eind daar vandaan in duizenden kleine heuvelen neer geworpen, waarover het gras nu welig groeit. Duidelijk kon men zien dat aan deze zijde van Umtaliberg in vervlogen eeuwen duizenden menschen bezig geweest waren met den alluvialen grond te wasschen; al de zwarte turfgrond is van spruiten en laagten weggevoerd.

Wij zadelden om half 6 af onder de Umtali-heuvelen. Het was een stille en koele avond. Wij hadden dien dag zoo wat tusschen de 20 en 25 mijlen afgelegd en gevoelden ons wat vermoeid. Zoo als ik te voren gezegd heb, sliepen Johnson en ik iederen nacht te zamen met den heer Rhodes onder het kleine langwerpige tentje. Het was reeds van Mapandas af gebruikt geworden. Zoodra wij uitgespannen of afgezadeld waren, was het eerste werk de tent spannen. Wij waren altijd wat onrustig dat er in den nacht een nevel mocht opkomen hetgeen zeer gevaarlijk is, daar die

koorts met zich brengt. Wij lieten, zooals ook vroeger gemeld, onze karkussens met onze karren achter, zelfs een viertal van onze hoofdkussens. Deze karkussens dienden voor Johnson en mij als bedden, maar sedert zij waren achtergebleven, spreidden wij een wolkombaars op den grond, plaatsten een kussen onder onze hoofden, en dekten ons met onze karossen.

Avond na avond maakten wij met bijlen den grond, waar wij onze tent spanden, zoo gelijk als wij konden. Konden wij de tent opslaan zooals wij net wilden, dan zou het niet noodig zijn om den grond gelijk te maken, want wij zouden altijd een grasplot uitgekozen hebben, omdat het dan zacht en lekker is om op te slapen. Maar daar wou de heer Rhodes niet aan, want de ticks, de ticks, die waren zoo lastig, en daar is het gras zoo vol van. Deze dieren zijn kleine boschluisjes 1). Wel, toen moesten wij ons maar getroosten en slapen op de harde afgebrande pollen. Onze lichamen waren al pijnlijk van het akelig hard slapen. De heer Rhodes sliep, zooals ik zeide, altijd op zijn kateltje dat Fraser hem te Mapandas gaf. Nu stond hier een veld van lang gras en Johnson en ik spraken met elkander af dien avond buiten de tent te slapen. Nevel of niet, ticks of geen ticks, maar dien avond wilden wij zacht slapen. Onder de tent mochten wij ons gras niet nemen, en wij sliepen daarom er buiten. Wij lieten voor ons elk een goede dracht gras snijden, en wierpen het aan weerskanten van de tent. Wij namen het avondmaal

1) Waarschijnlijk verstond de heer Rhodes onder „ticks" de teken of tieken, waardoor de honden zoo geplaagd worden en die zeker minder goed aangeduid worden door den naam van boschluisjes.

en hoorden in de verte leeuwen. Deze plaats is dan ook bekend als een leeuwennest. In plaats dat wij, toen wij gingen slapen, onze bedden aan weerszijden van den heer Rhodes spreidden, maakten wij ze op aan weerszijden buiten de tent. Nu vroeg de heer Rhodes wat dit dan beteekende om onze bedden buiten de tent te spreiden.

„Eenvoudig," antwoordden wij, „omdat het voor ons een onmogelijkheid is langer op den harden grond of de pollen te slapen; onze lichamen kunnen het niet meer uithouden."

„Maar," zeide hij, „hoe dan met de ticks?"

„Wel," de ticks is alles bocht 1); Tonie, Willem Kaapnaar en al de Kaffers slapen alle avonden op het gras, en zij klagen nog minder over ticks dan wij het doen met al onze voorzorgsmaatregelen."

„Wel," hernam hij, „waarom kunt ge dan niet het gras binnen de tent brengen?"

„Omdat," zeiden wij, „gij het niet gaarne hebben wilt."

„Och neen," zoo klonk het nu, „ik heb geen objectie, brengt het maar in."

„All right," was ons antwoord en wij brachten het gras onder de tent en spreidden een dikke laag onder ons uit.

Het gebrul der leeuwen was verschrikkelijk en een herhaling van de Modarivier. Onze 25 Kaffers waakten, doch wij sliepen zeer heerlijk op het gras. Ik ontwaakte den volgenden morgen om 5 uur, toen ik door den heer Rhodes gewekt werd en heelemaal uitgerust en verkwikt was. Wij werden geen ticks gewaar; al de angst er voor

1) D. w. z. „van geen beteekenis".

was nu verdwenen, en wij sliepen in het vervolg, Gode dank, niet weer zoo hard.

Overal hier is de grond langs de spruiten door de alluviale goudgravers in vervlogen tijden weggevoerd, alles uitgehold en langs de rivieren en spruiten gewasschen.

Onder dezen Umtaliberg en zeer nabij van hier sliep de heer Theal voor een maand geleden met twee Kaffers onder zijn kar. Hij kwam van Umtali om met de Kaffers in deze omstreken te handelen. Er sliep aan weerskanten van hem een Kaffer. Hij dacht natuurlijk dat als er een leeuw mocht komen, deze een van de Kaffers zou wegdragen en hem laten blijven. Het was een stille avond en zij hoorden slechts leeuwen in de verte, doch in den nacht kwam er een leeuw en droeg den heer Theal weg. De Kaffers wisten van niets, doch tegen den morgen misten zij hun baas, maar wisten niet wat er van hem geworden was. Later in den morgen kwamen er Kaffers van hunne kraal op weg naar Massi-kessi, en vertelden aan de twee Kaffers bij de kar dat er een hoofd en voeten van een blanken man een eind van daar lagen. De ontstelde jongens gingen kijken, en herkenden het hoofd van den heer Theal. Zij gingen dadelijk naar Massi-kessi, dat 8 mijlen ver van de plaats der gebeurtenis gelegen is, om de zaak te rapporteeren. De heer Theal was aldaar zeer goed bekend. Men ging dadelijk naar de plaats des onheils en vond dat het maar al te waar was en hij door leeuwen was verslonden geworden. Men volgde de sporen tot bij de kar en zag hoe dat de leeuw waar hij lag, op hem moest gesprongen zijn. De Kaffers hadden niets gehoord, en het wordt verondersteld dat de leeuw hem, vóórdat hij een geluid kon maken, den nek had afge-

beten en toen heeft weggevoerd. De Kaffers natuurlijk sliepen niet al te dicht bij hem.

Luitenant Stanley, een der Charter-pioniers, die ons dien middag te gemoet kwam en door Dr. Jameson naar ons was gezonden om het pad over den berg aan te wijzen, vertelde ons dat hij l.l. Kerstmis ook niet ver van hier onder den berg sliep met twee Kaffers bij zich. Tegen het midden van den nacht hoorde hij een gil, en naar zijn geweer grijpende sprong hij op, doch hoorde nog slechts een paar benauwde geluiden; de leeuw was met Kaffer en al verdwenen. De maat van den weggedragen Kaffer was ook nu hier te zamen met Stanley en bevestigde alles wat hij ons vertelde.

Maar het meest interessante van wat hier kort geleden gebeurde is het volgende. Voor zoo wat drie maanden geleden sliep de heer Selous, die te paard van Umtali gekomen was, onder dezen berg op weg naar een Kafferstad, waar hij eenige Kaffers wou huren. Hij maakte zijn paard, waaraan hij zeer gehecht was, aan een boom vast en beschermde het dier zeer goed met takken. Nimmer reisde de heer Selous zonder bijl, lang mes en geweer. Dicht bij het paard maakte hij zich een kleine hut van takken en bedekte die met lang gras. In den vooravond hoorde hij de leeuwen brullen, doch later was het stil. Zijn geweer lag aan zijn hoofdeinde. De heer Selous wist dat het een leeuwennest was en nam daarom alle voorzorgsmaatregelen. Hij sliep in, maar werd wakker door een geblaas in zijn ooren. Hij lag doodstil en bemerkte dat er een leeuw bezig was om zijn neus door het takken- en grasdak te steken en aan zijn hoofd te ruiken. Hij nam langzaam zijn geweer op, bewoog zich

niet, trok den loop bij zijn hoofd voorbij, plaatste de geweermond waar de leeuw bezig was te ruiken om weldra zijn klauwen daar door te steken, trok den trekker af, schoot den leeuw in de hersenpan en doodde hem op de plek. Selous hoorde slechts een steunende zucht én de leeuw lag dood aan zijn hoofdeinde ter neêr. De heer Selous laadde weer zijn rifle en lag nu zeer los te slapen, want toen hij vuurde, hoorde hij nog het gebrul van meer leeuwen. Hij sluimerde in, maar geen uur daarna gevoelde hij een gekrab aan zijn voeten en ook een gesnuif. Hij trok zijn voeten in, nam zijn geweer op, boog een weinig voorover en plaatste de geweermond waar hij het gekrab voelde. Het gekrab en gesnuif begon weer. Selous trok af en leeuw no. 2 snikte en lag dood aan zijn voeteneinde. Nu dacht onze oûmaat: twee leeuwen dood, nu zal ik wel kunnen rusten; maar jawel, een half uur daarna kwam een derde en begon weer aan zijn hoofdeinde te snuiven. Hij nam weer zijn roer op, vuurde en wondde leeuw no. 3 doodelijk. Nu had hij een weinig rust, en toen het licht werd, kroop hij uit zijn hut en zag aan zijn hoofd- en voeteneinde beiden een leeuw dood liggen, en aan de overzijde van een spruitje langs den wal nog een anderen. Hij had dus dien nacht niet minder dan drie leeuwen gedood. Ik mag hierbij voegen dat dit verhaal niet alleen door den heer Selous later bevestigd werd, maar ook door verscheiden anderen die er van af weten [1]).

---

1) Het verhaal dat de beroemde jager Selous zelf van blz. 416—426 zijner Travel and Adventure in South-East-Africa van deze merkwaardige leeuwenjacht geeft, is minder avontuurlijk. Vooreerst is de kleine hut, die hij zijne Kaffers laat maken op eenige

Wij verlieten ons kamp onder den berg om 23 minuten over 5 en gingen nu over den Umtaliberg, de scheiding van het portugeesch gebied en dat der Gecharterde Maatschappij. Wij kruisten de Sambarivier verscheiden malen, langs welker oevers de fraaiste pisangboomen groeien die ik ooit te voren gezien heb. Wij reden den steilen berg op en weer af, en toen langs de Umtalirivier door een schoone vallei, en arriveerden om half 9 aan het Umtali-kamp. Van Massi-kessi-kamp tot naar het Umtali-kamp is 17 mijlen.

Hier ontmoetten wij de heeren Jameson, Heany en andere menschen. Ach, wij waren zoo blij aan te komen. Hier hadden wij hutten, volop kost en drank, alles heerlijk. Welk een verandering; een lekker bed om op te slapen, geen leeuwengebrul of wolvengehuil, geen paardengeschrik, of regengedrup. De distantie van Beira-baai hier heen is 252 mijlen.

Dit Manica-district is een zeer schoon district. Aan deze plaats zijn nu zoo wat 300 blanken werkzaam. Wij bezochten dien namiddag en den volgenden dag vele goudriffen, ook het stuk grond voor het nieuw uitgekozen dorp.

Tegen den avond meenden wij van Umtali te vertrekken. Wij hielden raad met onze Inhambane Kaffers en vroegen

---

passen van het halfverteerde karkas van een door leeuwen geroofden os, niet van „takken", maar van stevige palen. Dan denkt Selous er niet aan te gaan slapen, maar waakt en houdt met moeite zijn jongen metgezel Armstrong wakker. Eindelijk komt slechts een der leeuwen zoo ver dat hij aan de palen krabt en Selous doet vreezen dat hij de hut zal omvertrekken. Selous vertelt overigens evenals onze schrijver dat hij uit dit hutje drie leeuwen doodschoot en is blijkbaar zeer ontevreden over het feit dat er twee ontsnapten. Voor jagers moet zijn lijvig boek een interessante lectuur zijn.

hun of zij hier wilden blijven, om bij den heer Heany te werken die hen graag wilde hebben, en goed zou laten eten en betalen of dat zij begeerden terug te gaan of om met ons verder mede te reizen. De Kaffers hielden raad en gaven ons hun besluit om drie uur; allen waren besloten om te Umtali te blijven en dan vandaar later naar Inhambane terug te keeren. Doch Klappernoot, mijn jongen, en Samsam onze kok hadden besloten met ons tot naar de Kaapstad mede te reizen. Wij betaalden al onze Kaffers ook die van Mandigo en Chimojo, en ik gaf aan den jongen die zoo knap mijn portmanteau droeg, 3 bonte doeken, een snoer kralen en een knipmes. De heele boel kwam mij niet meer dan op 2s. te staan, en de arme Kaffer die altijd onder mijn portmanteau snorkte en zweette, sprong bijna uit zijn vel, want buiten zijn huurpenningen kreeg hij nog zoo veel van mij.

Onze wagen werd nu in gereedheid gebracht, acht tuigen er voor gelegd, ook een kar met vier tuigen er voor 1). Wij hadden hier tal van paarden en ezels. Het werd aan de twee leidselhouders en drijvers overgelaten hun vierspan en achtspan te kiezen. Dan hadden wij nog Tonie, Willem, Samsam en Klappernoot om op onze ponies achteraan te rijden.

Umtali is een zeer schoon district met fraaie heuvelen en valleien, volop water en zeer gezond. Reeds zijn in dit district 1.950 claims op de differente goudriffen geregistreerd. Mijn opinie is dat dit nog een groot goud produceerend district wordt 2).

---

1) D. w. z.: de tuigen voor een achtspan en voor een vierspan.

2) Zooals men weet is deze meening van den schrijver tot dusverre nog niet door de ervaring bevestigd.

Wij verlieten Umtali te 5 uur n.m. op Zaterdag 10 Oct. De kar reed vooraan en onze wagen achteraan, een der zelfde veerenwagens, die ll. jaar tot naar Tuli meereisden, en vandaar naar Dr. Jameson te Salisbury werden gezonden.

Wij gingen heuvel af, en de paarden draafden dat het een naarheid was. Onze koetsiers waren tamelijk aangeschoten en ik zag dat eer de zon onder was wij omgesmeten zouden worden. Wij hielden stil en ik nam het bestier van de kar op mij en de heer Johnson dat van den wagen. Ik dreef vooraan en het ging nu voorzichtig door de boomen en spruiten. Onze afspraak was dat wij aan de achtmijl-spruit moesten uitspannen. Wij waren reeds lang uitgespannen voordat de wagen kwam. De bus van het voorwiel was uitgemalen en telkens viel zij uit. Bij de spruit waren ook eenige boeren uitgespannen. De brave menschen met hun drieën hebben ons best geholpen.

Den volgenden morgen was mijn jongen Klappernoot niet haastig genoeg om de ezels en paarden aan te brengen. De heer Rhodes gaf hem eenige raspen 1) en nu holde hij tusschen de paarden en ezels en kreeg een geweldigen schop op zijn maag, die hem deed nedervallen. Wij dachten in 't begin dat het een doodelijke schop was, doch later kwam de jongen bij zich zelven. Wij moesten hem echter op den wagen dragen en hem zoo goed bezorgen als wij konden om hem niet te laten dood gaan. Het smartte mij zeer dat hij zoo bezeerd was, en ik gevoelde mij ook geheel niet gunstig gestemd tegen den heer Rhodes, die hier van de oorzaak was en volstrekt geen reden had zich met het inspannen in te laten.

1) Slagen.

Wij reisden van de spruit 15 mijlen en spanden aan een ander groene spruit uit die wij den naam van Zondagspruit gaven; want het was dien dag Zondag. Het was daar mooi veld, heuvelen en kopjes. Op weg hier heen dreven wij door een diepe spruit, vol met gaten en om daarin niet te blijven staan lieten wij onze ezels er zoo snel als mogelijk doorloopen. Maar de leidselhouder stuurde te laag, de kar ging door een gat en ik vloog als een bal er uit en viel in een diepen poel water. Gelukkig kwam ik er met den schrik van af. Dit gevalletje baarde veel pret bij de andere heeren.

Wij spanden dien avond aan de Umsapirivier uit en sliepen daar. De rivier is zeer rotsachtig en heeft een heerlijken stroom water. Dit is een welbekend leeuwennest. Wij hoorden ze echter slechts in de verte brullen. Niet ver van hier werd 14 dagen geleden een reiziger door een leeuw gevangen. Hij was met een ossenkar uitgespannen en ging dien avond een klein eindje van zijn kar. Zijn Kaffers hoorden een angstkreet en niets meer werd verder van den man gehoord. Slechts leeuwensporen zagen zij den volgenden morgen. De Kaffers gingen toen met de kar naar Salisbury terug. De naam van den man is mij ontgaan.

Hier was het ook waar het gezelschap Eksteen, de Waal en Vosloo omtrent een maand geleden een leeuw hebben geschoten. De heeren De Waal en Vosloo, leden der Kaapsche Commissie 1), waren op de jacht uit, kwamen een leeuw tegen; beiden schoten er op; de heer Vosloo

---

1) Eene commissie, uit de Kaapkolonie gezonden om het nieuw geopend land op te nemen.

was zeker dat zijn kogel den leeuw getroffen had, maar het dier was in het lange riet verdwenen en zij wilden hem niet achtervolgen, daar het in het struikgewas al te gevaarlijk was. Drie dagen na hun vertrek spande een transportrijder op deze plaats uit, hij ging een eind van zijn wagen, rook iets, ging er op af en vond den leeuw dood liggen met een kogel door zijn rug.

October 12 verlieten wij de Umsapirivier om half 6 en gingen toen onder een kopje, dicht bij een Kafferkraal, uitspannen. De toegang aan den voet van het kopje is met een muur ingesloten. De aarden vaten waar zij hunne mielies, boonen, rijst en kafferkoorn in bergen zijn op de hoogste rotsen gebouwd. Hier verruilden wij voor limbo en zout, hoenders, mielies, kafferkoorn, Mosambique- en andere boonen, kafferbier, meel, eieren enz. Wij deden een goede bezigheid [1]), want wij hadden nu volop zout en limbo medegebracht. Wij lieten onze wagens een eindje van het kopje blijven en gingen onder een grooten wilden vijgeboom aan den voet van het kopje of Kafferkraal zitten; daaronder aten, dronken en sliepen wij.

Kort nadat wij uitgespannen waren, gingen Daniel en James, twee jongens van Dr. Jameson, die nu onze drijvers waren, naar het kopje toe en klommen de kransen op om bij de Kaffers te komen. Met eens hoorden wij schreeuwen en keken op, en zagen eenige meiden op de punten der rotsen gereed om af te springen. Dr. Jameson begreep met eens dat de meiden voor onze jongens vluchtten die haar, zoo als zij zich verbeeldden, wilden vangen om als slavinnen weg te voeren. Wij riepen zoo

1) D. w. z. „goede zaken”.

hard als wij konden naar onze jongens dat zij dadelijk moesten terugkeeren. Want wij zagen dat, als zij nog nader kwamen, de meiden van de kransen zouden springen. Gelukkig hoorden zij ons en keerden terug; waren de meiden van de kransen gesprongen dan moesten zij doodgevallen zijn, want de rotsen waarop zij stonden zijn minsten 150 voet hoog van den grond.

De vijgeboom was hier met rijpe en groene vijgen beladen; de rijpe vruchten smaakten zeer goed en precies zoo als onze vijgen, doch zij waren vol van kleine zwarte miertjes. Onder de schaduw van den boom stond een groote vierkantige rots, van boven plat. Rondom de rots waren hoopen klippen opeengestapeld. De heeren Jameson, Rhodes en Duncan hielden te zamen raad wat of dit zou beteekenen. Er waren eenige Kafferjongens die gekomen waren om vijgen te eten en die legden aan de nieuwsgierige heeren het geheele raadsel uit. Zij zeiden dat het de gewoonte van de Kaffers is om hunne dooden onder de rotsen te begraven en dan met klippen toe te dekken, teneinde hunne doode lichamen tegen het opvreten der wolven te beschermen.

Nu de Kaffers zagen dat wij het met hen goed meenden en niet hunne vervolgers waren, kwamen zij bij dozijnen naar onze wagens om te handelen en ook uit nieuwsgierigheid. De Kaffers hebben hier ook fraaie pompoenen waarvan wij er eenigen kochten. De Kaffers waren leelijk, hunne hoofden hebben zij op alle mogelijke wijze geschoren. Het moet voorwaar geen gemakkelijk werk voor de meiden zijn om met hunne kalbassen vol met water 200 voeten hoog op te klimmen; dan nog hebben zij altijd de kleinen achter op haar rug en de kalbassen of aarden

potten op het hoofd. Het was voor ons te steil om op te klimmen zonder iets te dragen, en het was waarlijk voor mij een raadsel hoe dat die schepsels er op en af klimmen. Maar wat kunnen zij ook anders doen; zij moeten zich tegen de aanvallen der Matabeles beschermen.

Wij spanden om 4 uur in, reisden tot naar de rivier met een schoonen stroom water, alwaar wij overnachtten. Wij hadden dien dag slechts 14 mijlen afgelegd, en ik was over dit ellendig langzaam reizen maar bitter weinig in mijn humeur.

Dinsdag, 13 October vertrokken wij van deze rivier om kwart over 5. Dit is een prachtige landstreek en mooier heb ik nergens gezien: heuvelen, dalen, kopjes, rivieren, spruiten, volop gras en boomen, met allerlei wilde vruchten. Wij dreven met onze kar vooraan en toen wij op een hoogte kwamen, hielden wij stil zoodat Dr. Jameson en de heeren Rhodes en Duncan bij ons konden komen. Dit was de hoogte van waar ik voor mij en een vriend twee plaatsen koos. Ik was waarlijk op deze vruchtbare landstreek verliefd, en te oordeelen naar de Kaffer-cultivatie moet het daar zeer vruchtbaar wezen.

Toen de heer Rhodes bij onze kar kwam zeide hij tot mij: „Zeg mij niets, want ik zal u zeggen waarom gij u hebt stil gehouden."

„Wel," zeide ik, „waarom?"

„Omdat gij mij zeggen wilt dat gij voor u en Venter hier uwe plaatsen hebt gekozen."

„Juist zoo," was mijn antwoord.

„Wel," hernam hij, „ik sprak zoo even met de heeren hier in den wagen en zeide tot hen dat ik zeker ben dat gij deze plaats niet onopgemerkt zult voorbij gaan. Den

heer Duncan, Landmeter-Generaal van Mashonaland, werd toen door den heer Rhodes aangezegd dat hij voor mij en den heer Venter L.W.V., ieder hier een plaats moest laten opmeten. 1). Ik ben zeker dat deze landstreek in de onmiddellijke toekomst nog veel zal waard worden. Ook zal dit de richting wezen waarlangs de spoortrein van Beira naar Salisbury zal loopen.

Wij spanden om 8 uur uit en hadden 15 mijlen afgelegd. De kopjes waar de Kaffers in wonen zijn ver van hier, doch wij waren echter niet lang uitgespannen of zagen een streep van Kaffers aankomen, die weldra met allerlei soorten van producten aankwamen. Deze Kaffers hadden bij zich behalve mielies, kafferkoorn, boonen, Mozambique boonen, meel, rijst, pompoenen, hoenders en eieren, ook Karroo-wortels, melk, honig, pataten, enz. Wij maakten met hen een goeden slag, want wij hadden een menigte kogelpatronen bij ons en de Kaffers die de patronen kennen, gebruiken het lood voor armbanden en beenbanden, en de patronen doppen voor snuifdoosjes. Deze Kaffers zijn veel mooier dan die wij den vorigen dag gezien hadden. Later kwam de Induna van deze Kafferkraal en wou een presentje hebben. Wij gaven hem een stuk limbo en eenige patronen waarmede hij zeer tevreden was. Te oordeelen naar al de verschillende

---

1) Er blijkt niet duidelijk of de heer Rhodes deze „plaatsen" aan zijne vrienden de Waal en Venter ten geschenke aanbiedt, dan wel hen in de gelegenheid stelt ze voor een appel en een ei te koopen. Men begrijpt dat beide wijzen van doen uitstekende middelen zijn om de genegenheid te winnen van den Afrikaner boer, die zeer belust is op het bezit van goed „veld". Thans zal waarschijnlijk ook de schrijver wel vermoeden dat er bij die vriendelijkheden van den heer Rhodes een adder onder het gras school.

soorten artikelen die de Kaffers hier brachten, kon ik niet anders dan overtuigd wezen dat het een der beste districten is, die men in Afrika kan vinden. Het veld was zeer goed voor vee, de Kafferbeesten spekvet en de kleine koeien hadden prachtige uiers. Het klimaat is heerlijk. Op weg hierheen gaf een der vier spannen slecht vooruitzicht; gelukkig echter kregen wij vooral bij de Kafferkralen veel mielies en Kafferkoorn, zoodat wij onze paarden en ezels goed voeden konden.

Het is waarlijk een rariteit om te zien hoe dat de Kaffers, meiden zoowel als jongens, hunne hoofden scheren en de hemel alleen weet waarmede zij het zoo netjes doen. Geen scheermes aan de Kaap of in Londen kan het beter doen; aan de eene helft van het hoofd hangen de haren lang, en aan de andere helft is het zoo glad en blinkt het als een spiegel. De hoofden der kinderen zijn alle kaal geschoren en blinken als glas. Sommige Kaffers scheren het haar van het voorste deel van het hoofd af en laten het haar van achteren groeien. Sommigen hebben den eenen kant van het hoofd geheel afgeschoren tot aan het midden en laten het overige lang groeien; anderen weer scheren een pad in het midden door, en nog anderen hebben kolletjes. Die lui hebben niet veel te doen en zijn maar immer bezig met hunne lichamen te versieren, vandaar al de soorten van merken op hun vel, dat soms zooals de Kafferkieries 1) met merkjes en gaatjes pronkt. Geen wonder ook, want ledigheid, zegt Sluyter, is des duivels oorkussen.

Bloemen waren hier volop en de heer Rhodes plukte

---

1) De hierboven (blz. 20) vermelde knopkieries.

een bouquet van acht soorten binnen een bestek van eenige treden.

Wij spanden in, reisden 11 mijlen verder en spanden aan een spruit uit. Wij hadden dus dien dag 26 mijlen afgelegd. Gelukkig waren hier eenige Kaflerhutten, waarin wij slapen konden, want het weer was zwaar betrokken. Weldra begon het te donderen dat het een akeligheid was, en kwam de regen in stroomen neder. Doch wij waren veilig in de Kafferstroohuizen.

Den volgenden dag, 14 October, was het weder aangenaam; wij reisden 13 mijlen toen het wiel van den wagen alweer uitviel. Wij moesten uitspannen, doch de heeren Rhodes, Dr. Jameson en Duncan dreven twee mijlen verder tot naar Marrandella's Kafferkraal, alwaar zij uitspanden. Wij maakten een groot vuur onder de as om haar heet te krijgen, en er dan min of meer een kop aan te slaan, zoodat zij niet zoo gemakkelijk uit kon vallen. Onze wagen was beladen en de heer Johnson, twee jongens en ik moesten telkens den wagen lichten om het wiel uit en in te zetten; wij hadden geen dommekracht bij ons en het was voorwaar geen gemakkelijk werk. Het was een buitengewoon warme dag, en het gesukkel met de ellendige as in de brandende zon en vreeselijke hitte was uitputtend en vermoeiend. Wij waren van 11 uur tot half drie met den wagen bezig.

Het mooiste van dit alles was dat Willem Kaapnaar aan de andere heeren ging zeggen toen hij de ezels overbracht dat wij eten bij den wagen hadden en Tonie aan ons niets behoefde te zenden. Dit deed de luie vagebond omdat hij wist dat hij ons het eten moest overbrengen, en de twee mijlen terug loopen was voor den zwarten

mijnheer te veel. Het gevolg waarvan was dat wij van den vorigen avond tot om half drie nog niets hadden genuttigd. Wij waren vuil en nat bezweet en besloten voordat wij inspanden, eerst een bad in de spruit te gaan nemen. In deze spruit waren zeer diepe kuilen, maar de heer Johnson verzekerde mij dat er geen krokodillen in waren en wij maar gerust er in konden zwemmen. Wij deden het. De heer Johnson zei mij toen dat, als ik naar den bodem dook en een hand vol klei of grond opbracht, hij het ook zou doen.

„All right," zeide ik, „maar als ik de klei of grond opbreng en gij doet het niet dan moet gij mij een pond geven."

„Top," zeide hij, „ik zal het doen." Ik dook naar den bodem, het was diep en ik bleef lang weg doch bracht een handvol zand op.

„Machtig kerel," zeide Johnson, „waar ben jij zoo lang geweest, ik sta hier in doods-benauwdheid en dacht dat jij voor eeuwig zou wegblijven." Ik gaf hem geen antwoord want ik wou eerst mijn adem terug hebben voordat ik sprak.

„Wel," zeide ik, „het is nu uw beurt, maar geloof mij, Johnson als gij niet zoo snel duikt als een visch dan komt ge nooit onder en ook nooit weer boven." Met eens dook hij weg doch kwam spoedig weer boven water.

„Waar is de klei of het zand?" vroeg ik hem. Hij zeide eerst dat het uit zijn hand gevallen was, maar erkende later dat hij niet den bodem had kunnen bereiken. Hij heeft toen natuurlijk het pond verloren, maar hij kon het net zoo goed gewonnen hebben, want ik zag het toch nooit!

Wij vertrokken van hier om kwart voor vier. Bij Marran-

della's kraal hielden wij stil en vroegen de heeren en Tonie, waarom zij ons niets te eten hadden gezonden. Wij zeiden dat wij als slaven met den wagen hadden moeten sukkelen en dat zij niet eens de beleefdheid gehad hadden om ons een weinig eten te zenden. Doch allen verzekerden ons dat Willem hun was komen vertellen dat wij gezegd hadden wij geen eten hebben wilden, want wij hadden het bij den wagen. Een ieder begrijpt nu onze verontwaardiging; te meer daar er niets meer te eten was. Wij behielpen ons toen met brood en biltong en ook honig die Marrandella ons gaf. Deze Kafferkraal is op een fraaie plaats gelegen; de Kaffers woonden wel in een kopje 1), maar het district is prachtig en zeer vruchtbaar. De Kaffers zijn hier spekvet en evenzoo de schapen en beesten. Het is in dit district dat de heer Lourens van der Bijl zich later met 25 jonge Kolonisten vestigde op een plaats, die hij Lourensdale noemde. Het weer begon zwaar op te steken en ik gevoelde mij heelemaal ongesteld. Ik begon koud en koortsachtig te worden. Wij hadden van Umtali tot hier bij Marrandella's kraal 114 mijlen afgelegd.

Het was van daag een maand dat wij van Kaapstad waren vertrokken. Wij reisden 12 mijlen verder en spanden bij een kleine Kafferstatie uit, die aan de Gecharterde Maatschappij behoorde. Het donderde dat het een naarheid was, doch wij sliepen in Kafferhutten ongehinderd. Ik had een slechten nacht, want ik gevoelde mij ziek van hoofdpijn en koorts. Donderdag, 15 October, was een lekkere dag, doch het pad was zeer nat en zwaar. Wij

---

1) D. w. z. „waren ook wel genoodzaakt hoog op de rotsen te wonen, uit vrees voor de Matabelen".

reisden 12 mijlen en spanden uit. Het weer begon zwaar op te steken. Om twee uur spanden wij in doch reisden slechts één uur toen wij weer bij een station van de Gecharterde Maatschappij kwamen. Spoedig begon het te donderen en regenen dat het kraakte. Wij dreven de Kaffers uit twee hutten en namen er bezit van; met moeite kregen wij ons avondmaal gereed en behielpen ons zoo goed als wij onder de omstandigheden konden. Spoedig was het een vlei [1] van water tusschen de hutten, zoodat wij verplicht waren van de eene naar de andere met bloote voeten te loopen. Ik bleef achter in mijn hut, want ik gevoelde mij ziek. De heeren Rhodes, Johnson en ik sliepen in een hut van 7 tot 8 voet en wij moesten er in kruipen zoo als in al de Kafferstroohuizen. Maar gelukkig waren wij onder dak en het lekte er niet te veel. Ik dekte mij dien nacht wel toe, transpireerde goed en gevoelde mij den volgenden morgen een weinig beter. Aan medicijnen ontbrak het ons niet en aan een goeden dokter evenmin; want daarvoor is Dr. Jameson bekend.

Onze wagen kon nu niet verder. Alle oogenblikken viel het wiel uit. Echter heeft niet een van ons gedacht dat de wagen ons zoo ver zou brengen en de dank komt Johnson en mij toe, die dikwijls de as dokterden en dat soms wel twee maal per dag. Het was dan ook de as, die mij ziek had gemaakt.

October 16. Wij verlieten nu onze Kafferhutten om acht uur. De lucht was schoon en alles zag er groen en heerlijk uit. Het veld was extra goed en het was een aardigheid te

---

1) „Vlei" — waarschijnlijk samengetrokken uit „vallei" — wordt in Afrika gebruikt om een waterplas aan te duiden, die in den drogen tijd uitdroogt.

zien, als wij bij een vlei of spruit uitspanden, hoe de paarden en ezels vraten en hoe spoedig zij knuppeldik waren. Hier is de wereld meer open, niet zoo veel heuvelen en kopjes. De wind begon koud te waaien en de lucht toe te trekken 1). Wij moesten onze jassen aantrekken en arriveerden met de kar en vijf rijpaarden om 6 uur te Salisbury in zeer koud weer. Distantie van Umtali tot naar Salisbury 174 mijlen; van Beira naar Umtali 242, dus van Beira-baai tot naar Fort Salisbury 416 mijlen.

De zon scheen nog helder en het was een groote blijdschap bij onze drie heerlijke veerenwagens te komen, om van de lekkere kar met eenige fraaie ponies niet te spreken. Wij drukten de hand van onzen ouden vriend, Eduard Lange, conducteur der wagens, kapitein Tyson, bestierder der provisie, en eenige andere lui die op ons stonden te wachten.

Er was een heerlijk zeil over onze wagens gespannen en rondom toe gemaakt, zoodat wij ons als het ware in een ruim huis bevonden met drie slaapkamers. Ik voelde mij nu tehuis en gelukkig, en begon weldra te vernemen wat van mijn kist geworden was. Het was nu reeds over de drie maanden sedert ik haar van Kaapstad naar Kimberley had verzonden om door den heer Lange op een der wagens gepakt te worden. Tot mijn groote teleurstelling vernam ik dat de kist open gemaakt en mijn duur geweer geheel en al vernield was. Nu, om de geschiedenis van die kist recht te verstaan, moet ik eerst zeggen wat ik, aan de Kaap laatstleden Juli, er in had gepakt. Onder in een revolver met patronen, een paar stevels, 2 dozijn

1) d. w. z.: „te betrekken".

fluitjes, 2 dozijn houten pijpen, 2 dozijn knipmessen, 2 dozijn snoeren kralen, ½ dozijn biltongen, 6 bottels atjaar 1), 3 flesschen Kaapsche brandewijn, 6 bottels zoetzoopies, 1½ dozijn polonies 2) en mijn prachtig hagelpatroon-geweer, een geweer dat den heer Rhodes £ 46 kostte en dat hij aan mij had gegeven om vogels en klein wild te schieten. Toen ik begon onderzoek te doen waarom de kist was opengebroken, vond ik uit dat het was geschied ter oorzake van een ondragelijken stank die er uit de kist kwam, en toen zij geopend werd vond men uit dat mijn fraai geweer, dat tusschen de polonies gepakt was, geheel door roest was verteerd en dat de polonies den stank veroorzaakten. Deze tijding was niet slechts onverwacht en teleurstellend, maar maakte mij zeer verdrietig. Het fraaie geweer waarop ik trotsch was en waarmede ik dacht veel klein wild te schieten was nu door de ellendige polonies onbruikbaar geworden en totaal vernield. Ja, zoo erg dat ik het £ 46-schietgeweer moest wegwerpen als een stuk hout, want de loop was geheel afgeroest. Zoo verblijd als ik was bij de wagens mijner vrienden aan te komen, zoo jammer was ik dat mijn geweer nu geen zes pence waard was. Doch er waren meer dan een half dozijn rifles en hagel-geweren bij de wagens, zoodat ik spoedig getroost werd. Doch de £ 46 waarvan ik baas kon geweest zijn waren in alle geval door de polonies vernield.

De heer Tyson had ons intusschen een zeer kostelijk

---

1) Vruchten of groenten in azijn ingelegd; onze „zuurtjes".

2) Onder „polonies" verstaat men een vleeschgerecht, naar het schijnt tamelijk overeenstemmend met onze „rollades".

diner bereid, maar het stond mij niet aan dat hij er zoo'n groot getal gasten had bij genoodigd, te meer beviel het mij niet toen ik vernam dat het zijn gebruik voor de laatste drie weken was. Ik dacht, ja lieve vader, als het zoo gaat dan zal je provisie voorraad spoedig gedaan wezen, en hoe gaat het dan met ons die nog 1200 mijlen in de vreemde wereld moeten reizen? Te meer ergerde ik mij toen ik zag hoe gretig onze whiskey, die ik met den heer Lange te zamen aan de Kaap voor onze reis uitgekozen had, opgedronken werd. Ik zag helder en duidelijk dat het net zoo gaan zou als op onze reis van Beira naar Umtali; dat vreemdelingen voor wie ik geen cent gaf het genot zouden hebben van wat ik gemeend had voor ons bestemd te zijn. Ik sprak maar weinig dien avond, want ik was niet alleen half ziek, maar ook verdrietig over mijn geleden verlies, en dan nog zag ik dat onze voorraad spoedig zou gedaan wezen, en dat de heer Tyson op weg was om een der grootste flaters te doen die hij ooit in zijn leven heeft gemaakt.

Wij gingen eindelijk slapen; ik kroop het eerst in, en het was reeds over 11 uur. Wij waren allen zeer vermoeid behalve de heer Tyson, Lange en hunne gasten. Toen ik goed ingesluimerd was, kwam de heer Tyson mijn wagen binnen. Hij ontkleedde zich, stak zijn pijp aan en begon in het bed te lezen. Wel ik had geen objectie dat hij bij mij kwam slapen want er was ruimte voor nog twee, maar tegen het kaarsbranden en rooken tusschen 11 en 12 in mijn bed objecteerde ik ten eenenmaal. Nu wou ik met den man, met wien ik maar weinig bekend was, geen twist maken, maar ik dacht een ander plan uit, stond dood bedaard op, trok mijn schoenen aan en stapte

uit den wagen. Nu vroeg onze maat mij waar of ik heen ging.

„All right," was mijn antwoord. Ik vroeg Tonie waar of mijn velkombaars en kussen was? Met eens zeide de heer Tyson:

„Wat wilt ge er mede doen, ik kan u nog een half dozijn laten hebben."

„Wel," zeide ik hem, „geef ze dan hier."

„Maar," vroeg hij mij, „wat wilt gij dan er mede maken?"

„Ik ga hier onder de tent liggen en", vervolgde ik, „duizend maal liever onder een tent met versche lucht dan in een wagen met rook en een brandende kaars." De goede man zag dadelijk in dat hij verkeerd gedaan had en smeekte mij in den wagen te komen; hij maakte de achterklep los, de rook waaide uit, ik ging in den wagen en sliep heerlijk in.

Zaterdag, 17 October. Het is een heerlijke dag.

Het stadje Salisbury is langs de helling van een heuvel gebouwd. Men ziet overal in 't rond hutten, en ook is men overal bezig nieuwe hutten, winkels, stores, enz, te bouwen. De stad bevat reeds over de 400 blanke inwoners, behalve de bruinen. Er zijn overal winkels, van allerlei artikelen voorzien. Om 10 uur begon de commissie-vendutie en ik was verbaasd de menigte goederen te zien. Bijna alles werd voor comptant van de hand gezet. Het was niets dan leven overal. Behalve de gebouwen stond er nog een menigte wagens met families in kampen rondom de stad.

Ik bezocht het Commissariaat Departement, groote uitgestrekte gebouwen met glazen daken, en was zeer ver-

wonderd zulk een grooten voorraad van allerlei eetwaren, boerengereedschap, enz. te zien. De heer Pennyfeather, bestierder er van, bracht mij overal in 't rond. Het was voor mij als het ware een mirakel den grooten voorraad ploegen, eggen, graven, pikken, schoffels, gegalvaniseerd ijzer en allerlei boerengereedschap te zien en dan de duizenden zakken meel, mielies en duizenden kisten met allerlei soorten van spijzen zooals vleesch, sardinen, beschuit, atjars, enz. Toen mij dat alles werd vertoond dacht ik bij mij zelven: hoe wonderlijk toch, 12 maanden geleden kwam mijn reisgenoot, majoor Johnson, met de pioniers hier aan, tusschen 2,000 en 3,000 mijlen ver van de Kaap, en kampeerde alhier, waar zijn destinatie was, omringd van den koning der dieren tot het kleinste wildebeest toe, en nu binnen dat korte tijdperk is hier reeds een kleine stad opgesprongen, vol met menschen en tamme dieren, vol met kost en drank en overvloedig voorzien van alles wat men noodig heeft. Ik dacht: de mensch is toch ontegenzeggelijk het beste van al de zoogdieren.

De bevolking van deze plaats bestaat meest uit speculanten en handelaars. Den waren digger of delver ziet men in de stad niet, want die zijn overal in 't rond verspreid en wonen in hunne tenten, goud zoekende.

Voordat wij te Salisbury aankwamen hadden wij vernomen dat er zulk een bittere ontevredenheid in Salisbury heerschte, dat alle voedsel op was, en dat er een ware muiterij onder de burgers tegen het gouvernement was uitgebroken. Doch wij vonden spoedig uit, dat er geen gebrek aan voedsel was, maar dat de drank, als het ware, was opgeraakt. Toen de heer Rhodes de zaak

onderzocht, waren er eenige „agitators", die ons wilden diets maken, dat zij bijna van honger waren omgekomen, niets hadden kunnen krijgen, en slechts mieliespap tot spijze gehad hadden.

„Wel," zeide de heer Rhodes, „het is waar, toen de rivieren vol waren, konden de wagens er niet door komen, maar dat kon ik niet helpen. Ik kon u toch geen pad, telegraaf, voedsel, bruggen over de rivieren, postkarren en alles wat men in de oude steden heeft, in twaalf maanden verschaffen." „Maar," vervolgde hij, „gij hebt hier toch veel linnengoed, kralen en dergelijke, niet waar?"

„Ja," was hun antwoord.

„Wel," hernam de Premier, „waarom hebt gij dan niet van de goederen genomen en zijt er mede naar de Kafferkralen gegaan om er allerlei voedsel voor in te ruilen, zooals wij op weg gedaan hebben?"

„Iedere Kafferkraal," zeide hij, „is opgepakt met mielies, meel, rijst, pompoenen, pataats, boonen, linzen, hoenders en eieren."

„Neen," zeide de heer Rhodes, „dat is het niet wat er achter zit, de drank is schaarsch en dat is het kwaad." Spoedig na dit gesprek was al de agitatie over en iedereen was stil en tevreden. Dan kwam dit er nog bij dat er een hoeveelheid drank was aangekomen. Ik wil dan ook gaarne rechtvaardig wezen en dit zeggen dat het net zwaar is voor een man, die aan zijn glaasje gewoon is, het te missen. Ik oordeel naar mij zelven; nimmer bekomt whiskey en water, wijn, brandewijn of bier mij beter dan in deze landstreken.

Tegen den avond kwam er een zeer treurig gevoel over

mij. Neerslachtigheid en droefheid kregen de overhand. Ik moest mij van mijn gezelschap verwijderen en bracht eenige uren alleen in 't veld door. Het was op dienzelfden avond van den 17den October, 12 maanden geleden, toen mij een telegram ter hand gesteld werd, dat mijn dierbaar jongste zoontje aan wien ik zeer verkleefd was, zijn nek had gebroken en schielijk gestorven was. Alles kwam mij versch voor den geest en ik had diepe smart.

Zoo als den avond te voren, hadden wij weer een groot gezelschap, maar ik verwijderde mij vroeg naar mijn wagen en had geen lust om met al de Salisburysche kommandants, kapiteins, kolonels, luitenants, sergeants en wat al meer, mijn tijd te verkwisten, en buitendien zag ik al hun eten en drinken maar met ergerlijke oogen aan, en wist ik wel dat er voor ons zoo veel minder op onze verdere reis zou overschieten. Ik heb mij meer dan eens hier boos verergd: elke Johnny die bij mij werd geïntroduceerd is of majoor, of kommandant, of kapitein of kolonel, luitenant of sergeant, doch de soldaten zag ik niet. Zoo was het te Umtali, en zoo was het ook hier. Al die meneeren verdienen een hoop geld, doen niets en putten slechts de Maatschappij uit. Ik dacht bij mij zelven: dit gaat nooit, ik moet met den heer Rhodes en Dr. Jameson, den administrateur, een ernstig gesprek hebben. 1)

---

1) De tocht, door zijn goeden vriend en bekwamen dokter Jameson op den laatsten Zondag van 1895 naar Johannesburg ondernomen, zal den schrijver wel hebben doen inzien, voor welke doeleinden de Gecharterde Maatschappij al die „nietsdoende" Johnny's in dienst hield.

Niet alleen werden wij trouw bij onze maaltijden bezocht, maar ook den ganschen dag hadden wij bezoekers. De gastvrije kapitein Tyson, bestierder en opperbevelhebber over de provisie onzer wagens, liet niet iemand, volgens den bijbel, nuchter van zich weggaan; iedereen moest wat genieten. Een paar dagen geleden was er een wagen aangekomen die eenige kisten champagne bij zich had. Toen het in een der bars gebracht werd, was er een zeker heer die van den morgen tot den avond, totdat de bar gesloten werd, niet minder dan 7 bottels uitdronk. Hij betaalde £ 5 voor iederen bottel; dus ontving zijn maag gedurende dien dag niet minder dan £ 35 aan waarde in champagne; dit feit is bevestigd en welbekend. Dergelijk drinken zag ik ook vroeger, toen de spoorlijn van Oranje-rivier naar Kimberley gebouwd werd.

De heer Lange en ik vertrokken om 5 uur Zondag avond naar de Mazoe-goudvelden met een wild span ossen voor een onzer wagens. Wij waren van al het noodige voorzien; ook had men voor ons behalve al de lekkernijen een heerlijke ham, die zeer goed gekookt was, ingepakt. Toen het donker werd spanden wij uit en maakten onze ossen aan de jukken vast. Dicht bij ons stroomde een fraaie rivier, welker oevers met de prachtigste boomen zijn begroeid. Wij hadden Jackkie als leider, en Fortuin als drijver [1])

Spoedig was er een groot vuur gereed, koffie gemaakt, eten opgewarmd en genoten wij een heerlijk

1) Waarschijnlijk twee Kaffers, die echter in 't voorgaande niet genoemd werden.

maal. De heer Lange en ik zaten alleen aan, en ik dankte den hemel van het Salisburysche gezelschap ontslagen te zijn.

Wij hadden onze rifles met patronen bij ons, en gaven aan onze jongens order op hunne hoede te zijn en ons wakker te maken als de ossen onstuimig mochten worden of schrikken, want wij wisten dat hier veel leeuwen waren. Wij hoorden de leeuwen in de verte, ofschoon alleen de wolven bepaald lastig waren. Doch over hen bekommerden wij ons niet. Wij gingen slapen en rustten wel tot 2 uur, toen wij door Fortuin werden wakker gemaakt. Wij sprongen uit en bemerkten dat de ossen zeer onstuimig en onrustig waren. Wij stonden voor op onzen wagen doch zagen niets maar vuurden eenige schoten in 't rond en alles was weer stil; de ossen schenen zeer tevreden te zijn dat wij uitgekomen waren. Wij zaten nu een poosje voor op de wagenkist om te zien of het alles vrede was. De eene os ging na den ander liggen en weldra waren allen neer gelegen en bezig te herkauwen. Wij gingen weer slapen en daar het niet noodig was vroeg op te staan, sliepen wij zeer gerust.

Den volgenden morgen dronken wij eerst koffie en spanden om 6 uur in. Wij gingen zien of er des nachts leeuwen bij den wagen geweest waren, maar vonden niets anders dan sporen van de ellendige wolven. Deze dieren zijn soms een pest des nachts.

Wij reisden tot naar de Mazoe-vallei en spanden daar uit, een prachtig en vruchtbaar district. Aan beide kanten der vallei zijn hooge heuvelen met een tal van Kafferkralen; hunne tuinen hebben zij in de valleien. De mielies, pompoenen, boonen en andere dingen waren reeds ver gevor-

derd, en alles tierde prachtig. Men zou zich verbazen te zien hoe het kafferkoorn hier groeit. In het midden der vlei loopt een prachtige stroom water; de heuvelen, velden en dalen zijn zeer schoon: niets anders als een wit mensch zijn land. Nergens in de wereld komt men op een schooner en beter plaats voor den boer te land dan hier; men kan den ploeg insteken en voor eenige mijlen vast houden, voor dat het noodig is hem uit te trekken. In deze onafzienbare vallei kunnen millioenen mudden mielies, graan, boonen, erwten, pataats, aardappelen en andere dingen gewonnen worden, benevens vruchten, zooals zuurlemoenen, waarover ik weldra schrijven zal. Langs de hellingen kunnen de fraaiste plaatsen aangelegd worden. Hier zal nog in de toekomst een schaar van menschen wonen en zal er naar deze vruchtbare streken een spoorweg worden gebouwd. Ook een dorp of stad zal gesticht worden.

Wij spanden in, nadat onze ossen trommeldik waren en reisden tot 12 uur voort, toen wij dicht bij de tenten van den Commissaris der Mazoe-goudvelden uitspanden. Kort nadat wij uitgespannen waren, kwamen er eenige Kaffers naar den wagen met een paar honderd der fraaiste zuurlemoenen die ik ooit in mijn leven gezien heb. Wij kochten er honderd voor een bagatel en vonden weldra uit, dat deze lemoenen dicht bij de plaats, waar wij uitgespannen waren, groeiden. Wij gingen den Goudcommissaris groeten en deze vertelde alles van de zuurlemoenen en zeide ons, dat er honderden en honderden dezer boomen langs de Mazoerivier groeiden en dat het zijn opinie was dat deze, of liever de eerste boomen alhier door de Phoeniciërs geplant moeten zijn en dat de goudvelden volgens

al de oude uitgravingen hier een duidelijk bewijs leveren, dat dit het werelddeel is waar Salomon zijn goud van daan kreeg. Ook liet hij ons een hoofdschedel zien die hij in zijn hut had en onder het puin had gevonden; het bleek een schedel van een blanken man te zijn. Deze plaats is 30 mijlen ten noorden van Salisbury gelegen en van hier is het slechts 80 mijlen naar Tete, een portugeesch stadje aan de Zambesi gelegen.

Wij namen om 4 uur een bad in de fraaie Mazoerivier en gingen daarna de lemoenboomen bezoeken, die een aardigheid waren. Overal langs de rivier stonden de fraaiste zuurlemoenboomen die men zien kon, geel met vruchten beladen en oude zoowel als jonge boomen. Overal zag men de stompen van oude en afgeleefde lemoenboomen, waarlangs de jongen weer waren opgeschoten. Eén ding is zeker: of het de Phoeniciërs, Egyptenaren of Portugeezen waren die de oorspronkelijke zuurlemoenboomen geplant hebben, komt er niet op aan, maar dat ze hier door blanken geplant zijn is onwederlegbaar. Ook is het onwederlegbaar dat deze goudmijnen vroeger door blanke naties bewerkt zijn.

Tegen den avond kwamen de heeren Rhodes, Borrough, Dr. Jameson, Dr. Harris en Lord Randolph Churchhill [1]) opdagen met een kar met vier paarden bespannen en drie rijpaarden. De twee dokters onderzochten den schedel en verklaarden unaniem dat het een schedel van een Europeaan was en van geen neger. De schedel werd ter diepte van 35 voet in de Rothschild-mijn gevonden. Ook

---

1) Deze Engelsche oud-minister reisde destijds in Zuid-Afrika en maakte zich berucht door brieven, in een der Engelsche dagbladen geplaatst.

vond men er later een geraamte dat nauwkeurig door den heer Bent [1]) werd onderzocht, benevens andere oude instrumenten die er gevonden werden, en hij kwam tot de stellige overtuiging dat deze mijnen in vroegere eeuwen door Europeanen bewerkt werden.

In den avond hadden wij een extra-maal bij onzen wagen. Wij spanden het zeil dat wij bij ons hadden van den wagen aan de kar, en zaten er onder, aldus voor den dauw beschermd. Na het eten begon Lord Randolph over politiek te praten en op de boeren en hunne luiheid te smalen. Ik luisterde en was reeds buikvol over zijne stukken, in de *Graphic* verschenen. Hoe meer dat hij sprak des te meer legde hij zijne onkunde aan den dag. Ik zag duidelijk dat hij op de Transvalers verbitterd was, en dat er in zijn binnenste een felle haat tegen de boeren woonde.

Nu vroeg ik hem, nadat ik reeds lang naar al zijn gekke praatjes had geluisterd, wat of dan eigenlijk zijn grieven tegen de boeren waren.

„Zij zijn lui, vuil en barbaren", was zijn antwoord.

„Maar," vroeg ik hem, „hoe weet jij dat, waart gij dan op hunne plaatsen?"

„Ja, op een paar," zeide hij.

„Maar," hernam ik, „gij kunt, als ge slechts op een paar plaatsen waart toch dan nog volstrekt niet over de boeren in 't algemeen oordeelen."

„Wel, ik heb genoeg gezien en gehoord."

„Ja," hernam ik, „omdat gij bij een paar boerenplaatsen geweest bent, hebt gij het rechtvaardig gedacht om een lang artikel in een der voornaamste Londensche

1) Schrijver van „The ruined cities of Mashonaland", die in 1891 o. a. de ruïnen van Zimbabye onderzocht.

nieuwsbladen tegen de Transvaal en de boeren in 't algemeen te schrijven. Veroorloof mij nu ook de vrijheid om een zwarte streep door iederen regel te trekken dien gij tegen de boeren hebt geschreven en te zeggen, dat het geschrevene laster en onwaar is, en dat gij net zoo min volgens uw schrijven van de boeren af weet als een zoogkind."

Het gesprek werd nu warm en belangrijk. De Lord verdedigde zich, maar hij vond bij niemand bijval. Nu begon ik hem wat van onze koloniale boeren te vertellen, maar hij zeide geen koloniale boeren te hebben gemeend.

„Wel dan," vroeg ik, „gij zegt duidelijk in uw artikel, de zuid-afrikaansche boer."

„Ja," zeide hij, „maar ik heb den transvaalschen boer gemeend."

„Wel," hernam ik, „meent gij te zeggen dat de transvaalsche boer voor de Ieren, die elkander vermoorden, of voor den schotschen boer, of voor den waalsch-engelschen boer [1]), behoeft uit den weg te gaan, om niet eens te spreken van italiaansche, spaansche of portugeesche boeren?"

De Edele Lord zei toen dat hij geschreven had hetgeen hij had gezien.

„Ja," zeide ik, „zoo ken ik ook een man die in 't jaar 1882 eene beschrijving van Holland gaf. Hij kwam met een schip van Engeland, zeilde de Maas op, stapte te Rotterdam aan wal, klom daar op den sneltrein, voor Berlijn bestemd, reisde daarmede door Utrecht, van daar

1) Met den „waalsch-engelschen" moet wel de boer uit Wales bedoeld zijn.

naar Arnhem en was binnen een paar uren over Holland's grenzen op duitsch gebied. Hij ging toen naar andere landen op het vaste land, kwam niet weer naar Holland terug, arriveerde eenige maanden daarna aan de Kaap, en zeide dat hij overal in Europa rond was geweest, maar het slechtste land dat hij gezien had was Holland. Alles was daar modder en water, de aarde onbewerkt en niets als gras waarvan de kraaien in den winter moesten leven. „Precies," vervolgde ik, „is het 't geval met u over Zuid-Afrika en zijne boeren, met wie gij geheel onbekend zijt, en door welk land gij slechts gereisd hebt om nimmer met hen in aanraking te komen." Hierop pakte de heer Rhodes hem en gaf den edelman een geduchte lectuur, en bracht hem onder het oog hoeveel kwaad bloed zijn brieven veroorzaakt hadden en hoe dat artikelen van dien aard geschreven, en wel door een man die Engeland's Chancellor van den Exchequer was geweest, de rassenhaat tusschen Engelschen en Afrikaners op nieuw aanbliezen, enz.

Onze oû maat wou niet ingeven; maar iedereen zag het dat hij geheel en al uit het veld geslagen was. Wij meenden dat deze lessen hem goed zouden doen.

Zeer laat gingen wij slapen. De ellendige wolven maakten twee maal dien nacht onze ossen schrik.

Nadat wij den volgenden morgen koffie gedronken hadden — (Randy 1) dronk zijn eigen koffie, door hemzelven gemaakt) — gingen de heer Rhodes, Lord Randolph en Dr. Harris te paard te zamen met den Goudcommissaris naar het blauwrock-rif kijken dat „uitgeloopen"

1) Familiare benaming van Lord Randolph Churchill.

was [1]). Dit rif veroorzaakte groote sensatie omdat het uitgeloopen was en maakte ook den kop van den goud-expert Perkins en dien van den Lord geheel dol, zoo erg dat die meneeren later naar niets meer wilden hooren. Terwijl zij naar den blauwrock gingen zien, gingen Dr. Jameson en ik met een paar delvers een mijn, zoo wat een half uur ver van onzen wagen af, bekijken. Eerst ging de doctor er in. Men liet hem met een katrol afzakken; hij stond in een emmer en daalde 109 voet naar beneden, waarna hij zeer voldaan naar de oppervlakte terug kwam. Nu stapte ik in den emmer. De palen, waar de katrol aan vast was, bogen wel, maar het verhinderde mij niet naar beneden te gaan. Tot mijn verwondering zag ik dat er ter diepte van over de 100 voet een oud gat was, dat als een tunnel onder den grond diende, en vond ik ook uit dat de tegenwoordige goudgravers juist op het punt van den tunnel hun schacht gezonken hadden [2]). Een weinig dieper troffen zij het oude rif of goud-rif van omtrent 4 voet breed. Ik

---

1) „Uitgeloopen" heet een goudrif dat „op zijn eind loopt" of ophoudt. Dit is natuurlijk een groote teleurstelling voor de eigenaars van het rif, die zich daarvan in den letterlijken zin „gouden bergen" plegen te beloven. — De auteur stelt het minder gunstig oordeel over de Mashonaland-mijnen, door den deskundigen heer Perkins geveld, op rekening van de „sensatie", door het uitloopen van het blauwrock-rif teweeggebracht. Hierop slaat vermoedelijk ook zijne mededeeling dat „die meneeren later naar niets meer wilden hooren". Lord Randolph en zijn raadsman waren, zooals later blijken zal, geheel ontoegankelijk voor de fraaie voorstellingen van Rhodes c.s. aangaande de economische waarde der mijnen in Mashonaland.

2) Met „een schacht zinken" bedoelt de schrijver „to sink a shaft", d. w. z. een mijngang (of schacht) graven. De invloed van het Engelsch op het Kaapsch-Hollandsch komt hier even onvoordeelig aan den dag als bij het woord zienerij (vergelijk hierboven, blz. 109).

stond met veel belangstelling er naar te kijken, bracht van de kwarts naar boven en was zeer voldaan over hetgeen ik gezien had.

Wij gingen terug, spanden in en reisden zoo ver terug als Rothschild's goudmijn, waarvan de heer Bell bestierder is. Hier spanden wij uit. Het was nu half 11 en wij namen breakfast. Om kwart over 11 kwamen de heer Rhodes en Lord Randolph met den Goudcommissaris aangereden, maar Dr. Harris was achter gebleven, hij had zijn pad verloren en was verdwaald. Lord Randolph had honger en wij hadden alles voor hem in gereedheid, alles warm gehouden en goed klaar gemaakt.

„Wat hebt gij daar?" vroeg de edelman.

„Een zeer goed breakfast," zeide de heer Lange, „heerlijk klaargemaakte ham en eieren, koud vleesch, koffie, melk enz." Lord Randolph keek er naar: „none for me, thank you," zeide hij. Ik vroeg hem wat dan mankeerde en hij sprak van „slecht toebereid."

„Geef mij de ham en de eieren," zeide hij, „en ik zal mijn eigen breakfast klaar maken." Wij gaven hem wat hij vroeg en hij deed een 6 tal eieren in de pan met eenige vette stukken ham, zat bij het vuur met de roostersteel in de hand en was aldus zijn eigen kok. Toen dat gereed was, deed hij zijn koffie in den ketel, maakte ze zelf en spoedig was onze ou maat met het eten aan den gang.

Nu kon ik niet helpen een blik te werpen op zijn breakfast-toestel en was nieuwsgierig te weten welk een onderscheid er tusschen onzen en zijnen maaltijd was. Het eenigste onderscheid dat ik zag, was dat er veel meer vet in de pan was en het kwam mij voor, dat hij daarop

verdold was, want het was een aardigheid te zien, hoe dat hij met smaak de vette ham-stukken vermorzelde. Zoo gemakkelijk als onze Lord zijn breakfast genoot even zoo ging het den heer Rhodes met hetgeen Tonie hem bereid had.

Ik vroeg de heeren of zij ook de mijn hadden gezien.

„O ja," zeide Lord Randolph, „ik heb er een half aandeel in gekocht voor £ 2,000."

Ik wenschte hem geluk en verzekerde hem dat hij nog veel geld uit deze mijn zou maken, hetgeen later blijken zal.

Wij gingen toen te zamen de Rothschild-mijnen bezoeken, drie differente riffen, met drie differente schachten, onder een hoogen bult [1]), dicht begroeid met mimosaboomen. Deze schachten zijn van 35 tot 60 voet diep; de eerste was voor ons de meest interessante. De heer Bell zag hier een oude holte tusschen de mimosaboomen, hij „zonk" een schacht en ter diepte van 25 voet kwam hij op een zeer rijk rifje van slechts 9 duim breed. Hij volgde het rifje en toen hij 10 voet dieper had gezonken, was het rif over de 2½ voet breed. Ook hier zijn oude gaten en tunnels van de oude goudgravers te zien, waarschijnlijk van de Phoeniciërs, die, toen het rif slechts 9 duim breed was, het lieten blijven en niet dieper gingen, omdat het niet betaalde. Weinig wisten de oude goudgravers toen dat hetzelfde rijke rifje dieper nog over de 4 voet wijd zou worden. Dit is een rijk rif; ik zelf heb er kwarts mee uitgebracht en naar de Kaap genomen

1) Bult is, zooals men begrijpt, weder een der vele namen, die het Afrikaansch geeft aan verhevenheden van verschillenden vorm, in het Hollandsch allen „bergen" genoemd.

om het door Gouvernementsambtenaren te laten analyseren, toen het over 17 onsen per ton aanwees [1]).

De andere riffen zijn wijder en ook zeer rijk. Dr. Jameson en ik gingen in al de mijnen en waren zeer voldaan met ons bezoek en zoo ook was de heer Rhodes. Lord Randolph was stil en zeide niets; waarschijnlijk bevreesd zich weer te compromitteren, want reeds waren er toen brieven van hem op zee, waarin hij het geheele Mashonaland als een goudland condemneerde, en buitendien was zijn uitverkoren Perkins niet bij hem en was hij natuurlijk bevreesd zijn mond te branden. Ik ben overtuigd dat de tijd niet ver af is, wanneer de Mazoe-goudvelden beroemd zullen wezen.

Wij lieten de paarden zadelen, de kar en ook den ossenwagen inspannen. Dr. Jameson en ik gingen met de kar voort, en de heeren Rhodes, Heany en Lord Randolph reden te paard. De heer Lange met den ossenwagen volgde ons achterna.

Onder weg vertelde Dr. Jameson mij, dat Lobengula de Matabele Koning verleden jaar zijn groot raadslid of Induna Lutchi liet dooden, omdat hij hem (Lobengula) geraden had de Concessie van de Gecharterde Maatschappij te teekenen. Hij liet hem als een hond dood slaan en nam zijn vrouw en kinderen, al zijn graan en 7,000 stuks groot vee van hem weg. Het heeft dagen geduurd om al het graan van Lutchi's kraal naar Buluwayo te vervoeren.

---

1) Het gehalte der goudriffen wordt opgegeven in onsen goud per ton van het kwarts. Een goudrif van twee ons per ton wordt reeds als goed betalend beschouwd.

Wij arriveerden tegen den avond te Salisbury. Op weg hierheen zagen wij in de verte een klein kampje, alwaar burggraaf de la Panouse, een Fransch edelman, zijn verblijf houdt, en waar hij bezig is te prospecteeren 1). De genoemde graaf was ook te Salisbury en kwam ons dien avond een bezoek brengen.

Hij vertelde ons dat zijn kampje dicht aan de Mazoe-rivier ligt, en dat hij aldaar jammerlijk door leeuwen werd gekweld. De leeuwen, zeide hij, hebben reeds bij nacht van het kamp weggedragen: 3 ossen, 2 bokken, 5 honden, 4 hoenders en een paar lammeren. Gister avond, zeide hij, kwam er een leeuw met volle maanlicht naar zijn kamp. Hij ging naar de hut waar zijn oude Kaffer in sliep, stak zijn neus door het luik en deed zijn best om binnen te komen. De arme oû Kaffer stond een doodsbenauwdheid uit, en, toen het dier niet slaagde in te komen, ging hij van de Kafferhut naar een andere, die als eetvertrek diende. Daar slaagde hij in te komen. Het trouw en eenig overgebleven hondje van den burggraaf sliep er in, dat de leeuw ving en verslond. Toen kwam hij naar zijn hut terug, liep er al rondom, zoekende om er in te komen. Eindelijk ging het dier, na een paar keer hard te hebben gebruld, weg.

Ook vertelde de burggraaf ons dat hij op 't oogenblik vijf mudden zakken met zuurlemoenen had en dat zijn vrouw dagelijks lemoenstroop kookte. Er groeien, zeide hij, honderden van deze boomen langs de rivier waar hij zijn verblijf had. Allen waren zwaar beladen met

1) D. w. z. een onderzoek in te stellen naar de aanwezigheid van goudriffen.

de fraaiste zuurlemoenen die hij ooit in zijn leven had gezien. Zoo als hij het ons beschreef moet het prachtig wezen. De lemoenen zijn groot en van de beste kwaliteit. Deze boomen, ging onze vriend voort, zijn door de oude witte menschen geplant; zij zijn geen wilde vrucht. Zoo zag hij ook zoetlemoenen langs de Odzirivier, die allerprachtigst tierden en de fraaiste vruchten droegen.

Wij brachten een aangenamen avond met den burggraaf door. Zijn levensloop is een interessante geschiedenis, als men hoort hoe hij ten slotte met zijn jong vrouwtje in Mashonaland aankwam.

Dinsdag, 20 October. Wij verlieten heden morgen om 6 uur Salisbury met 3 wagens, bespannen met 10 ossen ieder, en 5 rijpaarden, waarvan 4 gezouten [1]) zijn. Bij iederen wagen zijn twee jongens, een drijver en een leider. Als ons escorte hebben wij sergeant James, denzelfden man die met ons verleden jaar zamen was; Tonie als onzen kok, met Samson of Matoka, als assistent, die wij van Inhambane gebracht hebben, en Bandmaster als tafelbediende. De heer Edward Lange was, zoo als verleden jaar, bestierder en conducteur onzer wagens, en Kaptein Tyson was beheerder van den voorraad. Onze vijf paarden zijn onder het toezicht van Roeping, een jongen Basoeto Kaffer, en een besten jongen. Dr. Jameson, de heeren Duncan (Landmeter Generaal) en Van der Bijl vergezelden ons met een kar, met zes flinke ezels bespannen.

Wij werden door de groote Pieten van Salisbury uitgeleid. Een eindje anderkant Salisbury namen wij van hen afscheid. Mijn hart gevoelde nu veel lichter en ik was

1) „Gezouten" heeten paarden, die de paardenziekte gehad hebben en voor 't vervolg als daarvan vrij beschouwd worden.

volstrekt niet aangedaan, toen de heeren terug draaiden.

Wij kampeerden dien avond bij een Kafferstadje.

Den volgenden morgen spanden wij om 4 uur in; het was een koele, heerlijke ochtend. Wij dreven door de Hunjanirivier en de wagen waarop ik zat, stiet tegen een grooten klip vast. Nadat wij lang gesukkeld hadden ging het weer voort. De heeren Rhodes, Van der Bijl en Jameson die met de kar achtergebleven waren, haalden ons om 9 uur in op de plek waar wij reeds uitgespannen waren. Breakfast was aan het koken en de koffie in gereedheid, doch de Kozi Mali 1) was met onze uitspanplaats niet tevreden, want er was te veel droge beestenmest in de buurt. Wij gingen nu baden en namen daarna ontbijt, waaraan wij, voorzien van een goeden honger, ons hart ophaalden. Reeds van 4 uur op de been in een versche lucht en nu was het half elf. Dan is het ook geen wonder dat de appetijt ons beet had.

Wij waren onder groote boomen uitgespannen met de zeilen over onze wagens en namen nu een lekker dutje na het eten. Daarna dronken wij koffie. Om 4 uur lieten wij, de heer Rhodes, Dr. Jameson, sergeant James en ik, onze paarden opzadelen om te gaan jachten. Wij ontmoetten 3 vlakvarkens, eenige rooibokken, rietbokken, doch schoten er niet op, daar wij de setsebiesbokken 2) in

---

1) Kozi Mali beteekent in de Kaffertaal „de Heer met het geld" (zie hierboven blz. 55). De schrijver bedoelt er natuurlijk Rhodes mee, die bij de inboorlingen in Mashonaland en Matabeleland met dien naam schijnt aangeduid te worden.

2) „Setsebiebok" is een andere naam voor dezelfde antilope, die ook „bastaard-hartebeest" heet. Uit den samenhang blijkt dat de wilde jagers deze dieren nog niet zagen, maar ze *op* het oog hadden, d. w. z. uitgegaan waren om juist deze antilopen te schieten.

't oog hadden en ze niet schrik of wild wilden maken. Eensklaps, over een helling rijdende, kwamen wij op een 50tal setsebiesbokken uit; het was een fraai gezicht. Deze dieren zijn zoo groot als ezels en galoppeeren zoo lomp alsof zij niet konden weg komen, en toch geven de dieren zulke lange halen, dat zij zeer snel voort gaan. De bokken spatten uit elkander en ieder onzer deed zijn best een klompje achterna te jagen om ze te dooden. Het was een Bam, Bam, Bam, al in 't rond, maar de bokken galoppeerden steeds op dezelfde manier voort, zonder zich te overhaasten. De kogels floten links en rechts bij mijne ooren voorbij.

Ik riep: „groote Hemel dat gaat niet," en hield mijn paard in, zoodat de vervaarde jagers eerst voorbij mij konden zijn. Toen zij vóór waren dacht ik: blijf mij nu in Hemels vóór; liever schiet ik niets dan doodgeschoten te worden. Eindelijk kwamen wij bij elkander, iedereen had wat te vertellen, doch niemand had een bok gedood. Al wat ik te vertellen had, was, dat ik mooi aan het vorderen was, maar dat de kogels van de onverschillige jagers mij zoo om de ooren floten, dat het mij onmogelijk was de bokken verder te volgen en dat ik geen twijfel had, was ik verder gegaan, ik zou zijn doodgeschoten geworden. Iedereen had een verschooning.

De zon was bijna onder en wij moesten naar ons kamp terugkeeren; er was geen tijd meer te verliezen. Het was zeer jammer dat wij de bokken niet vroeger tegenkwamen. Wij keerden gansch onvoldaan met ons zelven naar de wagens terug, en beschouwden het als een schande dat wij niets gedood hebben. Tegen den donker kwamen wij bij onze wagens aan, waar wij met recht door de heeren

Tyson, Lange en Van der Bijl uitgelachen werden om geen stuk wild met ons mee te brengen. Vooral kon ik zien, dat Kaptein Tyson, de kostbestuurder, zeer teleurgesteld was, want hij wist zeer goed dat ik hem te Salisbury voorspeld had, dat al zijn gastvrijheid met de lui aldaar ons nog honger zou laten lijden.

Den volgenden morgen ging ons zelfde gezelschap weer voort. Om half 5 verlieten wij onze wagens. Alweer ontmoetten we wilde varkens, riet- en rooibokken, wilde honden, groote en kleine Setsebies, groote en kleine kwaggas. Wij jaagden ze na en schoten links en rechts er op. De heer Rhodes en Dr. Jameson hadden zeer goede paarden en waren ons voor en gaven vollen teugel achter de bokken. Wij volgden de Setsebies 5 of 6 mijlen achterna, joegen ze vast tegen de wallen der Hunjanirivier, waardoor zij niet verder konden komen. Met eens sprongen de dieren om, de heeren Jameson en Rhodes vuurden, en ditmaal was laatstgenoemde gelukkig genoeg een prachtige Setsebie door de schouderbladen te schieten en te bemachtigen. Toen ik zag, dat de bokken terug kwamen en regelrecht op mij af, sprong ik van mijn paard, en wachtte hen af. Een 5-tal liep niet meer dan 15 treden van mij af voorbij. Ik drukte af maar het geweer ketste. Ik had een dubbelloop-geweer, maar slechts één loop voor een kogel bestemd. Nu moest ik weer spoedig een patroon uit mijn tasch halen en toen dat gedaan was vuurde ik, maar nu was het te ver en ik miste de dieren. Kort te voren had ik op een kwagga gevuurd en vergeten om mijn rifle weer te laden.

Mijne teleurstelling was groot, want nimmer kon ik een betere kans krijgen. De fraaie Setsebie, dien de

Premier geschoten had, lag met open oogen en trachtte nu en dan op te staan, doch te vergeefs. Het geluk wilde dat twee jonge Kaffers ons tegen kwamen, die ook aan het jachten waren. Met een wonderlijke behendigheid slachtten zij den bok af en sneden hem uit elkander. Wij laadden zooveel op onze paarden als wij konden, lieten het overige door de Kaffers dragen en gingen naar onze wagens terug. De twee jonge Kaffers hadden ook een kleinen Kafferjongen bij zich, dien zij bij al het overgeschotene van den bok lieten blijven.

De andere heeren reden hierop recht uit naar de wagens, doch ik verkoos langs de Hunjanirivier op te rijden. Verdwalen kon ik niet, want de wagens stonden langs de rivier uitgespannen. Mijn bedoeling was een krokodil te schieten. Ik zag ze telkens in de verte in de zon zich koesteren. Nu moest ik door een spruit gaan. Met eens zag ik voor mij een groot zwart ding door het gras hard loopen. Ik sprong van mijn paard, want ik kon niet rijden waar het dier heen liep. Ik achtervolgde hem en zag hem over het zand hard loopen. Het was een groote krokodil. Ik vuurde, maar miste en onze maat verdween in 't water. Ik meen dat het ten minste een 12-voetige was. Nu zag ik op een witzand eilandje in de rivier een kleinen krokodil liggen. Ik reed dicht bij, klom af, liep zachtjes nader, hield goed korrel en schoot onze maat door den kop. Daar lag hij nu te schoppen, doch er was voor mij geen kans om het dier te gaan halen, alhoewel het zeer dicht bij was. Maar in die wereld durft men niet door een watertje zwemmen, zonder de kans te staan om een prooi van deze waterdieren te worden. Buitendien was het maar een kleine bocht [1]) van 3 of 4 voet lang.

1) D. w. z. een nietsbeteekenend dier.

Om 4 uur spanden wij in, en reisden 4½ uur, toen wij bij de twee wagens van den heer Kirton uitkwamen. Hier spanden wij ook uit en brachten een aangenamen avond met elkander door. De heer John Scott vergezelde den heer John Kirton en bestierde een der wagens. De heer Scott vertelde ons, dat hij 11 Januari naar Tete, een portugeesch stadje aan de Zambesi gelegen, een bezoek had gebracht. Hij ging daar heen met de heeren Smith, Adams en een ander. Smith stierf op den weg aan de koorts, en toen hij stierf lieten al de Kaffers die zij bij zich hadden hen in den steek. Hij huurde een anderen Kaffer welgebouwd, 6 voet lang, met prachtig postuur en deftig voorkomen met zwarte moustache; hij sprak de Zoeloe-taal. Deze Kaffer leidde hem door al het lange gras, dat geregeld 10 voeten hoog staat en hen tot aan den nek waternat maakte. Als de zon opkomt dan wordt het bovenste gedeelte van het gras droog, maar van onder blijft alles nat. Dit is de oorzaak van de koorts. De heer Scott kreeg ook de koorts toen hij twee dagen van de Tete aan de Luiarivier was. Hij werd vandaar door zijne Kaffers voortgedragen en bleef buiten kennis tot aan Tete, beneden welke stad de Luia en de Mazoe in de Zambesi vloeien.

Te Tete gekomen, werd Scott zeer goed ontvangen en verpleegd, en was spoedig hersteld. Hij kocht daar 200 draagvrachten van een Indiaanschen koopman tegen billijke prijzen voor de Gecharterde Maatschappij. Tot zijne verwondering vernam hij van den Indiaanschen koopman, dat de flinke Kaffer die hem daar bracht, aan hem 77 onsen alluviaal goud verkocht had, dat hij van Mashonaland had gebracht. Deze koopman had een grooten voor-

raad ivoor, vogelstruisveeren, dierenvellen, noten, goud en een verscheidenheid andere dingen, die allen per klein vaartuig naar de Zambesi-baai gezonden worden. Met dit vaartuig ging de heer Scott zoo ver als waar de Quagga-rivier in de Zambesi loopt. Deze plaats wordt Vicente genoemd. Van daar ging hij langs de Quagga tot naar Quilimane en ving aldaar de Portugeesche mailsteamer, op reis naar Delagoabaai. Van daar ging hij met de *Melrose* naar Port Elizabeth. De andere heeren gingen met de 200 dragers terug naar Salisbury.

Te Tete waren 40 of 50 Goaneezen 1) die zeven of acht handelshuizen hebben. De Gouverneur aldaar woont in een zeer net huis, en heeft van Tete een aardig plekje gemaakt. De distantie van Salisbury naar Tete is 250 mijlen en van Tete naar den mond der Zambesi 260 mijlen. De Portugeezen kunnen het geheele jaar door de rivier op en af varen, want een boot, de „Turn Wheeler" genaamd, kan, 3 voet 6 duim diepgang hebbende, met snelheid door het water stormen.

Men begint in ernst suikerriet aan de Zambesi te planten, dat er zeer prachtig tiert en waarvoor grond en klimaat juist geschikt zijn. De eerste honderd mijlen van Salisbury naar Tete zijn zeer dun met Kaffers bevolkt, maar hoe nader men aan Tete komt, hoe dichter bevolkt het wordt, en aan de Zambesi is de populatie dicht. De grond is er zeer vruchtbaar, en aan mielies, boonen, pompoenen, rijst en pataats ontbreekt het nergens. Het is

1) Goaneezen heeten personen afkomstig uit het portugeesche Goa in Voor-Indië, halfbloeden van Portugeezen en indische vrouwen.

zeer interessant den heer Scott over deze fraaie rivier met hare prachtige omgeving te hooren spreken.

Wij gingen den volgenden morgen voort tot naar Kliprivier. Hier gingen wij baden, namen breakfast en gingen weer jachten. Het begon warm te worden, en, geen groot wild in 't oog krijgende, namen wij het besluit naar onze wagens terug te keeren.

In dit district hebben de leeuwen van tijd tot tijd veel kwaad gedaan, vele ossen en paarden, gezouten ezels en zelfs menschen gedood. Wij zagen er geen.

Toen we om half 4 moesten inspannen, was er geen os of ezel te zien. Wij klapten en klapten doch alles te vergeefs. Ik zadelde mijn ponie, de heer Van der Bijl den zijne, en James den zijne en iedereen ging in een afzonderlijke richting. Ook gingen al de Kaffers die bij de wagens zijn, naar de beesten zoeken. Nadat de meesten onzer voor een en een half uur te vergeefs gezocht hadden, keerde men naar de wagens terug, waar wij tot onze blijdschap zagen dat de trekdieren gevonden waren.

Om half 6 zetten wij onzen tocht voort; allen waren nu uit hun humeur. Roeping en Jas hadden beiden een deftig pak gekregen: Jas had op de ossen moeten letten en Roeping op de ezels en paarden. Ik was meest uit mijn humeur omdat Roeping slaag had gekregen, want hij had het niet verdiend, daar zijne paarden, waarop hij moest letten, allen daar waren, en hij met de ezels feitelijk niets te maken had. Deze dieren toch behoorden aan de kar van Dr. Jameson, Duncan en Van der Bijl, waarvan de heer Van der Bijl drijver en Daantje leidselhouder waren. En de parmantige Daantje, een Kaapsche kleurling,

behoorde zelf naar zijn ezels gekeken te hebben. Buitendien had Roeping nog eenige kleedingstukken van ons gewasschen. Daantje moest de dracht slagen gehad hebben. Ik heb het ook dadelijk gezegd, dat de verkeerde persoon was gestraft geworden. Jas was schuldig en had het verdiend, alhoewel ik dacht dat van hem ook veel te veel een pakos gemaakt werd.

Nadat wij een half uur op reis waren, begonnen de wolken zwaar samen te pakken en schoten bliksemstralen rechts en links neder. Het begon toen vreeselijk te worden, zóó dat de ossen niet wilden trekken. Het gekraak van den donder was zoo nabij, dat niemand onzer wist wanneer het onweer ons zou treffen. Om 7 uur was het zoo zwart, dat wij stil hielden, totdat een zware plasregen voorbij was. Zoodra het bedaard was, spanden wij uit, want het was onmogelijk in de duisternis en het weerlicht voort te trekken.

Wij verlieten onze staanplaats om half drie in den morgen. Te 5 uur passeerden wij de Umfulirivier; om half 6 spanden wij uit aan een spruit, dronken koffie en spanden weer om 7 uur in.

Wij reisden nu door een prachtig open veld. Hier en daar waren fraaie boomplantages, die gehouden worden voor de plaatsen alwaar de Phoeniciers hunne tenten of hutten hadden. Nu en dan werd het gezicht door prachtige groene valleien afgewisseld. Men ziet hier duizenden groote mierenhoopen. Wie deze mierenhoopen niet gezien heeft, kan er zich geen denkbeeld van vormen; het zijn geen hoopen zoo als in de Kaapkolonie, maar letterlijk kleine heuvelen. De mierenhoop staat in 't midden van een heuvel met oude puinwerken, en te oordeelen naar

de oppervlakte, die iedere hoop beslaat, moeten zij duizenden jaren oud wezen. Rondom iedere hoop groeit het Kaapsche zoete kweekgras, waar paard, os, ezel, bok en schaap verdold gek op zijn en er spekvet van worden. Het klimaat is hier voortreffelijk. Alhoewel deze streek een leeuwennest genoemd wordt, bleven wij nochtans tot nog toe geheel ongehinderd met onze ossen, ezels, paarden, enz. Zware en verwoestende winden zijn hier even als sneeuw, kapok [1]) en nachtvorst onbekend. Nu en dan zware regens, dat is al; het klimaat geregeld genomen, is bepaald voortreffelijk. Van droogte weet men niet; is het gras op de heuvelen en vlakten droog, dan is er overvloedig in de valleien te vreten, die in het land zoo menigvuldig worden gevonden. Ik sprak menigen ouden jager, die met het land alhier jaren herwaarts bekend is, en deze vertelden mij dat ossen hier zoo vet worden als varkens. Men vindt hier dan waarlijk ook geen magere ossen. Ieder span dat men ziet is prachtig vet, slechts de transportossen die inkomen, zijn mager, maar gaan dan weer spekvet terug uit het land. Ik twijfel niet of men zal zeggen dat ik de vruchtbaarheid en geschiktheid des lands te rooskleurig beschrijf, maar ik beroep mij op de heeren Herman Morkel van Somerset West, Ferreira van Uitenhage, Kirton van Marico, Botha van Heidelberg en meer anderen. Het was nu zômer, doch verbazend om te zien hoe spoedig dat onze dieren zich dik vraten.

Niet ver van hier woont een Kaffernatie, genaamd de

---

1) „Kapok" is in het Afrikaansch gebruikelijk voor „sneeuw". Hoe de schrijver het van sneeuw onderscheidt, kan ik niet zeggen.

Makalaka's, die de groote haarwormen 1), die op den top der boomen leven, vangen en eten. Zij maken er een pap van, en zulk een pap wormen beteekent een groot feest. Het werd ons door onze Kaffers verzekerd, dat de Makalaka's er bepaald op verdold zijn en er veel van maken.

Om half 6 arriveerden wij te Fort Charter. Dit is een klein fort, op een hoogen heuvel gebouwd. Luitenant Cordington is hier bestierder met eenige politieagenten. Zij hebben ook een kanon. Vijf wagens stonden uitgespannen. Spoedig vernamen wij, dat ze aan den heer L. van der Bijl behoorden. Hij kwam ons ook dadelijk opzoeken, en wij gingen naar zijne wagens en werden met drie hoerah's door zijne jongeren, die hij bij zich had, begroet. Al de aardige jongelui waren opgeruimd en zeer vergenoegd. Wij brachten onder de tent van den alombekenden Lourens van der Bijl een paar uren door. Veel van zijne lotgevallen vertelde hij ons; reeds 5 maanden was hij toen op reis van de Kaap en nog niet op de plaats zijner bestemming. De vorige week liet hij een van zijn 25tal jonge Kolonisten begraven, maar ten spijte van al de wederwaardigheden was de heer Van der Bijl met zijn jonge mans in den besten moed en geestdrift van de wereld. Wij hoorden geen klacht uit hunnen mond; met alles zijn zij tevreden, vleesch of geen vleesch, zoo lang zij maar mieliespap hebben. Het was ons een genot met die jongelui in aanraking te komen. Wij raadden den heer Van der Bijl verder te reizen en zich niet te vesti-

1) Of met deze „haarwormen" rupsen bedoeld worden, dan wel andere dieren, die voor den blanke een walgelijk voedsel zouden zijn, ben ik niet te weten kunnen komen.

gen, voordat hij te Marandella was gekomen, een prachtige landstreek tusschen Fort Salisbury en Umtali, in hetzelfde district, waar ik voor den heer Venter en mij plaatsen had gekozen. Later heeft hij zich daar gevestigd op een plaats, die Lourensdale genoemd werd.

Wij verlieten Fort Charter den volgenden morgen om 2 uur en spanden bij een groote vallei uit; heerlijk gras was hier voor ons trekvee. Nadat wij breakfast genomen hadden, kwam een groot getal Kaffers met hunne vrouwen en kinderen om met ons te handelen. Zij waren wel voorzien van bier en allerlei andere producten; ook een tal van hoenders en eieren. Dit was een heerlijk oogenblik voor Kapitein Tyson; vooral deed het zijn hart goed de hoenders en eieren te zien, want zijn voorraad voedsel begon reeds scherp te dalen en hij was ook daarover dood onrustig, want wij hadden het hem, zooals de lezer weet, te Salisbury voorspeld, dat zijn gastvrijheid en „den grooten man uithangen" ons nog honger zou laten lijden. Wij deden met de Kaffers een goeden handel daar wij een goeden voorraad limbo en zout hadden; iedere Kaffer ging zeer voldaan terug.

Om 4 uur spanden wij in en terwijl wij gereed waren te vertrekken, kwam de heer Selous, de vermaarde jager, die reeds 9 jaren in dit werelddeel woont, ons tegemoet van Fort Victoria. Hij bracht met zich de brieven en couranten. Wij allen waren zeer verblijd dien ervaren man te ontmoeten. Wij besloten om met onze kar en rijpaarden achter te blijven, en lieten onze ossenwagens aangaan. De heer Lange moest zijn gewone schoft afreizen en dan uitspannen; wij zouden hem inrijden. Wij lieten den heer Selous eten en drinken. Hij had ons zoo

veel belangrijk nieuws te vertellen, dat wij van hem niet konden afscheid nemen. Hij was juist op den rechten tijd de rechte man om te ontmoeten. Wij waren reeds zoo teleurgesteld over al de onaangename rapporten van een Perkins en Churchhill en anderen, dat het ons een pleizier was een man te ontmoeten, die de beste hoop van de wereld voor Mashonalands toekomst had. De heer Rhodes haalde den heer Selous over, met ons tot naar Fort Victoria terug te keeren. Hij willigde in en nu spanden wij in, zadelden onze paarden en reisden te zamen voort.

Het veld hier is zeer geschikt voor groot en klein vee en ook voor paarden.

Maandag 26 October. Om een uur in den morgen spanden wij in en reisden al door op een hoogte, waar de heer Selous den wagenweg aangelegd heeft. Op deze wijze vermeed hij al de spruiten die lager af in hoeveelheden zijn. Al het water loopt aan den eenen kant ten Oosten in de Sabirivier en aan genen kant ten Westen in de Zambesi. Het veld hier, dat voor een maand geleden afgebrand is, is nu weer prachtig uitgesproten en best voor onze trekdieren. De heer Selous verzekerde ons dat hij zich niet herinnert, dat in dit land ooit een os van ziekte gevrekt 1) is, wel door ongelukken. Paarden en klein vee worden hier spekvet. De heer S. vertelde ons verder, dat de leeuwen op sommige plaatsen in deze districten er een bezigheid van maken om Kaffers te vangen, vooral vrouwen en kinderen. Hij zeide dat de leeuwen op sommige kralen onder Chilimanzi's en Indarman's volk groote verwoestingen aanrichten, zóó erg dat de Kaffers dan ge-

---

1) „Vrekken" beteekent sterven.

noodzaakt worden de kralen in den steek te laten en van daar naar een nieuwe woonplek te vluchten. Hij zeide, als de leeuwen eerst een paar menschen gevangen hadden, dan was het wonderlijk te zien, welke moeite dat een leeuw doet, om menschen in zijn pooten te krijgen. Het is dan ook veel gemakkelijker voor een leeuw om een mensch, zeg een oude vrouw of kind, te vangen, dan een wildbeest. Wanneer men dan niet zulk een menschvretenden leeuw doodt, worden er vele natuurgenooten door hem gedood.

Nu verhaalde de heer Selous ons wat met hem voor weinig meer dan 3 maanden geleden aan de andere zijde van den Umtaliberg was gebeurd, toen hij in één nacht drie leeuwen had gedood. Hij vertelde ons alles net zoo als ik het in mijn vorig stuk heb geschreven en daarenboven nog veel andere leeuwenhistories.

Zoo zeide hij dat twee maanden geleden een oude Duitscher, die zijn donkey dicht bij Salisbury ging zoeken, door een leeuw aangevallen werd, omdat de oude man hem hinderde, toen hij bezig was den donkey te vreten. De leeuw heeft hem niet dood gebeten, maar zwaar gewond. Laatstl. Juli kwam er een blanke man naar Salisbury met drie donkeys, die allen gepakt waren. Toen hij dicht bij Salisbury aankwam daagden er niet minder dan 4 leeuwen op. Hij liet de donkeys blijven en vluchtte in een boom. De leeuwen doodden een der dieren en de anderen vluchtten weg. De man bleef in den boom, totdat de leeuwen den ezel opgevreten hadden en weg gingen. Hij klom toen af en liep naar Salisbury, doch kwam daar aan met zijn alles verloren; de andere donkeys zijn niet weer gevonden.

Wij hebben vandaag met onze ossen 30 mijlen afgereisd, ten eenen male te veel; een der ossen werd flauw en ging liggen.

Deze plaats wordt Incasithe genoemd en is 5,200 voet boven de oppervlakte der zee.

Dinsdag, 27 October. Koele morgen, gras en veld zeer goed, doch het pad zwaar, zeer zanderig. Wij reizen nog op de hoogte; beneden ons liggen de dalen, valleien en spruiten. Prachtig district voor vee, graan en andere producten. Het eigenlijke hooge veld van Mashonaland beslaat een oppervlakte van 150 bij 400 mijlen en maakt 10,000 plaatsen van 2,000 morgen elk uit. Niemand anders kon een pad zoo zeer geschikt als de heer Selous uitgekozen hebben; het is als door een ingenieur aangelegd. Van deze hoogte op de uitgestrekte velden beneden ons is het uitzicht prachtig. Nu en dan zien wij wild loopen, maar langs den publieken weg is het wild schaarsch.

Wij rijden meestal te paard, slechts vroeg in den morgen bleven wij in onze wagens liggen, doch moeten nu en dan, als wij bij een leelijke rivier of spruit komen, uitklimmen en met onze paarden er door rijden. Van dat twee onzer wagens op een avond aan de Nionetse 1) omgeslagen zijn op weg naar Salisbury, zijn wij wat voorzichtig geworden. In den nacht is het heerlijk koel en over het algemeen is het klimaat lieflijk schoon.

Deze landstreek werd voor 100 jaren geleden bewoond

1) Vermoedelijk is er een vergissing in dezen naam. Op de voor mij beschikbare kaarten komt geen rivier Nionetse tusschen Umtali en Salisbury voor; maar wel is er vrij wat zuidelijker een rivier Nuanetsi die in de Limpopo uitmondt.

door de Mashonas [1]). Vroeg in deze eeuw, 1810 of 1812, verlieten afstammelingen van de Zoeloe-natie Zoeloeland en kwamen zich in deze landstreek neerzetten, waarna men ze de Mangoni-natie noemde. Later verliet Gungunhaan's overgrootvader ook Zoeloeland met een groot gevolg en kwam zich ook hier vestigen; zijne natie noemde men toen Abagaza, allen afstammelingen van de Zoeloes. Toen kwamen de Mangoni- en de Abagaza-naties in strijd tegen elkander. Zij vochten heftig tegen elkander, doch de Mangonies verloren den strijd en de Abagazas namen hun land in bezit en dreven de Mangonies uit. Toen trokken deze over de Zambesi en leefden op het hooge plateau aan den westelijken kant van het Nyassa-meer. De Abagaza-natie vestigde zich toen aan de rivier Sabi, een grooten stroom en in een prachtige landstreek van waar de rivier zich aan den zuiderkant van Sofalabaai in de zee ontlast. Over deze Abagaza-natie is nu Gungunhaan Groot-opperhoofd [2]), terwijl de landstreek nu

1) Of er ooit een natie der „Mashonas" bestaan heeft schijnt twijfelachtig. Selous zegt nooit te hebben kunnen ontdekken, hoe het woord Mashona in omloop is gekomen, en Dr. Hendrik P. N. Muller, die dit vermeldt, onderstelt dat de naam ontstaan is uit Mashole, den naam, dien volgens Reclus de Matabelen aan hun slaven geven. (Zie „De Zuid-Afrikaansche Republiek en Rhodesia", van Dr. Hendrik P. N. Muller, 's-Gravenhage, Erve P. van Stockum en Zoon, 1896). Over de geschiedenis der inboorlingen dezer landstreken zal men met vrucht de dissertatie raadplegen van denzelfden schrijver: „Land und Volk zwischen Zambesi und Limpopo, Giessen, Emil Roth, 1894", blz. 77 vlg. Daar heeten de Mangoni van de Waal Angoni, en worden de Abagaza in den regel Umzila genoemd, naar den vader van Gungunhaan.

2) Gungunhaan, reeds vroeger (op blz. 130) vermeld, is in de eerste dagen van dit jaar door de Portugeezen gevangen genomen

Gazaland wordt genoemd. In 1820 kwamen de Matabelen ook van Zoeloeland en vestigden zich in het Marico-district in Transvaal. Zij woonden aldaar tot 1837, toen de Boeren hen over de Limpopo dreven. De Matabelen gingen toen al dieper in en maakten gedurig strooptochten op de Mashonas, die in het bezit van die landstreek bleven. Zij vermoordden duizenden mannen en droegen de vrouwen en kinderen weg als hunne slaven.

Volgens de fondamenten der oude Kafferhutten, werd deze landstreek in vroegere jaren zeer dicht bewoond. Toen was de Mashona-natie een veel meer respectabel volk dan nu, want tusschen de groote hutten die zij toen hadden en nu, kan men het onderscheid zien. Vandaar dat de arme vluchtelingen zich nu overal in de kopjes bevinden met hunne hutten op de hoogste kransen en rotsen. Nog gedurig worden deze arme drommels door den grooten dwingeland Lobengula vervolgd en geplunderd, en hunne vrouwen en kinderen weggevoerd. Geen wonder, dat de vervolgde natie in den heer Rhodes, met de witte menschen, hun redder zien. Maar wat helpt het? Vooralsnog kunnen hunne blanke redders niets doen, want de Matabelen zijn nog voor hen en de Mashonas te zamen veel te sterk, en moeten zij voor hunne oogen zien hoe dat de Mashonas door de Matabelen vernield en geplunderd worden. Nog onlangs hebben zij een ouden kapitein, die geen belasting wou betalen, vermoord, al zijn vee en graan weggevoerd met dozijnen van vrouwen en kin-

---

en naar Lissabon gevoerd, waar hij volgens de dezer dagen (Mei 1896) gegeven dagbladberichten, toen hij door de straten gevoerd werd, van angst bijna stierf omdat hij verwachtte gedood te zullen worden.

deren, wier mans en vaders zij ook wreedaardig om het leven hebben gebracht.

Wij spanden bij een Kafferkraal uit en ruilden hier voor leege patronen, limbo en kralen 18 jonge hoenders, benevens eieren, enz. Alweer is de Commissariaat-meester zeer in zijn schik om voedsel te kunnen inzamelen, want hij is reeds tamelijk in den nood.

Donderdag, Oct. 29. Wij spanden heden morgen om half drie in, en lieten Roeping achter om achter ons aan te komen. Hij was te paard en moest de vier moede ossen met zich mede brengen. Om 10 uur kwam hij bij onze wagens aan, alwaar wij uitgespannen waren, zonder de ossen, zeggende dat hij de dieren niet in het donker kon vinden. De heer Rhodes zond dadelijk den heer James met Roeping terug om de ossen te gaan zoeken, eene distantie van over de 12 mijlen. Om 4 uur kwamen beiden terug met de dieren bij zich. Het was duidelijk dat Roeping in het donker bang was geweest, onze wagens gevolgd en niet naar de ossen gezocht had.

Wij waren op een hoogte uitgespannen tusschen twee groote Kafferkralen, op rotsen gebouwd. Spoedig waren wij door de jongens en meiden omsingeld die meel, boonen, erwten, mielies, rijst, gort, pompoenen, hoenders, eieren, melk, wilde lemoenen, vijgen, lokwarten, mapels, maconas [1]), honig en andere dingen met zich brachten. De wilde vruchten smaakten zeer goed. Ik wilde voor mij hier boonen en rijst koopen, die ik naar de Kolonie wilde mee nemen.

---

1) Welk soort van vruchten met de namen „mapels" en „maconas" bestempeld worden, heb ik niet kunnen ontdekken.

Het hoofd dezer landstreek heette Zimuto, en de kapitein dezer kralen Sibaberosza. De heer Selous vertelde mij dat er honderden Kaffers zijn die met lange leeren op de rotsen klimmen, alwaar hunne hutten zijn, en in den avond altijd de ladders optrekken. Zoo moeten zij ook hun water en voedsel opdragen. Zij doen dit uit pure vrees voor de Matabelen. Deze landstreek, zeide de heer Selous, droeg in vroegere jaren duizenden schapen, bokken en beesten, maar zij waren nu geheel door de Matabelen weggevoerd. Zoo als ik te voren zeide, zijn de Mashona beesten en schapen klein, zoo ook de hoenders, doch alles ziet er zeer fraai uit. Hier staat een ontzaglijk groote vijgeboom, zwaar met rijpe vrucht beladen; eenige bijennesten zijn er in. De roodvlerk-spreeuwen azen op de vijgen. Ik heb eenige geschoten; het was voor mij een pleizier de spreeuwen te zien en ik schoot ze niet uit vernielzucht, maar omdat ik lust had ze te eten. Men mist hier den kleinen vogel. Ik had niet het genoegen onze mosjes, vinken, witoogjes, Kaffervinken, muisvogels, rooibekjes, fiskaal, janfrederik, lemoenvogel of sijsje hier te zien 1). Deze dieren zagen wij allen op onze

---

1) Al deze vogels zijn in de Kaapkolonie zeer bekend. De „roodvlerk-spreeuw" is Amydrus morio L., familie der Sturnidae; de „witoogjes" zijn soorten van Zosterops, behoorende tot de familie der meezen; de „kaffervinken" (soorten van Pyromelana) en de „rooibekjes" (Textor erythrobranchus Smith) behooren tot de familie der wegens hun nestbouw bekende Wevers (Ploceïdae). Met de „muisvogels" worden wat grootere, logge, slecht vliegende vogels bedoeld, die aan de Kaap groote schade in de boomgaarden aanrichten en tot het geslacht Colius behooren. De „fiskaal" (Lanius collaris L.) is de meest bekende der Kaapsche „klawieren" en heet zoo, omdat de kleine vogels voor

reis verleden jaar tot naar Tuli. Ik kan niet begrijpen waarom deze vogeltjes niet hier zijn. Men ziet echter den kleinen blauwen papegaai bij dozijnen op de boomen. Valken zijn ook overal te vinden, en nu kan het wel mogelijk zijn, dat net zoo als de Mashonas door de Matabelen worden uitgeroeid, de vogeltjes door de valken gedood worden. Wat rotten betreft, kan Mashonaland echter mee wedijveren. Deze pest van diertjes zijn hier bij duizenden en tien duizenden en vormen een ware plaag. De Kaffers vangen ze en zij worden door hen als een lekkernij gegeten. Het gebeurt dikwijls, dat de Kaffers met ratten aan een stok vastgebonden naar de kampen komen om ze te verruilen. Men begrijpt hoe verbaasd de Kaffers dan opkijken als zij met rotten en al op eens weggejaagd worden!

Als dit land door den blanken man bewoond wordt, die nooit zonder katten is, dan zullen de ratten wel spoedig uitgeroeid zijn.

De hoogste warmtegraad die men in Mashonaland gedurende den zomer krijgt is 87 in de schaduw; het laagste koudepunt buiten de deur in den winter 41 graden. Te Griqualand, Kimberley district, is de warmtegraad binnenshuis tot 100 graden in den zomer, en buitenshuis in den

---

hem zoo bang zijn als in de dagen van ouds de kolonisten voor den fiskaal (procureur-generaal). De „jan-frederik", zoo genoemd naar het geluid dat hij maakt, neemt onder de Kaapsche vogels dezelfde plaats in als het roodborstje bij ons en heet Cossypha caffra L. De „lemoenvogel" is een kleine soort van duif, Haplopelia larvata Temm. Met den „blauwen papegaai", op de volgende bladzijde genoemd, moet wel Agapornis roseicollis V. bedoeld zijn, waarvan de romp blauw is.

winter tot beneden het vriespunt, dat is tot 25 graden, terwijl het vriespunt 32 is. Daaruit kan men zien dat het klimaat van Mashonaland precies, wat zomer en winter betreft, gelijk staat met den uitersten zuidhoek van de Kaapkolonie, namelijk van Kaapstad tot naar de Paarl. Al deze waarnemingen zijn door den heer Selous gemaakt, die alle mogelijke toestellen bij zich heeft, door hem van Europa meegebracht.

October 30. — Wij arriveerden om 9 uur in den morgen te Fort Victoria en spanden zoowat een halve mijl van het dorpje uit. Fort Victoria is op een hoogte gelegen met tamelijk hooge heuvelen achter zich en wordt zeer geroemd wegens zijn gezond klimaat. Beneden het dorp loopen de frissche waterstroomen in de groene spruiten.

Om 9 uur gingen wij te paard naar het telegraaf kantoor, dat gister geopend is, 3 mijlen van af Victoria. Het kantoor is een wagen. De heer Rhodes ontving 3 telegrammen, van de heeren Merriman, Sivewright en Currey 1) ieder een. De Premier en ik zonden er eenige om 12 uur weg. Ik zond er een naar mijne familie om te vernemen of het te huis nog alles wel was, en een aan Burgemeester Graaff om te vernemen wanneer hij naar Europa vertrok. Om half twee hadden wij lange antwoorden. Nu begrijpt een ieder hoe brandend nieuwsgierig ik was van huis te hooren, daar ik in de laatste zes weken niets vandaar vernomen had. Het eerste nieuws was van den heer Sive-

1) De heer Merriman is een invloedrijk Kaapsch staatsman, lid der Wetgevende Vergadering; de heer Sivewright was minister in het ministerie-Rhodes en is het nog in het ministerie-Sprigg, dat in Januari 1896 optrad. Wie de heer Currey is, weet ik niet.

wright, die aan den heer Rhodes verzocht mij mede te deelen, dat ze bij mij aan huis allen frisch waren. Hetzelfde nieuws bevatte mijn telegram, dat ik kreeg. De heer Graaff deelde mij mede, dat hij op den 17den November naar Engeland vertrok, nieuws dat mij niet aanstond en dat ik een weinig onbeleefd vond, want wij hadden afgesproken met elkander samen te reizen. En verder dat de heer P. J. Stigant dood en begraven was.

Wij keerden om 2 uur naar onze wagens terug, zeer tevreden dat alles nog aan de Kaap in orde was. Slechts gevoelde ik mij bitter ontevreden, dat de heer Graaff zijn belofte met mij verbroken had.

De natuur blijkt hier zeer schoon en de formatie der riffen zeer gunstig om goudhoudend te zijn. Overal ziet men riffen geopend; en zoover als men zien kan groene heuvelen. Lord Randolph's kamp staat een eindje van hier. Den avond brachten de Lord en de heer Perkins, goudexpert, bij ons door. Wij noodigden Lord Randolph uit om morgen met ons te samen naar Zimbabye te gaan. Doch hij weigerde ten eenenmaal en zeide dat hij geen oude puinhoopen wilde zien; daarvan had hij genoeg in zijn leven gehad.

„Maar," zeide hij, „breng mij naar een 2 ons rif, dat wil ik zien."

„Wel," antwoordde Dr. Jameson, „wij zullen u dan morgen naar Dickens-rif en Long's-rif brengen, beide wel geopend en die van 6 tot 9 onsen goud per ton dragen."

„Wat is het nut," zei zijn Lordschap, „zoodra men dieper gaat, loopt het uit."

„Ik begrijp u niet," sprak de Premier, „omdat er één rif is uitgeloopen, condemneert u al de riffen?"

„Ik luister naar Perkins," hernam Lord Randolph.

De heer Perkins, gevraagd zijnde omtrent zijn opinie van Long's-rif, zei dat dit rif zeer interessant leek; het was 12 voet breed, maar de eigenaars er van waren bevreesd om het dieper te openen, omdat het dan zal uit loopen.

„Hoort u wel?" hernam zijn Lordschap nu.

Wij spraken nu bijna allen te gelijk over de absurditeit van het argument, en ik zei tot den heer Perkins: „Gij zijt bevooroordeeld tegen Mashonaland, of daar is een andere reden, waarom u dat land als een goudland veroordeelt: Ik heb mijn opinie over uw gedrag. Gij spreekt," ging ik voort tot Lord Randolph, „gedurig van Witwatersrand, maar weet ge wel dat Witwatersrand als goudland 6 jaren oud is, en dit land slechts 12 maanden? Ik zou u wel over nog 5 jaren hier willen ontmoeten en dan zien waar of u en uw meneer Perkins met al zijn goud-expert-bekwaamheid dan zullen wezen." 1)

Maar met den Lord was niets te beginnen. Hij wilde naar Zimbabye niet gaan, alhoewel het slechts met een kar 25 mijlen van hier en te paard nog geen 12 mijlen was. Nog minder was hij te bewegen om naar de goudriffen te gaan zien. Perkins sprak maar weinig en als hij sprak, dan was het zeer zacht. Ik vertrouwde hem gansch niet. Het was voor ons zeer zonderling, dat een man zooals Lord Randolph die voor iederen brief, dien hij naar de *Graphic* zond £ 200 kreeg, niet eens naar deze rijke en pas ontdekte riffen wilde gaan kijken en ook niet eens

1) Zooals reeds vroeger werd opgemerkt heeft de ervaring tot dusverre den heer Perkins tegenover Rhodes en zijne vrienden in het gelijk gesteld.

de wonderlijke Zimbabye-ruïnen wilde zien. Mogelijk was het omdat hij reeds brieven had weggezonden, waarin hij Mashonaland in zijne beide capaciteiten als goudland en vee en producten voortbrengend land veroordeeld had.

Den volgenden morgen vroeg de edelman den heer Rhodes of hij niet met hem mede wilde reizen. Dat hij met zijn spider met 4 paarden en coach met 12 ezels veel sneller zou reizen dan wij met onze ossen.

„Wel," antwoordde de Premier, „ik zal hooren, wat mijn reisgenoot zegt, natuurlijk ga ik niet zonder hem met u mede."

„O neen," zeide de Lord, „ik meen u beide, dan zitten wij met ons drieën in de spider."

De heer Rhodes wist wel, dat ik niet met dien iesegrimmigen man, die zoo tegen onze boeren heeft geschreven, met zijn verwaanden kleinen dokter, die hij met zich had, en met een Perkins zou samen reizen en mijn getrouwe vriend Lange en den braven goedaardigen Kapitein Tyson, die voor ons als een moeder zorgde, met onze lekkere wagens zou achterlaten. Ik wist het ook wel dat de Lord het nooit gemeend had, dat ik met hem zou samen reizen, maar het was een knappe gedachte van den heer Rhodes om dadelijk te zeggen, dat hij mij niet als reisgenoot in den steek kon laten. Nu vroeg de heer Rhodes mij in tegenwoordigheid van Lord Randolph of ik niet te zamen met hem, met Lord R.'s wagens liever wilde reizen, dan onder Lange en Tyson met onze ossenwagens. Ik keek verbaasd op, want ik was verrast, echter had ik reeds lang een voorgevoel, dat hij den heer Rhodes zou vragen om met hem van Fort Victoria mee te reizen.

„O neen, mijn goede vriend," zeide ik, „mijn wagen verlaat ik niet, voor dat ik te Tuli kom en des noods ga ik er mee tot naar Kimberley. Ik blijf echter den Lord zeer verplicht voor zijn vriendelijkheid. Buitendien wil ik nog groot wild gaan schieten. Wij hebben nog niet gejaagd en ik denk, wij behooren bij de Bubirivier eenige dagen te blijven om groot wild neer te vellen. „Maar," vervolgde ik, „gaat u maar mee, ik zal u niets kwalijk nemen."

„Wel," zeide de heer Rhodes tot Lord Randolph, „dan is het gekheid om langer te argumenteeren en moet u maar alleen reizen; het spijt mij, maar er is niets aan te doen."

Intusschen wist ik zeer wel, dat niets onzen Premier meer beviel, dan dat ik geweigerd had om met hem zaam te reizen.

„Het spijt mij ook erg," repliceerde onze edelman, die nu zeer uit zijn humeur scheen te zijn. „Ik zal dan maar laten inspannen," zeide hij.

Om 2 uur in den namiddag vertrok Lord Randolph met een spider met 4 paarden en 4 muilen bespannen, een coach, waarvoor 12 ezels en een ossenwagen, door 16 ossen getrokken. Wij groetten elkander en toen ging Lord Randolph met zijn majoor Giles, Perkins en het doktertje voort.

Nu kan ik mij best begrijpen, dat de arme Lord geweldig uit zijn humeur moet geweest zijn, dat wij niet met hem zijn meegegaan, want hij wachtte hier reeds 6 dagen op ons. Hij verliet Salisbury een paar dagen voor ons en reisde met ezels en paarden, terwijl wij met ossen reisden. De klachten van de drijvers en conducteurs over Randy waren legio. Hij moet, volgens hunne beschrijving,

een verschrikkelijk humeur hebben, en daardoor moesten de arme trekdieren soms zwaar lijden.

Den volgenden morgen zou de heer Tyson met de kar met provisie, karossen, enz. naar Zimbabye vertrekken en de heeren Rhodes, Selous, Brabant, Dr. Jameson en ik te paard volgen. Het was een heerlijke morgen en de heer Tyson begon zich voor zijn vertrek naar Zimbabye gereed te maken. Ik ging een wandeling naar de hooge heuvelen aan den anderen kant van Victoria nemen. Het uitzicht van deze heuvelen op de dalen, wouden en heuvelen is prachtvol te noemen. Ik groef mij hier tusschen de kransen twee schoone bloembollen uit, die juist in bloem stonden, om ze naar de Kaap mede te nemen.

Om 20 minuten over 8 kwam ik bij ons kampje terug, toen kapitein Tyson juist gereed stond om met de kar te vertrekken. Er was nog een plaats in de kar open en de kapitein dwong mij met hem mede te gaan. In een oogenblik was ik gereed. Om half 9 vertrokken wij met een kar, door 6 onzer uitgezochtste ezels getrokken. Leidselhouder en drijver voorop, en wij twee, Tyson en ik, achter. Wij reden nu als het ware door het veld en waren nu en dan geheel uit onzen koers; het is eigenlijk geen pad, dat naar Zimbabye leidt, maar slechts vindt men wagen- en karsporen. Wij gingen door heuvelen, kloven, spruiten, kleine rivieren, en wat natuurschoonheid betrof, kon het oog niets lieflijker aanschouwen.

Eindelijk kwamen wij voor een diepe rivier met hooge en gevaarlijke wallen aan weerskanten, doch aan den anderen kant is het niet half zoo steil om uit te gaan, als het van dezen kant is om er af te komen. In de rivier loopt maar weinig water. Wat nu gedaan? Het is onmoge-

lijk voor de achter-ezels om de zwaar beladen kar in te houden, het is zoo steil dat de dieren zich zelve niet kunnen inhouden en er was dus alle kans dat ezels met koetsier, kar en al daar onder op een hoop zullen vallen.

Tyson stond zonder raad, doch ik besloot dadelijk de riemen, die wij van de ezels bekomen konden, af te halen en aan weerskanten van de kar vast te maken, dan konden wij er mede met macht en kracht remmen. Zoo gezegd, zoo gedaan. Tyson aan den eenen kant en ik aan den anderen, wierpen ons achterover, trapten tegen den grond vast en remden als remschoenen. Wij kwamen met alles zeer veilig in de rivier, en den anderen kant uit ging het zeer voorspoedig, want wij hadden het nu met extra-ezels te doen en niet met Johnson's steeksche paarden. De kapitein was zeer in zijn schik met mijn plan en kon zijn blijdschap niet genoeg uitspreken, dat ik met hem mede was gekomen.

Om 11 uur spanden wij aan een heerlijke rivier uit, waarin een heldere stroom water vloeit. Wij maakten hier koffie, braadden ons vleesch en hadden in dit interessant district tusschen de heuvelen een heerlijk middagmaal. Wij namen ook in den schoonen stroom water een heerlijk bad. Het was waarlijk romantisch; wij zagen en hoorden niemand, alles tot in de verte is stil. Slechts zagen wij overal bij de rivieren en spruiten de oude grondhoopen, waar men in vervlogen eeuwen het alluviale goud heeft gewasschen.

Om 1 uur spanden wij in en zetten onze reis voort door kloven en heuvelen, alles met loovergroen bedekt. Nu en dan ontmoetten wij een roodbok, waarop wij te vergeefs schoten. Eindelijk zagen wij den Zimbabye-heuvel; wij

reden door Kaffertuinen en kwamen te 3 uur bij Zimbabye aan. Wij liepen in het rond, totdat wij eindelijk, naar onze meening, een geschikte plaats vonden om ons kamp te maken. Rechts van ons staat de groote Zimbabye-tempel en verder een hooge heuvel met muren omsloten. Ik had een wonderlijk gevoel in mij en gevoelde mij net zooals eens te voren, toen ik op de puinhoopen van de Cesars en Nero's in het oude Rome stond; later ook tusschen de bouwvallen van Pompeji en Herculanum en die van Toledo in Spanje.

Toen wij hadden uitgespannen, waren wij om zoo te spreken omsingeld door Kaffers, oud en jong, klein en groot, twee à drie honderd. Wij namen van hen geen notitie, doch toen de klomp hoe langer hoe grooter werd, begon het onze aandacht te trekken. Iedereen was gewapend, sommigen met pijl en boog, anderen met bijlen en assegaaien, anderen weer met geweren en nog anderen met groote kieries. Ik zeide tot kapitein Tyson: „Wat beteekent dit alles? Iedereen is zwaar gewapend en kijk daar die oude Kaffer met zijn tijgervel en schild en zijn hoed met pluimen en al de moordwapens in zijn handen?"

„Ziet u dan niet," zeide Tyson, „die menschen komen allen van een jachtpartij."

„Moet dat niet gelooven, ou kerel," zeide ik, 1) „zoo gaan Kaffers niet jagen, en buitendien niet zoo velen te gelijk." Ik zeide tot onzen leidselhouder, die zeer goed

1) De auteur zal wel gezegd hebben: „Moe nie gloo nie", een uitdrukking die in den mond der Afrikaners bestorven ligt. In 't hooghollandsch moest hij zeggen: „Gij moet dat niet gelooven", maar hij laat het voornaamwoord weg en maakt daardoor de uitspraak wat minder stijf en boekerig dan ons geschreven Hollandsch.

de Kaffertaal sprak: „Zeg aan de Kaffers, dat zij voor ons mielies en koren voor onze paarden om te ruilen moeten gaan halen, en voor ons hoenders en eieren, dat wij hen dan er mooie goederen voor zullen geven." Doch allen weigerden. Dit was voor ons een vreemd ding.

„Wat beteekent dit?" zeide Tyson.

„Man," antwoordde ik, „zooals ik u reeds gezegd heb, is daar iets verkeerd. Houd maar uw oog op de geweren." Ik zeide toen aan onzen jongen te vragen waarom zij zoo gewapend waren en of zij van een jacht kwamen. De jongen zei ja, en ik verzocht hem de Kaffers te vragen waarom zij dan niet naar hunne kralen gingen, als zij niet met ons handelen wilden. Hierop antwoordde de oude man met de karos, schild en pluimen: „Wij zijn gekomen om den grooten baas [1]) te zien, is hij een van die meneeren?"

„Neen," zeide de jongen, „hij komt te paard aan."

„Met hoeveel manschappen?" vroeg de oude man.

„Met nog drie anderen," luidde het antwoord.

„Niet meer?" vroeg de oude Kaffer.

„Neen," zeide de jongen.

„Dan is het al maar julle vier en nog vier mannen?"

„Ja," zei de jongen, „niet meer."

„Wat," vroeg de oude Kaffer, „komen de menschen met den grooten baas hier maken?"

---

1) De „groote baas" is natuurlijk Rhodes. Karakteristiek is het dat baas voor de Kaffers beteekent Koning of Heer. Er is in de Kaapkolonie een verhaal in omloop van een Hottentot, die de huiselijke godsdienstoefening van zijn baas bijwonend en geroepen een avontuur van koning David te vertellen aldus begon „David ging, enz.", maar van den huisvader te hooren kreeg: „Kerel, kan jij nie zeg nie: baas David?"

„Zij komen naar dezen ouden tempel kijken, die in oude tijden aan den witten man behoorde."

„Ja," hernam de oude, „hier was ook onlangs een wit man en vrouw, die hier in de oude gebouwen gegraven hebben."

De oude Kaffer vertelde toen de kapitein van deze kraal te zijn. Zij hadden een boodschap ontvangen om op hun hoede te wezen, want de grootbaas van het land was gekomen, en hij kwam hierheen om hen allen te dooden, en hunne vrouwen en kinderen weg te voeren en ze tot zijne slaven te maken. Zij hadden hem reeds dagen geleden verwacht. Wij zeiden toen tot onzen jongen: „Zeg aan den kapitein, als hij dit gelooft dat wij gekomen zijn om hem te dooden, dan kan hij onze geweren nemen. Wij willen slechts de oude plaats van de oude witmenschen komen zien. En verder dat de Groote Baas al de Mashonas onder zijn bescherming neemt, en geen enkelen man dooden zal, nog minder een enkele vrouw of kind wegvoeren."

Deze boodschap was een heerlijke voor den ouden kapitein. De Kaffers klapten de handen, bogen voorover en heetten ons welkom. De oude kapitein ging weg met een groot gevolg, doch wij verzochten eenige jonge Kaffers om te blijven en voor ons hout en water aan te brengen. Geen uur daarna kwam er een schare van jongens en meiden met mielies, rijst, hoenders, eieren en koren, onder anderen 4 hoenders door den ouden kapitein gezonden. Wij maakten een goeden ruil en hadden nu volop voedsel voor mensch en dier.

Om 4 uur kwamen de heeren Rhodes, Selous, Brabant en Dr. Jameson aangereden. Wij dronken koffie en gingen

nu de merkwaardige Zimbabye bezoeken. Wij waren verbaasd er zoo'n groote oude muratie te zien.

Wij hadden het, toen wij er zoo dicht bij uitgespannen waren, niet gedacht, dat het zoo een reusachtig gebouw was. De heer Selous, Dr. Jameson en ik klommen op de muren, en waar ik toen mijne aanteekeningen zat te maken is de muur tusschen 25 en 30 voet hoog en 12 voet breed. Dr. Jameson en ik liepen bijna rondom den ganschen muur en hadden een zeer goed uitzicht op al de oude bouwvallen rondom ons. Met nieuwsgierigheid staarden wij den Phallus en Phalli [1]) aan, die nog hooger is dan de muren; het speet ons echter zeer, dat de spits van den Phallus afgebroken is. Deze oude Phoenicische God was voor ons zeer interessant.

Hier, waar wij nu zijn, staat een boom binnen den tempel, welks takken over de hooge muren meer dan 30 treden uitstrekken. Dit is een wilde boom en hij moet opgekomen wezen, nadat de Phoeniciers de plaats verlaten hebben.

De zon begon te dalen en wij gingen naar ons kampje terug, om morgen een ruim bezoek aan den tempel en de oude muren te brengen. Het land hier rondom is zeer vruchtbaar en schoon, en alles groen en sierlijk. De kleine groene cacatoe is hier in overvloed. Het is een koele avond en wij hebben de meest interessante gesprekken langs het vuur over de oude menschen en hunne levenswijzen. Wij spreidden onze bedden en trachtten te midden van de lange

---

1) De phallus is het zinnebeeld, waaronder de godheid vereerd wordt. Wat de auteur bedoeld met de tegenstelling van phallus en phalli (wat toch wel het meervoud van phallus zijn moet) is mij niet duidelijk.

duizendpooten te slapen. Onze karossen waren op den grond gespreid, dus geen zacht bed. Echter tracht een ieder het zoo goed mogelijk op te nemen, en te slapen. De heer Rhodes sliep op zijn kar. Ik lag in een diep gepeins, alles was dood stil. Wij hoorden slechts het geluid van den nachtvogel. Hier, dacht ik, waar eens duizenden en wellicht tienduizenden blanke menschen omdoolden in vreugdefeest bij dezen grooten tempel, is het nu alles dood, zoo als bij een kerkhof.

Eindelijk sliep ik in, doch na nog geen twee uren geslapen te hebben, werd ik wakker door den stank van rook. Ik zag Tyson niet langs mij; het vuur brandde en hier kwam hij aan met nog meer hout om op het vuur te zetten.

„Lieve Hemel, mijn goede man," zeide ik, „ben jij van den duivel bezeten of wordt ge door den Zimbabye-geest geplaagd? Het is nog geen twee uur, waarom maak je zoo vroeg vuur en hindert mij zoo vreeselijk? Hoe kan ik in dezen rook slapen?"

„Mijn beste vriend," zeide hij, „ik wil u van morgen een heerlijken kop koffie geven."

„Ja maar machtig, kerel, niet in den nacht," zeide ik, „laat uw vuur maar branden en kom slapen en om 4 uur zal ik u wekken." Doch daar wilde Tyson niet van hooren.

Er bleef voor mij toen niets anders over dan mijn karossen op te nemen en een eind weg van het vuur te gaan slapen, hetgeen ik deed. Maar mijn nachtfeest was zóó gestoord, dat ik niet weer kon slapen. Ik sluimerde slechts in, en was ook wat onrustig over al de diertjes die ik hier zag rondkruipen.

Om 5 uur waren wij allen op en dronken Tyson's koffie, die hij reeds om half twee gemaakt had. Nadat wij klaar waren, gingen wij allen naar den ouden tempel, die een groote opening tot zijn ingang heeft. Het was voor mij een interessant oogenblik; meteen troffen mij eenige namen, op sommige der steenen uitgegraveerd, doch niemand onzer kon ze lezen; zij waren ook zeer dof en reeds versleten. In dezen grooten tempel zijn drie nauwe ingangen naar de achterparten. Bij den ingang ziet men eenige neergevallen dwarsmuren, waarover boomen en struiken groeien; sommige der boomen zijn meer dan 60 voet hoog. Wij gingen naar de afgesloten ingangen, leidende naar den Phallus, die hun afgod was. Alles rondom hier komt mij zeer interessant voor. Men kan zien dat er afzonderlijke departementen waren; dat de priesters afzonderlijk, de aristocraten afzonderlijk, en de krethi en plethi afzonderlijk geplaatst waren. Alles is van pure klip gebouwd. Men ziet in het midden van den tempel een groote zaal, alwaar zeer waarschijnlijk de vreugdedansen ter eere van den Phallus plaats vonden. Hoeveel duizenden deze groote tempel kon bevatten weet ik niet, maar zij lijkt mij veel op het Colosseum te Rome

Te oordeelen naar al de ontdekkingen die de heer Bent met zijne vrouw hier gemaakt hebben, kan men afleiden, dat deze tempel door oude blanke naties gebouwd is. Hij vond hier prachtig porcelein, bronzen kettingen en ringen, bronzen papegaaien, zeer aardige oude muntstukken, gebroken potten, kralen, aarden vaten zoo als men nu nog te Pompeï in Italië ziet; bijlen, messen en assegaaien, oude marmer- en cement-stukken,

alsook tal van bronzen phallussen. Ik zag waar men uitgravingen gemaakt heeft, overal stukken gebroken oud hout en ben tot de overtuiging gekomen, dat deze groote tempel in den ouden tijd met een dak of koepel ingesloten was.

Ik klom nu weer op den muur, die zeer ornamenteel gebouwd is, en zag van daar naar beneden in den tempel. Iedere zaal en ieder vertrek is van belang en men kan niet helpen om in diep gepeins te vallen, als men alles met bedaardheid gadeslaat. Hier, waar de hagedis en de muishond [1]) nu wonen, was in vervlogen eeuwen de plaats der heerlijkheid der Phoeniciërs of andere naties. Rondom den tempel zien wij honderden oude ingevallen muren: ginds aan den rechterkant van ons is de Zimbabye-berg, over 500 voeten hoog, die met een zwaren muur omsloten is. Deze heuvel wordt door de Kaffers bewoond, waarvan ik gewag maakte en waar de oude kapitein, die ons den vorigen dag te gemoet kwam, zijn verblijf heeft en regeert. Rondom ons zijn heuvelen, maar hier waar de tempel staat is het laag en effen, en kan men naar den Oostelijken kant zeer ver zien. Alles rondom is met loover-groen bedekt. Ieder onzer schijnt bijzonder verrast te zijn, en hoe meer wij in het rond kijken, hoe meer wij ontdekken.

Vroeger, in de 15de en 16de eeuw nog, werden deze streken wel door de Portugeezen bezocht en werd goud weggevoerd, en wie weet hoeveel andere dingen van waarde uit dezen tempel gehaald, maar sedert is men door de Kaffers uitgedreven en werd de plek verlaten. Eerst

---

1) Afrikaansch voor „wezel".

in 1871 werden deze oude ruïnen weer door den natuurkundigen reiziger Mauch ontdekt. De geschiedenis wil dat deze plaats de hoofdstad van Manicaland was, dat zich uitstrekte van Umtali tot naar Fort Victoria, een landstreek van 160 bij 400 mijlen. Volgens oude uitgravingen en ontdekkingen is het geheele land een goud produceerende streek. Sommige experten, met Lord Randolph ingesloten, willen het uitleggen, dat al het goud reeds door de oude menschen weggevoerd is, en daarom is het dan geen wonder, dat dit eens een groote stad was, waar wellicht meer dan honderd duizend menschen in omwandelden en woonden. Deze stad werd toen Zimbaoe en door sommigen Zimbambije genoemd. Het benieuwt mij of wij het oude afrikaansche liedje van

„Zimbamba mamme zijn kindje,
Zimbamba mamme zijn kindje,
Draai hem den nek om
Sla hem dood en gooi hem in de sloot."

niet hier vandaan hebben geërfd. Ik ben er zeker van dat het zoo is, want voor 40 jaren geleden hadden wij vele Mozambiquers in ons land, die in deze gewesten gevangen zijn, en die allen met Zimbabye zeer goed bekend waren. Hoe menigmaal hoorde ik niet mijn aija „Zimbamba mamme zijn kindje" zingen. Het was mij een lief liedje, en ik zong het als kind zijnde honderden malen.

Geen wonder dat Mauch tot de gevolgtrekking kwam dat Sofalabaai de landingplaats der oude volkeren was, en dat deze tempel en stad wegens den eigenaardigen bouwtrant en kunst het werk van een blanke natie waren en wellicht gebouwd zijn op bevel van Salomo of de Koningin van Scheba, of door de Perzen en het niet onmogelijk

is dat de ruïnen de Ophir uit den Bijbel vertegenwoordigen. Zoo dachten ook de Portugeezen der 16de eeuw. 1)

Men leest in de geschiedenis hoe 600 jaren voor Christus de Phoenicische vloot door Necho van de Roode Zee uitgerust Afrika's zuidpunt omzeilde, en welk een groothandel de Arabieren in de 14de eeuw te Sofala met de inboorlingen dreven in goud, dat van Manicaland werd gebracht en voor Indische producten verruild. De Mooren woonden op een eiland aan de oostkust, genaamd Quillao en dreven handel in goud en ivoor met de inboorlingen te Sofala. In de 16de eeuw versloegen de Portugeezen de Mooren te Sofala en namen Quilloa in en dreven met de inboorlingen handel in goudstoffen en ivoor. En welke groote handelstaties hadden de Arabieren en Mooren destijds langs de kust. Men leest hoe de Mooren met Monomotapa, den grooten deftigen en zwarten keizer van dat goudland, in die tijden handel dreven; hoe de moorsche koning aan keizer Monomotapa bezoeken bracht, en ziet hoe deftig alles aan zijn hof was, en hoe hij in weelde zestig zoons, allen van koningen, aan zijn hof opbracht. Wij lezen van zijn deftig paleis, en stallen voor zijn makke olifanten en kameelen, tot gebruik voor

---

1) Het is bekend dat de ruïnen van Zimbabye door velen met de Koningin van Scheba in verband gebracht werden, die Salomo kwam bezoeken en wier naam men in de niet zeer verwijderde Sabirivier meende te herkennen. Sommigen hebben ook het Bijbelsche Ophir in Mashonaland gezocht. Dit zijn echter eenvoudig gissingen, wier juistheid eerst zou kunnen blijken door leesbare inscriptiën, die tot dusverre niet gevonden zijn. Zie over dit onderwerp o. a. de bovenvermelde dissertatie van Dr. Hendrik P. N. Muller, blz. 14 en vlg. Dat de Zimbabye-tempel, „op bevel van Salomo" gebouwd zou zijn, heeft zeker niemand vroeger gemeend.

Monomotapa en zijn hooge ambtenaren, ingevoerd uit Arabië en Indië, en men leest eveneens van zijn rijke graan- en mieliesvelden, met suikerriet beplante akkers, groote kudden van schapen en bokken, en troepen van varkens; zijn groot getal slaven en slavinnen; zijn velden van rijst en katoen in de lage en warme landstreken; zijn klapper- en palmolie van de lage landstreken, meer aan de kust gelegen.

Men leest dat in die dagen koper meer gezien was en men daar meer waarde voor kreeg dan voor goud, omdat dit laatste te algemeen was. Men verneemt dat Francisco Barreto in 1569 door de Portugeezen aangesteld werd tot Gouverneur en Kapitein-Generaal van Afrika's oostkust, met den additioneelen titel van Gouverneur van de goudmijnen van Monomotapa. Verder hoe hij van Lissabon met drie schepen met 1,000 koppen bemand afgezonden werd, allen flink gewapend, om Monomotapa, den koning der goud- en zilvermijnen, te overweldigen, benevens van nog een tal van Mooren uit Algiers, die met zich een grooten voorraad paarden, ezels en kameelen hadden. Maar de ezels en paarden bezweken aan de steekvlieg en Barreto, die als veroveraar der goudvelden aangesteld werd, stierf, nadat hij herhaaldelijk door de inboorlingen teruggeslagen was, waarschijnlijk aan koorts en vermoeienissen. En men leest verder, hoe Vasco Homem het volgende jaar Barreto opvolgde, en zich met 1,500 uitgeruste mannen en eenig zwaar veldgeschut naar Sofala-baai begaf (thans Beira-baai, waar de spoorweg gemaakt wordt) 1), veel sterker dan Barreto uitgerust; hoe Homem.

1) Op alle kaarten, die ik raadplegen kon, ligt Sofala thans eenige

met list den vorst van Quiteve onverwachts overviel en versloeg zonder voorkennis van Monomotapa, die geen aanval op de mijnen langs dien weg verwacht had. Hoe de Portugeezen eindelijk met list en overleg toegang tot Monomotapa's mijnen van Manica kregen, waarvandaan zij meenden ook de zilvermijnen in bezit te krijgen en te bemachtigen. Hoe Monomotapa, toen hij van de zaak hoorde, met zijn manschappen naar de goudmijnen oprukte en op een gegeven oogenblik bijna al de Portugeezen en Mooren bij de mijnen onverwachts om 't leven gebracht werden, bij welke gelegenheid slechts een klein gedeelte ontkwam en naar de kust terug vluchtte, die na veel wederwaardigheden te Mozambique arriveerden. Toen werden ook de 200 manschappen der Portugeezen, die te Fort Chicona achtergelaten waren om den weg open te houden, door 400 inboorlingen met Monomotapa aan het hoofd omsingeld en belegerd, totdat al het voedsel op was en men in wanhoop een aanval deed op Monomotapa en zijne manschappen, waarbij de laatste Portugees en Moor viel en er niet één overbleef.

Later bereikten weer eenige expedities der Portugeezen met succes de goudmijnen, doch de zilvermijnen van Chicona hebben zij nooit kunnen uitvinden.

Ziet men dus hoe de gouddorst de Phoeniciërs, de Perzen, de Mooren, de Portugeezen, de inboorlingen (waarvan Monomotapa koning was) en in 1888 de Rudd-expeditie bezielde [1]), dan kan iemand, die hier in dit

---

uren zuidelijker van Beira en aan een kleine baai, die waarschijnlijk wel Sofala-baai zal heeten. Of echter misschien in oude tijden de tegenwoordige Beira-baai „Sofala-baai" heette, kan ik niet zeggen.

1) Met de „Rudd-expeditie" wordt het avontuurlijk bezoek der

land rond gereisd heeft en hier op de muren van Zimbabye's Tempel heeft gezeten, niet anders denken en in zijn ziel ten volle overtuigd wezen, dat deze de goudmijnen zijn waaruit Salomo zijn goud verkreeg en dat het door de Phoeniciërs van hier vervoerd werd.

Nog meer komt men tot deze overtuiging als men overal de plaatsen ziet waar de smelterijen plaats vonden. Zien wij dus hoedat deze goudvelden eerst in handen der Phoeniciërs, toen der Perzen, toen der Mooren, toen der Monomotapanen, toen der Portugeezen, toen der Mashonas en nu aan de britsche Gecharterde Maatschappij behooren, die later in de handen der Kaapkolonie zal vallen, dan kunnen wij niet anders dan hun allen voorspoed toewenschen, wetende dat deze landstreken nog eens een groote markt voor onzen nationalen drank van de Kaapkolonie zullen wezen, en een plek waar vrijhandel zal worden geduld. 1) En het is onze hartewensch, dat het lot van Gouverneur Francisco Barreto en Vasco Fernandes Homem niet den heer Rhodes en Dr. Jameson zal te beurt vallen, maar dat het verborgen goud binnenkort vrij onder ons zal circuleeren.

Wij verlieten den tempel en bezochten de oude mura-

---

heeren Rudd, Maguire en Thompson aan Lobengula's hof te Buluwayo bedoeld, waarbij deze heeren voor Rhodes c.s. de concessie voor de exploitatie der mijnen in Mashonaland wisten te verwerven.

1) Dat de Zuid-Afrikaansche Republiek invoerrechten heft van Kaapsche producten, is een groote grief der Kaapkolonische boeren. Hunne ingenomenheid met Rhodes, sinds 29 December 1895 bij de meesten verdwenen, bij de overigen zeer verminderd, berustte voor een deel op de omstandigheid dat deze slimme speculant hun een ruime markt voor hun producten voorspiegelde.

ties rondom, maar alles was zoo zeer met struikgewas en wilde druiven toegerankt en begroeid, dat wij haast niets anders dan de heuvelen van puinen konden zien, hier en daar ook de oude muren. Wij besloten nu naar den berg te gaan en al klimmende bekeken wij overal rondom ons op den berg de groote zesvoetige breede muren met klip gebouwd.

Telkens landden wij op groote open plaatsen, die met grond opgevuld en omsloten waren met ontzaglijk hooge muren, terrasgewijze gebouwd; overal poorten met lange toegangen. De terrassen met de lage steenen muren en de ronde klippenpilaren aan de ingangen, met de 15 voet lange granietsteenen, die rechtop ingemetseld zijn en nu nog zoo solide staan als of ze gister daar geplaatst zijn, maken op den nieuwsgierigen mensch een ernstigen indruk. De gansche berg rondom is met terrassen opgebouwd, en kon niet anders dan door de groote lui van dien tijd bewoond zijn.

Ik vond sommige der muren 13 voet wijd en met uitgehouwen granietklippen zoo groot als steenen gebouwd. Slaat men nauwlettend het oog op al de honderden muratiën, wier vreeselijke hoogte een mensch duizelig maakt, en ziet men de breedte met al de wel-bewerkte graniet klippen, dan komt men tot de overtuiging dat dit alles de arbeid van duizenden slaven moet geweest zijn, en dat er in die eeuwen duizenden op den berg gewoond hebben. Ziet men verder al de forten, dan denkt men moet het wel een groot getal van jaren genomen hebben eer dat alles voltooid was. Naar de puinen te oordeelen kan ik niet anders denken als dat hier overal langs de terrassen groote tempels of paleizen gestaan hebben.

Ik zat op een hooge klip op de spits van den berg rondom mij te kijken en op al de oude muratiën in de verte viel mijn oog. Slechts hoorde ik het geluid van enkele Kaffers en onder mij de muziek van een fluit, die een Kaffer op zijn eigen gemaakt instrument speelde. Het was treffend. Wellicht werd deze berg ook nog eens aangebeden, en van deze spits lofliederen aan zon, maan en sterren als hunne goden gezongen, zooals in de dagen van de Phoeniciers, Assyriers en andere natiën. Het is echter niet in mijn vak over de oude geschiedenis dezer volkeren uit te weiden, of om aan te toonen hoe dat de natuurkundige reiziger Mauch, die deze ruïnen bestudeerde, overeenkomt met Barras 1), met de Portugeezen der 16de eeuw en anderen; — of dat deze gebouwen en de bergstad, met hare zware muren, terrassen en forten, uit dien uitgehouwen steen met deszelfs eigenaardigen vorm daargesteld, niet door inboorlingen maar door een blanke natie vervaardigd werden. Wellicht wel op bevel van Salomo, of de Koningin van Sheba, of door de Perzen, en de natuurkundigen beschouwen het volstrekt niet onmogelijk, dat deze ruïnen het Ophir van den Bijbel zijn. Of, hoedat de Venetiaansche reiziger, Marco Polo in 1292, aan de oostkust van Afrika, een bruine natie vond die op kameelen en olifanten reed, en met zwaarden, lansen en schilden gewapend was. Of, hoe dat meer dan 600 jaren voor Christus een Phoenicische

---

1) Met „Barras" wordt waarschijnlijk door den schrijver de Portugees De Barros bedoeld, van wiens werk Da Asia volgens Theal het eerste deel te Lissabon verscheen in 1552, het tweede in 1553, het derde 1565 en het vierde eerst nadat de auteur in 1570 overleden was.

vloot door Necho van uit de Roode Zee Afrika's zuidpunt omzeilde, en welk een grooten invloed de Saracenen in Oost Afrika na Christus verkregen. Maar genoeg is het, als ik zeg dat deze ruïnen op en rondom den berg een bewijs zijn, dat hier in de grijze, oude tijden, in de dagen der afgoden, een groote blanke natie woonde, en dat deze de hoofdstad van Manicaland was, waar wellicht meer dan 100,000 menschen woonden, en dat deze natiën van de opbrengst der mineralen leefden, en dat dit ook door Livingstone verondersteld wordt. Slechts is het mijn wensch, als ik deze schoone landstreken aanschouw, dat de onderneming van den heer Rhodes, om de mijnen niet alleen te heropenen, maar ook deze landstreken aan den blanken man van Zuid Afrika te geven, en vooral aan den Boer, die de ware pionier en ontginner der productie is, naar eisch mag gelukken. De koloniale, de vrijstaatsche, de transvaalsche en de natalsche Boer, die zullen de voorkeur zeker hebben. Hij kan op de sympathie en broederlijke medewerking van het blanke volk van Zuid Afrika rekenen en ik hoop dat alle naijver en vitterij en schimperij mogen wegkwijnen, want twist en tweedracht onder de blanke bevolking van dit land kan slechts den ondergang van alle partijen en staten berokkenen.

Niet alleen hebben wij rekening met de buitenlanden te houden, maar moeten wij ook letten op ons eigen land en vooral op de inboorlingen, waarvan er millioenen zijn, en die nog een groote kwestie in al de staten en koloniën zullen worden. En als de blanke volkeren niet in harmonie samen werken, dan zal de toekomst wrange vruchten dragen. Zoo als eens het oog van Europa op Amerika gevestigd werd en een groote uittocht daarheen plaats vond, zoo zal het

ook weldra met Afrika gaan. Het goud, de diamanten en andere minerale ontdekkingen, die dagelijks plaats vinden, zullen duizenden en tienduizenden weldra naar onze kusten lokken. Ik gevoel het als een onbetwistbaar feit dat de dag zeer nabij is dat deze vlakten rondom mij weer door blanke volkeren zullen bewoond worden en ik zie het en geloof het vast, dat ik hier rondom Zimbabye groote huizen en steden zal zien. Ik zie het en geloof het vast, dat de dag zeer nabij is, dat deze prachtige gezonde landstreken bearbeid en goed gecultiveerd zullen worden, en dat de producten-opbrengst uit deze vette aarde enorm zal zijn; dat er groote markten voor de producten op de verschillende steden in dit goudland zullen gevonden worden, en dat de producten-opbrengst de beste landen van Afrika overtreffen zal; en ik zie het en geloof het ook zeker, dat de dag niet meer ver af is, dat de blanke zonen van ons land berouw zullen hebben, dat zij niet vroegtijdig naar dit land gekomen zijn.

Het is nog tijd en er is nog veel open grond. De zonen der afrikaansche pioniers, nakomelingen der dappere voortrekkers, het ware en uitverkoren volk voor dit prachtig productieve goudland, blijven dus niet in de koloniën en staten in twijfel zitten, maar maken zich zonder verzuim op en gaan daar, waar eens de grootste producten-opbrengst zal zijn; waar eens het meeste goud en de grootste opbrengst van andere mineralen zal zijn, en waar een, een der schoonste landen in de wereld zal gevonden worden!

Wij daalden nu langzaam naar beneden: overal tusschen

de oude ruïnen vindt men kafferhutten; de bewoners er van zien er goed uit. De jongens en kinderen zijn spekvet; zoo ook de ouden van dagen, maar de jonge Kafferdames zien wij niet. Zooals overal in hare bergkralen houden zij zich in de hutten schuil; nu en dan zien wij hare hoofden uitsteken en als wij te na aan de hutten komen, dan maken zij de deuren van binnen zoo vast dat toegang onmogelijk is. De arme schepsels zijn vol van suspicie; ook geen wonder, want het verledene heeft haar genoeg laten ondervinden.

De kleine Kaffertjes zijn bepaald mooi en ik gevoelde zeer geneigd om voor mij een paar te vangen en groot te brengen. Men vindt er de fraaiste schepseltjes van de wereld onder. Nu en dan kwam er een Kaffer met eenige eieren aan om ze aan ons als een geschenk te geven. Interessant was het voor ons ook hier en daar de fraaie spekvette Mashona-koeien te zien met hare prachtige uiers.

Nadat wij twee uur op den berg doorgebracht hadden met al zijn wonderlijkheden, met het fraaie uitzicht op het schoone land rondom ons, met al de valleien, heuvelen, bergen, dalen en boomen, keerden wij naar ons kamp terug en hadden daar een middagmaal, dat door den heer Tyson bereid was en hem tot eer verstrekte. Wij hadden honger en lieten het ons goed smaken. Ik vergaf nu aan Tyson al zijn zonden die hij in den nacht had bedreven, en wij dronken elkanders vriend- en broederschap.

Om half twee verlieten Tyson en ik weer per kar met onze 6 ezels Zimbabye. De andere heeren reden kort pad, want zij waren te paard en vertrokken later. De overgeschoten brokken gaven wij aan de Kaffertjes, maar snaaks

om te zien hoe voorzichtig zij zijn om het te eten; natuurlijk voor vergiftiging bevreesd. De limonade en de blikjes wouden zij niet braaf eten, dat moet voor hen suspicieus er hebben uitgezien. Ik nam een lepel vol en at in hunne tegenwoordigheid; een paar kleintjes volgden mijn voorbeeld en weldra aten zij allen zeer gretig.

Toen wij zoo wat 3 mijlen van Zimbabye waren, begon een van onze naast-voor ezels te hoesten en slecht te draven, doch wij stoorden er ons niet aan. Doch het arme dier hoestte hoe langer hoe meer en eindelijk begon het schuim uit zijn neus te komen. Onze Zoeloe-leidselhouder zeide dadelijk, dat het de perdeziekte was en men den ezel dadelijk uitspannen moest. Zoo gezegd, zoo gedaan. Gelukkig kwam de jonge heer Brabant achter ons aan, die den zieken ezel toen stadig aan kon jagen. Wij reisden nu met 4 ezels en den lossen ezel, waarvan de maat ziek is, maakten wij aan een der achterezels vast. De heer Brabant koos den korten weg 12 mijlen naar Fort Victoria en wij deden hetzelfde pad van gister, 25 mijlen.

Wij spanden weer op dezelfde plaats uit, langs de rivier waar wij te voren stil hielden en namen weer een heerlijk bad; wij maakten koffie, want daarvan hadden wij volop, maar onze suiker was gedaan en wij moesten het zonder suiker drinken; echter smaakte het ons lekker.

Nu werd er weer ingespannen, en reisden wij zoo snel als wij konden; onze ezels waren te Zimbabye zeer goed gevoerd en aan fluks draven mankeerde het niet. Buitendien verlangde ik naar antwoord op telegrammen, die ik afgezonden had vóórdat wij naar Zimbabye waren vertrokken.

Tegen den avond arriveerden wij bij ons kamp te Fort Victoria. Ik ontving hier twee telegrammen, een van mijn vennoot en een van Burgemeester Graaff. Over het goede nieuws van huis was ik zeer tevreden.

Kort na onze aankomst daagde ook Brabant met den zieken ezel op, doch geen uur daarna vrekte het arme en kostbare dier.

Den volgenden morgen om kwart over 6 verlieten de heeren Rhodes, Selous, Lange, Dr. Jameson en ik te paard ons kamp om de Dickens-goudriffen te gaan zien, 9 mijlen van hier gelegen. Wij reisden door schoone velden met prachtige waterstroomen in de laagten en arriveerden bij het rif om kwart vóór acht. Dit rif is 30 voet diep geopend, de uitkrop 1) was 18 duim, maar te diepte van 30 voet is het 4 voet wijd. De heer Runsman, die hier werkte, verzocht ons eenige stukken kwarts op te nemen, dan zou hij het voor ons bij de spruit gaan stampen en wasschen. Wij deden het; ieder van ons nam een paar stukken kwarts van differente plekken en wij gingen naar den waterstroom met stamper, vijzel en kommen. Het kwarts werd gestampt en gepand 2), en een ieder onzer was verbaasd over den rijkdom. Ook van deze kwarts nam ik mee naar de Kaap om het te laten analyseeren. Wij waren meer dan voldaan met ons bezoek en hadden niet kunnen denken, dat er zulke rijke riffen te Victoria waren.

Om 10 uur zadelden wij onze paarden, reden eenige mijlen en kwamen bij een riviertje; maakten onze paarden

1) Met den „uitkrop" van een rif geeft de schrijver blijkbaar de plaats aan de oppervlakte te kennen, waar het „geopend" wordt.

2) „Gepand" moet een andere term zijn voor „gewasschen."

aan boomen vast en baadden heerlijk. Daarna hadden wij weer een aangenaam ontbijt en reden voort, dan in een stap, dan weer in een harden galop. De Premier en Dr. Jameson reden vooruit. Wij gingen weer in een geweldigen galop voort. Dr. Jameson was Kaatje van de baan; 1) hij had een goed paard en het scheen ons, dat het hem pleizier deed ons te laten achterblijven. Maar ja wel, kort nadat hij het weer in een vinnigen galop zette, viel zijn paard eensklaps hals over kop en rolde heel te maal over den dokter. Ik schrikte zeer en dacht dat onze goede vriend zekerlijk bezeerd was, doch gelukkig kwam hij met den schrik er van af. Toen wij bij hem kwamen, sprong hij op alsof er niets gebeurd was. Maar wij konden genoeg zien, dat de dokter geweldig geschrikt was en ook dat hij zijn eene hand bezeerd had. De administrateur 2) zag er zoo opgeruimd uit, dat er niets anders voor ons over bleef dan om het van 't lachen uit te proesten. Want het was toch te komiek te zien hoe de arme dokter als een doek rolde en het paard over hem heen. Wij hadden veel pret over dezen val en vooral omdat wij hem zoo dikwijls gewaarschuwd hadden om niet zoo mal te rijden. Zelfs met het jagen achter wild was hij de wildheid zelf en gaf er geen d........l om wat vóór hem was.

Ongeveer 12 uur kwamen wij bij onze wagens te Fort Victoria aan. Alles was gereed en wij hadden een heerlijk middagmaal. Tot onze smart kwam onze leidselhouder

---

3) D. w. z. „haantje de voorste". Of de uitdrukking „Kaatje van de baan" in Afrika algemeen bekend is, heb ik niet kunnen te weten komen.

2) Dr. Jameson, die „administrateur" was van Mashonaland.

ons zeggen, dat nog een van onze ezels aan de paardenziekte was gevrekt. Deze tijding was zeer teleurstellend.

Nu begonnen wij ons langzamerhand voor het vertrek gereed te maken; morgen meenden wij Fort Victoria te verlaten, zoo vroeg als wij konden. Zoo lang wij hier waren heeft het oplettend en schrander oog van den heer Rhodes veel opgemerkt en heeft hij orders gegeven dat er onmiddellijk schuren zullen gebouwd worden met gras bedekt om de mielies, koorn en meel droog te houden. Dat werd gedaan en daardoor veel, ja alles gered, dat anders muf zou geworden zijn. Hier is het net zooals te Umtali en Salisbury, niets dan kommandants, kapiteins, korporaals, luitenants, sergeants, enz. Die lui hebben zoo vele titels, geen wonder dus, dat het voor hen onmogelijk was om de mielies en het meel onder dak te brengen.

Een troep ossen werd bij elkander gebracht en Januari, Fortuin en Bosbok moesten hunne spannen tusschen den troep uitzoeken; ieder span moest 12 wezen. Natuurlijk werden al de beste, vetste en mooiste uitgezocht. Nu begonnen wij in te spannen, en moesten maar gissen welke vooren welke achterossen zouden zijn; op de middelste kwam het niet op aan. Al wat wij van de staanplek 1) verlangden was, dat de voor-ossen moesten uitloopen, en dat de achterossen moesten remmen als wij de hoogten afdaalden.

Te kwart over zeven vertrokken wij van Fort Victoria op den 3den November. Onze drijver Petrus bleef hier achter; hij is een kleine en aardige Hottentot. Bosbok

1) Staanplek, anders de plaats aanduidende waar men op den „trek" stilhoudt is hier in de verbinding „van di staanplek af" gebruikt. „Van di staanplek af" = voor het oogenblik.

nam zijn plaats in. Ik ben echter zeer met Bosbok in mijn schik, want hij komt mij een flinke Kaffer voor. De heeren Rhodes, Selous, Borrow, Duncan en Dr. Jameson bleven achter om later met de kar en onze rijpaarden aan te komen. Lange zat op den eersten wagen, Tyson op den tweeden, en ik op den achtersten. De afspraak was, dat wij met de nieuwe spannen ossen onze oogen moesten openhouden en onze drijvers behulpzaam zijn, als het te onstuimig toeging, en ook opletten hoe dat wij ze verspannen zullen, tot dat wij de spannen achtermekaar hebben. Van onze staanplek ging het de hoogte op; al de ossen trokken. De achterste trokken harder dan de voorsten, doch het maakte geen zaak, want allen trokken. Maar lieve hemel! Toen wij weer de hoogte moesten afdalen, was het een mooi spectakel, sommige der ossen liepen met wagens en al tusschen de spannen in als of zij vooraan wilden komen; zij liepen als of een booze geest hen achterna zat. Lange vooraan moest de zweep onder zijn span laten lostrekken om voor te blijven en niet door de twee achterste wagens overreden te worden. Tyson moest hetzelfde doen, doch die mijnheer werd zoo bang, dat hij afsprong en zoo hard als hij kon loopen, naar Lange's wagen snelde, en bij hem ging zitten om aldaar meer veilig te zijn. Bij onzen wagen moesten wij de zweep inhouden en maar ho ha, ho ha, uitroepen zoo dikwijls wij konden. Aan uitspannen of verspannen langs de steilte af was natuurlijk niet te denken. Wij snelden in allerijl de hoogte af en gelukkig kwamen wij beneden zonder ongelukken. Wij hielden allen stil en hadden veel aan elkander te vertellen. Tyson sprak het meest en maakte een open

belijdenis dat hij bang was geweest en geen plan had om met zijn wagen om te slaan en daarom naar Lange's wagen was geloopen. Wij konden echter niet helpen hem uit te lachen.

Nu verspanden wij onze ossen, sommige achter- en naast-achter-ossen voor, en sommige voor- en naast-voor-ossen achter. Wij verspanden en ruilden van het eene span naar het andere, totdat wij ze eindelijk min of meer achter elkaar hadden. Het was zeer gelukkig dat de heer Rhodes achter bleef om per telegraaf met den gouverneur aan de Kaap te spreken, anders zou ik wel willen weten, welke orders hij zou gegeven hebben, toen wij de hoogte met spoorwegsnelheid af kwamen!

Om half twaalf kwamen wij bij de Varenspruit aan en spanden uit; wij hadden onzes inziens een goede plaats gekozen. Lange, Tyson en ik gingen baden; Tonie en Matokwa moesten de lunch klaar maken. Waar wij gingen baden was het overal met draad toegemaakt, doch wij kropen er door, liepen langs de spruit een weinig op en vonden er een diepen en schoonen kuil; Tyson en ik gingen er in, doch Lange ging een weinig hooger op. Het was ons echter snaaks te zien, dat het overal bij de diepe kuilen met draad toegemaakt was. Toen wij met baden klaar waren, en naar onze wagens terug gingen daagden de andere heeren op. Alweer vond de heer Rhodes met onze uitspanplaats fout, de plek was niet alleen niet goed, maar wij hadden ook te ver gereisd zonder uit te spannen. In alle geval, spoedig was alles in orde. Nu vroeg Dr. Jameson of wij reeds gebaad hadden.

„O ja," antwoordden wij.

„Waar?" vroeg hij.

„Daar in de heerlijke kuilen," luidde het antwoord.

„Toch niet waar het is toegemaakt?"

„Ja," zeiden wij, „het is met draad toegemaakt, en wij konden niet begrijpen wat of het beteekent."

„Wel," zeide de dokter, „en werd u niets gewaar?"

„Neen," antwoordden wij.

„Lieve hemel, mijn beste vrienden, weet ge waarom het daar met draad is toegemaakt?..... Wel, omdat de beesten, ezels en paarden daar geen water mogen drinken, wijl die dieren dan door krokodillen gevangen worden. Dit is de gevaarlijkste plek voor krokodillen in geheel Mashonaland en dozijnen van ossen zijn reeds hier door dat ongedierte gevangen en daarom hebben de menschen het toegemaakt. De krokodillen komen hier zelfs buiten het water om de beesten te vangen." Wij vernamen ook later van anderen welk een gevaarlijke badplaats het was en spraken er over hoe dikwijls men in een vreemd land dingen doet, die geen inwoner er van ooit zou wagen.

Wij zijn nu aan dezen kant van den Providential-Pass. Het is een lange nauwe kloof die tusschen de hooge heuvelen, of liever bergen, doorloopt. Van hier verkregen de pioniers, door den heer Selous begeleid, verleden jaar toegang naar Mashonaland. Men meende vroeger dat men slechts door dezen pas per wagen toegang naar Mashonaland kon krijgen, en dat het een bestiering was dat deze pas is uitgevonden. Daarom werd hij door de oude boerjachters Voorzienigheidsbergpas genaamd. De keten heuvelen aan de rechterzijde worden Inyaguzwie heuvelen genoemd.

Hier is men overal bezig riffen te openen, en deze plaats met al de tenten en wagens ziet er levendig

uit. Wij lieten onze paarden zadelen. De heeren Rhodes, Selous, Borrow, Dr. Jameson en ik reden naar de Long's riffen die eenigszins opspraak hebben verwekt. Na een en een half uur rijdens door kopjes en spruiten arriveerden wij bij het 12 voeten wijde rif. Wij sprongen van onze paarden, bonden ze aan boomen en gingen het wonderlijk rijke goudrif inspecteeren. Ik moet erkennen dat wij allen verbaasd waren. Er was een rotsklomp van 6 of 8 voeten boven den grond, van over de 12 voeten wijd met zichtbaar goud overal. Op een der rotsen waren 12 ronde gaten, en wij konden zien dat de Kaffers van tijd tot tijd de kwarts vermaalden of stampten om het goud er uit te krijgen. Dit is letterlijk een goud-heuvel. Wij namen eenige stukken kwarts en gingen ze bij het water stampen en wasschen, maar het was waarlijk een aardigheid de rijkdom er van te zien. Nu vroeg de heer Rhodes aan den heer Long, waarom hij niet het rif dieper maakte. Het was slechts 3 voet diep geopend.

„Waarom gaat gij niet voort om uw schacht dieper te zinken, tot op 30 of 40 voet?" (Deze vraag werd expresselijk door den heer Rhodes in onze tegenwoordigheid gesteld, want men vergete niet dat de goud-expert Perkins had gezegd dat Long bang is zijn rif dieper te zinken omdat het zal uitloopen.)

„Wel mijnheer Rhodes," antwoordde Long, „hoe kunt gij mij zulk eene vraag stellen; u doet dezelfde vraag die Perkins aan mij gedaan heeft, en ik moet u hetzelfde antwoord geven dat ik aan hem gaf, en dat is, hoe gij of eenig iemand kunt verwachten dat ik met schacht zinken zal voort gaan, totdat de regen neder komt, en alles waternat wordt, en wij allen hier van de koorts omkomen.

Neen mijnheer het goud is hier, en al is het rif niet dieper dan 5 voeten, dan is hier nog goud om mij een fortuin te verschaffen. Daarom zal ik eerst mijn woonhuis, waarmee ik, zoo als u ziet bezig ben, klaar maken, alsook mijn buitengebouwen voor provisie in den regen, en als dit alles gereed is en wij onze woningen hebben en voorraad van voedsel in onze schuren, dan zullen wij met het zinken der schacht voortgaan."

„Bravo Mr. Long," riepen wij uit, „zoo moet het wezen."

„Wat dunkt u," vroeg de heer Rhodes hem, „zal de diepte van dit rif, dat zoo rijk is, wezen?"

„Wel," zeide de heer Long, „volgens de uitkrop en zoo ver als ik het open gemaakt heb moet het een enorm breed en diep rif wezen."

„Het lijkt mij ook zoo Mr. Long," zei de heer Rhodes, blijkbaar zeer in zijn schik met zijn rif en met Long zelven.

„Mijn beste man," hernam hij „als uw woning en uwe schuren gereed zijn, zink dan een schacht zoo diep als gij kunt, want als dit rif niet uitloopt dan is Mashonaland gemaakt, want rijker rif heb ik nog nooit gezien of van gehoord."

Terwijl wij daar waren, kwamen er een paar andere personen aan, die absoluut hebben wilden dat wij ook hunne riffen moesten gaan zien. Zij hadden ook eenige stukken kwarts bij zich, die zeer rijk waren. Ook van hunne rijke riffen hadden wij vernomen. Er was echter geen kans om nog daar heen te gaan, want het begon reeds laat te worden. Ik stak eenige stukken in mijn zadelzak, om volgens belofte aan den heer Lange te

brengen, vol met stukken zichtbaar goud en nam ook stukken mee om naar de Kaap te nemen en het aldaar te laten analyseeren.

Tegen den avond keerden wij naar ons kamp terug. Het was een geweldig hard rijden, doch ik gaf er niets om, want ik had ditmaal een eerste klas paard. Wij kwamen om 3 uur in pik donker bij onze wagens aan. Als ik denk dat Lord Randolph Churchhil 3 mijlen ver van de Long's-goudmijnen af passeerde en het niet eens de moeite waard achtte er naar te gaan zien, nadat hij er zoo veel van had gehoord, is het mij een raadsel wat er achter zat. Waarom Perkins hem ook afraadde er heen te gaan, en gezegd heeft dat Long bang was dieper te graven omdat hij bevreesd is dat het rif zou uitloopen is mij ook een raadsel; want Long heeft hem toch hetzelfde verteld wat hij ons verhaalde omtrent het maken van gebouwen. Buitendien was Perkins zoo'n stommerik niet om niet te weten dat Long geen huizen zou bouwen, als hij niet dacht een goede goudmijn te hebben getroffen. Maar er zat iets meer achter. Lord Randolph, die £ 200 voor iederen brief kreeg dien hij naar de *Graphic* zond, vond het niet noodig 12 mijlen uit zijn pad te rijden om naar de wondervolle Zimbabye-ruïnen te gaan kijken, een plaats die wel waard is om er duizenden mijlen voor af te leggen. Hij vond het ook niet noodig om naar de Dickens-riffen te Victoria te gaan kijken. Deze dingen begrijp ik niet en zij komen mij suspicieus voor.

Johannesburg, Johannesburg! Gij zijt rijk en speelt uwe kaarten tijdelijk goed, maar op het laatst moet de waarheid zegevieren en de verborgene schatten goud van dit rijke land ontvouwd worden.

Wij zaten dien avond laat te praten over hetgeen gebeurd was, en allen waren zeer voldaan met het bezoek aan de rijke riffen.

Den volgenden morgen, 4 Nov., vertrokken wij om 2 uur. Ik zat op Januari's wagen; het pad was vol met boomen en men moest voorzichtig rijden. Mijn portmanteau was aan den buitenkant langs de zijde van den wagen vastgemaakt en zeer vooraan; daar dacht ik was zij veilig. Maar wat gebeurt er? Met die domme doormakaar-ossen reed die tegen een boom vast. Ik hoorde iets scheuren maar dacht dat het 't wagenzeil was, nimmer aan mijn portmanteau denkende. Het was toen zoo wat drie uur in den morgen. Om half zes kwamen wij bij de Tokwe-rivier aan en spanden aan de overzijde uit. Nu bekeek ik het wagenzeil en tot mijn ontsteltenis bemerkte ik dat mijn portmanteau in 't midden door gescheurd was, dat een heele partij goederen er uit vermist werden, onder andere ook mijn palmnoot die ik niet voor £ 10 wou kwijt wezen, mijn pijpen, kralen, jersies 1) en wat niet al, was alles bij den boom verongelukt. Ik werd boos op Januari, op den leider en ook op Roeping die achter ons aankwam dat hij niet de goederen had gezien en ik was uit mijn humeur en verdrietig. Onze afspraak was dat wij van hier naar Chebe's kraal zouden rijden, maar ik gaf dadelijk het plan op en maakte mij gereed om terug te rijden om mijn verloren goederen te zoeken, en vooral wou ik tegen elken prijs mijn palmnoot terug hebben. Doch het gezelschap wou niet hooren dat ik terug rijden en niet naar Chebe's kraal meegaan zou.

1) „Jersie" moet wel het engelsche „jersey" zijn en een flanellen hemd van bijzonder model beteekenen.

Dadelijk werd besloten dat Januari de drijver, en Roeping de achterrijder terug zouden gaan om mijn goederen te gaan halen en beiden werd aangezegd als zij zonder mijn goederen terug kwamen, zij beiden 24 met de sjambok zouden krijgen en weer terug moesten gaan. Wij moesten de wet zoo streng toepassen, anders draaiden die vagebonden halfpad om, net zoo als Roeping den anderen dag gedaan had toen hij de ossen moest gaan zoeken.

Om 7 uur lieten wij onze paarden opzadelen en reden de heeren Rhodes, Selous, Brabant, Dr. Jameson en ik naar Chebe's stad, om met onze eigen oogen te gaan zien en met onze eigen ooren te hooren, wat de waarheid was. Wij hadden zoo veel van de Adendorff-concessie gehoord 1), en vernomen dat Chebe de eigenaar van Mashonaland was, dat Adendorff door een groot gedeelte van de Transvaalsche burgers ondersteund werd, onder anderen ook door de Malans, waarvan één een schoonzoon van generaal Joubert was. Ja wij hadden zelfs vernomen dat de generaal zelf de trekkers ondersteunde. Drie partijen manschappen werden er gevormd en naar den Vrijstaat afgevaardigd om de rechten van Adendorff, die hij van het Groot Opperhoofd Chebe gekregen had te handhaven. Circulaires werden er verspreid om de goddelooze Rhodes-expeditie tegen te werken. Commissies werden naar Transvaal gezonden om met de verkeerd geinformeerde trekkers, ja ik durf zeggen met de misleide trekkers te onderhandelen. Proclamaties werden er in de Kolonie en Transvaal uitgevaardigd om aan dezen trek geen deel te nemen, couranten waren in rep en roer,

1) Zie hierboven blz. 89 en vlg.

vergaderingen werden er rechts en links over deze Adendorff-concessie gehouden. Mannen die de zaken beter inzagen, werden als omgekochten van den heer Rhodes gebrandmerkt, enz. Wel, wij zijn nu op weg om te gaan uitvinden wat waarheid is.

Het was een schoone lieve morgen; langs onzen rechterkant stroomt de fraaie Tokwe-rivier, en links zijn overal heuvelen. De landstreek is boomrijk en met allerlei soorten wilde vruchten begroeid; de mispel, de vijg, de lokwart, de wilde dadel, de duitsche polonie, de lemoen, en de nacuna. Wij passeerden overal kleine kafferkralen met omliggende graanvelden en nu en dan staken wij bij een vallei of bij een spruit vast; dan moesten we maar om rijden. Het veld is zeer fraai en alles ziet er lieflijk uit.

Om 10 uur kwamen wij onder den berg aan, waarop des kapiteins Chebe's stad gebouwd is. Er stonden drie groote wilde vijgeboomen met een prachtig lommer, ver uitgestrekt. Het was een warme dag en de koele boomen met de heerlijke schaduw kwamen zeer te pas. Wij zadelden af, lieten onze paarden grazen en maakten koffie om ons breakfast te nemen. Zoodra wij klaar met eten hadden, zond de heer Rhodes den jongen Brabant naar den berg om Chebe te gaan vragen wanneer wij hem zien konden. Brabant die, zooals ik reeds vroeger zeide, zeer vloeiend de Kaffertaal sprak en Chebe zeer goed kende en ook inboorlingen-secretaris is, stapte den berg op. Intusschen kwamen er honderden meiden, jongens en kinderen van beide seksen om ons te zien, allen in Adamscostuum, behalve de vrouwen die een weinig waren bedekt. Zij bleven allen op een afstand staan,

velen hunner hadden hunne kalabassen en potten op het hoofd om water te gaan halen, maar zij waren toch te bevreesd om een eindje voorbij ons te loopen. Toen zij echter later zagen dat wij ons met hen niet bemoeiden, kwamen zij nader en deden hun werk. Opmerkelijk was het mij echter te zien hoe goed hunne schapen en bokken er uit zagen; de koeien waren zooals gewoonlijk bepaald prachtig mooi. Ik telde rondom ons 82 kleine jongens van 8 tot 15 jaren oud, waaronder allerliefste schepseltjes, 72 mannen die ons zaten aan te kijken, allen met hunne kale keezen, en op een bultje dicht bij 60, meest allen jonge meiden, die ons allen met de grootste nieuwsgierigheid van de wereld aanzagen en niet begrijpen konden wat of wij hebben wilden. Hoe langer wij bleven des te minder scheen het ons dat de Kaffers voor ons bang waren, en zij vonden het spoedig uit dat wij niet gekomen waren om hun kwaad te doen.

Intusschen zond de oude Chebe ons een heerlijk groote kalbas met bier, waaraan wij ons knuppeldik dronken. Dit was erg lekker en wij waren dorstig.

Na meer dan twee uur wegblijvens kwam Brabant van Chebe's stad terug. Om één uur gingen wij met onze vijf stuks den berg op, het was zeer steil, en hoe de arme meiden dagelijks deze steilten met hare kalbassen op het hoofd, met de kinderen achter hun ruggen vastgebonden, op en af loopen begrijp ik niet. Maar, zooals reeds dikwijls te voren gezegd, wat kunnen die arme schepsels doen? Zij moeten de bergen en kransen bewonen om zich tegen de vijanden te beschermen. Het was voorwaar geen gemakkelijke wandeling, niet alleen steil en glibberig maar ook gevaarlijk, want slipten wij,

dan vielen, of liever rolden, wij ver weg. Wij passeerden krans na krans en hut na hut. Brabant diende als wegwijzer. Nu kwamen wij op een danspartij uit. Muziek met de fluit, de ramkie en de boogviool gemaakt 1), klonk in de bergtoppen. Allen waren vroolijk en opgeruimd. Wij stonden eenige oogenblikken naar hen te kijken en zetten onze bergreis voort. Na den eenen draai na den anderen afgewandeld te hebben, kwamen wij eindelijk op de hoogste spits bij Chebe's stroohuis uit. Daar zat hij buitenkant de deur met een achttal van zijne oude raadsleden. De heer Brabant was onze tolk; ook sprak de heer Selous net zoo goed hun taal als zij zelven, dus konden wij geen fout maken. Toen wij aankwamen bogen al de oude lui, en ook wij maakten een wederkeerige buiging. Al dadelijk konden wij zien wie de hoofdman was. De heer Brabant vroeg toen aan Chebe:

„Hoe is uw naam?"

„Chebe," was het antwoord.

Chebe is een oude afgeleefde man van zeker over de tachtig jaren. Brabant vroeg hem of hij de eenige Chebe was.

„Ja," antwoordde hij, „maar mijn oudste broeder heet ook Chebe." Maar hij was het hoofd van dezen stam voor hem. Op bevel van den heer Rhodes vroeg Brabant hem toen:

„Hoe komt het dat gij nu aan het hoofd staat?"

„Omdat mijn oudste broeder voor 13 jaren geleden als prisonier door Lobengula weggevoerd en levend afge-

1) Het woord r a m k i e voor een muziekinstrument bij de Kaffers, waarvan op blz. 284 een meervoudsvorm r a m k i e n voorkomt, is mij geheel onbekend.

slacht werd. En sedert toen volgde ik in mijn broeders plaats op."

„Hoe komt het, dat gij dan ook Chebe heet, als dit de naam van uwen oudsten broeder was?" vroeg de heer Brabant.

„Chebe is niet de naam, die ons gegeven werd, beiden van ons hadden andere namen, maar Chebe beteekent „Opperste" of „Hoofd-kapitein". „Chebe" is onze titel."

De heer Brabant vroeg hem toen of hij iemand in zijn land kende met den naam van Shebasa. Deze vraag werd gedaan omdat de heer Adendorff, nadat hij aan het wankelen over Chebe werd gebracht, toen begon te zeggen dat hij de concessie over het land van Shebasa had verkregen, die nog een grooter man dan Chebe was.

„Ja, ik ken Shebasa zeer goed," zei Chebe, "hij is mijn kleinzoon en een klein opperhoofd onder mij, doch behoort ook tot mijne onderdanen."

„Heeft Shebasa recht," vroeg nu Brabant, „om een concessie aan iemand te geven zonder uw verlof?"

„Neen, volstrekt niet," hernam het Groot Opperhoofd. „Hij heeft geen recht een duim grond van mijn land weg te geven, zonder mijne toestemming."

„Maar," vroeg Brabant, „heeft Shebasa niet wellicht een concessie aan menschen weggegeven, zonder dat gij 't weet?"

„Neen, dat geloof ik niet," luidde het antwoord, „dat kon hij ook niet doen, want dan is zijn leven er mee gemoeid, en buitendien het zou ook niets beteekenen, want het is mijn land waarin hij woont, en hij kan mijn goed niet weggeven."

„Maar, hebt gij niet een concessie aan de witmen-

schen gegeven," vroeg Brabant, „om in uw land goud te kunnen zoeken en te wonen?"

„Neen, aan niemand. Mijn land is schaars groot genoeg voor mij zelven en het volk, hoe zou ik dan nog witmenschen er op kunnen laten wonen?"

„Maar hebt gij niet een concessie aan Adendorff gegeven, die gij onderteekend hebt en uwe raadsleden als getuigen hebben geteekend?"

„Neen, neen, wie zegt dat?"

„Adendorff zegt het, en hij heeft zoodanig document in zijn zak," zei Brabant.

„Dat is een leugen, ik heb aan niemand een concessie gegeven."

„Adendorff heeft een concessie," hernam de heer Brabant, „die hij voorgeeft van u gekregen te hebben en waarin geschreven staat dat gij hem recht gegeven hebt over het geheele land alhier."

„Maar hoe," hernam Chebe, „kon ik hem een concessie over dit geheele land geven, het behoort niet aan mij. Hier zijn zoo vele andere opperhoofden, veel grooter dan ik, en hoe kon ik dan een concessie over hun land geven? Alles is onwaarheid, geloof 't niet."

„Maar," vroeg de heer Selous nu aan een der raadsleden, „heeft uw kapitein het misschien niet reeds vergeten, herinnert gijlieden het u niet?"

„Neen, neen, het is niet waar," was het eenparig antwoord.

„Hoe ver strekt uw land zich uit?" vroeg Selous.

„Ten westen tot aan de Lundi-rivier; ten noorden tot aan Indyma's land tusschen mij en het hooge veld; ten oosten strekt mijn scheiding tot aan het land Simuto

en Chellemanzi; en ten zuiden tot aan het land van Mapan Zula," was het antwoord.

„Is al uw land zoo als dit waar u woont?" vroeg de heer Selous.

„Ja, alles van dezelfde soort."

„Hebt gij geen open land, waar de wilde beesten loopen?"

„Neen, het open land, waar de wilde beesten loopen, behoort aan de opperhoofden van de Lundi nabij Matabeleland en Chellemanzi's land aan den anderen kant van de Indyma."

„Hoe ver," vroeg weer Selous, „strekt uw grond naar het hooge land?"

Chebe stond nu op en stapte met eenige oude raadslieden naar den kant en wees met zijn vinger aan gindsche kant van de Inyaguzwe, dat is 10 mijlen aan dezen kant van Fort Victoria.

„Erkent gij iemand die baas is over al deze landstreken?"

„O ja," zei het opperhoofd, „wij erkennen den grooten schelm als ons machtig opperhoofd, aan wien wij allen jaarlijks contributie moeten betalen."

Selous: „Wie is dan die groote schelm?"

Chebe: „De zoon van Umziligazi, Lobengula." 1)

Selous: „Zijn er ook andere opperhoofden (mambo's) die aan den zoon van Umziligazi contributie betalen?"

Chebe: „O ja, er zijn er velen."

Selous: „Zegt ons, aan wie behooren al de landstreken van Mashonaland, waarvan de volgende opperhoofden

---

1) Umziligasi is een andere naam voor Moselekatse (zie hierboven blz. 13 vlg.).

zijn, namelijk: Chellemanzi, Guto, Umtigeni, Matebi, Sitoutsi, Simuto, Indena, Berezima, Lomogendi, Kwetella enz.?"

Chebe: „Al die landstreken behooren aan den Induna Lobengula en al deze opperhoofden moeten jaarlijks aan hem contributie betalen."

Tot mijn satisfactie wou ik zelf weten hoe ver Chebe's land zich uitstrekte, en een der oude raadsleden wees het mij met den vinger aan, wijzende noord en oost. Ik vroeg toen aan den ouden man in welken tijd van het jaar zij contributie aan Lobengula betaalden. Het antwoord luidde: „Nu", en hij wees naar een klein Kafferkampje onder den berg. „Ziet gij daar," zeide hij, „deze zijn de belasting-vergaarders van Lobengula. Zij zijn Matabelen en zijn gekomen om vee en graan van ons af te persen."

„Hoeveel moet gij geven?" vroeg ik.

„Zoo veel als zij eischen en wegvoeren kunnen, daar is geen tarief. Soms zijn zij met minder tevreden, dan weer moeten wij hun een groote hoeveelheid van alles geven."

Ik vroeg hem hoevele Matabelen er waren.

Antwoord: „Zestig mannen."

„Van wanneer zijn zij hier?" vroeg ik.

Antwoord: „Sedert gister middag."

Selous vroeg nu aan Chebe: „Gaan de Matabelen van het eene opperhoofd naar het ander om goederen te vergaren?"

Chebe: „Neen, de belasting-vergaarders worden allen te gelijk door Lobengula afgezonden, naar ieder opperhoofd een getal manschappen; naar de groote opperhoofden meer en naar de kleine minder."

Selous: „Waarom komen zij dan allen tegelijk op den zelfden tijd het land in?"

„Ah," zeide Chebe, „ziet gij het dan niet, het is opdat, als er twist komt en er niet manschappen genoeg zijn om een opperhoofd te dwingen aan zijn eisch te voldoen, of als een opperhoofd met de belasting-vergaarders slaags wordt, al de Matabelen die naar de verschillende opperhoofden gegaan zijn om contributiën te eischen bij elkaar komen en dan te zamen zoodanig opperhoofd kunnen aanvallen en vermoorden en schapen, beesten, graan, vrouwen en kinderen wegvoeren."

Selous: „Dan meent gij, als gij niet aan de eischen van daar die 60 mannen wilt voldoen en gij met hen slaags wordt dat' dan de andere mannen die naar de andere opperhoofden gegaan zijn en zij te zamen u aanvallen?"

Chebe: „Ja zoo is het; iedere afdeeling heeft haar boodschapdragers die in tijd van nood zoo snel als wilde bokken van de eene opperhoofd's-kraal naar de andere loopen om de tijding te brengen en binnen weinige dagen zijn allen bijeen, eenige honderden uitmakende om dan zoodanig opperhoofd aan te vallen en te plunderen."

Selous: „Dus moet gij u net zoo aan de 60 manschappen onderwerpen als aan de 600?"

Chebe: „Ja net zoo, en al zou ik sterk genoeg wezen om de 600 ook te verslaan dan helpt het toch niet, want kort daarna zendt Lobengula dan 2,000 of 3,000 man en doodt mij toch, want zoo is het reeds vroeger met andere opperhoofden gegaan."

Selous: Als een uwer opperhoofden in moeielijkheden komt, helpen zij dan elkander niet?"

Chebe: „Neen, zij zijn bevreesd; want dan doodt Lobengula hen ook en neemt ook hunne vrouwen en kin-

deren gevangen, om als slaven en slavinnen te dienen."

Wij vernamen nog dat de Matabelen die door Lobengula gezonden worden om contributie te eischen, van zijn meest uitgezochte mannen zijn. Het was mij wonderlijk dat het juist zoo moest zijn dat wij er moesten komen, toen de Matabelen er waren om contributie te eischen.

Ik kreeg van een der raadsleden een wandelstok, waarmee ik zeer ingenomen was, doch dien ik later weer verloren heb. Zoolang wij met Chebe en zijne raadsleden bezig waren, zagen wij overal in de hutten hoe de meiden op ons loerden. Ik ging naar Chebe's hut, maar eensklaps werd de deur toegebeukt en van binnen versperd. Die arme schepsels zijn toch al te bang; een eindje van ons zitten eenige meiden op fluiten en ramkien muziek te maken; het klinkt zeer mooi.

Wij waren met onze visite zeer voldaan, groetten Chebe met zijne raadsleden en gingen terug. Alweer door Brabant begeleid gingen wij langs al de kronkelende en glibberige wegen, hier en daar op groepjes Kaffers afkomende, wanneer de jonge meiden zeer schrikten. Wij daalden langzaam naar beneden, om niet te vallen. Er werd opgezadeld en wij verlieten Chebe's kraal om half vier. 1)

Nu was er een aardige kleine jongen van zoo wat 12 jaren oud, op wien mijn oog reeds kort na mijn aankomst gevallen was, en aan wien ik telkens van onze

---

1) Met het oog op de leugenachtigheid der Kaffers, waarover men o. a. Theal en Selous kan vergelijken, mag men op grond van deze verklaringen van Chebe m. i. niet met zekerheid aannemen dat hij den heer Adendorff geen concessie gegeven had en dat deze heer zich in de zaak zoo bedrieglijk gedragen heeft als de schrijver gelooft.

overgeschoten brokken gaf, en ook koffie en beschuit, want ik was zeer met hem ingenomen. Hij was tegenover mij zeer gehoorzaam, en keerde ieder maal onze paarden, als die te ver liepen. Toen wij gereed waren was hij ook gereed om ons te volgen. Ik liet hem door Brabant vragen wat of zijn plan was.

„Ik ga met daar dien baas mee," naar mij met den vinger wijzende.

„Hoe dan," vroeg Brabant hem.

„Ik ga," zeide hij, „met de twee Kaffers mee die de kostmanden dragen tot naar de wagens en dan ga ik van daar met daar dien baas zaam."

„Ja maar mijn lieve jongen," zeide ik hem door Brabant, „ik woon zeer ver, en wat zullen je ouders er van zeggen als je met mij zaam gaat? Jij kunt niet weggaan zonder verlof van je ouders?"

„Ja, ik kan wel," zeide hij, „mijn ouders hebben nog veel meer kinderen." Toen ik zag dat hij gedetermineerd was om mee te gaan, vroeg ik aan de twee Kaffers die onze kostmanden droegen, of zijne ouders hem niet zoeken zouden als zij uitvonden dat de jongen was verdwenen?

„Neen baas," zeiden zij, „de ouders zullen het weten dat hij met u is mee gegaan, en er niets om geven."

Ik vroeg den heer Rhodes wat hij er van dacht.

„Wel," zeide hij, „als de jongen met u gaan wil, neem hem dan, want hij lijkt mij een aardig Kaffertje."

Ik zei toen: „Mijn jongen je kunt maar met die twee jongens naar onze wagens zaam gaan, en ik zal jou met mij naar de Kaap nemen." Het Kaffertje sprong bijna uit zijn vel van blijdschap.

Wij zeiden Chebe's stad vaarwel en wisten toen wei-

nig dat een jaar later de stad door de Matabelen geplunderd, vrouwen en kinderen weggevoerd, en de oude Chebe vermoord zoude worden. Dat is geschied, omdat Chebe toen weigerde om contributie te betalen, denkende dat Lobengula het niet wagen zou Matabelen te zenden om hem aan te vallen, uit vrees voor de blanke mannen die nu het land hadden geoccupeerd. Maar die arme oude man heeft buiten den waard gerekend en wist toen weinig dat de blanke mannen nog meer voor Lobengula bevreesd waren dan hij, en dat het niet hun plan was om met de Matabeles te vechten, maar hen uit te wonen.

Wij reden voort; ditmaal een korter weg. Onze jongens volgden ons snel op de hielen en mijn mooie, kleine jongen liep als een wild bokje en telkens bracht hij mij wat wilde vruchten, onder anderen eenige fraaie wilde lemoenen, die ik tot naar de Kaap mee heb genomen en die daar nog te zien zijn.

Wij kwamen om zes uur bij onze wagens aan, dus een half uur korter afgelegd dan in den morgen. Het eerste dat ik deed was naar mijn goedèren te vernemen die Januari en Roeping waren gaan zoeken. Tot mijn blijdschap hadden zij de palmnoot gevonden en eenige kleedingstukken, maar andere kleinigheden, zooals pijpen enz. hadden zij niet kunnen vinden; daarover kwelde ik mij ook niet. Mijn portmanteau had Tyson netjes laten recht maken en ik was nu weer heelemaal tevreden. Gelukkig woonde er langs de Tokwe-rivier een Duitscher in een tent, wiens ambacht het was dergelijk werk te doen. Hij heeft ook ons wagenzeil, dat bij den boom eveneens scheurde, netjes recht gemaakt. De palmnoot was erg gekneusd, doch niettemin was ik zeer verblijd

haar terug te hebben, want ik bracht de vrucht reeds zoo ver vandaan en had er zoo veel moeite al mee gehad. Het kleine Kaffertje scheen nu erg in zijn schik te zijn en had een groot gezelschap om zich heen. De heer Selous heeft met den heer Rhodes een weddenschap gemaakt dat het Kaffertje niet met ons zou meegaan, maar weer naar zijn kraal zou terugkeeren.

Wij genoten een goed souper, brachten onzen laatsten avond met den heer Selous en Dr. Jameson zeer genoegelijk door en hadden veel over hetgeen wij van Chebe gehoord hadden te praten. Wij waren moede en gingen slapen.

Den volgenden morgen om 3 uur spanden wij in. Het was nu 5 Nov. Wij groetten de heeren Jameson, Selous en Brabant en vertrokken van de Tokwe. Het kleine Kaffertje was nu nergens te vinden; de heer Rhodes had dus zijn weddenschap verloren. Wij veronderstelden dat hij (de jonge Kaffer) weer met de twee Kaffers die onze kostmanden gedragen hadden terug is gegaan. Het was ook maar beter en wij hadden er geen spijt van.

De heer Van der Bijl (zoon van onzen geachten Lourens van der Bijl), ging met ons mee tot naar Tuli, van waar hij dan met de wagens te zamen met den heer James terug zal komen, om hen dan aan Dr. Jameson te overhandigen.

Om kwart voor 7 spanden wij aan een groene spruit uit, waar eenige groote en sierlijke boomen stonden, onder anderen een groote vijgeboom, waaronder wij gemeend hadden te slapen, doch nadat wij van ons bad terug kwamen, waren er een zestal delvers onder den boom afgepakt met hunne donkies en al, en wij moesten maar

toen onze goederen weer opnemen en naar de wagens gaan om onzen intrek onder het gespannen zeil te nemen. Alwaar wij baadden was er een groote klip die zich tot in den diepen kuil uitstrekte. Tyson, die zoo bang voor krokodillen is, als de oudtijdsche menschen voor spoken, stond in Adams costuum zich te wasschen. Door het zeepwater werd de klip die schuins afliep nat en glibberig en toen de kapitein met wasschen en afdrogen gereed was, wou hij de klip op loopen om zich te gaan aankleeden, maar ja wel, onze maat gleed uit en viel pardoes achterover in het water. Toen hij boven kwam was het prachtig om 's mans vervaarde oogen en gezicht te zien; men zou zweren dat een krokodil hem reeds beet had. Helpen konden wij hem niet, hij moest maar zoo snel hij kon wat verder van de klip naar den wal zwemmen. Nu begrijpt een ieder de pret die Lange, Van der Bijl en ik er over hadden. Waar de kapitein uitkwam was het vol slijk en hij was zoo vuil als een varken dat in den modder had gerold. Wij waren reeds aangekleed en op verzoek zonden wij een Kaffer met een emmer water naar den kapitein om hem te gaan wasschen.

Hier nam een zekere Duitsche heer Vluggi met ons breakfast; hij vertelde ons dat hij tusschen de Bubye- en Umzingwane-rivieren verdwaald was geraakt. Hij verliet zijne wagens vroeg in den morgen van den 22sten October om praalvogels of tortentalen 1) te schieten. Hij was nog niet gekleed en sprong met zijn pejames 2) uit, nam zijn hagel-geweer en een wildschot-zak en achtervolgde

1) Zie over praalvogels of „tortentalen" hierboven blz. 18.
2) Het engelsche pyjamas, nachtbroek of kabaai.

de vogels. Twee uren later wou hij terug keeren, doch vond toen uit dat hij verdwaald was. Hij liep toen zoo hard als hij kon terug om de wagens te krijgen, maar om weldra uit te vinden dat hij op vreemde plekken uitkwam, die hij nog niet had gezien, en dat hij geheel en al in een verkeerde richting is. Hij begon toen zeer beangst te worden. Hij keerde weer terug en liep in zijn pejames den ganschen dag in 't rond in de grootste benauwdheid en hoorde of zag niemand. Hij had geschoten en geschreeuwd, doch alles te vergeefs. De nacht kwam aan, het werd donker, maar Vluggi was nog geen stap gevorderd. Te zes uur in den avond kwam hij bij een groene grasachtige plek uit, alwaar een poel water was. Hij besloot voor den nacht daar te blijven; gelukkig had hij in zijn wildzak 1) wat vuurhoutjes. Vóórdat het donker werd kwam het groot wild reeds bij honderden aan om water te drinken. Hij ontdekte toen dat dit een „wilde" plaats was, en maakte voor zich een scherm, en voorzag zich goed van hout voor den nacht. Het wild kwam reeds bij troepen aan om water te drinken. Om 12 uur 's nachts begonnen een paar leeuwen te brullen, die niet ver van hem af in het riet waren. Hij maakte nu zijn vuur steeds grooter, doch de leeuwen kwamen nader, en liepen eindelijk al brullende rondom zijn vuur. Zijn angst was groot en hij zorgde maar steeds dat hij aan den eenen kant was, zoodat de leeuwen over het vuur dat vóór hem was moesten springen, voordat zij hem beet konden krijgen. Wetende dat deze dieren voor vuur zeer bevreesd zijn,

1) Met „wildzak" en het eenige regels hooger voorkomende „wildschotzak" wordt een weitasch bedoeld.

meende hij zich alzoo te redden. Eindelijk besloot hij twee schoten in de lucht af te schieten, want hij kon 't niet wagen met hagel op hen te vuren. De leeuwen brulden een paar keer hard en liepen langzaam weg. Toen de maan opkwam zag hij dat hij geheel en al in de verkeerde richting was; ook was het 't maanlicht dat hem in staat stelde de leeuwen zoo gade te slaan. Toen het voor hem, om zoo wat 4 uur in den morgen, licht genoeg was, zette hij zijn reis voort maar nu in de rechte directie en kwam eindelijk om 9 uur bij den telegraafdraad aan. Hij liep toen naar den kant van Mashonaland en kwam eindelijk bij de rivier aan waar zijn wagens waren. Hij was zeer uitgeput en toen hij dacht dat hij dicht bij zijn wagens moest zijn, loste hij eenige schoten; zijn Kaffers liepen naar de plaats toe waar de schoten van daan kwamen en vonden hem er met verscheurde pejames en geheel uitgeput. „Nimmer," zeide Vluggi, „zal ik die 30 uren van mijn leven vergeten."

Hij vertelde ons ook van een standje dat hij en zijn reisgenoot Forbes een dag te voren met een Kafferkapiteintje gehad hadden. De Kaffers hadden van hen een os gestolen; zij kregen suspicie, volgden de sporen en gingen naar de kraal, vonden eindelijk het ossevel en eenig vleesch. Het vonnis was: ieder Kaffer 15 sjambokslagen en eene boete van 9 bokken en een groot getal assegaaien. De assegaaien hebben wij gezien en het zijn mooie instrumenten. De heer Vluggi is bij de heeren Rhodes, Tyson en Lange welbekend en gaat als bestierder van De Beer's syndicaat naar de Mashonaland-goudvelden.

Om vier uur in den namiddag vertrokken wij van onze uitspanplaats, doch ik kon niet nalaten, vóórdat wij ver-

trokken de 6 manschappen met hunne donkies eerst te gaan bezoeken. Ik vroeg hen van waar zij kwamen.

„Van de zoogenaamde goudvelden," was het antwoord.

„En waar gaat gij nu heen?"

„Naar de Kaapkolonie," zeiden zij.

„En waarom," vroeg ik, „zijt gij niet langer gebleven om uw geluk te beproeven?"

„Omdat het alles bocht is", zeiden zij.

„Kijk hier," hernam ik, „ziet gij de zon? en net zoo zeker als gij de zon daar ziet, net zoo zeker zult gij spijt hebben terug te zijn gegaan. Jelui reizen gedurig over de goudvelden heen, zonder het te weten; de fortuin ligt onder uwe voeten en gij neemt er geen notitie van. Het zal u wel," eindigde ik, „wat kosten om later weer hier heen te komen."

Een van het zestal stond mij dood bedaard aan te kijken en zeide:

„Mijnheer, elk woord dat gij daar gezegd hebt, is waarheid. Ik heb het aan deze mijne vrienden gezegd, doch zij wilden naar mij niet luisteren." „Too late Sir," riepen zij uit, „Capeward we go."

Ik verliet hen en ging met onze wagens voort.

Wij spanden dien avond op een hoogte uit en vertrokken weer om 2 uur den volgenden morgen, reisden door lieflijke landstreken, zeer geschikt voor schapen, beesten en producten en spanden om half 6 aan dezen (den Kaapschen) kant van de groote rivier Lundi uit.

Voordat wij met onze wagens de Lundi door gingen, klommen wij op onze paarden en reden er door. Daar loopt een sterke stroom water in de rivier, die zeer breed is en veel gelijkt op de Tuli-rivier. Bij dezen stroom

had men verwacht dat de Matabelen voor 12 maanden geleden de pionier-troepen van den heer Johnson zouden aanvallen. Dit is ook de rivier waar men gedurende den laatsten regentijd zoo jammerlijk te sukkelen had om transport door te krijgen, en waar menig flinke jonge man zijn graf vond. Op één plaats ziet men hier 7 graven met de namen op een stuk plank uitgeschreven. Ook vond de beste jongeheer Hackwell, over wien ik vroeger schreef, hier zijn dood. Hij bleef als het ware dag en nacht in 't water om meel en provisie er door te krijgen ten einde de pioniers te voeden, vatte koude, kreeg koorts en stierf. Men moet nu nog geweldig sukkelen om hier door te komen. In den regentijd is het zeer gevaarlijk om aan deze rivier te blijven liggen, want modderachtige oevers veroorzaken koorts. Maar wat kan men doen als men voor de rivier komt en zij is vol.

Wij dronken nu eerst wat koffie en de heeren Rhodes, Jameson en ik gingen om 6 uur te paard jagen. Wij reden al langs de rivier af over de twee uren ver. Wij kwamen nu en dan praalvogels tegen, maar kregen niets alhoewel wij eenige schoten op hen losten. Wij joegen ook ettelijke fazanten, hazen, kleine bokken op doch schoten niets. Eindelijk kwamen wij op een klompje koedoe-koeien, 5 in getal, met hare kalveren bij zich, maar schoten ook niet een er van. De heer Rhodes doodde toch naderhand een fazant. Overal zagen wij de diepe sporen van zeekoeien, leeuwen en duizenden sporen van allerlei soorten van bokken en andere wilde dieren, groot en klein. Het is toch al te interessant alles in zijn origineelen staat te zien: de fraaie boomen en struiken, de wilde dieren en apen, de heuvelen en dalen, de groote

rivier, dan wijd en dan weer nauw, dan rechtuit, dan kronkelend; hier en daar de krokodillen op de zandbanken in de rivier. Alles is romantisch en wild.

Om eigenlijk bij het wild uit te komen, waarvan wij de duizenden sporen zagen, moesten wij nog een uur verder rijden, doch daar hadden wij geen lust toe. Wij besloten de rivier door te rijden om dan aan den anderen kant weer terug te rijden. Toen wij in 't midden kwamen op een klein eiland, bonden wij onze paarden aan elkander vast en namen een heerlijk bad. Het was een warme dag en het Lundische bad in den heerlijken frisschen stroom was toch al te lekker. Ik erken echter dat wij zeer dwaas waren om terug te draaien. Wij behoorden eerst breakfast genomen en onze paarden goed gevoerd te hebben, en voor den geheelen dag op jacht gegaan zijn, 3 of 4 uur de Lundi op en dan zouden wij een prachtige jacht gehad hebben, en ook zeker de giraffen of kameelpaarden zijn tegengekomen, wier sporen en mest wij overal zagen. Maar in plaats van dat te doen, gingen wij als kinderen die niet beter wisten op jacht, vóórdat wij breakfast hadden genoten, en zonder eerst de paarden te voederen; en toen het begon 11 en 12 uur te worden, brandden onze magen van honger, en wetende dat onze arme paarden ook sedert den vorigen avond niets genoten hadden, besloten wij maar liever terug te keeren. Die jachterij is kinderspel en voorzeker bespottelijk. Doch tot mijn eigen satisfactie was ik in deze onderneming niet de ceremoniemeester.

Aan den anderen kant was het even dicht met boomen en struikgewas begroeid. Wonderlijk, overal waren de versche sporen van zeekoeien te zien, en ook overal sporen van leeuwen, onder anderen een zeer versche

van een zeer groot beest van die soort. Wij waren toch zoo zeker dat wij beiden zeekoeien en leeuwen zouden tegenkomen, doch te vergeefs. Ik was zoo verlangend om vooral een leeuw tegen te komen, om ook de satisfactie te hebben zulk een dier in zijn wilden staat te hebben gezien. Doch de koning der dieren hield zich schuil, en zoo ook de zeekoe. Wie weet echter hoevelen wij voorbij gereden zijn, want aan papkuil 1) en waterriet, langs de oevers der Lundi, ontbreekt het niet. Om half twaalf kwamen wij bij onze wagens terug en namen een stevig breakfast, want wij hadden honger. Om drie gingen wij een oude ruïnatie zien, die op een kleine schaal op den tempel van Zimbabye lijkt. Het was zeer interessant en aan den anderen kant van de Lundi. Te oordeelen naar de stukjes der oude bouwvallen, zou ik bepaald willen zweren dat het met gebrande baksteenen gebouwd was.

Wij verlieten de Lundi om half 5 en spanden aan dezen kant van de suikerbroodrivier uit, of, zoo als de Kaffers hem noemen de Ingwesi, waar een heerlijke stroom water in loopt. Wij namen in de Ingwesi een lekker bad. Het was een koele en aangename avond en waarlijk interessant te zien hoeveel de Suikerbroodkop op een suikerbrood gelijkt.

Wij spanden den volgenden morgen om 2 uur in, en reisden tot om 7 uur voort. Nu werd koffie gedronken en ging men weer jagen. Mijn paard was lui en ik

1) Daar modder bij de Boeren dikwijls „pap" genoemd wordt, zal een „papkuil" wel een modderkuil zijn. Modderkuilen zijn aan den benedenloop der rivieren in deze streek zeer talrijk.

begon bij de heeren Rhodes en James achter te blijven. Wij zagen eenige sabelantilopen en zwarte witpensbokken, doch schoten niet een van hen neder. Het gras werd nu zoo lang en hinderlijk en ik zag geen klein wild en dacht bij mij zelven: als wij groot wild tegenkomen dan jagen de heeren Rhodes en James weer alsof de booze geest achter hen is, en ik met mijn lui paard kan maar achter blijven, en als ik niet vlug genoeg ben dan krijg ik nog ook per ongeluk een kogel in mijn ribben en dat wel van mijn eigen maats. Ik dacht: neen, mijn ponie is vandaag al te lui, ik zal maar omdraaien. Ik deed toen mijn best een paar papegaaien te schieten, maar die vogels waren zoo wild, dat ik ze niet onder schot kon krijgen. Ik schoot echter een paar tortelduiven, en reed al langs de spruit op waar langs wij uitgespannen waren, en kwam op een mooie plek uit met schoone gladde rotsen waar ik meende te baden. Ik maakte mijn paard aan een boom vast en begon mij te ontkleeden, keek op en zag een grooten kaaiman dicht bij mij op een klip zitten. Hij bewoog zich niet en keek mij aan als of hij mijns gelijken was. Ik dacht dit is een beetje te brutaal en mogelijk moog je nog nader komen; ik zal je dus maar neerschieten. Ik nam mijn geweer op en schoot hem boven van de rots. Nu ging ik kijken en zag dat het een jonge zikowaan 1) was. Ik nam een bad en ging naar onzen wagen terug.

1) Het woord „kaaiman", dat oorspronkelijk alleen de Amerikaansche alligators aanduidt, wordt in Afrika dikwijls voor „krokodil" gebruikt. Maar wat een „zikowaan" mag wezen, heb ik niet kunnen ontdekken. En hoe een „groote kaaiman" tevens een „jonge zikowaan" kan zijn en dus vermoedelijk bestemd nog reusachtiger afmetingen aan te nemen, is ook eenigszins duister.

Kort daarna kwamen ook de heeren Rhodes en Jameson aan, zonder iets anders dan een paar tortelduiven. Om 7 uur spanden wij op een kale plek tusschen eenige boomen uit. Het was een heerlijke en koele avond.

Den volgenden morgen verlieten wij onze uitspanplaats om half 4 en reisden tot 6 uur, toen tot onze teleurstelling het voorwiel van onzen wagen tegen een boom kwam. De as brak, en het wiel viel op den grond. Wij besloten de goederen van de drie wagens op twee te laden. Het was nu een op en neer rijden naar de Nuanetsi om van de menschen aldaar hulp te krijgen.

Wij lieten den wagen achter blijven en spanden aan de Nuanetsirivier uit, een heerlijke plaats alwaar een telegraafkantoor op den berg is; ook eenige tenten waren opgeslagen, zoodat de plaats er heel te maal mak uit zag. Dit is eene schoone plek; de Nuanetsirivier is een prachtige stroom met volop water. Dit is de plaats van waar de heer Tyson ons 11. September een telegram zond dat twee wagens omgeslagen waren, en een paard was verloren geraakt.

Het is een vreeselijk warme dag. Temperatuur 100 in de schaduw. Het weer begint op te steken en een geweldige storm kan te wachten wezen.

Om 10 uur gingen wij in de rivier baden, en namen daarna breakfast. Toen wij met ons breakfast bezig waren, spraken wij over de hoogte van den heuvel, waarop het telegraafkantoor stond, en de heer Tyson die hem als zeer hoog en gevaarlijk beschreef, gevoelde zich verontwaardigd omdat ik zeide er niets van te maken om er op en af te klimmen, zonder dat mij iets mankeerde. Dit was volgens mijn vriend's opinie te sterk

uitgedrukt. Hij zeide mij dadelijk, dat ik nooit doen kon wat hij deed, om er nl. in twee uren tijd op en af te klimmen. Ik dacht bij mij zelven: Lieve hemel, man, wat denkt je van mij? Wel, zeide ik:

„Ik wed met u dat ik er veel sneller op en af komen zal dan gij."

„Gewed," zei Tyson, „om hoeveel?"

„Wel," zeide ik, „om hoeveel wilt gij?"

„Vijf ponden."

„All right," hernam ik; „het is nu twaalf uur en zoo warm dat de kraaien gapen, en daarbij zijn wij zoo vol gegeten."

Tyson dacht dat ik zou ingeven en een compromis zou voorstellen. Doch neen, daar was ik te parmantig toe. Wij maakten ons dus gereed, en de heer Rhodes die zich heelemaal buiten de zaak hield, zeide toen:

„Jelui zijn als kleine kinderen; om in deze hitte naar de hoogte van den berg te loopen is gekmanswerk."

Doch ik gaf niet in en met eens stapten wij voort. In alle geval zag ik dat de heeren Rhodes, Lange en James wel pleizier er in vonden dat wij de zaak op de proef gingen stellen. Ik raakte hoe langer hoe meer vóór en stapte den 300 voet hoogen heuvel of bergje op als een jongeling. Ik was in dien tijd zeer mager en dun geworden en voelde de wandeling niet. Doch de heer Tyson, die als een vorst in den wagen leefde, zoolang wij van Beira naar Salisbury in al de tegenspoeden reisden, was zeer in gewicht toegenomen. Hij begon dan ook weldra als een walvisch te blazen. Ik rustte op den berg bij het telegraafkantoor uit, en toen Tyson half pad op was, ging ik weer terug. Hij stapte met zijn kierie; ik met

niets. Om kwart voor twee was ik weer bij ons kamp terug. Ik rustte een weinig en ging toen weer zamen met de heeren Rhodes, Van der Bijl en Lange baden. Toen wij uit het water bij onze wagens kwamen, zat de heer Tyson er zoo nat bezweet als een man die uit een druiventrapbalie 1) komt. Ik had medelijden met hem want hij zag er verschrikkelijk vermoeid uit; zijn vriendelijke en zachtaardige blik op mij deed mij met eens zeggen: „Ou broer ik heb u geklopt, met loopen in alle geval ben ik u baas. Nu een whisky te zamen gedronken en u betaalt mij niets, want je bent reeds al te zwaar gestraft."

Tegen half 4 begon het zwaar te regenen en te donderen. Na het zware weer was het klimaat zeer afgekoeld.

Den volgenden morgen, Nov. 9, gingen de heeren Rhodes, James en ik half 6 jagen. Wij reden langs de rivier af, en na twee uren draaiden wij uit naar het open veld om groot wild te ontmoeten. Wij reden nu langs een spruit op, en zagen tot onze verwondering op een hoog kopje op de spits van de rotsen drie kafferhutten; ook niet meer. Het was ons zeer vreemd, want hier in het afgelegen veld hadden wij geen hutten verwacht. Weldra kwamen wij op de plaats waar zij hunne tuinen maken; maar de Kaffers zagen wij niet. Het begon nu zachtjes te regenen, Schotsche mist zoo als wij het in de Kaapstad noemen. Het begon in plaats van lichter al donkerder te worden. Wij reden en reden, maar konden geen groot wild zien, alhoewel wij een menigte versche koedoe- en kwaggasporen zagen. Geen wonder ook, want wij konden niet te ver van ons zien wegens den regen.

1) Een „trapbalie" is een kuip (balie), waarin de druiven getrapt worden.

Nu kruisten wij een spruit alwaar wij bij de doordrift in het zand een versche worsteling zagen van een koedoe met een leeuw; de sporen van den leeuw hadden wij reeds meer opgemerkt. Wij hielden stil en kwamen overeen dat een leeuw hier op een koedoe gesprongen en het beest weggevoerd had.

Wij bespraken hierop de zaak, of wij een weinig zouden rondjagen om te zien of wij niet den leeuw zouden gewaar worden, of maar liever voort zouden rijden. Mijn hart brandde om den koning der dieren te zien, en met zijn spoor te volgen moesten wij hem vinden. Maar dan weer: wij hadden geen enkele leeuw-schutter bij ons, allen waren met leeuwen-manieren onbekend, en dat zou gevaarlijk zijn, te meer als het dier bij zijn prooi lag.

„Ach," zeide ik, „hadden wij maar Selous nog bij ons," doch ons eenparig besluit was, maar langzaam al jagende terug te rijden.

Het kwam ons nu voor dat wij een verkeerde richting hadden genomen, doch eindelijk zagen wij de Kafferhutten die wij van morgen boven op de rotsen van het hooge kopje ontdekten en kwamen toen weer op onzen koers.

Het weer begon nu wat beter te worden en nu en dan moesten wij door spruiten rijden, waarin diepe kuilen zijn. Wij zagen op een afstand langs den oever van een grooten kuil op een zandbank een groot zwart ding liggen. James en ik reden nu naast elkander; toen wij dicht bij kwamen zeide James:

„Man, het is een monster-krokodil!"

„Machtig kerel," zeide ik, „houd stil, laten wij niet verder rijden, maar het dier bekruipen en doodschieten."

„Neen," zeide James, „laten wij nog nader rijden."

Doch toen wij meenden af te klimmen sprong de krokodil in 't water, dat een raak gedruisch maakte. Dit was eerlijk de grootste krokodil die ik ooit gezien heb, een compleet monster.

Om kwart over elf waren wij bij onze wagens terug. Wij trokken droge kleederen aan en genoten een flink breakfast. Om half vier vertrokken wij van de Nuanetsi, en lieten een van onze reiswagens, waarvan de as brak achter. Daar wij niet veel voedsel meer voor onze reis noodig hadden, konden wij hem missen en bovendien hadden wij tot naar Tuli genoeg aan twee wagens, een kar en 4 rijpaarden.

Wij spanden op een mooie schuilplaats om 7 uur uit en waren pas daarmee klaar of de wolven begonnen te huilen dat het een akeligheid was. „Alweer ergernis van nacht," zeide een onzer jongens. Wij bevalen onze Kaffers voor een goede hoeveelheid hout te zorgen, want deze plaats kwam ons zeer wild voor.

Zoo als wij verwachten, begonnen de leeuwen ook weldra met hun gebrul. Die bleven echter op een distantie van ons, maar de brutale wolven verschrikten nu en dan onze ossen. Deze brutale dieren hebben voor eenige dagen geleden de pens van een vooros van een transportrijder open gerukt, die in den nacht aan het trektouw was vastgemaakt. De transportrijder hoorde den os rukken en bulken; hij sprong met zijn geweer uit den wagen; het was donkere maan. Hij dacht dat het een leeuw was, maar toen hij bij den os kwam liepen de aanranders weg; hij vuurde onder hen maar daar het donker was schoot hij mis. Den volgenden morgen moest hij de keel van den armen os laten afsnijden. Volgens de sporen

waren er ten minste 6 wolven om de ossen dien nacht aan te vallen. Wij hadden den ganschen nacht ergernis van dat vuil goed.

Om half vier vertrokken wij en arriveerden aan de Sawierivier om 6 uur. Tyson reed te paard vooruit en had niet gedacht dat wij zoo'n korte schoft zouden maken, doch het was toch al te verleidelijk om bij deze rivier uit te spannen. Drie kwart uur later kwam Tyson terug en was een beetje verlegen dat hij had moeten omdraaien. Wij gingen in de rivier wasschen. Alweer de ongelukkige Tyson! Hier is het net als in de rivieren : groote klippen, en net zoo als het bij de groene spruit was waar de kapitein voor een paar dagen geleden in het water viel. Hij ontkleedde zich en sprong in het water, liep toen over een breede gladde klip, gleed uit en viel achterover met zijn hoofd op een andere klip. Hij sprong dadelijk weer op en toonde niets te mankeeren. Wij konden niet helpen in lachen uit te barsten.

„Mijn lieve man," zeide ik, „wat scheelt u, waarom maakt ge er nu een regel van om zoo te vallen? Gij zult nog op deze wijze uw nek breken."

„Well, old man," antwoordde hij, „als gij zoo als ik gevallen waart dan had ge zeker niet gelachen, maar wel geschrokken."

„Maar," hernam ik, „ou broer, ik heb geschrokken, maar toen ge weer zoo snel op sprongt, en u dood bedaard kwaamt aankleeden, dacht ik dat ik nu maar lachen kon." Ik trachtte mij hierop in toom te houden, maar kon het niet helpen nu en dan het weer uit te schateren, want het was mij al te komiek, toen hij weer voor de tweede maal met zijn pokkel als een pompoen in het

water viel, en buitendien wist ik dat hij er zeer over verlegen was. Ook overkwam hetzelfde lot mij twee malen en verheugde het mij als het ware dat mijn maat veel erger viel dan ik.

Wij gingen nu naar onze wagens en namen breakfast. We zaten na het eten te rooken en spraken over Tysons val. Hij liet mij toen zijn hoofd voelen, waarop een groote bult op de achterpan was. Hij zat recht over en dicht bij mij. Drie minuten daarna viel hij onverwachts voor over op mijn schoot en was geheel flauw. Wij wieschen zijn hoofd met azijn en gebruikten allerlei middelen om hem weer bij te krijgen. Spoedig was hij dan ook weer bij zijn positieven en volkomen wel; deze maal heb ik zeer geschrokken.

Het veld hier is fraai en er is volop voor onze beesten te grazen; heuvelachtig en zeer boomrijk. Hier staan ook vele polonieboomen waarvan de vruchten zeer groot zijn. Ik heb er een geplukt van 22 duim lang en 16 duim in omvang, zij woog 15 lb. Het is bepaald gevaarlijk onder een polonieboom te zitten als de vruchten beginnen af te vallen, zoo als nu het geval was. Om een 15 lb. zware polonie van een hoogte op je hoofd te krijgen is geen kinderspel.

Wij verlieten de Sawierivier om half 3, reisden door een mooi distrikt en spanden om 6 uur uit. Een stille nacht; weinig geraas van wilde dieren.

Woensdag, 11 Nov. Wij spanden heden morgen om 2 uur in en hielden om half 6 aan de Bubyerivier halt. Om 6 uur gingen de heeren Rhodes, James en ik weer te paard jagen, bleven 2½ uur uit, ontmoeten een los dozijn koedoes, schoten er op dat het kraakte, doch

doodden niets. Het is langs deze rivier net zoo als bij de andere: zeer boomrijk en schilderachtig. Om 11 uur waren wij terug en genoten ons morgenmaal. Dit is de plaats vanwaar Lord Randolph in zijn brieven schreef, dat hij de leeuwen, kwaggas en koedoes geschoten heeft. Het is echter een bekend feit dat allerlei soort wild hier volop is en vandaar zijn de leeuwen zoo volop. Hier kwamen wij ook de heeren Fry en Elliott tegen, die bitter klaagden dat de politie niet genoeg doet om voor schuren en hutten te zorgen. Het is hier zeer schoon en boschrijk.

Wij verlieten de Bubye om 4 uur, reisden tot 7 uur en spanden weer uit. Wij hadden een rustigen nacht, spanden om 2 uur in den morgen in, en arriveerden aan de Umsabetsirivier te 7 uur, alwaar wij weer stilhielden.

De Umsabetsi is eene groote doch droge, zanderige stroom, net zoo als de Buffels- Dwijka- en Gamka-rivieren in de Kaapkolonie; een duidelijk bewijs dat wij de hooge velden van Mashonaland achter onzen rug hebben. Wij moesten in het zand gaten graven om water te krijgen, en onze ossen hadden wij eenige mijlen langs de rivier af te zenden om bij de waterkuilen te komen. Aan een bad nemen was niet te denken. Doch wij waren zoo vol stof (want het stof in 't pad was akelig) dat wij ons gedrongen gevoelden ons te gaan wasschen. Tyson, Lange en ik besloten toen om onze paarden op te zadelen en langs de rivier af te rijden, totdat wij bij een kuil water uitkwamen; zoo gezegd, zoo gedaan. Wij reden en reden ten minste 8 mijlen ver totdat wij eindelijk bij waterkuilen uitkwamen. Zoo ver moesten onze arme ossen

ook loopen om bij het water te komen. Wij kwamen op een schoonen kuil water uit, tusschen rotsen gelegen met groen gras rondom en hadden daar een heerlijk bad en gevoelden ons weer recht lekker. Wij zeiden tot onze veewachters om de ossen maar te laten weiden waar zij waren, want hier was er veel voor hen te vreten; dat wij hun kost met een der jongens bij de wagens zouden zenden en dat zij niet voor half 4 bij de wagens behoefden te zijn.

Verfrischt zijnde, reden wij naar onze wagens terug. Intusschen had de heer Rhodes zijn gomelastiek bad vol met water laten dragen en had hij ook een bad. Hier stonden ook eenige transportrijders uitgespannen, die een paar snaaksche aapjes bij zich hadden. Die menschen vertelden ons welk een last zij den vorigen nacht van de wolven hadden en hoe dat dit vuilgoed een hunner ossen had gewond. Alhoewel de honden blaften en te keer gingen, kwamen zij toch bij de ossen.

Wij hoorden een geweldig lawaai en gingen kijken wat het was, en vonden Fortuin, Januari en anderen bezig een slang te zoeken. Fortuin en Januari vertelden ons, dat zij onder een boom lagen te slapen, toen eensklaps iets tusschen hen viel. Zij keken en het was een groote kaaiman. Zij schrokken zeer, doch waren niet recht opgestaan of, doef! viel er een groote boomslang tusschen hen. Het dier was natuurlijk achter den kaaiman aan en toen deze afviel of sprong, deed de slang hetzelfde. Er werd te vergeefs gezocht, beiden waren in de struiken verdwenen. Dit is een doornachtige rivier en dus een vast bewijs dat wij weer in de lage landen zijn.

Wij verlieten de Umsabetsi om half 4 en reisden weer in een stofdamp tot om 7 uur, toen wij op een hoogte

uitspanden. Wij bleven echter niet in onze wagens zitten, maar bereden gewoonlijk, als het zoo stofferig was, de paarden. Het was een warme avond met helderen maneschijn. De wolven gingen erg te keer, leeuwen waren rondom ons. Het was een zeer open plek, waar wij uitgespannen waren, zoodat wij ons over ongedierte niet bekommerden; buitendien hadden wij het maanlicht. Het was te warm om in de wagens te gaan en Lange en ik sliepen op onze karossen zonder kombaarsen, en de heer Rhodes bleef in zijn armstoel zitten, leunde met het hoofd achterover en sliep aldus. Om 10 minuten over twee spanden wij in, weer in een ellendige stof.

Om half 6 arriveerden wij bij de Umzingwane, een groote en boomrijke rivier met een grooten stroom water. Het is tusschen deze rivier en onze laatste uitspanplaats alwaar de jongeheer Van Riet van zijne wagens verdwaald is, en, na 40 dagen omgedoold te hebben, eindelijk door jagers gevonden is. Hij ging te zamen met de zusters der vertroosting 1), en was een lieve jongeling door allen bemind. De zusters zijn dagen en dagen op hem blijven wachten, en hebben zoo veel als mogelijk was naar hem laten zoeken, doch alles te vergeefs. Eindelijk zetten zij hunne reis naar Salisbury voort, zonder den jongeling, en hebben hem als dood opgegeven, maar tot hare verbazing en tevens groote blijdschap werd hij een tijd later aan haar overhandigd. Het is een lange geschiedenis wat alles met dien armen jongeling in die 40 dagen en nachten gebeurd is. Zijn nagels waren allen weggesleten wegens

1) Waarschijnlijk ziekenverpleegsters, onder de benaming „sisters of mercy" op weg naar Salisbury.

het graven naar water en euntjes 1), en zijn tanden stomp versleten om de wilde dadels af te bijten. Hij was zeer uitgeput en, als 't ware, zinneloos gevonden. De jagers zochten ook water en kwamen op zijn spoor af, volgden het, totdat zij hem in een gebogen positie, bij het gaatje water dat hij gegraven had, vonden, te zwak om iets meer te kunnen doen; hij zou zeker een paar dagen later gestorven zijn, doch de goede jagers deden voor hem wat zij konden en spoedig werd de jongeling beter.

Wij dronken koffie, aten een paar beschuiten, en maakten ons gereed te gaan jagen.

Dicht bij ons waren ook andere wagens uitgespannen. Spoedig kwamen twee mannen naar ons en vroegen ons of wij niet lust hadden om met hen zamen te gaan, giraffen of kameelpaarden te gaan schieten. Zij vertelden ons dat zij oude jagers waren, de een was Malherbe en de ander Vivier. Wij besloten met hen mede te gaan. Ons gezelschap bestond uit de heeren Rhodes, James, Malherbe, Vivier en mij met Roeping, allen te paard. Na een paar uren gereden te hebben, kwamen wij op een menigte sporen van groot wild af, en zagen ook tal van giraffensporen. Niet lang daarna kwamen wij op een klomp koedoes. Iedereen ging nu weer, net zoo mal als altoos, achter de dieren aan, elk zijn eigen koers, en eindelijk waren allen uit mijne oogen verdwenen, tot Roeping toe, en was ik alleen. Ik hoorde overal bam, bam, bam, en later alles weer stil. Ik reed en reed doch

1) „Euntjes" is volgens Mansvelt's „Kaapsch-Hollandsch Idioticon" een verbastering van „ajuintjes". Hottentot-ajuintjes, de bollen van Sisynrichium africanum zijn volgens hetzelfde werk een gezochte lekkernij.

zag geen drommel, en begon mij reeds voor mijn aftocht gereed te maken om langs de rivier te rijden. Doch tot mijn blijdschap kwam ik tusschen de boomen Malherbe tegen, die op de sporen van een koedoe was die hij zwaar gekwetst had; hij wees mij de bloedsporen. Kort daarna daagden de heeren Rhodes en James ook op met Roeping, en ik was zeer verblijd. Wij volgden Malherbe die kort daarna op zijn gekwetste koedoe afkwam. „Hier is hij," riep hij uit. Het arme dier kon geen stap verder en had een kogel door zijn heupen; zijn achterlijf rustte op den grond en het leunde op zijn voorbeenen. Het was een fraaie bul met prachtige horens. Wij slachtten hem af en sneden net zoo veel vleesch af als onze paarden konden dragen. Malherbe nam de horens en het vel met zich mede.

Nu was de vraag of wij verder zouden rijden om de giraffen te gaan schieten; zij konden niet meer ver van ons zijn, want overal zagen wij hunne versche sporen en mest, doch het begon zoo vreeselijk warm te worden en wij waren zoo moede, dat wij besloten om te draaien; Vivier lieten wij achter blijven. Op onze terugreis reden wij door een spruit die in de Umzingwane loopt waar een kuiltje water in was. Met eens liep een jonge krokodil er in en deden wij met stokken ons best hem er uit te krijgen doch voor niet; de vagebond bleef dicht in 't water. Het is een boschwereld en het is daarom dat de giraffen hier zich ophouden.

Om half 12 kwamen wij bij de wagens aan. Vivier echter eerst om 1 uur, want hij had de giraffen gevonden, maar toen hij zag dat wij niet achter hem aankwamen was hij ook teruggekeerd, daar hij, als hij een giraffe

schoot, hem toch niet alleen zou kunnen regeeren. Hij scheen wat ontevreden te zijn dat wij omgedraaid waren; doch ik gaf er bitter weinig om en was maar blij dat ik weer bij onze wagens was.

Wij vertrokken van de Umzingwane om 4 uur, reisden vijf uren en spanden op eene gelijke vlakte uit. Het was zeer benauwd en drukkend warm. Alweer bleef de heer Rhodes in zijn leuningstoel slapen en Tyson en ik sliepen op kussens op den grond. De vervelende wolven, wier gehuil mij een pest van stoornis in den nacht geworden was, zijn alweer bezig rondom onze wagens te tjanken. Mogen zij al spoedig gevrekt zijn, is mijn oprechte wensch! Om kwart voor 2 in den morgen spanden wij weer in, en om 3 uur waren wij bij de Ipagi-rivier, waarin een heerlijke stroom water loopt. Hier heeft men ook een hotel van stroo gebouwd; net zooals de Kafferhutten. Om 6 uur spanden wij aan een spruit uit, vijf mijlen aan dezen kant van Tuli. Om 9 uur weer ingespannen, waarna we om half 11 bij het Tulikamp op Zaterdag 14 Nov. 1891 aankwamen.

Verleden jaar kwamen wij hier op den eersten Nov. aan, dus een weinig meer dan een jaar geleden stonden wij op den oever van dezelfde rivier uitgespannen. De heer Tyson en ik zadelden onze paarden en gingen in de Tuli een heerlijk bad nemen. In de rivier was nu veel meer water dan verleden jaar. Toen wij verleden jaar hier aankwamen was het mij alsof ik op 't eind van Afrika was, en nu is het mij alsof ik op den rand van de Kaap-kolonie ben.

Het was zeer warm en de rivier is ons een zegen, anders weet ik niet hoe wij het hier zouden kunnen

uithouden. In den namiddag begon het te regenen. Onze wagen, om ons hier af te halen, was aangekomen. De heer Rhodes heeft naar Palapye 1) getelegrafeerd om ons te laten afhalen. Lange en ik gingen het wagentje examineeren, want het kwam ons zoo nietsbeduidend voor, dat wij bevreesd waren er mee te rijden. Ik vond het sterk genoeg, maar de heer Lange had veel bezwaar, en geloofde niet dat het ou rijtuig de heeren Rhodes, Tyson, hemzelven en mij zou kunnen dragen, en zijn voorstel was om met des heeren Zeederberg's coach 2) terug te gaan. Daartoe, kon ik zien, had hij grooten lust en hij kreeg ook langzamerhand den heer Rhodes naar zijn kant over. Tyson was onverschillig, alles was voor hem hetzelfde. Doch ik hield vol dat het wagentje goed genoeg was, en liet door een smid aldaar de veeren met riemen omvlechten en maakte alles zoo sterk mogelijk.

Zondag, Nov. 15. Een warme dag. In den morgen gingen wij weer te paard om te gaan baden en verlustigden ons in het schoone heldere water. Toen wij terugkwamen zakte mijn paard in het witte zand weg, zoodat ik over zijn nek moest uitstappen; het water kwam mij bijna half lijf, en ik werd pap-nat, doch daar het zulk een vreeselijk warme dag was, kwam het er niet veel op aan. In den namiddag kwam de coach van den heer Zeederberg aan met zijn 8 schimmels. Alles zag er zeer aanlokkelijk uit. De heer Zeederberg was zelf bij zijn passagierswagen, en hield bij den heer Rhodes

---

1) De tegenwoordige hoofdstad van Khama's land, op blz. 37 en vlg. Palachwe genoemd.

2) De heer Zeederberg was, en is — meen ik — nog ondernemer van een omnibusdienst tusschen Tuli-kamp en Pietersberg in Transvaal.

aan om met hem terug te reizen. Maar ik had geen lust om met de coach weer door Transvaal te reizen. Mijn maag was nog al te vol van den Adendorff-trek en ik kon niet het idee verdragen, dat wij weer tot dezelfde oude storie van verleden jaar zouden overgaan. Ik was gedetermineerd, wat de andere heeren ook mochten gedaan hebben, ik zou niet weer door Transvaal terugreizen, maar met het wagentje door Khama's land en Bechuanaland. Eindelijk werd besloten dat wij allen den volgenden dag met ou Arie en het wagentje zouden vertrekken en wij gaven hem kennis om om 3 uur gereed te wezen. Wij zouden reeds dien avond om 10 uur vertrekken, maar daar het pikdonker was en gestadig regende werd het tot den morgen uitgesteld.

Wij waren dien avond op diner bij kapitein Tye uitgenoodigd en zaten met onze 15 stuks aan, allen officiers; soldaten ziet men zelden. Om 10 uur ging ik naar onze wagens terug om te slapen. Twee uren later kwamen Tyson en Lange terug. Bandmaster had een of andere zonde gedaan en Lange, die met een vreeselijk humeur bij den wagen kwam, begon een boos spectakel met Bandmaster op te schoppen en gaf hem een, twee, drie, een geweldige dracht slagen. Alles echter puur verniet, en ditmaal was mijn vriendje toch zeker verkeerd en heeft het mij gespeten, vooral daar het de laatste avond was dat Bandmaster bij ons is. Morgen laten wij hem achter blijven. Het lawaai stond mij hoegenaamd niet aan, want wij hadden nog een paar uur om te slapen. Nimmer, nimmer te voren was onze Eppie 1) zoo onverstandig! Ik

1) Verkorte voornaam van den heer Lange (zie boven blz. 82).

sprak echter geen woord en deed mijn best een weinig te slapen, maar gevoelde voor onzen tafelbediende rechte jammer en was op onzen conducteur zeer verergerd.

Wij verlieten Tuli op Maandagmorgen, 16 Nov. om half 5. Het heeft den geheelen nacht door geregend en alles is nat en modderig. Wij zitten met ons 6 stuks in het wagentje. De heeren Rhodes en ik achter, Tyson en Lange in 't midden. Tonie en Arie voorop, en de leider voor met het touw. Wij lieten onze twee wagens, kar, rijpaarden met zadels en toomen, beddegoed, een hoeveelheid kleederen met eenige Kaffers en portmanteau's achterblijven. Ook bleef sergeant James achter met Fortuin, Januari, Bosbok, Jas, Roeping, Zwartboy, Klappernoot, die allen weer naar Mashonaland met de wagens terugkeerden. Maar de heer Van der Bijl zal ons naar de Kaap volgen met Bandmaster, Jan Kaapnaar en Matokwa of Samsam. Ik had erg spijt, toen Klappernoot besloten had om niet met mij naar de Kaap mede te gaan. Van al onze Inhambane Kaffers is Matokwa de eenigste die naar de Kaap door gaat.

Het gaat nu met onze 6 ossen als of de duivel achter hen aan is. Ik dacht: eer het twaalf uur is, is het septiele 1) wagentje kapot. Bij de hoogten af moeten wij maar adem ophouden 2); om kwart over 6 spanden wij bij de Baobabrivier uit, verlieten de spruit om kwart over 7 en hadden dus tijd om koffie te laten maken en een weinig te eten. Wij hadden nu een versch span van 6; van de staanplek ging het weer net zoo als van morgen, de ossen

1) „Septiel" = het engelsche subtile, hier: van teêren bouw.
2) Waarschijnlijk uit vrees dat er een ongeluk zou gebeuren.

liepen met het wagentje dat onze ooren tuiten. Naderhand werden zij moede en ging het veel bedaarder. Om 5 minuten voor één kwamen wij te Semalali aan, alwaar wij uitspanden. De uitspanplek staat mij goed voor den geest. Hier bleven wij voor 12 maanden geleden bijna een geheelen dag. Het is hier volop water, en tamelijk voor beesten om te vreten; ook staat hier een fraaie groote mimosa en andere boomen. De ossen dagen niet op en ou Arie gaat ze zoeken. Intusschen heeft Tonie een kans om voor ons eten klaar te maken. Wij genoten een lekker maal, want allen hadden honger. Het weer begon op te steken. Wij waren nu weer in de Mapanie-boschvelden in de wereld der vogelen in soorten.

Om half twee vertrokken wij in alle snelheid voort, spanden weer om 3 uur uit, altoos versche spannen. Om 4 uur begon het te donderen; kort daarna kwam de regen in massa neer. Wij gingen echter door en Arie stoorde zich aan niets. Zijn orders waren om zoo snel te reizen als hij kon. Voor ieder versch span ossen kregen wij ook een nieuwen leider. Alle twee, of twee en een half uur spanden wij uit; telkens versche spannen. Het regende den geheelen nacht door.

Om een uur in den morgen kwamen wij voor een rivier. waarin het water troebel en stil loopt. Wij hielden stil en ou Arie scheen wat beangst te zijn er door te rijden. De heer Rhodes was echter gedetermineerd er door te rijden. Wij raadden hem niet onverstandig te zijn om zijn leven in een vreemd land, waarvan hij de wateren niet kende, te wagen. Om de zaak nu zeker te maken, lieten wij den leider er door loopen. Het water kwam hem iets meer dan half lijf, dat was voor ons goed genoeg, en door gingen wij.

Aan slapen was niet te denken en hoe dat ou Arie zoo netjes tusschen de boomen door kon rijden zonder vast te haken is voor mij een raadsel, want het is een woud aan elkaar. Wij reden al onder de boomen door. Wij arriveerden te Macloutsi-kamp om kwart over 6; allen nagenoeg sliepen nog. Alles was waternat en het ging zeer moeilijk om koffie klaar te krijgen. Wij waren voor een winkel van een heer Howman (een Engelschman) uitgespannen en deze kwam de heeren Rhodes, Tyson en Lange vragen om bij hem koffie te komen drinken; doch alhoewel ik bij de andere heeren stond, vroeg de ploert mij niet. Want hij vroeg alleen de drie heeren en zeide ook geen woord, toen ik bleef staan. Waarom hij dat deed weet ik niet. Ik was immers even welgekleed en zag er net zoo fatsoenlijk uit als de andere heeren. Dit maakte mij zeer boos. Eerstens had ik erg lust voor koffie, en tweedens gevoelde ik mij zeer beleedigd. Ik dacht bij mij zelven: „Howman, bergen en dalen ontmoeten elkander niet, maar menschen wel; de dag zal komen vroeg of laat dat ik met u zal afrekenen."

Ik dacht onmiddellijk aan een zekeren heer Theron in het district van Murraysburg wonende, die mij ook onbeschoft had behandeld, toen ik met mijn broeder naar den Vrijstaat reisde, die toen geen vleesch, brood of voeder voor onze paarden aan ons wou verkoopen. Met smeeken en mooi praten kregen wij naderhand wat oud brood en een brandmager stuk vleesch waarvoor wij 5s., en zes door de muizen uitgevreten havergerven waarvoor wij 3s. moesten betalen. Ik was toen een jongeling van 20 jaren oud. Meer dan 22 jaren daarna ontmoette ik

een ouden man op het Middelburgsche congres, die met mij kwam kennis maken. Ik begon met hem te praten en dacht met eens aan dien akeligen avond in het district Murraysburg. Ik ondervroeg hem en vond eindelijk uit dat hij de Theron was, die langs het pad woonde en de man was, die mij zoo onbeleefd behandeld had, en bloedgeld liet betalen voor hetgeen hij mij gaf. Ik had met hem toen een geducht gesprek.

Wij genoten hier in een eethuis, in een aparte kamer, breakfast. Toen wij om 8 uur gereed waren te vertrekken, kwam er een aantal officieren opdagen, die allerlei excusen maakten, dat zij van onze komst niet wisten enz. Ik kon echter zien dat de heer Rhodes zeker verwacht had dat wij hen ontmoeten zouden. De officieren in hunne uniformen wilden hem uitgeleide doen, doch des Premiers beleefd verzoek was hem alleen te laten en terug te keeren. Dit is de plaats alwaar wij verleden jaar eenige dagen met den Gouverneur doorbrachten en vanwaar Zijne Excellentie naar de Kaap terugkeerde. Van gistermorgen tot heden hadden wij dus met de ossen 70 mijlen afgelegd.

Wij verlieten Macloutsi om kwart over 8 op den 17den November en reisden dag en nacht door, telkens versche spannen. Het gaat als de wind voort. Zoodra een nieuw span wegtrekt moeten wij maar net vast houden 1). De ossen zijn spekvet en worden des nachts goed gevoerd en trekken maar alle veertien dagen van 2 tot 3 uren, maar dan is het eigenlijk geen trekken doch een hard loopen zoodat het ou wagentje als een lap vel er achter rond

1) Zeker om niet door de groote vaart uit het „ou wagentje" te vallen.

huppelde. Tot mijn verwondering laten de leiders, die gewoonlijk jonge kaffers zijn, nimmer de touwen los, zij loopen daar voor als reebokken. Hoedat wij overal tusschen de boomen doorkomen, zonder vast te haken weet ik niet, dat is voor mij een mirakel. Wij zijn nu dood van vaak en kunnen onze oogen niet meer open houden. Hoedat ou Arie zoo lang zonder slaap kan weet ik niet. Wij kwamen te Palapye om 3 uur den 18den November aan.

Dicht bij de stad ontmoetten wij Khama en zijn zoon op zijn ploegland. Hij was bezig met 4 ploegen en zoodra hij ons zag kwam hij met zijn zoon naar ons wagentje, haalde zijn hoed met een diepe buiging af, zoo als ook zijn zoon deed. Hij zeide dat hij ons in de stad zou komen zien. Wij spanden bij het telegraafkantoor uit, hadden een goed maal en ontvingen en verzonden telegrammen.

Om 5 uur verliet ons wagentje Palapye met een anderen drijver. Arie bleef hier, waar zijn familie woont; Tyson en Lange zouden het wagentje met een groote kapkar op veeren volgen, ook door 6 ossen getrokken. Khama wou zeer gaarne den heer Rhodes spreken en verzocht hem om met hem zaam naar zijns tolk's woning te gaan. Wij zouden dan ons wagentje en de kar te paard achtervolgen. Voor dat wij met Khama voortgingen, zeide de heer Rhodes tot de heeren Tyson en Lange om niet te lang te verzuimen en dadelijk den wagen te volgen. Zij verzekerden ons dadelijk voort te gaan.

De heeren Rhodes, Khama, Moffat en ik reden nu te paard naar de woning van den tolk voort. Daar gingen de heeren Rhodes en Khama binnen; Moffat en ik bleven buiten. Khama had over den zendeling Hepburn, die 20

jaren bij zijn volk onderrichter was maar nu den baas wilde spelen, bitter te klagen. Khama die zijn werk als koning en regeerder zeer goed verstaat en een model van een zwarte Majesteit is, kon het niet verdragen, dat mijnheer de zendeling Hepburn het volk zou gebieden en hij maar zwijgen moest. Het gevolg was dat de zendeling zich moest onderwerpen of vertrekken. De heer Hepburn verkoos het laatste en bevond zich thans, zoo als ik verneem, te Londen om Khama te verklagen. Deze heeft op mij verleden jaar zoo'n aangenamen indruk gemaakt, en nu weer, dat ik niet anders kan dan met hem sympathiseeren.

Om 7 uur in den avond verlieten wij Palapye, groetten Khama en reden voort. De heeren Rhodes en Moffat hadden goede paarden, maar ik had een lompe nietsnut, hij viel telkens met mij. Het rijden in het donker was maar ellendig, het ging snel voort even als of er 7 duivels achter ons aan waren. Het was een jagen en aan stappen was niet te denken. Moffat was haastig om het wagentje te vangen ten einde weer naar Palapye om te draaien, en de heer Rhodes was niet gerust, voordat hij onzen wagen gevangen had. Ik daarentegen was met den weg onbekend en wou onder geen omstandigheden achterblijven. Mijn paard viel de eerste maal plat met mij, maar ik stond dadelijk weer op. De tweede maal viel hij weer en ik vloog over zijn nek op mijn gezicht in het zand. Toen joeg ik weer om de twee ruiters in te halen, maar bleef altijd een distantie achter. De heeren stoorden zich niets aan mij en ik durf zeggen, dat ik maar alles behalve met hun voortrijden zonder zich aan mij te storen tevreden was. Mijn paard viel nu voor de

derde maal, maar deze maal was de val een liederlijke. Ik reed zeer hard met de stijve teugels in mijn handen, maar het dier viel zoo hard dat hij heel te maal over mij heen rolde. Ik dacht dat hij mijn rug gebroken had. Ik stond nu haastig op, veegde het zand uit mijn oogen en schreeuwde zoo hard als mogelijk naar de twee heeren, die mij gelukkig hoorden en omdraaiden. Ik was nog bezig mijn paard in orde te maken toen de heer Rhodes vroeg wat mij scheelde. Ik antwoordde dat ik een lomp verrot ding had om op te rijden, dat het dier reeds driemaal met mij was neer gevallen, en dat ik mij ditmaal bezeerd had; dat ik het zeer onvriendelijk van hem en Moffat vond mij in den steek te laten in een vreemd land, en dat in den nacht; dat ik niet verder kon, omdat ik mij in mijn rug bezeerd had. Aan den heer Moffat zeide ik, dat ik een oude ruiter was, en een dozijn paarden zelf had geleerd, maar nog nooit zoo een vuilnis onder mij had gehad; dat hij zich behoorde te schamen mij zoo een vrot 1) ou ding om te rijden gegeven te hebben en dat mijn nek niet zoo goedkoop was als hij zich wellicht verbeeldde.

Beide heeren wisten niet wat er te doen was, vooral over de woorden dat ik mij bezeerd had en niet verder kon rijden. Wel, zeide de heer Rhodes, wat mankeert dan, waarom kunt ge niet verder rijden? Mijn rug is bezeerd, zeide ik. Intusschen wist ik wel dat ik verder kon rijden, maar ik deed het om niet weer achter gelaten te worden en dan te verdwalen. Die heeren ver-

1) Verkorte vorm van „verrot"; ook gebruikt in den zin van slecht, nietswaardig.

zochten mij te probeeren verder te rijden en beloofden dat zij bij mij blijven zullen; ik klom weer op het lompe dier en ging voort.

Eindelijk kwamen wij bij Brakpan aan, waar wij verleden jaar met den Gouverneur uitgespannen waren, toen Khama ons ontmoette. Hier kregen wij ons wagentje, doch de heeren Tyson en Lange waren met hun kar nog niet opgedaagd. De heer Moffat ging terug met onze twee paarden. Het is nu kwart over 9, en wij gingen onmiddellijk met een versch span ossen voort en reisden den ganschen nacht hard door. Het pad was nat doch ons voertuig was nu licht en wij hielden ruimte en konden ook desnoods een weinig insluimeren. Tyson en Lange waren verdwaald, want wij kwamen hen op onzen weg niet tegen.

Donderdag 19 Nov. Een koele morgen, doch het pad zwaar en nat; het veld is groen en mooi. Om één uur kwamen wij bij den wegdraai te Krokodilrivier aan. Wij gingen water halen, de rivier is tamelijk vol, en ik was alleen witmensch. Ik verzocht de twee Kaffers om op mij te wachten, wetende dat wij zonder hen niet voort kunnen. Ik had toch al te veel lust eens te zwemmen en mijn vrees voor krokodillen was geheel geweken, ontkleedde mij haastig, sprong in de rivier en zwom, ach zoo heerlijk. Van af Zondag l.l. had ik nog geen bad. Ik kon bijna niet uit het water komen; het was niet koud; de zon warm en het was mij een waar genot.

Spoedig zetten we onze reis weer in alle haast voort; Lange en Tyson zijn nog achter. Naar hen te wachten kunnen wij niet. Tegen den avond begon het weer te donderen en te regenen. Wij reisden echter den geheelen

nacht door, nog steeds om de 2 of 2½ uur uitspannende en versche spannen en versche leiders krijgende Het is een pleizier die lieve leiders immer te zien hard loopen. Geloof mij, niemand die het niet ondervonden heeft kan het ooit gelooven dat ossen zoo hard kunnen loopen; genoeg kan men het verstaan, als men weet dat wij van Macloutsi op den 17den om kwart over 8 vertrokken en op den 18den om 3 uur nm. te Palapye langs een zwaar pad aankwamen, 118 mijlen hebbende afgelegd. Wij weten het precies als er een Matabele jongen voor de ossen is. Die zingt immer door, hij loopt als een reebok, en is immer vroolijk en pleizierig. Hoe dat die beste jongens zoo in hunne kalebassen 1) met hun toestand zoo tevreden zijn, weet ik niet. Het is voor mij een waar genot met kaffers te werken, want met alles zijn zij tevreden, en wat de baas zegt of doet is bij hen ja en amen. Maar dan zijn die schepsels niet bij zendeling-staties opgevoed, en weten zij nog dat de witmensch eerst gemaakt is, en dan de zwarten 2).

---

1) „In hun kalebassen". Hiermede schijnt bedoeld te worden „in hun naakte (kale) lichamen".

2) Hier volgt in den tekst van het Zuid-Afrikaansch Tijdschrift een lijst der van Umtali af gepasseerde rivieren en hun afstanden, die ik niet achterwege wil laten, omdat zij van belang kan zijn voor hen, die een studie maken van de nog lang niet volledig bekende geographie van het land tusschen de Limpopo en de Zambesi. Ik plaats haar echter in een noot, omdat zij in den samenhang van het reisverhaal niet past, en geef de misschien ten deele foutief afgedrukte namen uit den oorspronkelijken tekst, omdat mij tot verbetering de gegevens ontbreken.

„Laat mij hier even iets inlasschen over de groote rivieren in het Chartergebied, dat wij van Umtali tot Salisbury, en van daar naar Tuli passeerden, zijnde de volgende: van Umtali de Odzerivier 15

Wij kwamen den volgenden Vrijdagmorgen 20 Nov. om 6 uur bij Notwani-junctie aan. Hier stond een coach op ons te wachten. De drijver wou hebben dat wij op de kar van Tyson en Lange moesten wachten, doch daar wou noch de heer Rhodes noch ik van hooren. De Premier had te Palapye aan Tyson en Lange gezegd om onmiddellijk gelijk met den wagen te vertrekken, en hen verzekerd dat, als wij te Notwani kwamen, waar wij wisten de coach wezen zou met ezels bespannen, wij niet voor hen wachten zullen. Het is dus hun eigen schuld dat zij achter blijven. Wij pakten onze goederen van het „brave" wagentje af, dat ons eenige honderden mijlen ver gebracht

---

mijlen van Umtali, 2 mijlen verder de Inyama, 25 mijlen verder de Rusapie, 3 mijlen verder de Chimbi, 10 mijlen verder de Mezi, 2 mijlen verder de Mapudzi, 15 mijlen verder de Massheka, 10 mijlen verder de Imgagombora, 10 mijlen verder de Ruzarwe, dan de Umseetkwe, 15 mijlen verder de Ruwa. Van Salisbury: de Makubezi-rivier, dan de Manzama, dan de Umfoli, dicht bij Victoria de Umshagashi en dan de Umchegi. 22 mijlen van Victoria de Takwi, 3 mijlen verder Tukwaan, 27 mijlen verder de Lundi, 30 mijlen verder de Nuanetsi, 20 mijlen verder de Sawie, 20 mijlen verder de Umginga, 3 mijlen verder de Boobie, 9 mijlen verder de Umslani, 9 mijlen verder de Umshabetsi, 18 mijlen verder de Omzingwan, 7 mijlen verder de Sijobi, 12 mijlen verder de Ipagi, 15 mijlen verder de Tuli."

De meeste van deze rivieren zijn niet aangegeven op de voor mij beschikbare kaarten, ook niet op die van Hendrik P. N. Muller (1895) en van Bartholomews (Edinburgh 1896), die mij verreweg de beste schijnen. Men vindt daarop niet de Inyama, de Rusapie, de Chimbi, de Mezi, de Mapudzi, de Imgagombora, de Umseetkwe, de Ruwa, de Tukwaan, de Sawie, de Umginga, de Umslani, de Sijobi, de Ipagi. — De andere zijn, gewoonlijk met eenigszins andere spelling aangewezen; de Odz*e* bijv. als Odz*i*, de T*a*kw*i* als T*o*kw*e*. In de Umshagashi en de Umchegi van den auteur meen ik de Shashi en de Umgezi van Bartholomews te herkennen.

heeft, en nog niets mankeerde, op de coach en maakten haast weg te komen. Wij verlieten Notwani om kwart over 7. Onze twee reisgenooten Lange en Tyson moesten wij vaarwel zeggen, want nu wij met ezels voortgaan, is er niet aan te denken om ons in te halen. Ik had echter spijt, miste hen zeer en gevoelde mij teleurgesteld. Ik zou hen nu voor maanden niet weer zien.

Wij hebben nu 6 zitplaatsen voor ons zelven, en extra kans om te slapen. De ezels gingen als de wind voort; 17 mijlen verder en wij spanden bij een kampje op Lindswi's grondgebied 1) uit Het veld en het land is hier zeer fraai. Om 5 ure in den namiddag spanden wij weer bij een ander station uit, en hier kregen wij 6 versche en twee magere en moede ezels van Lord Randolph Churchill, die hij voor ons achter had gelaten, waarvoor hij twee van de voor ons bestemde ezels in plaats nam. Deze twee waren ons een oponthoud, want zij moesten te zamen met de coach getrokken worden. De heer Rhodes sprak niets en bleef maar, ik geloof ter wille van den vrede, stil. Maar ik was zeer ontevreden, want onze reis was nu geheel belemmerd. De Lord was mij die ergernis toch waarachtig niet waard.

Toen wij bij het volgende station kwamen was het weer hetzelfde 2). Het was een ware martelarij te zien, hoe de arme dieren behandeld waren. Over den kop, ooren en oogen, waren de arme stomme, tamme en uitgeputte dieren met sjambokken geslagen om maar voort

1) Lindswi is een Kafferhoofd in Bechuanaland.

2) D. w. z.: ook hier vonden de reizigers twee door Lord Randolph achtergelaten uitgeputte ezels in plaats van twee versche, die zijn Lordschap zich had toegeëigend.

te komen. Deze slagen had Lord Randy, maar niet de onschuldige ezels verdiend. Wij arriveerden te Mashoudi een Kafferstad, waar ook een politie-station en telegraaf-kantoor is om half twee op Zaterdagmorgen, Nov. 21.

Van hier moesten wij een versch span ossen hebben. Om zoo vroeg in den morgen hier aan te komen, hadden wij de drijvers tusschen de laatste stations een pond ieder aangeboden, als zij vroeg bij Mashoudi aankwamen. Natuurlijk hadden wij ons oogmerk daarmee. Wij verzochten de drijvers de Kafferstad zoo stil mogelijk in te rijden, want wij vermoedden volgens informatie dat de Lord van nacht daar gebleven was. Zoodra wij stil hielden zagen wij de Churchill-wagens, en het was mij alsof ik een klap op mijn mond kreeg, want ik was bevreesd dat hij zou gewekt worden, en dat wij dan gedwongen zouden zijn om van hier te zamen met den Lord te reizen. Doch ik heb met den conducteur en de jongens gesproken en alles ging zoo stil toe als mogelijk was. Toen alles gereed was en ons nieuw span klaar stond, vroeg de heer Rhodes aan den conducteur van het station, of hij niet den Lord zou wekken.

„O neen, mijnheer", zeide deze, „Lord Randolph is zeer vermoeid en heeft mij uitsluitend verzocht hem toch niet te hinderen."

„Goed," zeide de Premier, „dan zal ik hem een briefje schrijven."

Intusschen stond ik op heete kolen en was dood in den nood dat onze ou maat zou wakker worden. De Premier schreef hem dat het hem van harte speet dat hij hem voorbij moest gaan, dat hij spoedig te Kimberley wezen moest om den heer Sivewright te ontmoeten, die

op reis naar Transvaal was, en dat hij ook verzocht werd door den conducteur om zijn Lordschap niet te hinderen, en noodigde hem uit als hij aan de Kaap kwam zijn gast te zijn.

Alles was nu in gereedheid en voort gingen wij om half drie met acht eerste klasse ezels, spekvet. Zoowat een en een halve mijl van de Kafferstad moesten wij door de Notwanirivier, waarin een massa water was wegens de zware regens. Het was nu een van twee: om ons door de rivier te wagen, of om 30 mijlen om te rijden. Het water liep stil en het leek gevaarlijk. Ook waren de drijvers, die de rivier goed kenden, bevreesd. Wij kregen spoedig een Kaffer in handen en vroegen hem door het water te gaan, en als wij er door konden dan moest hij het touw voor de ezels nemen en ons er door leiden, dan zouden wij hem een pond geven. De Kaffer was met dit aanbod zeer in zijn schik, begaf zich onmiddellijk te water, liep er door dat een weinig meer dan half lijf diepte was, kwam terug, nam het touw en leidde ons netjes door de rivier. De heer Rhodes gaf hem het pond, en wij gingen nu in allerijl voort. Wij reisden 4 uren achtereen door een zeer schoone landstreek, heuvelen en dalen, telkens fraai groot- en kleinvee tegen komende; alles Kaffer-eigendom.

Dicht bij Gaberones stonden 25 politiemannen gereed om den heer Rhodes in te halen. Wij moesten weer de Notwani door, doch hier was zij leeg, daar het water nog niet tot hier was afgekomen. Hier arriveerden wij om half zeven. Ik ging dadelijk, nadat wij uitgespannen waren, een bad in de rivier nemen. Hier kreeg de heer Rhodes van Lord Randy een telegram, waarin hij zijn

smart te kennen gaf dat wij hem voorbij waren gereden, en dat hij het nooit had kunnen denken dat wij hem met onze ossen zouden inhalen. Doch neusje voorbij; hij bleef achter en wij gingen met onze versche en prachtige muilen als de wind voort. Wij namen hier breakfast en werden door de officieren goed onthaald.

Om acht uur gingen wij voort; wij waren nog steeds in mooi veld, alles groen en lieflijk, en arriveerden om tien minuten over tien te Ramoetzi; distantie van Gaberones hierheen 18 mijlen. Dit is een mooi Kafferstadje, waarin ook tal van blanken wonen; een populatie van 4,500 uitmakende. Alles lijkt groen, open en mooi.

Om elf uur precies verlieten wij Ramoetzi, na een licht lunch bij allervriendelijkste menschen genoten te hebben. Wij werden zoo vriendelijk en dringend uitgenoodigd wat te eten, dat wij het niet weigeren konden. Het spijt mij dat ik niet de namen van den goeden gastheer en gastvrouw opgeteekend heb.

Wij reisden nu door streken zoo mooi als ik ze in lang niet gezien had; het vee was spekvet, overal groote waterpannen, vol met vogels. Om 25 minuten voor één kwamen wij bij Aasvogelkop aan; distantie van Ramoetzi tot hier 16 mijlen. Dus binnen een uur en 35 minuten hadden wij 16 mijlen afgelegd, dat is over 10 mijlen per uur. Niet zoo slecht voor ezels door holle, glibberige en zanderige paden!

De Gecharterde Maatschappij heeft bij Aasvogelkop een put van 40 voet diep gezonken, waar zij prachtig water vond, en bij een ander station 105 voet diep met hetzelfde gevolg, en dat is in den drogen zomer gedaan, dus kan men in deze werelddeelen overal water hebben als men maar graven wil.

Van Aasvogelkop af reden wij door een ontzaglijke vallei, waarin de heer Rhodes telkens achter korhanen joeg en eenige neer schoot. Wij reisden zoo voort telkens met versche spannen en kwamen om 12 uur 's nachts te Mafeking aan. Van Mashoudi waar wij Lord Randolph achter lieten tot aan Mafeking is 125 mijlen; deze distantie legden wij van heden morgen om half drie af.

Wij spanden bij het hotel uit en de heer Rhodes tipte de brave drijvers zeer wel 1). Tot onze ergernis waren er een heele klomp menschen die nog op ons zaten te wachten; wij hadden zeker verwacht dat zij allen reeds naar bed waren, maar neen, zoo velen waren toch te nieuwsgierig zoo veel mogelijk van ons over dit en dat te vernemen en om te babbelen. Wij waren beiden zeer afgemat en te dankbaar dat wij nu rusten konden, maar jawel, hoe wij hen ook al vertelden hoe vermoeid wij waren, het hielp alles niets. Dit ongepoetste goed hield ons tot bijna half 3 aan den gang. Eindelijk, toen de heer Rhodes hun beloofde hen morgen te zullen ontmoeten werden wij van hen ontslagen. Nu hielden wij twee raad en besloten om niet later dan 5 uur te vertrekken. De mailcoach vertrok niet vóór 8 uur en zoo dachten de lui dat wij ook niet vóór 8 uur zouden afreizen. Doch wij overlegden met den postmeester om alles om 4 uur gereed te hebben, dat onze coach in plaats van 8 uur om kwart voor 5 moest vertrekken. Zoo gezegd zoo gedaan. Wij legden ons voor een paar minuten neder en hadden een weinig slaap. Om half 5 stonden wij op, dronken koffie en om 5 minuten voor 5 van den 22sten November verlieten wij Mafeking, telkens met nieuwe spannen, dan

---

1) D. w. z.: gaf aan de brave drijvers een goede fooi.

paarden, dan ezels. Het pad was een beetje nat, doch het ging als een portugeesche trein voort.

Te half twaalf waren wij te Settagoli, een station met een klein net hotel, en hadden er een extra middagmaal.

Om 5 minuten voor 7 arriveerden wij te Vrijburg en klommen aan het huis van Sir Sidney Shippard af, dus hebben wij van heden morgen om 5 minuten voor 5, in 14 uren, ruim 100 mijlen afgelegd met uitspannen, middagmaal en alles ingesloten. Wij deden de laatste 18 mijlen 1½ uur sneller dan wij van de Kaap naar Stellenbosch per trein reizen. Dit is voorzeker een gedenk-trip. In 7 dagen en 6 nachten, minder dan een week, reisden wij met ossen, ezels en paarden 625 mijlen af, 300 mijlen met ossen en 325 mijlen met de andere dieren; nog nooit heeft iemand vóór ons dat gedaan en ik geloof ook dat niemand het na ons ooit doen zal. Dat is binnen een week van de Kaap naar Beaufort-West gereisd en vandaar tot nagenoeg Kimberley met ezels.

Te Vrijburg was alles voor ons in gereedheid. Sir Sidney had ons verwacht, onze baden waren in gereedheid en wij gevoelden ons nu lekker en heelemaal thuis. Wij hadden verleden jaar lang met Sir Sidney samen gereisd en hadden nu aan elkander veel te vertellen. Miss Shippard, die een zeer gezellige jonge dame is, was ook thuis en wij gevoelden ons nu zeer aangenaam en verblijd. De lange reis was over, wij waren nu weer in een huis en konden nu ongehinderd slapen. Wij hadden een heerlijk diner en zaten nog laat met Sir Sidney en Miss Shippard te praten, een zeer aangenamen avond doorbrengende. Eindelijk begaven wij ons ter ruste en men kan begrijpen hoe heerlijk wij sliepen!

Den volgenden morgen, Maandag Nov. 23, namen wij eerst breakfast en daarna bracht Sidney ons naar het station en verlieten wij Vrijburg om 8 uur per trein. Te Taungs, waar de gouverneur verleden jaar Mankorane ontmoette 1), namen wij middagmaal. Wij passeerden nu voor de eerste maal Veertienstroom met een passagierstrein, dat ter eere van den heer Rhodes geschiedde. Het was een geweldig hoera. De heer Rhodes maakte een paar speeches en feliciteerde de werklui en stond hun een kleine spree 2) toe. Wij arriveerden te Kimberley om 4 uur.

Ik verliet Kimberley dienzelfden avond en arriveerde aan de Kaap op den morgen van den 25sten November, net zoo als verleden jaar op denzelfden datum. Ik vond te huis alles wel, maar de treurige herinnering van mijn aankomst van verleden jaar maakte mij droefgeestig. Ik miste hier eenige lui, die gedurende mijn afwezigheid waren afgemaaid, doch alles in aanmerking genomen, en vooral mijn veilige aankomst na een reis van zoo wat 4,000 mijlen waarvan het grootste gedeelte door de wilde wereld, had ik groote reden tot dankbaarheid.

---

1) Zie hierboven, blz. 1 vlg.

2) Spree = slokje of drinkgelag.

EINDE.

